

5736

VIATA RELIGIOASA LA ROMÂNI

ȘI

INFLUENȚA EI ASUPRA VIETEI PUBLICHE

DE

Dumitru Stănescu

Profesor și Defenzor ecleziastic.

*Bini
re*

Tipărită cu cheltuiala Ministerului de Culte și Instrucție.

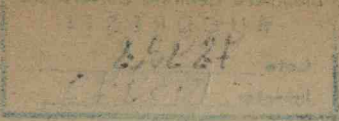
BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

1906

22648

78928
~~no. 7591~~

VIATA RELIGIOASA LA ROMANI

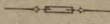
SI

INFLUENTA EI ASUPRA VIETEI PUBLICE

DE

Dumitru Stănescu

Profesor și Defenzor ecleziastic.

Tipărită cu cheltuiala Ministerului de Culte și Instrucție.

676501

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

1906

BUCURESTI
Cota 78928
Inventar 103979

953

ec 71/01

B.C.U. Bucuresti

C103979

Majestății Sale Regelui

CAROL I

*Autorul închină cu
respect această lucrare.*

P R E F A Ț Ă

Când domnul Ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice mi-a făcut distinsa onoare a mă însărcina să reprezint, la jubileul de 40 ani de Domnie al Majestății Sale Regelui nostru Carol I-ii, secțiunea istoricilor bisericești române cu o lucrare relativ de trecutul bisericii noastre, m'am gândit că nu aş putea îndeplini mai bine această însărcinare decât scriind despre «*Viața religioasă la Români și influența ei asupra vieții publice*».

În adevăr, viața Românilor, în mersul timpului, a fost așa de curată, credința lui creștină atât de adâncă, lupta lui pentru lege atât de vie și de persistentă, că nu-i găsim pereche la alt popor mai vechiu sau mai nou. Totu-și pe la 1866, timpul sosirii în țară a Majestății Sale Regelui, influența religiunii la Români scăzuse așa de puternic, așa de înspăimântător, că mulți priveau cu desnădejde viitorul. Prin îndemnul și prin înțelepciunea Regelui nostru s'au îndreptat, cu încetul, toate, scăpând țara de urâciunea necredinței și oprind răul produs din ușurătatea oamenilor fără cultură. Azi nu se mai vorbește cu atâta răutate de instituțiile noastre religioase. În locul necredinței, care domină tot spiritul public la noi, azi credința nu este lipsită de cinstea ce i se cuvine.

Pe de altă parte viața intimă și publică a Regelui nostru a fost așa de aleasă și curată, munca depusă

40 ani a fost așa de intensă și spornică în fapte bune; înțelepciunea lui atât de înaltă; iubirea lui pentru lege atât de adevărată; stăruința pentru înălțarea bisericii noastre așa cu rost dirigiată, că nu găsim un alt exemplu în istorie, afară de Marele Constantin, care făcù din religiunea creștină religiune de stat și doborî pentru totdeauna credința păgână.

În studiul: «Viața religioasă la Români și influența ei asupra vieții publice», este greu a le deosebi una de alta, ca material aparte. Când vorbim de viața religioasă la Români, imediat vom întâlni și această influență a ei la Români. Cu toate acestea, am găsit că este de mare folos practic, ca pe lângă fața istorică să expunem în mod documentar câteva din chestiile în care clerul a avut un rol decisiv sau cel puțin o mare înrâurire. În acest scop am publicat 109 documente și acte inedite.

Pentru împărțirea materiei, am urmat drumul impus de dezvoltarea treptată a evenimentelor istorice. Astfel rînd pe rînd am arătat: lupta ce au dus'o Români pentru ortodoxie înainte de a ne fi încheiat noi ca stat (periodul I); epoca de înflorire religioasă, epoca domnitorilor Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Radu dela Afumați, Ștefan cel mare (periodul al II-lea); lupta victorioasă a ortodoxilor Români contra calvinilor și tuturor reformaților; sinoadele din Iași 1642 și 1645; epoca de înflorire bisericească pe timpul domnitorilor Mateiu Basarab și Vasile Lupu; renașterea limbei române în literatură și introducerea ei în cărțile de ritual (periodul al treilea). Mai arătăm lupta Românilor ortodoxi din Principate contra catolicilor sub forma cea nouă a uniților; lupta bine organizată și bine susținută de Brașovul ortodox contra rătăcirii introduse de Athanasie. Tot în acest period vom întâlni introducerea de urâte moravuri în biserică prin influența fanarioților, slăbirea autorității bisericesti, ticăloșirea clerului, răpirea Bisericii bucovinene de Austria, precum și câteva încercări de organizare

bisericească în timpul ocupațiunii rusești 1769—1774 (periodul al patrulea). Cu cât mai mult ne apropiem de zilele noastre cu atât mai mult întâlnim o slăbire a autorității clerului prin numărul mare de preoți, prin sărăcia lui înspăimântătoare și prin vântul de necredință ce suflă din apus. În periodul al V-lea dar am făcut expunerea teoriilor ateiste, combaterea lor și efectul făcut în țară la noi de aceste mișcări intelectuale, adică decăderea morală. Mai arătăm că s'au făcut încercări palide pentru îndreptarea situații morale. Vorbim despre biserica din Transilvania, Biserica din Bucovina, din Basarabia, din Macedonia, despre marile reforme pentru luminarea clerului, organizarea seminariilor și facultatea de teologie, stabilitatea clerului, curmarea sporului de preoți și legiferarea mijlocului să nu mai fie avizat preotul numai la mila creștinului, într'un cuvânt ridicarea demnității clerului, toate realizate prin legea clerului din 1893. Apoi ducerea mai departe acestor bune principii, introducerea posibilității ca cei vinovați să și ia pedeapsa, iar cei nevinovați să nu fie nedreptățiți, în fine mergerea licențiaților în teologie la țară, chestii prevăzute prin legea din 1906. În ceea ce privește influența sentimentului religios asupra vieții publice, atribuțiile clerului în justiție, în hotărârile pentru averi, pentru clironomii, pentru căsătorii și divorțuri, pentru zestre și relativ de bresle; influența sentimentului religios asupra arhitecturii și picturii bisericesti etc. am făcut ca cea mai mare parte din aceste chestii să fie însoțite de documente și acte inedite până azi, cari în multe cazuri ne dau o lumină necunoscută încă până acum de istoria Bisericii noastre.

Dumitru Stănescu.

VIAȚA RELIGIOASĂ LA ROMÂNI

ȘI

INFLUENȚA EI ASUPRA VIETII PUBLICE

Originea Bisericii române se pierde în noaptea timpurilor, ce învăluie încă o mare parte din trecutul nostru istoric. Creștinismul adus aici odată cu ostașul roman din toate părțile Imperiului, dar mai ales din Asia mică, unde creștinismul eră în floare din primul secol după Christos; mărit cu numărul celor ce căutau azil pentru credința lor creștină în părțile depărtate și necontrolate ale Imperiului; mărit cu numărul creștinilor ce făceau Goții, creștinați și ei de Constantin cel Mare; mărit cu numărul acelor creștini pe cari Goții-i aduceau ca robi din Asia mică; întărit în fine cu sângele martirilor din Dacia ca: Nichita Romanul, Sava Stratilat și alții, să încheagă cu încetul sub formă de Biserică națională,—credință valachă,—pe care după o lungă tăcere o vedem apărând ca existând aici 'nainte de a avea vre-o urmă despre existența Statului nostru ¹⁾.

¹⁾ Onciul. Teoria lui Rösler, Conv. Literare 1885. Iorga. Istoria literaturii religioase la Rom. pag. 8.

Biserica română chiar dela început formează sâmburele în jurul cărui crește și se dezvoltă întreaga viață socială și națională a timpului. Căpeteniile Statului, de multe ori, în lipsa ori cărei legi conducătoare, trăind sau având încă vie tradiția feudală, nu țină multă socoteală de viața boerilor și de drepturile Chiriarhilor, dar aproape în unanimitatea cazurilor pleacă capul la glasul Bisericei. Generații după generații se scurg în lăntuite de câteva formule administrative, dar respirând și trăind într'o atmosferă religioasă. Incontestabil, pentru multe state Biserica a fost un factor important, căci omul să botează cu preot; este condus la altar spre a fi grijit de preot; să căsătorește de preot; de cele mai multe ori închide ochii pentru veșnicie pe mâna preotului și este dus la locașul de veci tot de preot. Preotul este un scump martor al atâtor bucurii și nevoi, care însoțesc pe om în drumul vieții. La noi însă această legătură a fost mai intimă, mai strânsă ca or unde: iar rezultatele sunt mai fericite. La acest rezultat a contribuit condițiile speciale în care am trăit ca stat și biserică.

Mulți din ierarhii Bisericei noastre, coborătorii unor familii domnitoare și boerești, se bucură de cea mai înaltă autoritate în Stat. Ei sunt consultați și ascultați de conducătorii Statului și aproape împart puterea de cârmuire a Țării. Pe timpul lui Alexandru cel Bun, vedem pe Mitropolitul Iosif (1373—1410), primul sub care se stabili raporturi cu biserica din Constantinopol,

că eră rudă de aproape cu voevodul ¹⁾, și se bucură în fața lui de cea mai mare stimă și autoritate. Pe timpul lui Neagoe voevod (1512—1521) găsim pe călugărul Maximilian, fiul voevodului sârbesc Despot-Vodă, văr cu domnița Milița soția lui Neagoe Basarab, care îndeplinise o delicată misiune diplomatică făcând pace între Bogdan, domnul Moldovei și Radul cel Mare ²⁾, iar mai pe urmă a ajuns Mitropolit al Munteniei. Tot în timpul lui Neagoe Basarab, găsim pe doi boieri de curte a nume Iosaf și Varlaam că îmbrățișază shima monahală. Varlaam ajunge chiar Mitropolit al Munteniei ³⁾. În Oltenia găsim pe banul Barbu Craiovescu, fondatorul Bistriței (1518). La Mănăstirea Argeș, găsim mormântul Doamnei Despina, soția lui Neagoe și al ficei sale Stana soția lui Stefan Vodă, care mor călugărițe sub numele de Platonida și Sofronia ⁴⁾. În mănăstirea Slatina găsim înmormântat (1568) sub numele de Pahomie Călugărul, pe tiranul Alexandru Lăpușneanu domnul Moldovei ⁵⁾. La Mănăstirea Secul găsim înmormântată pe călugărița Sora, mama mare (mămuca) a Visti-

¹⁾ „Că domnul Iosif este om al locului nostru și rudă cu Domnii noștri. El s'a hirotonit Episcop al Moldovlahiei de Episcopul Galiției, Domnul Antonie, și nu grăește nimica, decât cere să'l binecuvinteze Marea Sa Santitate, ca creștin și călugăr; să șează Episcop al locului; să'l binecuvinteze Marea Sa Santitate cu sfântul său Sinod, ca să ne binecuvinteze și satisfacă, căci mulți ani sunt de când suntem ispitiți. (Din scrisoarea Patriarchului Mathei).

²⁾ Letopisițe Tom. III.

³⁾ Cuvânt de învățătură de Neagoe Voevod. „Slugi credincioase și dragi care se lepădară de lume și se deteră vieței călugărești“. Iorga.

⁴⁾ Iorga. Inscricții din bisericile României pag. 147 și Tocilescu Curtea de Argeș.

⁵⁾ Iorga. Inscricții pag. 96.

erului Roșca. În Mănăstirea Pobrata găsim înmormântat pe Mitropolitul Grigorie Movilă (1527—1548), care cere călugărilor a i se face o pomenire anuală pentru multele avantagii aduse mănăstirei ¹⁾).

În timpul lui Iliăș Vodă (1546—1552) găsim, pe Vistierul Eremia călugărindu-se și luând numele de Euloghiu. În timpul lui Neagoe Basarab mai găsim ca mare logofăt pe Ioan, care mai târziu se călugări. În mănăstirea Deleni găsim înmormântat la anul 1798 sub numele de Ghennadie, pe marele Vornic Gheoghe Cantacuzino. Un alt călugăr Cantacuzino întâlnim în monahul Teofil, cel care a dăruit mănăstirii Mărgineni moșia Vlădeni. Asemenea un călugăr Șerban Cantacuzino îl întâlnim la Rădăuți. Un călugăr Nicodim, fost biv. vel Sluger Ștefan Grecianu, îl întâlnim până pe la anul 1811 pe la mănăstiri, dăruind o dveră mănăstirii Snagov. La mănăstirea Cozia găsim înmormântată la anul 1605 pe călugărița Teofana, muma lui Mihai Viteazul. Deosebit de aceasta întâlnim în Moldova și în Kiev pe Mitropolitul Petru Movilă, frate cu Voevodul Moise Movilă, fiii Voevodului Simion Movilă. Găsim pe George Movilă din neamul Movileștilor și pe un Episcop Barnovski din neamul domnitor cu acelaș nume. Găsim pe un călugăr Berbovski din neam de Hatman, iar ceva mai târziu 1758—1771 pe Gavril, Mitropolitul Moldovei, frate cu domnitorul Ioan Calimah; găsim pe Mitropolitul Veniamin din strălucitul neam Boldur, acuzat de boierii timpului că nesocotește prerogativele trep-

¹⁾ Prin influența lui Familia domnitoare începe să aibă Pobrata în mare favoare.

tei sale ¹⁾, precum și de curând decedatul Mitropolit Calinic Miclescu din cunoscuta familie boierească cu acest nume. Mulți din acești călugări au fost cărturarii timpului, cari au păstrat cele mai scumpe comori literare și istorice. Astfel este Rafail monachul, care fusese cronicarul: Marele Vornic Radu Popescu. Astfel este Grigorie Țamblac, Mitropoliții: Dositeiu, Antim și Grigorie, cărturari și fruntași ai neamului.

Imprejurările speciale sub care am născut ca Stat și Biserică, au făcut ca ambele să trăiască în cea mai bună armonie pentru liniștita și normala dezvoltare a noastră ca popor. Biserica a dat sprijin Statului ori de câte ori a fost trebuință. Boierimea și limba română au găsit sprijin puternic în sânul bisericii noastre.

De asemenea vedem că mulți din ierarhiile bisericeii noastre chiar au încins spada spre a-și apăra Patria. Astfel găsim pe Radu Călugărul (1521—1522), care din călugăr s'a făcut domn, dar a fost bătut și învins de Mahomed-Bey; de asemenea este călugărul egumen de Argeș Paisie, fiul lui Radu călugărul (1534—1546), astfel a făcut preotul Șapcă la 1848 și mulți alți Mitropoliți și Episcopi ai țării noastre, cari și-au pierdut scaunul și de multe ori și capul apărând interesele țării.

Veacuri după veacuri trec fără să vedem că Statul are vr'un gând de supremație față de Biserică și fără ca Biserica să vrea să usurpe vre unul din drepturile Statului. Incât, dacă nu am întâlni indiferența, necredința și oarecare acte

¹⁾ Foaia pentru minte, inimă și literatură 1848.

nechibzuite ale unora din secolul XIX față de Biserică, afară de Rusia, am avea Țara cea mai fericită în astă privință.

Am avut atâtea momente mari și înălțătoare în decursul dezvoltării noastre culturale, politice și sociale, în fruntea cărei dezvoltări a stat biserica noastră ca o stea strălucitoare, că istoricii sunt datori să curețe colbul după cât mai multe documente și să înregistreze frumoasele pagini, ce și-a înscris Biserica română în dezvoltarea noastră culturală, socială și economică.

Este dar bine a cunoaște mai de aproape câteva din aceste pagini spre a ne întări și mai mult în dragostea către Biserică,—scumpa și adevărata mamă a tuturor aspirațiilor noastre naționale.

PRIMUL PERIOD

RELIGIUNEA ORTODOXĂ LA ROMÂNII DELA 1211 PÂNĂ LA 1400.

Incepând dela cearta cu Foțiu, devenit patriarh în 857—858 și dela hotărârea sinodului din Constantinopol 879, care decide ca biserica bulgară, în care pe acele timpuri eră coprinsă și cea română, să țină de aci înainte de Constantinople, se încinge o puternică luptă între influența Patriarhului ecumenic de Constantinopol, care caută să-și întindă autoritatea din ce în ce mai departe peste Dunăre și la Carpați și între Papii, sprijiniți de șefii Statelor dela Nordul Daciei. Din această luptă noi am rămas ortodoxi până la sfârșit. Pentru a duce acest războiu însă cu atât mai viu cu cât diferențele deveneau mai pronunțate între catolici și ortodoxi, Românii au avut mult de suferit din partea *catolicilor*. Cu atât mai mare va fi meritul deci că am putut rămâne, ceea ce suntem *ortodoxi*. Despre acest contact, despre aceste lupte avem din timp foarte puține știri, dar suficiente a ne face idee asupra ortodoxiei la Români înainte de fondarea Principatelor și

înainte de fondarea Mitropoliilor Române. E drept că multe din aceste date nu sunt destul de lămurite, multe din ele vin în atingere și cu alte chestiuni istorice și foarte puține sunt direct la chestiunea noastră. Totuși ele sunt de mare preț și este bine a le aduce în discuție servind la limpezirea multor chestiuni ce vom trata mai în urmă.

Astfel în anul 1211, Andrei al doilea, regele Ungariei, dă Cavalerilor Teutoni ținutul Bârsei din Transilvania cu condiție să-l ocupe și să-l întărească prin cetăți și să apere țara de năvălirile Cumanilor vecini ¹⁾ iar pentru a-i lega și mai mult de pământ, s'a dăruit Cavalerilor Teutoni o parte din zecimile locuitorilor Unguri și Secui din țara Bârsei.

După 11 ani, la 1222 regele întărind din nou privilegiile câștigate de Cavalerii Teutoni arată că hotarele teritoriului dat Cavalerilor se întind dela cetatea Cruceburg până în ținutul Brodnicilor, iar de cealaltă parte dela izvorul Bârsei până la Dunăre ²⁾. Brodnicii despre care se amintește în acest document sunt Valahii, după cum se vedește prin alt document de care ne vom ocupa imediat mai la vale. În acelaș an Papa Honoriu al III-lea confirmă această donație și reproducând în bula dată termenii și pasagiul de mai sus, zice: și dela marginea aceluia castru (Cruceburg) pământul ce merge până la hotarele Vlachilor, iar de cealaltă

¹⁾ Hurmuzaki: Vol. I, pag. 56—58.... *quandam Terram, Borza nomine, ultra silvas versus Cumanos, licet desertam et inhabitatam.... et ad munimem Regni contra Cumanos castra lignea et urbes ligneas construere eos permisimus.*

²⁾ Doc. Hurmuzaki, pag. 75.... *Usque ad terminos Prodnicorum, in parte altera progreditur usque ad Danubium.*

parte se întinde până la Dunăre ¹⁾). Teutonii încredințară, ca feudă, acest teritoriu Papei punându-se sub protecțiunea scaunului Papal. Honoriu al III-lea în anul 1224 primește cu multă plăcere oferta. Ca semn al acestei recunoașteri fiecare locuitor aveà să plătească pe an două mărci de aur, dintre care una pentru Papa. Prilejul erà binevenit pentru Papi ca să caute a-și întinde cât mai mult biserica și autoritatea, serios sdruncinate. Cu primirea acestei oferte pentru țara Bârsii, Papa Honoriu își întinse pretențiunile și peste munții de zăpadă, adică pentru o parte din teritoriul țării românești din Muntenia și Moldova ²⁾).

Fapta cavalerilor Teutoni n'a plăcut însă regelui Andrei al doilea, care porunci Cavalerilor a părăsi ținutul. De oarece Teutonii se plânseră Papii și întârziiau să se supună, Andrei veni în anul 1225 cu oaste contra lor, îi bătù, îi risipi și le dărâmă cetățile întărite, ceia ce atrase regelui o aspră mustrare din partea Papei.

Papa căută să aibă acum un alt câștig. Profitând de faptul că Cumanii fuseseră bătuți de Tătari lângă Kalca și acum cereau spijinul Ungurilor creștini, înființă la anul 1227 un Episcopat al Cumanilor numind în capul lor episcop pe un oarecare Teodoric. Se pare că misiunea lui Teo-

¹⁾ Hurmuzaki. Vol. I pag. 77.... nec non a termino ipsius castris terram quamdam, quae procedit usque ad terminos Blacorum.... et.... in parte altera protenditur usque ad aquae ortum, quae Bursa (Bârsa) vocatur et inde ad Danubium usque procedit.

²⁾ Petistis siquidem ut terram Borze et ultra montes nivium, quam propter paganorum insultus vastam usque ad proxima tempora et desertam.... in juset proprietatem beati Petri suscipimus. Hurm. Vol. I, 86.

doric între Cumani a avut oarecare succese, de oarece în anul 1228 Teodoric este felicitat de zelul său pentru convertirea la Biserica latină. Cu modul acesta Cumania deveni și politicește atârnată de Ungaria. Tot în acest an, 1228, Papa Grigore al nouălea spune Principelui, că de vreme ce în Episcopia Cumanilor există niște popoare numite Valati (Români), care țin de oarecare preținși episcopi de rit grecesc, dela care și primesc tainele, desprețuind biserica romană, a însărcinat pe Episcopul Cumanilor să numiască pentru acești Români un episcop catolic de națiunea lor ¹⁾. Principele moștenitor Bela făgăduiește că va clădi o episcopie în țara Cumanilor și o va îndestulă cu venituri mari.

În anul 1233 găsim pe regele Ungariei intitulat și regele Cumanilor ²⁾.

La anul 1241 Cumanii, Români, Bulgarii, Sașii, Polonii și chiar Moravii și Boemii avură de suportat jaful și furia Tătarilor. Dar această furie nu putu ține mult. Obosiți și risipiți Tătarii se retrag încetul cu încetul către câmpii. Dezastul în urma lor eră înspăimântător. Regele Ungurilor Bela al IV, convins de absoluta nevoie ca hotarele regatului să fie mai bine apărate, dăruî în anul 1247 Cavalerilor Ioaniți câteva teritorii. Acest act, confirmat și de Papa Inocen-

¹⁾ In Cumanorum episcopatu, sicut accepimus, *quidam populi, qui Walati vocantur*, existunt... *Nam Romanam ecclesiam contempnentes non a venerabili fratre nostro... Episcopo Cumanorum, qui loci diocesanus existit, sed a quibusdam psendoepiscopis, Graecarum ritum tenentibus, universa recipiunt ecclesiastica sacramenta.* (Doc. Hurmuzaki Vol. I pag. 132).

²⁾ Doc. Hurmuzaki: Vol. I, pag. 127.

țiu al IV-lea în anul 1251, are coprinsul următor:

Se dă cavalerilor toată țara de Zeuerino (Severin) cu munții și celelalte părți ce țin de dînsa împreună cu Kenezatele lui Ioan și Farcas până la fluviul Olt, afară de țara lui Lytuon Voevod, pe care o lasă Valahilor, precum au avut-o aceștia până acum ¹⁾. Tot aceluiași ordin dăruește și toată țara Comanilor dela fluviul Olt și Munții Ardealului, afară de țara lui Seneslau Voevodul Valahilor, care rămâne acestora ca și până acum ²⁾.

Preocuparea cea mare a Papilor, în lupta ce duceau cu Biserica din Constantinopol și între ei, căci au fost timpuri când se detronau unii pe alții, eră ca ei să nu peardă din influența lor și de aceea au avut totdeauna în vedere a se ocupa de convertirea la catolicism a poporului ortodox.

Astfel la anul 1233 Papa dă voe călugărilor predicatori din țara Severinului să certe pe ex-comunicați (creștinii ortodoxi) și astfel să-i aducă prin această blândețe la credința catolică. Pe de altă parte contra Cumanilor întrebuișă mereu forța. Astfel, la anul 1234 îndreptă Papa Grigorie al IX-lea către Bela, regele Ungariei, următoarea scrisoare ³⁾ prin care-i aminteă de ju-

¹⁾ Damus... tot am terram de Zeurino cum alpibus ad ipsam pertinentibus et aliis attinentiis omnibus, pariter cum Kenazatibus Ioannis et Farcasii, usque ad fluvium Olth, excepta terra Kenazatus Lynioy (Lytuon) Woiavode, quam Olatis reliquimus, prout üdem hactenus tenuerunt. (Hurmuzaki, Vol. I, pag. 250).

²⁾ Ad haec contulimus praeceptorii antedicto, et per ipsum domui hospitalis e fluvio Olth et Alpibus ultrasilvanis totam Comaniam sub eisdem conditionibus, excepta terra Szeneslai Woiavode Olatorum etc. (Hurmuzaki, Vol. I, pag. 251).

³⁾ Pag. 119 Magazin istoric.

rământul făcut, că va aduce cu forța la supunere pe schismatici:

«Grigoriu către regele Bela întâiu născutul Regelui Ungariei.

«Precum am înțeles, în episcopatul Cumanilor se află niște popoare, cari se numesc Români, și cu toate că cu numele se socotesc a fi creștini, însă sunt o credință având diverse rituri și datine, fac fapte contrare acestui nume. Căci desprețuind biserica romană nu primesc misteriele bisericii dela venerabilul nostru frate, episcopul Cumanilor, care e diecezanul locului, ci dela niște pseudo-episcopi, cari țin ritul Grecilor și mulți Unguri și Germani, și alți ortodoxi trec din Regatul Ungariei, ca să locuiască cu dânșii și așa făcându-se un popor cu Românii, desprețuesc pe episcopi și priimesc dela dânșii prezisele misterii întru mare scandal al dreptcredincioșilor, și întru multă scădere a credinței creștine. Așa dar ca din diversitatea riturilor să nu se nască pericole pentru suflete, am avut să împedicăm atare pericole, și ca prezișii Români din lipsa misteriiilor să nu mai aibă cauză de a merge la episcopii schismatici, comandăm acelu episcop prin scrisoarea noastră, ca să le orânduiască lor un episcop catolic, conform acelei națiuni, care după statutele sinodului general, să'i fie lui Vicar și să asculte de dânsul întru toate.

Și fiindcă tu ca un principe catolic ai făgăduit prin jurământ iubitului nostru fiu Iacob alesul episcop Prenestin și atunci legat al scaunului apostolic, că tu vei întoarce pe toți neascultătorii bisericii Române cei din țara ta la ascultarea a-

celei biserici, precum coprinde scrisoarea ta cea făcută despre aceasta și ai făgăduit cu gura acelu ales episcop că vei aduce pe prezișii Români ca să priimească pre episcopul care-l va da lor biserica și ai întărit că i-ai orânduit lui venituri destule și oneste din cele ce priimește dela dânșii, precum ne-a spus Legat, rugăm așa dar pe înălțimea ta regală și te îndemnăm și-ți comandăm întru iertarea păcatelor că, de oarece nu-ți se cuvine ție a țineă în regatul tău atare schismatici, și a lăsa neîmplinite cele ce ai făgăduit, fiind acelea plăcute și lui Dumnezeu și oamenilor, ci să te silești a împlini cele ce au purcēs cu atâta laudă din buzele tale, așa că să-i plăci Regelui Regilor, încât să putem și noi laudă în Domnul zelul sincerității tale.

Dat în Peruziu în 18 calende ale lui Dechembrie anul al VIII-lea al Pontificatului nostru».

Din jurământul Regelui se înțelege că scopul eră de a întoarce în genere pe toți schismaticii (cei desbinați, nesupuși autorității papii), prin urmare și pe Românii Transilvăneni, dar și pe Românii din Cumania, cari cădeau tot în aceeași categorie. Iată acum și jurământul lui Bela că se va sili să îndeplinească această convertire:

«Noi Bela din grația lui Dumnezeu Rege, întâiu născut al Domnului Andreiu, luminatului Rege al Ungariei, facem cunoscut tuturor celor ce vor vedeă această scrisoare, că după cererea venerabilului părinte Iacob alesului episcop Prenestin și legatului scaunului apostolic, am jurat pe Sfânta lui Dumnezeu Evanghelie, în prezența lui și a mai mulți altora, că ne vom sili cu bună

credință și după putere a stârpi din țările noastre pe toți ereticii și alți creștini, cari părăsind credința creștinătății, trec la superstițiunea Ismaeliților sau a Jidanilor și pe fiii creștini cei prefăcuți și-i vom aduce la ascultare pre cei ce nu ascultă de Biserica romană în țara noastră după ritul fiecărei națiuni, care rit nu e în contra credinții catolice. Spre mărturia acestora am întărit această scrisoare cu sigiliul nostru. Dat în Strigoniu în 7 calende ale lui Martie anul grației 1234¹⁾.

În anul 1238 tot Papa Grigorie IX felicită pe regele unguresc, că a dispus să meargă contra lui Assan al Serbiei. Il îndeamnă a lua cu sine un Episcop din Ungaria spre a institui episcopi și în țara lui Assan și să încorporeze Țara Severinului la un Episcopat oarecare, căci acum este lipsită de Episcop (bine înțeles catolic)²⁾. În anul 1246, după trecerea năvălirii Tătarilor găsim în Țara Severinului, după părerea unui scriitor ungur un episcop catolic . . . . . În anul 1252, sculându-se Ludovic în contra Tătarilor și bătându-i la *Marea Neagră*, ceru dela Clemente ca să i se dea voie de a supune regatului său toate țările schizmaticilor, din care va putea gonii pe barbari. Aici trebuie a înțelege tot pe Moldova cu vecinătățile ei. Drumul către Tătari la Marea Neagră nu putea duce decât prin această țară Clemente scrie lui Ludovic cu aceste vorbe³⁾ pline de lingușire și ispititoare:

¹⁾ Magas. istoric pag. 123.

²⁾ Idem pag. 119.

³⁾ Idem pag. 124.

«Clemente către prea iubitul nostru fiu în Christos, Ludovic, luminatul Rege al Ungariei. Precum știm din mărturii vrednice de credință tu-ți aprinzi și ațați zelul tău spre lățirea credinței creștine, urmând urmelor Principilor catolici din cari te tragi. Și-ți propui ca cu ajutorul puterii lui Dumnezeu să gonești pre schismatici și pre alți necredincioși vecini Regatului tău, din a căror răutate presumțioasă a pătimit Regatul tău și locuitorii lui multe stricăciuni, și sculându-te asupra lor cu mână tare să-ți deprinzi puterea ta sfărâmând coarneau lor cele înalte. Așa dar noi încă aprobăm în Domnul acest propus de laudă al tău și adorându-l cu favorurile apostolice, ți dăm ție și moștenitorilor tăi și următorilor tăi cu autoritate apostolică, toate provinciile, cetățile, castelele, vilele, fortărețele și verice alte locuri, cari cu ajutorul lui Dumnezeu vei putea să le ei de supt mâinile schismaticilor și de supt puterea necredincioșilor acelora, și să le supui potestății tale, dacă, din dăruirea apostolică sau din alte temeuri, nu-și va fi câștigat cineva vre un drept special asupra lor... Dat în Avinione în Idele lui Iuliu anul XI».

Intențiunea lui Ludovic însă n'a fost numai de a goni pe Tătari, și de a ocupa locurile lor, ci și de a stăpâni în genere țările vecine, supt pretext că se țin de schismatici. Acelaș pretext întrebuintează declarând rășboiu în contra Sârbilor, oamenilor schismatici. Iată cuvintele lui Ludovic în această cauză,¹⁾:

«Noi Ludovic din grația lui Dumnezeu Rege

¹⁾ Mag. Istorc. pag. 126.

al Ungariei. Facem cunoscut tuturor celor ce vor vedea această scrisoare, că dorind noi ca un Principe creștin și catolic, prin însuflarea și cu ajutorul Domnului, spre mărirea și lauda lui Dumnezeu și a sfintei Biserici și a toatei credinței creștine, să tragem și să aducem Regatul Sârbiei la credința creștină și la unitatea, ascultarea, reverența și cuvenita onoare a sfintei noastre Biserici, și la dreptul nostru, de oarece acel Regat a fost, supt dreptul predecesorilor noștri, și al nostru, și că acum se ține ocupat de rebelii sfintei și unice mamei noastre biserici, de schismatici, necredincioși și disprețuitori ai credinței catolice, și mai ales fiindcă Regatul acela se învecinează cu Regatul nostru care-l posedăm, și pentru aceea ne-am propus să luăm sfânta Cruce și să facem încât putem să se ia și de supuși noștri....»

Papa aprobă întreprinderea lui Ludovic și-l decoră cu titlul de Signifer Ecclesiae (Stegarul Bisericii).

Dar nu numai cu regii unguri stau Papii în bune legături. Ei intrau în relații de prietenie cu domnii noștri, le scrieau adesea lor și soțiilor lor și-i îndemneau a trece la catolicism.

În anul 1327 Papa Ioan al XXII laudă pe Basarab Voevodul Țării Românești pentru munca desfășurată în susținerea dreptei credințe (?) și exterminarea națiunilor necredincioase și îl îndeamnă să primească și să trateze cu onoare pe călugării care vor veni în părțile aceste ¹⁾.

¹⁾ Hurmuzaki Vol. I, pag. 600—601 *Dilecto filio nobili viro. Bazaras Woyavode Transalpino... Gaudeamus... devotio tua ferventer exercuit et exercere non desinit ad exterminationem infidelium nationum.*

În anul 1345 Papa Clemens VI scrie regelui Ludovic al Ungariei, că fiind informat că unii Români sunt dispuși a trece la catolicism a scris despre aceasta nobililor bărbați ca: Alexandru Basarab și alții ¹⁾.

În anii 1345 și 1355 vedem că episcopul catolic din Oradea este recompensat de regele Ungariei pentru numeroase servicii aduse în raporturile bune între regi și voevodul Basarab. Aceste servicii însă par a fi nu religioase, ci numai comerciale, căci în anul 1358 întâlnim o diplomă a regelui Ludovic către locuitorii din Brașov prin care sunt vestiți că negustorii sunt liberi și în siguranță a-și duce mărfurile pe la Buzău și pe la Prahova, pe teritoriul între apa Ialomiții și Siret ²⁾.

În anul 1370 îndreptă Urban V către Laiot Domnul țării românești următoarea scrisoare :

Urban către nobilul bărbat Ladislau voevodul țării românești grație în prezent prin care să dobândească glorie în viitor.

Am înțeles dela oameni vrednici de credință, că, deși mărturisești credința aceluiași păstor, adică a Domnului nostru Iisus Hristos, cu toate acestea te afli afară de prezisul staul, adică afară din sânul și ascultarea sfintei romano-catolice și apostolice biserici, mamei și maiestrei tuturor credincioșilor, afară de care nu e mântuire, fiind învăluit în schizma cea veche și în multe erori, cari le-ai luat dela străbunii tăi. Însă crezi doară că te afli în staulul mântuirii și pentru aceea go-

1) Hurmuzaki. Vol. I, pag. 697.

2) Hurmuzaki. Vol. I, p. 2, pag. 58.

nești pe Turcii cei fărădelege, inimici ai credinții catolice, din reverența către Dumnezeu și către scaunul mai sus numit și-i socotești de inimici ai tăi. Dară nu doare dinnăuntru inimii, că nu te lupți după lege, deoarece numai celui ce se luptă după lege să dă coroana premiului celui veșnic întru decorarea ginților și cu atât mai ferbinte dorim mântuirea ta, cu cât credem mai tare că de te vei întoarce din toată inima la Domnul, vei fi un militar al lui Hristos cu mult mai victorios. Deci îndemnăm pe Măria ta în Domnul, și te rugăm prin misericordia cea mai dinnăuntru a Dumnezeului nostru, ca să lași schizma și toate erorile și prin învățătura bărbaților catolici și religioși (cari se zic a fi mulți în țara ta, mai ales din lucrarea iubitei noastre în Hristos fiice, nobilei femei Clara, vitregei tale, care nu e numai catolică, ci și ad-ornată cu luminate merite de credință și de virtuți); să vii singur la acel staul, ca pururea să rămâi într'însul ca ceilalți credincioși ai lui Hristos și să primești premiile mântuirii eterne. Căci dacă vei face aceasta cu credință și cu sinceritate, noi ne propunem să te avem ca pre fiul nostru cel prea iubit și să-ți fim întru ajutor în toate lucrurile tale și ale țării tale cu grația și favoarea scaunului apostolic. Dat în Roma la S. Petru, 6 Id. Apr. an 8¹⁾.

Intr'acel an scrisese Urban al V și către Clara soția lui Laiot, următoarele:

«Urban către nobila femeie Clara rămasă văduvă a lui Alexandru fostului Voevod din țara românească sănătate etc.

¹⁾ Mag. istoric Vol. II, pag. 130.

«Ne bucurăm în Domnul iubită fiică și mulțămim dinnăuntru inimii noastre, că precum am auzit dela oameni vrednici de credință, tu fiind luminată cu lumina Spiritului Sfânt, servești neîncetat Celui Prea Innalt, atât prin evlavia ta cea mare, cât și prin exercițiul deosebitelor virtuți și între altele ai scos pe prea iubita noastră în Hristos fiică, luminată împărăteasă a Bulgariei, fata ta, din schizma și din erorile eretice în care fusese mult timp ¹⁾. Iar fiindcă se zice că mai ai și altă fată, adică Anca, luminata regină a Serbiei, care se află încă în asemenea schizmă și erori, deșteptăm caritatea ta, te îndemnăm cu deadinsul, și te rugăm ca, spre aducerea multora la Domnul Iisus Hristos, să te silești a întoarce pe numita regină și pe alte persoane de ambele sexe întinate cu schizmă și cu eresuri, la curăția credinței mai sus zise, afară de care nu e mântuire. Afară de acestea mulțămim dărniciei tale celei vrednice de toată lauda prin care ai onorat pe fericiții Apostoli Petru și Pavel și bisericile lor și pe noi înși-ne, cu potirile de aur și cu ornamentele prețioase pentru serviciile dumnezeiești. Dat în Roma la Sf. Petru în XIV Calende ale lui Februarie anul VIII».

Papa Urban și îndreptă ochii și către Moldova și în anul următor 1371 scrie către arhiepiscopul de Praga, și episcopii din Vratislavia și din Cracovia :

¹⁾ Fica Doamnei Clara despre care vorbește acest document nu se știe cum se chemă. Ea luase în căsătorie pe Strașimir regele Bulgariei și urmând pe muma sa, trecuse la catolicism. Cea de a doua fiică a Doamnei Clara, numită Anca era căsătorită cu Simion Stareț, Țarul Sârbilor. Să pare că ea n'a urmat pe muma sa și a trăit și a murit ortodoxă.

Nobilul bărbat Lațco ducele Românilor din părțile Moldavei, ne-a făcut nouă cunoscut prin iubiții fii Nicoală de Melsac și Paul de Svidiniț, profesori de ordinea fraților minori (o tagmă de călugări catolici), că el și poporul țării Moldovei, deși se laudă cu numele de creștini, cu toate acestea ei și părinții lor au fost până acum și sunt schismatici; iar acum conduși prin predicile și învățăturile fraților minori, vor să lepede toată schizma și să mărturisească sfânta credință, care o ține, învață și predică biserica catolică și apostolică, și vor să asculte în viitor și să se supune nouă și următorilor noștri, pontifici romani, și sfintei biserici romane, precum ascultă și să supună ceilalți principii și celelalte popoare catolice. Apoi ne-a rugat cu umilință acel principe (duce), că noi să ridicăm la rangul de cetate târgul Siretului din eparhia Haliției celei întinse peste un mare spațiu de țări, (căci în Haliția șade un episcop schismatic a cărui biserică Halițiană e așezată în părțile schismaticilor din Rusia, și târgul Siretului fiind mare și plin de locuitori, e vrednic a fi decorat cu semnele unei cetăți), și să bine-voim a numi într'însul pe un episcop catolic, care se învețe pe ducele și pe popoare și să-i ție în zisa credință catolică, și să facem și alte lucruri cuviincioase în respectul acesta ¹⁾.

Noi așa dar dorind din toată inima lățirea credinței și mântuirea prezișilor, duci și popor, cari mărturisesc că luptă în contra inamicilor crucii și pe cari voim a'i întoarce dela erorile și dela schizma prezisă, însă neavând cunoștință

¹⁾ Magazin Istoric pag. 135.

mai de aproape despre cele ce s'au spus, însărcinăm din sfatul fraților noștri, pe frăția voastră într'a căror fidelitate și înțelepciune pentru asemenea lucru ne încredem deplin în Domnul, și vă comandăm prin scrisorile apostolice ca voi: sau doi, sau unul dintre voi, să cercetați pe prezisul Lațco, și poporul lui, prin voi sau prin altul, sau alți bărbați catolici credincioși și înțelepți, și dacă-l veți afla, că vreă tare, curat, simplu, cu umilință și cu reverență, să primească credința catolică (și dacă se va cere să-i înduplecați spre aceasta prin învățăturile și predicile voastre, și să stăruiți să se înduplece și prin alți bărbați catolici cunoscători de acea credință), după ce ei sau o parte dintre dânșii, care se va părea înțelepciunii voastre, o fi mai folositoare, vor lepădă toată schizma, și vor primi cu evlavie acea credință; și o vor mărturisi după forma, care o trimitem vouă sub bula noastră; să scoateți și să liberați cu totul deapururea prezisul târg al Siretului și toată țara prezisă sau ducatul Moldaviei, de supt toată potestatea, domeniul, superioritatea și comandul ordinar și eparhie, de supt toată supunerea episcopală la prezisul episcop din Haliția, sau la vicarul episcopului și al bisericei din Haliția și la veri care altă biserică sau persoană bisericească, care ar pretinde, că are vre o potestate sau drept spiritual, sau bisericesc în acel târg și țară sau ducat, așezând și ordinând ca să fie supus în cele spirituale numai singur sfântului scaun apostolic, și apoi să ridicați prezisul târg la rangul de cetate și să-l decorați cu numele de cetate, și să supuneți acelei cetăți drept

mitropolit toată prezisa țară sau ducatul Moldovei, încât să ține de mai sus numitul duce și să însemnați până unde să întinde acea eparhie; și dacă va fi acolo o biserică cuviincioasă spre aceasta s'o faceți biserică catedrală etc.... Dat la Munte-Flascone, în Calende ale lui August anul al VIII».

Din acte se vede că stăruințele catolicilor au avut imediat succes, căci iată ce zice următorul Papă, Grigorie al XI în anul 1472:

«Iubitului nostru fiu și nobilul bărbat Lațcu, Domnul Moldaviei, multă sănătate etc...

«Am primit scrisoarea nobilității tale cu mulțămire, la al cărei cuprins răspundem cu acestea, că precum ne bucurăm în Domnul despre întoarcerea ta la credința creștină, și la ascultarea sfintei biserici romane, mamei și maiestrei tuturor credincioșilor și de stăruința ta cea bună, așa ne pare rău de cerbicia soției tale, care rămâne în erorile de mai înainte; însă sperăm că tu o vei întoarce la prezisa credință și ascultare, prin sfaturile tale cele mântuitoare și prin exemplele credinței tale celei luminate și sincere, cu care nu vrem să te constrângem a o lăsa în orice timp, dar te sfătuim să te păzești ca nu cum-va din cauza locuirei, împreună cu acea soție, să te înșeli de dânsa, în vreun mod și să te retragi dela sfântul tău propus și mărturisire, ce ai făcut numitei biserici, ci să înaintezi într'însele spre mântuirea sufletului tău și spre exemplul neapărat al altora.

Dat în Avinione în VIII Calende ale lui Februarie anul al II ¹⁾.

¹⁾ Mag. istoric. II p. 140

În anul 1374 Lațcu moare având numai o fiică Anastasia. Domnia lui nu putu lăsa urme însemnate pentru favoarea, ce detese catolicilor în țara sa. După ultimele cercetări se vede că el a murit în religiunea ortodoxă și a fost înmormântat la monastirea Rădăuți. Ștefan cel mare împodobește mai târziu mormântul strămoașii sale Maria, fiica Anastasiei, fiica lui Lațcu Vodă. Cu moartea sa pare a se fi produs o reacțiune contra catolicismului și chiar o revoltă, căci iată ce scrie Papa Grigorie XI în acel an 1374. El invită pe arhiepiscopii catolici unguri să cerceteze dacă este adevărat că Românii, cari locuiesc pe lângă marginele Ungariei, despre Tătari, nu sunt mulțumiți cu preoții ungurești. În acest caz pe lângă alți preoți să le dea și un episcop ca Antonio de Spoleto, care cunoaște limba românească ¹⁾.

În acest timp statele românești deveneau mai mari, mai puternice, mai sus în considerația lumii. Tot asemenea și biserica de aci. Papii se siliau continuu să atragă pe ortodoxii români către ei, dar nu mai puțin influența Patriarhiei caută să se stabilească în țară. În 1359 Mitropolia română devine dependentă de Constantinopol. În 1370 se înființează o a doua mitropolie în țara românească, cea a Severinului, iarăși dependentă de Constantinopol. La anul 1401 biserica Moldovei, după o răceală și ceartă de aproape 10 ani trece de sub supremația Mitropoliei de Halchi sub aceea a Patriarhului ecumenic din Constantinopol.

Din această epocă cel mai însemnat eveniment

¹⁾ Hurmuzacki vol. II, pag. 217.

în viața noastră religioasă este introducerea liturghiei slavone în biserică și de aci în cancelariile administrative și în toată viața noastră publică.

Dar acest eveniment ca și mare parte din trecutul nostru este încă învăluit în mister greu de pătruns, de oarece ne lipsesc elementele în judecarea lucrului.

Cronicarii și istoricii noștri au susținut că introducerea cărților de ritual cu limba slavonă în biserică s'a făcut cu forța de către împărații Romano-Bulgarilor Asanești, sau ca o protestare contra hotărârilor luate de sinodul de Florența 1439. Cercetătorii mai noi însă constată că lucrul nu poate fi întemeiat și că mai bine de crezut pare faptul că la noi cirilismul s'a introdus, nu forțat, căci măcar un izvor istoric ar relata lucrul, ceea ce nu găsim, ci s'a introdus încetul cu încetul și fără nici o revoluție ¹⁾, Contactul îndelungat cu Bulgarii, cultura mai superioară fiind mai în apropiere de Constantinopol și probabil în parte nevoia de a se deosebi de catolici a tăcut pe ortodoxii români să primească în biserică lor o limbă pe care poporul nu o înțelege.

Despre această chestie însă vom vorbi mai pe larg în altă parte ²⁾.

De asemenea un eveniment important în acest period este următorul: Pe măsură ce dominațiunea

¹⁾ Analisa critică I. Bogdan. Convorbiri 1889, pag. 317

²⁾ Istoricii noștri vechi au legat introducerea limbii slavone în biserică noastră cu chestiunea sinodului dela Florența 1439. La locul respectiv (deci în periodul al II-lea) vom discuta această chestie cu amănuntul și vom arăta cu date istorice cum stă adevărul în privința sinodului dela Florența și dacă a fost posibil schimbarea cu acest prilej, a cărților de ritual în limba slavonă.

turcească se întindea peste Dunăre, cu atât mai multe elemente culturale ortodoxe și mai ales monahii își căutau refugiu în părțile dela nord de Dunăre, în munții țării românești. Astfel, monahul Nicodim trece și fondează mănăstirile Prisolopul, apoi Vodița, Motru și în fine Tismana. Cam în acelaș timp trei călugări slavi, veniți tot de peste Dunăre și anume: Sofronie, Pimen și Silvan întemeiază mănăstirea Neamțului. Ceva mai târziu și tot prin influența călugărilor slavoni s'a înființat mănăstirea *Bistrița*, mănăstirea Mirăuților, Rădăuților și multe alte mănăstiri, în cât cultura slavonă; adoptată și liturghia slavonă introdusă în biserică; acum capătă noi elemente de renaștere și de întărire în statele ortodoxe dela Dunăre și pe ambele coame ale Carpaților.

În acest timp vedem pe domnitori, că sunt înclinați pentru propagarea acestei evlavii creștine și pentru întărirea mănăstirilor. În anul 1399 găsim că Mircea cel mare eliberează satul Polcăuți de toate dările și obligațiunile către fisc și pescuitul morunilor pentru masa domnească și aceasta în folosul mănăstirii și călugărilor dela Strugolea.

De asemenea vedem că cu 8 ani mai înainte, 1391, un voevod vecin, Despota Ștefan, domnul părții dunărene a Serbiei, întărește ¹⁾ mănăstirilor

---

1) Cu mila Atotțiitorului Dumnezeu, eu Ștefan către Hristos cu prea pioasă credință.

Pe la începutul domniei mele, mai înainte de a deveni eu despot am fost foarte mult asuprit și apăsat de către streini, iar

Tismana și Vodița din țara românească, al căror ctitor fusese părintele său Lazăr, domnul Serbiei,

de împreună cu mine suferiau necazuri și cei mari, și cei mici și călugării de pe la mănăstiri. După aceea binevoi bunul Dumnezeu a vizitat pe oamenii săi, și a-i scoate din strâmtoare la largire și din slăbiciune la putere și din tristeță la veselie și încă și pe mine m'a adus prin bunătațea sa din supunere la libertate și de pe tronul cel mai mic la cel mai înalt. Atunci și eu am eliberat mănăstirile, dând fecăruia duple a sa demnitate, între cari mănăstiri am găsit și pe acele din țara românească, zidite cu ajutorul fericitului meu părinte, anume templul: Prea curatei de Dumnezeu Născătoarei la Tismana, și al marelui Antoniu la Vodița. Și așa dar, metoașele lor cele din provincia domniei mele fiind ajunse, ca și altele la o desăvârșită uitare și pustiire, m'am milostivit domnia mea de a le înoui și întărindu-le cu credința mea, a le înapoia ziselor monastiri și anume metoașele: Tribrodii, Haportii, Drajevții, Crușevița cu Duhortii, Izvoareș, Barierii, Bichiu, Ponieva, Poporate. Iar acei ce au fost oameni bisericesti mai înainte de pustiire, ori unde s'ar fi aflând ei, sau în pământul domniei mele, sau la Unguri, să meargă în libertate fieșicare la locul său, și nimenea din dregătorii domniei mele să nu aibă a-i bântui sau a le lua ceva; și să fie scutiți de gloabă și de toate dările dregătorești; iar dacă cineva va fi fugit din pământul domniei mele la țara ungurească sau în Bulgaria, sau al meu om, sau al vreunui dregătoriu al meu, și va fi petrecut acolo trei ani, sau doui, sau unul, și va voi a se întoarce în zisele sate bisericesti, aceluia să fie liber a trece, afară numai de cei osândiți pentru crimele următoare: dacă va fi lucrat contra domniei mele, sau va fi jefuit pe dregătorul meu, sau va fi ucigașu, sau fur de cele sacre, sau este rob cumpărat cu pământ, sau răpitor de fecioară, unora ca aceștia nu li se acordă libertatea aci făgăduită; iar de va fi cineva osândit pentru o altfel de crimă, atunci să-mi raporteze despre el economul ziselor sate ca să-i dau credința mea. Acestea toate de mai sus se întăresc cu credința și cu porunca domniei mele, ca să fie nestrămutate și neclintite pentru cât timp va trăi popa Kyr Nicodim, așijderea și după moartea lui în toți anii vieții domniei mele, iar după răposarea domniei mele, după porunca Dumnezeiască, pe oricine va alege Dumnezeu a-mi urmă pe tron, îl rog să păziască toate acestea, ca să nu moșteniască păcatul stingând pentru eternitate pomenirea noastră în acele

zece metoace în Serbia și anume: Tribordi, Hapovți, Drajevți, Ponieva, Povovate etc., în cari puteau a se adăposti și locuitorii fugiți din cauza răsboaelor și alți locuitori cinstiți și neurmăriți pentru vre-o crimă sau dare domnească.

---

mânăstiri. Toate de mai sus s'au scris cu porunca domnului despot Ștefan. In anul 6900 de (Decembre?) indicaționul 14: †
Cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Serbia și pe Dunăre Despot Ștefan: † (Archiva Istorică pag. 17).

PERIODUL AL II-lea

(Dela 1400—1600)

Isbânzile din ce în ce mai mari ale Turcilor în Europa și mai ales victoriile însemnate ce Turcii căpătară pe câmpiile Bulgariei, la Cosova (1389), la Nicopole (1396), luarea Constantinopolului (1453) și năzuința lor a se întinde tot mai departe preste Carpați, deșteptară luarea aminte a Românilor și a creștinătății, face apoi constatarea că pericolul este mare de tot și le indică nevoia: că trebuiesc mai multe și mai disciplinate forțe a putea rezista unei puteri așa de mari, unei armate așa de fanatice și disciplinate, precum eră armata musulmană.

Voevodatele române se găseau în pozițiunile cele mai înaintate geograficește pe linia de cucerire a Turcilor și din cauza aceasta, Valahia și Moldova, sunt chemate, de timpuriu, să joace un foarte important rol în lupta contra Turcilor.

Domnii după vremi, atât din Muntenia cât și din Moldova, nu pot stă însă veșnic în luptă cu păgânul și adeseaori sunt nevoiți a încheia pace

cu el și chiar a-i da tribut. Atunci însă când situația era grea și când domnii găseau ceva sprijin și la vecini, niciodată nu au șovăit a lovi în Turci, considerați vrășmașii de toate zilele ai neamului și creștinătății.

Și nu puține au fost isbânzile ce noi Românii am avut contra Turcilor; cu mândrie putem vorbi de Rovine, de Rahova; de bătălia dela Târgoviște, dela Giurgiu și dela Călugăreni, etc. Totuși lupta era prea inegală. Turcii erau prea tari și noi prea puțini, prea slabi și depărtați de aliați, încât de multe ori domnii noștri au fost nevoiți să facă pace cu acest rășboinic popor.

Românii prea puțini cu aliații prea depărtați, neînțelegători, neuniți, cu o lipsă de unitate surprinzătoare, o au găsit potrivit a încheia de multe ori alianță cu Turcii decât a peri. Era în joc spiritul de conservare. Astfel Mircea (1386—1418), după numeroase lupte cu Turcii, fu nevoit în cele din urmă să încheie pace cu ei.

Vlad al II-lea (Dracul). (1430—1439; 1442—1446), după isbânzi însemnate contra Turcilor, văzând că sprijinul făgăduit de Unguri vine mai totd'auna târziu și este prea slab, merge în anul 1435—1436 la Brusa, unde era reședința sultanilor și face act de supunere și devotament sultanului Amurat al II-lea.

Ștefan cel Mare (1457—1504), după atâtea lupte glorioase contra Turcilor, Ungurilor și Polonilor, da, la sfârșitul vieții sale, sfat boerilor și oamenilor săi a încheia mai bine pace cu Turcii, cari sunt mai puternici și mai constanți, decât a încheia amicitiei cu alte popoare dinprejur, care nu să țin de cuvânt.

Radu al VI-lea dela Afumați 1522—1524 după ce bătù pe Turci în vre-o 20 locuri purtând isbânzi demne de amintit în analele istorii, este sfătuit a se pune bine cu Turcii, ceea ce Radu și face, căci merge în persoană la scaunul sultanilor să ceară a fi întărit în domnie. De asemenea alți mulți domni buni, a căror inimă ardea de spiritul patriotismului, domni, cari vedeau că ziua de aservire națională să apropie, au găsit totuși de nevoie a se înțelege în multe chestii și de multe ori cu Turcii. Din această cauză mulți Voevozi ai Principatelor preferau a da și chiar a mări tributul Turcilor, spre a trăi în bună pace cu ei și a-și conserva tot timpul pentru consolidarea și întărirea internă a statului.

Acea ce preocupă mai mult spiritul poporului și al domnitorilor în acest timp eră mai ales ridicarea, înzestrarea și înfrumusețarea monumentelor religioase. Năzuința poporului a-și găsi în biserici și mănăstiri alinarea și scăparea, eră cu atât mai mare, cu cât Turcii necredincioși deveneau mai puternici și mai de temut.

Găsim dar în acest period așa adâncă religiozitate, ce însuflețește pe domnitorii din timpuri și poporul de atunci, găsim atâta sentiment de evlavie și jertfă, că nu se poate compara decât cu timpul cruciadelor. Aceasta este cea ce a făcut tăria și puterea noastră de rezistență.

Astfel Mircea (1386—1418), pe lângă darurile ce făcuse mănăstirilor mai înainte: Vodița și Tismana, zidi din nou Cozia pe apa Oltului și Cotmeana în județul Argeș, dăruindu-le cu multe moșii și averi ¹⁾.

¹⁾ Arch. Ist. 1. 1. 140.

Alexandru cel Bun în anul 1422, în Moldova hărăzește mănăstirea Bistrița, mai înainte întemeiată ¹⁾ vama din Bârlad. În anul 1428 tot acest domnitor hărăzește acestei mănăstiri 31 sălașe de Țigani și 12 bordee de Tătari, iar în anul 1431, hărăzește tot aceleeași mănăstiri: o vamă, o mănăstire de a doua mână și patru prisece ²⁾.

În anul 1424, Dan din Muntenia întărește toate daniile anterioare avute de mănăstirea Tismana și Vodița, mai adăogând și altele dela sine. Acest document fiind mai complet decât cele anterioare, l' voiu reproduce în întregime:

Fără loc 1424, August 5, pergament.

Fiindcă eu, cel întru Hristos Dumnezeu binecredinciosul Ion Dan Voevod, cu mila lui Dumnezeu domn a toată țara ungro-română, la începutul, de Dumnezeu mie dăruitei domnii, am găsit în țara domniei mele o mănăstire la locul ce se zice Tismana, pe care a înălțat-o și sfânt răposatului părinte al domniei mele Ioan Dan Voevod cu multe lucruri a întărit-o; de aceea binevoi domnia mea, precum domniei, așa și acestora urmaș și îndeplinitor a fi, și a înnoi pomenirea părintelui domniei mele, pentru viața și mântuirea domniei mele, și acest hram al Prea Sfintei Stăpânei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariei a'l întări cu toate adausurile, și veniturile și cele nesăvârșite a le îndeplini; și nu numai acestea, ci și câte moșul meu și tatăl meu a adăogat acestei mănăstiri toate a le întă-

¹⁾ Mănăstirea Bistrița este întemeiată înainte de epocă lui Alexandru cel Bun. Vezi Ioan Grigoriu: Iosif Mușat. Arch. Ist. 1. 1. 121.

²⁾ Id. 1. 1. 140.

meiã și a le întãri pentru slava lui Dumnezeu, și întru lauda și cinstea Prea slãvitei stãpãnei noastre Nãscãtoarei de Dumnezeu, ca pre aceasta sã o aflu în vieãta domniei mele sprijinitoare și ajutorãtoare și la înfricoșata zi pentru vieãta veșnicã mijlocitoare. Mai întâi întãrește domnia mea cele adãogate de cãtre sfinții rãposãții pãrinți ai domniei mele: satul Vadului-Cumanilor cu Toporna și vama dela Calafat și Balta Bistrețului, dela Toplița pãnã la gãrla-repede mai sus de Covãcița și pe lângã dãnsa satele Hãrșova cu Sãlcișoara și Tismana cãt a fost sigãșeascã și ruseascã și grãu din județul Jaleșului cãte 400 de gãleți pe tot anul, și cãte 35 burdușe de brãnză și cãte 10 coșuri, și 10 burdușe de miere și 10 bucãți de haine lungi și 10 bucãți de haine scurte; cãtre acestea adaogã și domnia mea satul Ceaurii, și Dușeștii, și Ungureii, cu tot ce a mai cumpãrat în zilele domniei mele popa Chiru Agaton dela Stanciul fiul lui Macher dãndu-i un cal bun; și douã pahare și douã linguri și un brãu de argint; și Poștina, și Leurda și Cireșellul, și Turcineștii, și Jarcovățul cu Pãrãul și Șușița cu Novoseltii; și la Blatnița satul Pesticetul, cel adãogat de cãtre mãtușa domniei mele Doamna Callinichia; și satul Sogoi, ce l-a fost adãogat Lucaciu Banul, și Bistrița cu țarina, și Sagovățul ce l'a cumpãrat popa Nicodim dela Dan Voevod, și moara pe Bistrița ce a adãogat mãtușa domniei mele. Dupã acestea întãresc și ce a adãogat sfântul rãposatul unchiu al domniei mele Vladislav Voevod sfântului Antoniu la Vodița, satul Jidovștița și o moarã pe Bistrița, și ochiul de mijloc tot la Poarta

de fier, și zeciuală din opt vârșii, și Dunărea dela Padina Nucului până în hotarul Rușavei, și Vodița mare dela Dunăre cu siliștea Bahnei cu nucii și cu livezile; și Elhovita toată, și Terovetul, și satul Vorovnicului și cu hotarul cel ce a adăogat domnia mea, și satul Podenii cu hotarele. Acestea toate le adaogă și le întărește domnia mea cu toată porunca și întărirea, ca să fie nestrămutate și neschimbate în vieața domniei mele și în vieața rudeniilor domniei mele; asemenea satele lor să fie slobode de toate slujbele; și 40 sălașe de Țigani să fie slobози de toate slujbele și dăjdiile și de venitul domniei mele. Către acestea poruncеște domnia mea, ca să fie călugării de sine stăpânitori în amândouă mănăstirile și, după moartea povățuitorului lor, pe alt povățuitor nimenea să nu le așeze, nici eu însumi Dan Voevod, nici alt cineva din cei ce vor fi după mine, ci numai pe care ei 'l vor binevoi, și nici să se strice orânduiala și întocmirea lui Nicodim și porunca mea; căci cineva fi a stă domn în urma mea, și va voi să strice această întărire și porunca domniei mele și întocmirea lui Nicodim, pe unul ca acela să'l pearză Domnul Dumnezeu la înfricoșata judecată și să'i fie protivnică Prea Sfânta Stăpână Născătoarea de Dumnezeu și să fie blăstemat de cele șapte sfinte soboare ecumenice, și să fie părtaș cu Iuda și cu Arie și cu toți cei ce s'au lăpădat de Domnul și cu acei Iudei, ce au strigat asupra Mântuitorului nostru Iisus Hristos: sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor, ceea ce este și va

fi în veci. Amin. Și s'a scris în anul 6932, Indicțiunea 2, a luni August în 5: †

† Ioan Dan cu mila lui Dumnezeu Domn. (Archiva Istoriei pag. 19 T. I.

În anul 1442, Ștefan-Vodă întărește mănăstirii Pobrata cea mai veche mănăstire din Principate¹⁾ 9 case de țigani. În anul 1444, Petru-Vodă scutește 3 sate ale aceleiași mănăstiri de orice dări și obligațiuni fiscale²⁾.

În anul 1452—53, Alexandru-Vodă întărește mănăstirii Bistriței lacurile Botnei; hărăzește mănăstirii Pobrata casa domnească dela Târgul-Frumos, 7 buți de vin din acel târg, 6 buți de vin din Cotnari, o priseacă domnească, 12 măsurii de orz și 4 de grâu, o poiană, 2 țigani, 4 tătari, 2 pustietăți, o moară și alte două locuri de moară.

De sigur mai toți domnii noștri au fost religioși dar cel dintâi pe care îl întâlnim în istorie ca domn războinic și religios în acelaș timp, este Ștefan cel Mare și Sfânt, care în cele dintâi zile de domnie, întărește mănăstirii Bistrița vama dela Bacău și Tazlău, petrele de *casa* domnească din Bacău și mai multe mori. El merge mai departe și ia (1459, Mai 20) o dispoziție foarte ciudată față cu timpul nostru. Ștefan supune satul unguresc Lucacești sub jurisdicțiunea absolută a egumenului mănăstirii Rădăuți și-i dă dreptul să priimească: 1) Dare vlădicească în paguba

¹⁾ Melhisedec. Această mănăstire se numia în vechime „mănăstirea dela Poiana“.

²⁾ Ar. Ist. 1. 1. 140.

episcopului catolic, 2) să judece și să globească fiind independent de tribunalul de Bacău, 3) să se bucure de zecime și vitele pripășite în folosul statului. Tot el dăruiește în anul 1460 mănăstirii Tazlău vama tazloveană și bacoveană, iar în anul 1466, mănăstirii Pobrata următoarele: Câte 10 buți de vin, o majă de moruni și o majă de crapi pe tot anul: 2) $\frac{1}{2}$ peatră de ceară din Târgul Frumos, 3) toată zecimea domnească de miere din satele domnești; 4) un loc de priseacă și 2 de pescuit; un tătar al curții domnești dela Neamțu și 6) scuteală absolută pentru priseaca mănăstirească dela Botna. La 1471, tot Ștefan cel Mare, scutește comerțul mănăstirii Pobrata cu Kilia, de plata vămei la trecătoarea Țuțorei. La 1472, Ștefan cel Mare, acordă mănăstirii Pobrata pentru trei sate din Județul Suceava o mulțime de prerogative și hotărește și o supunere absolută jurisdicțiunii egumenului ¹⁾.

Dar nu numai aceste exemple ne arată multă evlavie a acestui mare domnitor, pe care poporul l-a numit mare și sfânt, ci și altele.

Gândul său plin de osârdie pentru cele sfinte se duce mai departe, trece hotarele și se oprește ca o rază binefăcătoare la mănăstirile din Athos, de unde nu în totdeauna s'a înapoiat aceiași căldură. Ștefan construie acolo în anul 1475 un turn pentru corăbii; în anul 1495 o trapeză la mănăstirea Zografu și în 1502 reînnoiește însăși mănăstirea

¹⁾ Mănăstirea Pobrata cu hramul Sf. Gheorghe, se zidește din nou de către Petru Rareș, în al patrulea an al domniei sale, în anul 1530 (vezi Inscripții din Biserici pag. 56 de N. Iorga locul citat). Documentele pe baza căror afirmăm cele mai de sus, sunt publicate de Arch. Istor. T. I. pag. 120—180

aceasta. În țară, Ștefan a fost un exemplu viu al credinței. El lucra pentru țara sa gândind la cel Atotputernic. În războaie se puneă totdeauna sub protecțiunea unui sfânt, iar în fruntea oștilor sale mergea preoții noștri cucernici. Cronicarii ne arată câteva cazuri de această adâncă evlavie ce însuflețea pe marele domn. Astfel: După ce Ștefan a luat dela Turci Kilia și cetatea Albă în anul (6974) 1466 Iulie 10 a început a zidi mănăstirea Putna.

În anul 1468 (6978) «dând război vitejește contra Tătarilor, îi risipește și multă moarte și peire au făcut într'înșii. Și cunoscând Ștefan că ajutorul nu de aiurea i-a fost, ci numai dela Dumnezeu și dela Prea Curata Maica Sfinției Sale... a sfințit mănăstirea Putna spre lauda Prea Curatei Fecioarei Mariei, Maica Domnului nostru Iisus Hristos.

În anul 1475 (6983), după ce se bătù cu oștile Sultanului Memet și perdù bătălia dela Răsbœni, ridică pe movila de cadavre o biserică întru pomenirea acelor suflete.

În războiul dela Râmnic cu Țepeluș-Vodă (1481) «zic unii să se fi arătat lui Ștefan-Vodă sfântul mucenic Procopie, umblând deasupra războiului călare și întrarmat ca un viteaz fiind într'ajutor lui Ștefan și dând vâlva oștii sale..... Este de crezut acest cuvânt, zice cronicarul, că, dacă s'a întors Ștefan-Vodă cu toată oastea sa, cu mare laudă ca un biruitor la scaunul său, la Suceava, a zidit biserică întru numele sfântului mucenic Procopie, la sat la Bădăuți».

După ce Ștefan a bătut pe Radu la Focșani, a

ridicat în Vaslui biserica sfântului Ioan Prediteci.

«Iar după ce a gonit pe Cazacii, ce veniseră să prade țara, a ridicat în Suceava mănăstirea sfântul Dumitru. «Zic unii să se fi arătat sfântul mucenic Dimitrie, călare și înțarmat, ca un viteaz, dând ajutor și vâlvă lui Ștefan-Vodă și oștii lui. Ce este de a și crede, de vreme ce i-a zidit biserică înfrumusețată».

Despre el cronicarul se exprimă că era om, nu mare la stat, întreg la minte, nelenevos și lucrul său știa să-l acopere și unde nu gândea, acolo îl aflai. La lucru de războaie meșter, unde era nevoie însuși să vâra, ca văzându-l ai săi, să nu îndărăpteze și pentru aceea rar război de nu biruia, că după moartea lui îi ziceau sfântul Ștefan, nu pentru suflet că el e în mâna lui Dumnezeu, că el încă a fost om cu păcate, ci pentru lucrurile sale cele vitejești. Domnul Ștefan-Vodă domni 47 ani și a zidit 44 mănăstiri și biserici.

Demn de amintit, în aceasta ordine de idei, este Ștefan cel tânăr, nepotul de fiu al marelui voevod Ștefan cel mare. Ștefan cel tânăr era ginerile lui Neagoe Basarab, căci luase în căsătorie pe Stanca fica mai mare a lui Neagoe, care după moartea bărbatului său îmbrățișează schima monahală și moare la 1531, sub numele de Sofronia, fiind înmormântată la Curtea de Argeș lângă tatăl său. Ștefan într'un document enumără toate peripețiile prin care satul Casa-Oancăi a trecut cu o moară la mănăstirea Brusturi (Târgu-Neamțu) și apoi la mănăstirea Neamțu. Actul fiind de mare importanță, îl vom reproduce în întregime :

Cu mila lui Dumnezeu noi Ștefan Voevod domnul țării Moldovei, facem cunoscut cu această carte a noastră tuturor cine o va vedea, sau citindu-se o va auzi precum a venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri moldovenеști credincios boierul nostru panul postelnicu Cosma Șearpe, de nimenea știut, nici asuprit, și a schimbat a sa dreaptă moșie și cumpăratură dintr'al lui drept uric, dela părintele domniei mele Bogdan Voevod. Din aceasta să vede, că cumpărase din jumătatea satului numit Cristești, pe Calniș, partea de sus, drept 220 galbeni tătărăști, dela Sora fiica tui Ilea Boldeș și dela neamul ei Lazăr Gașița, nepoți de fiu ai lui Danciu Boldeș, cu documentele de mărturie ce luase Danciu Boldeș dela moșul domniei mele Ștefan Voevod, căci documentele mai vechi ale lui Danciu Boldeș dela strămoșul domniei mele Alexandru Voevod arseră; și au schimbat el acea jumătate de sat Cristești pe Calniș, partea de sus, și patru părți din satul Ilieșești, care cumpărase postelnicul panu Cosma Șearpe dela slugile noastre Gavriil și Ionașcu fiii Sorei pe temeiul documentelor de cumpăratură ce aveă maica lor Sora dela moșul domniei mele Ștefan Voevod, drept 120 de galbeni tătărăști; le-a schimbat toate cu credincioasă sluga noastră Petru fost pârălab, feciorul lui Pașcu Hăciugă, dând acesta credinciosului boier al nostru postelnicul pan Cosma Șearpe a lui dreapta ocină și moșie din dreptele sale urice de mărturie, ce luase tatăl său pentru cumpăratură dela moșul domniei mele Ștefan Voevod; căci documentele mai vechi a lui Oancă

dela strămoșul nostru Alexandru Voevod, periră când Turcii veniră cu război asupra pământului nostru; și anume ocina și moșia, satul unde a fost casele Oancăi pe Crăcău și cu moară în Crăcău, căci le cumpărase tatăl său Pașcu Hăciugă dela Mărușca fiica Oancăi, și o mănăstire a Turbatului numită acum Brusturii, ce o cumpărase tot tatăl său Pașcu Hăciugă, dela Alexandru și dela Mihnea nepoții Turbatului, cu documente dela strămoșul nostru Alexandru Voevod, drept 240 galbeni tătărești. Deci și noi văzând a lor voință și tocmeală și bun schimb (†) așijderea am dat și dela noi credinciosului boerului nostru pan Cosma Șearpe postelnic, acel sat cu numele unde au fost casele Oancăi, pe Crăcău și cu moară în Crăcău și mănăstirea Turbatului, numită acum Brustarii, ca să'i fie lui dela noi uric, cu tot venitul, neatins niciodată în veac, au hotarul acelu sat pe nume unde au fost casele Oancăi pe Crăcău, și cu moară în Crăcău și al acei mănăstiri a Turbatului numită acum Brusturii, să fie despre toate părțile după vechiul hotar pe unde din vechiu se lăcuia. Și după aceia tot întră aceiași zi au venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri credincios boierul nostru Pan Postelnicul Cosma Șearpe și a bine-voit cu a sa bună-voință și pură și luminată inimă, și a dat pentru sănătatea și mântuirea sufletului său sfintei noastre mănăstiri Neamțului, unde este templul Înălțarea Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și unde este egumen rugătoriul nostru popa Parteniu, acel mai sus scris sat pe nume unde au fost casele Oancăi pe Crăcău și

cu moară în Crăcău, și mănăstirea Turbatului, numită acum Brusturii, mai adăogând pe d'asupra un sfeșnic de șasesprezece somme(?) de argint, și o cădelniță de cinci somme(?) tot de argint și un pahar de argint, și cinci lingure de argint, și un patrafil cusut cu fir și cu icoane și cu mărgăritar, și cănafuli cu aur și mărgăritar și alte veșminte, podoabe bisericesti, de urșinic italian cu aur, și noi văzând a lui bună-voie și danie care el a dat pentru sănătatea și mântuirea sufletului său, acele toate mai sus scrise, satul și mănăstirea, și noi așijderea și dela noi am dat și am întărit sfintei mănăstirii noastre Neamțului, unde este templul Înălțării Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, ca să fie sfintei acei mănăstiri a noastră Neamțului, uric. Și cu tot venitul, neclintit niciodată în veci. Și iarăși tot întru aceiași zi, a venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri, rugătorul nostru popa Parteniu egumen, și cu toți frații dela mănăstirea Neamțului, de aseamenea de a lor bună-voie, de nimenea siliți nici asupriți, și s'au tocmit cu al nostru credincios pan postelnic Șearpe, că până când va sta sfânta mănăstire și oricine va fi egumen și frați acolo, în vieța lor și după moartea lor(!), ci să aibă a sluji în tot postul Adormirii Născătoarei de Dumnezeu în toate zilele paraclis, în cât timp va trăi al nostru credincios pan postelnic Cosma Șearpe; iară după moartea lui cine va fi egumen și toți frații la acea sfântă mănăstire, să aibă a-i face toate pomenirile după obicei, d'întăiu după împlinirea unui an să facă o amintire, și iară de atunci îna-

inte în toți anii având a sluji seara parastas și coliva, și dimineața liturgie și colivă și la toți frații să se dea câte un adaus de băutură. Și la aceasta este credința domniei mele celui mai sus scris Ioan Ștefan Voevod, și credința prea iubitului trate al domniei mele Petru, și credința tuturor boierilor noștri, credința panului Isac, credința panului Petru vornic, credința panului Șandru, credința panului Negrilă, credința panului Grincovici și a panului Talabă pârcălab Hotinului, credința panului Coste și a panului Condea dela Neamț, credința panului Petrică și a panului Toder pârcălabii Cetății-nouă, credința panului Luca Arbure portarul Sucevei, credința panului Hrean spătarul, credința panului Ieremia vistiernic, credința panului Săcuian paharnic, credința panului Stărcea stolnic, credința panului Cățeleanu comis, și credința tuturor boierilor noștri moldovenesți mari și mici; eră după vieața noastră cine va fi domn din copiii noștri, sau din neamul nostru, sau ori pe cine Dumnezeu va alege a fi domn pământului nostru moldovenesc, acela să nu strămute a noastră danie și întăritură, ci mai vârtos să o întărească; iară cine va fi egumen și frații întru acea mai sus numită mânăstirea Neamțului, aceia așa să slujească și să facă amintirea credinciosului nostru pan postelnic Cosma Șearpe, precum mai sus am zis; și iară cine se va ispitî a strămuta sau a nu împlini a lor tocmeală acela neiertat să fie de Domnul nostru Iisus Hristos și răspuns să dea înaintea înfricoșatului județ al Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Și spre mai mare tărie

și confirmațiune am poruncit credinciosului nostru pan Totrușean logofătul a scri și a anina pecetea noastră la această carte a noastră : † A scris Mihuța în Suceava, anul 7026 Decembre 26 ¹⁾. (Arhiva Istoriei T. I. pag. 28).

În acelaș timp aproape, domnitorii Munteniei se întrec în acte filantropice pentru fala și tăria bisericeii noastre. Astfel Mircea-Vodă, după cum am văzut, a zidit mănăstirea Cozia și Cotmeana. După el Vlad Țepeș, crudul Vlad Țepeș, a zidit mănăstirea Snagovului. Radu-Vodă cel frumos a făcut mănăstirea Tânganului și apoi începe o serie de domni eminentemente religioși, a căror evlavie aprinsă a dat naștere la multe momente de înaltă devoțiune.

În anul 1481—1494 se sui pe tron un călugăr Vlad VI Călugărul, fiul lui Vlad Țepeș și care domni aproape 8 ani, care rezidi și înfrumuseță monumentele religioase și le reîntări daniile.

În anul 1494—1507, urmează fiul său Radu supranumit cel mare, pentru calitățile sale religioase. El se ocupă cu mult zel de biserici și chemă pe patriarhul Nifon, care se întâmplase a fi destituit din scaun. Radu-Vodă petrecuse multă vreme la Constantinopol și probabil, cunoștea personal pe patriarhul Nifon. Crezându-l nevino-vat se hotărî să-l ajute și deci ceru voe dela Turci a-l aduce în țara românească, mai ales că aci aveă absolută nevoie de cunoștințele sale pentru organizarea bisericii noastre. Adus în țară, fu pri-

¹⁾ Ureche. Cronica.

mit cu multă cinste de domnitor și de boieri. Cronicarul ¹⁾ istorisește astfel acest eveniment: Și-i dăte Sfântului toate pe mână zicând: Eu să domnesc, iar tu să îndreptezi și să ne înveți legea lui Dumnezeu și să ne fi tată și păstor mie și tuturilor oamenilor și rugător lui Dumnezeu. Iar el află turma neplecată și neascultătoare și biserica isvrătită și cu obiceiuri rele și nesocotite și chieamă pe toți egumenii dela toate mănăstirile țării muntenești și tot clirosul bisericei și făcu sobor mare dimpreună cu domnul și cu toți boierii și cu toți preoții și toți mireni.... Și tocmi toate obiceiurile pe pravilă și pe tocmelile sfinților apostoli. Deci hirotoni și doi episcopi și le dăte eparhii cu hotare». Nifon venind în țară, observă însă că un oarecare Bogdan din Moldova intrase în simpatiile domnitorului Radu. Acesta îl făcuse mare logofăt și i dăte pe sora sa în căsătorie, după ce-l despărțise silnic de soția lui. Acest lucru nu a plăcut lui Nifon și din această cauză certând a supărat pe domn, care sfătuindu-se cu boierii, a chemat pe Nifon și i-a zis: «Pază și eși din țara noastră, că vieața și traiul și învățăturile tale noi nu le putem răbdă, că strică obiceiurile noastre». Iară Sfântul Nifon zise: «Nu așa Doamne, nu așa, ci te îndreaptă după legea lui Dumnezeu și pe tine și pe boieri, ca nu cumva să porniți și să aduceți mânia lui Dumnezeu, că văd că pentru fărădelegile voastre curând va să vie spre voi. Pe soru-ta o ai măritat după Bogdan, fărădelege, având el muere cu lege și o a lăsat fără nici o vină și a luat pe soru-ta.

¹⁾ Cronica anonimă a țării.

El este curvar și soru-ta e preacurvă; dă bărbatului muerea sa și potolește mânia lui Dumnezeu, mai 'nainte până nu se pornește spre voi».

Aceasta a supărat foarte tare pe domn, care a gonit pe Nifon dela față și l-a gonit din țară. Nifon eșind din țară, a mers prin Macedonia la muntele Athos, unde după puțină vreme a încetat din viață. Radu strămută reședința Mitropolii în Târgoviște, începu construcția mitropolii, dar nu termină căci el ș'a sfârșit zilele. Radu-Vodă murind îl înmormântară în mănăstirea Dealului, cu hramul sfântului Nicolae, zidită de dânsul. Tot Radu începuse a restaura din temelie sf. mănăstire a Cotlonului dar n'a terminat'o.

După moartea lui Radu al IV-lea, după multe sbuciumări s'a ales domn Neagoe Basarab, un voevod cu deosebire de religios, care-și aduse aminte că fusese altă dată scriitor și ucenic patriarhului Nifon și deci hotări a aduce în țară moaștele lui. Și după cum nu fățărise iubirea religiunii numai din iubire politică, așa acum caută prin toate mijloacele să aducă moaștele învățătorului său. El trimise deci la Sfântul munte mai mulți boieri având în frunte pe fratele său Danciu, fiul lui Laiot Basarab. Când ajunseră acești boieri la mormântul sfântului, un fior de teamă le îngheță sufletul și nimeni nu cuteză să se apropie. Atunci Danciu, fratele Domnului, 'și luă inima în dinți și săpă până ajunse la moaștele sfântului, pe care le puse într'o raclă de lemn mirositor. Impreună cu boierii și cu moaștele au pornit în țară și Neofit, egumenul mănăstirii și alți călugări.

Când Neagoe, care aşteptă cu boerii şi clerul său, zări cosciugul cu rămăşiţele sfântului Nifon, se repezi la el, îl coprinsese în braţele sale şi îl sărută ca lacrimi de bucurie. Poporul plângea de asemenea.

Domnul ordonă apoi a se face sicriul sfântului în argint, împodobit cu aur, mărgăritare şi pietre scumpe şi îl trimise la mănăstirea Dioniziat în sfântul Munte. Pe sicriu fu gravat chipul sfântului, iar în partea de jos pe Neagoe în genuchi, rugându-se. Părinţii dela mănăstirea Dioniziat îi deteră plocon capul sfântului şi o mână şi blagoslovenie dela părinţii cei sfinţi, cari erau în mănăstire, ca să fie de sfinţire şi de ajutor Domnului. Iar Neagoe prin acele daruri cu mare bucurie, ca şi Moisi prorocul tablele legeri vechi şi le purtă cu cinste pe unde mergea şi în curte şi în biserică, iar în cale el le purtă în carătă, ca şi Isdrail racla legeri. La Sfântul munte, pe groapa sfântului, clădi o mănăstire cu hramul sfântului Nicodim, iar mănăstirea o a îmbogăţit cu multă avuţie şi multe şi înalte ziduri i-a făcut. Iar mănăstirea Cotlonului, pe care o a început a o zidi din temelie Radu-Vodă, Neagoe-Vodă o a săvârşit şi cu toate frumuseţile o a împodobit şi o a întărit cu turnuri pe dinlăuntru şi pe dinafară. A făcut şi biserică sfântului Nicolae făcătorul de minuni, cu turlă, chilii, trapeze, pimiţe, grajduri, poarta mică şi poarta mare, bolniţă şi ospătărie, jitniţe şi vistierie, apoi cu plumb a acoperit biserica, schelă a pus la ferestri şi o a terminat cu blagoslovenia arhierelui şi a preotului şi altor egumeni dela alte mănăstiri.

Iar lavra sfântului Atanasie o a reparat complet. Plumbul cel vechi cu altul l'a înnoit și o a acoperit de isnoavă și a făcut vase de treaba bisericii de aur și argint și zavesci cusute cu sârmă de aur preainfrumusețate, a dat și i-a făcut și avuție mare câte 10000 talere de aur «Iar în lavra sf. Evtimie așijderea a făcut bunătate, a adus apă prin tuburi dela o mare depărtare (dela 2 mile de mânăstire).

Soția lui, doamna Despina, tot așa de religioasă, a dat pentru a se pune înaintea icoanei sfintei Născătoarei de Dumnezeu o zaveasă din sârmă de aur. La mânăstirea Pantocrator a făcut mari ziduri, ca și la celelalte. La mânăstirea Chilandarului i a adus apă tot ca la Iver. La mânăstirea Vetopedului rându-i a se da milă ca și la lavra sfântului Atanasie, iar icoana Maicii Domnului o a legat în aur. Mânăstirea Hiropotamului încă o a împodobit și a făcut trapeze și o preînoește din temelie, iar la sf. Pavel a zidit o culă din temelie să fie de strajă.

Dar nu numai la Sfântul munte s'a gândit, ci și la alte localități. Astfel acoperi din nou cu plumb, biserica din Țarigrad, a făcut din nou casele și chiliile Patriarhiei. Sfintei cetăți a Ierusalimului, asemenea o a dăruit și o a împodobit. Așijderea și în măgura Caescului, unde sunt moaștele sfântului Grigore făcătorul de minuni și multe alte bunătăți. Iar în Elada stânta mânăstire anume Meteor o a îmbogățit cu multe daruri și multe ziduri a făcut, așijderea și în Paflagonia mânăstirea Trescovita și în Macedonia Cușnița..

Așa dar în toată Europa: în Tracia, în Elada, în Ahaia, în Iliric, în Campania, în Elespont, în Moesia, în Macedonia, în Tetulia, în Sirmia, în Lumgudinia, în Paflagonia, dar mai ales în țara muntenească s'au revărsat darurile sale. Astfel: Tismana a fost acoperită cu plumb, în mănăstirea Nucet, însuși Neagoe-Vodă a bătut cu cuișoare un măr de aur curat, împodobit cu mărgăritare și cu petre scumpe.

Tot Neagoe zidi din temelie frumoasa mănăstire Curtea de Argeș despre care spune cronicarul: că nu este așa mare și sobornică ca Sionul pe care îl făcuse Solomon, nici ca sfânta Sofia, care o făcù Iustinian Impăratul, iar cu frumusețea mai pe deasupra decât acelea.

De sigur că acest fapt este cel mai important din acest period. Construirea, împodobirea și sfințirea mănăstirii din Curtea de Argeș este cel mai frumos, cel mai prețios act de evlavie al timpului. Lucrătorii aleși să immortalizeze concepția artistului au fost aduși din Austria, din Asia, Africa și Constantinopol; că artiștii au fost aduși din multe părți ale lumii, se vede din examinarea lucrărilor executate în care se găsesc motive de stiluri și de lucrări pe care le întâmpinăm până și în Egipt și mai ales în Constantinopol. De asemenea din acte vedem că Neagoe s'a servit de lucrători din Transilvania și Ungaria, Italia și chiar Germania. În anul 1516 Vladislav II îi trimite aurarii trebuincioși. Într'o scrisoare din Pițești Neagoe să plânge (1518) Consiliului municipal din Sibiu că de și rămăsese mulțumit anul trecut de cei doi lucrători: Iohan și Celestin pen-

tru niște cupe, Domnul încredințând lui Celestin o cantitate de argint spre a face o cădelniță după frumosul turn al cetății din Sibiu acesta i-a prezentat o lucrare țigănească. El adaogă: avem în țară meșteri, cari ar fi putut să ne facă ceva mai frumos¹⁾. Pentru construcție Neagoe aduse marmura dela Carara cea vestită; iar piatra parte, dela Câmpu-Lung și parte din munții de aproape. Această po-doabă peste care 4 veacuri a trecut; pe care o au jefuit Ungurii și Păgânii, este un prețios martor al evlaviei domnilor Români. La sfințirea mănăstirii Curtea de Argeș au asistat mai mult de 1000 tețe bisericești venite aci din muntele Athos și din toate părțile lumii. Ei priveau cu adâncă și creștinească evlavie, cu venerațiune și uimire spre cele 4 turnuri aurite și împletite, altele spre minune brăe și frezuri, cari se și îmbinau se închideau unele pe altele tot mai deosebit și tot mai măreț.

Evlaviosul domn Neagoe Voevod, printr'o pre-simțire dumnezeiască, cunoștea că sfârșitul zilelor sale nu este departe și mai înainte ca biserica să fie pictată, ne având până atunci decât vre-o câteva picturi murale, stărui și sfinți biserica în anul 1517 August 15.

Neagoe voi să dea acestui act toată strălucirea posibilă; voi să facă dintr'un eveniment local un act continental. De aceea la serbarea sfințirii invită el atâta lume, atâția arhieriei, egumeni, preoți. Neagoe pofti pe protosul Gavril dela sfântul munte, pe toți egumenii, pe 4 Mitropoliți dela Siraciu, Sardica, Midia și Melania, apoi episcopi din alte țări și pe însuși Patriarhul ecumenic Teolept.

¹⁾ Tocilescu Curtea de Argeș pag. 40.

Peste 1000 fețe bisericești luară parte la acest important eveniment. Și Doamne! multe lacrimi se vor fi vărsat de adevărații credincioși la constatarea: că biserica Ierusalimului, locul pe unde Domnul nostru călcase și predicase eră acum sub jugul păgânului. Câtă grijă trebuie să fi produs faptul că biserica din Constantinopol căzuse sub jugul turcesc; că celelalte scaune patriarhale gem de suferință și în curând pot veni și peste noi și mai mari nenorociri ca cele de până aci! Doamne și câte speranțe se vor fi ivit în colțul inimii unor buni patrioți, cari visau, ca ginerele lui Neagoe: Radu dela Afumați, o țară liberă și o creștinătate prosperând.

Nici odată creștinătatea ortodoxă română nu putuse vedea desfășurându-se atâta activitate pentru săvârșirea unui act religios și de bună seamă această mare mișcare ortodoxă și avea rostul ei, de care noi cei de acum ne dăm cu greu socoteală.

Iar în ziua de 15 August, un ceas după răsăritul soarelui, spune cronica anonimă, patriarhul Teolept, mitropolitul Muntenii Macarie, cei 4 Mitropoliți streini, arhieriei și toți preoții se duseră la biserică în sunetul clopotelor și însuși Neagoe tocmi în altar sfântul Pristol. Acolo duse și icoana făcătoare de minuni a lui Pantocrator, ferecată în aur și cu petre scumpe. Așijderea a dus și alte sfinte icoane, toate ferecate în argint și aur cu mărgăritare și petre scumpe. A mai depus făclii, candelă, tetrapoade poleite și alte podoabe pe care nici o minte nu le poate închipui să le spue. După târnosire și săvârșirea sfintei Litur-

ghii, făcù domnul Neagoe și soția sa Despina un ospăț mare în care dăruì pe cei mici și pe cei mari, pe săraci și pe văduve, pe mișei, pe cei neputincioși și tuturor câte li se cădeà, le dete... și o înfrumusețà Neagoe Vodă cu tot felul de trebuinte, cu toate o împodobì și o făcù asemenea raiului lui Dumnezeu. Inteligența, mâna omului și natura contribuiseră a dà actului acesta o reală splendoare cum se și cuvenia.

Aceste locuri așa de frumoase, aceste biserici așa de evlavios și sfânt îngrijite, ajunseră, nu după multă vreme, în cea mai desăvârșită și dacă nu într'o complectă dărâpănare și pustiire dar de sigur într'o neagră sărăcie.

Neagoe nu avu nici un război în tot timpul de 9 ani cât a domnit. El se ocupă mai mult cu împodobirea și înzestrarea bisericilor. Astfel Neagoe înzestră mânăstirea de Argeș cu sate, bălți cu pește, țigani, vase de aur sau de argint împodobite cu aur și mărgăritare ¹⁾; icoana Pantocratorului împodobită cu mărgăritare, un chivot cu multe turlișoare frumoase și multe alte lucruri pe care nici o minte nu le poate închipui să le spue. El mai dăruiește mânăstirii moșiile: Topona și Neacșul, cumpărate de Neagoe dela Badea postelnic drept 14.000 aspri turcești; moșia Tătari cumpărate dela mânăstirea Ivir din sfântul Munte cu prețul de 5.600 aspri, satele Pârveleni, Flămânzești, Brăniștea, Balta, Saltaua cu toate heleșteele, ajutoare de sare dela Ocna mică de lângă Târgoviște, vama orașului Argeș, etc.

Din cusăturile scumpe : perdele, epitafe, feloane,

¹⁾ Din inscripția săpată pe fațada bisericei.

epitrahire, aere, rucavețe etc. mai toate au fost lucrate de mâna evlavioasei doamne Despina și a ficelor sale bine credincioase. Pe una din aceste perdele lucrate în fir de aur și cu chipul Născătoarei de Dumnezeu, cum o descrie Paul de Alepo, eră zugrăvit în alesături colorate, în partea dreaptă jos, în țesături fine și în culori frumoase portretul voevodului Neagoe și filor săi, iar în stânga portretul doamnei Despina și al ficelor ei ¹⁾.

Neagoe Vodă mai începù și zidirea frumoasei mitropolii din Târgoviște cu 8 turle, precum și biserica sf. Gheorghe din acel oraș, dar nu le termină.

Neagoe Vodă murind în anul 1521 Septembrie este înmormântat în interiorul bisericei, în dreapta, cum intri. Tot acolo se găsește și mormântul ficei lui Neagoe : Stana, soția domnitorului Ștefan cel tânăr al Moldovei. După moartea lui Ștefan al Moldovei, Stana, soția lui se călugări, probabil odată cu mama sa Despina, sub numele de Sofronia. Ea murind să înmormântă lângă tatăl său în anul 1431. Acolo este și mormântul filor lui Neagoe, Petru și Ioan precum și ficei lor Angelina. Tot la Curtea de Argeș este mormântul Despinei doamna lui Neagoe Vodă, care s'a călugărit și a luat numele

¹⁾ Din obiectele vechi ale mănăstirii nu se păstrează decât o parte din coroana Pantocratorului, de argint suflat cu aur, câteva icoane și o parte din stofa cu care au fost acoperite osemintele lui Neagoe, ce s'au scos cu prilejul restaurării prin săpăturile, ce s'au făcut în biserică la mormântul ctitorilor. Această materie este de mătase verde închis, cu fir de aur. Un prea frumos, scump și de valoare brâu, ce se mai găsește și care să atribute a fi al lui Neagoe Voievod, e de origină mai nouă, probabil din începutul secolului al optsprezecelea, dacă îl comparăm cu alte lucruri similare ale timpului.

de Platonida și care s'a săvârșit la Sibiu în anul 1554. De asemenea se găsește mormântul lui Radu dela Afumați, al doilea ctitor, ginerile lui Neagoe, care zugrăvi mănăstirea în anul 1526. Tot acest al doilea ctitor, Radu dela Afumați, dăruî mănăstirii satele: Corbii, Domneștii, Tranșanii, Dichiseștii cu mori și vii, Ștefăneștii și jumătate vama orașului Pitești ¹⁾.

Dar și alți boieri și domni, ca osârdie, ținură a înzestră acest minunat monument religios: așa în anul 1528 un boier Dârgu 'i dăruî moșia Tigveni; Moise Vodă în anul 1529 'i dăruî o moară în sus de Argeș și un pod în Pitești; iar Vintilă Vodă 'i dăruî în anul 1535 moșia Fălcoiu.

Dar mănăstirea nu putea ține mult în stare bună din cauza numeroaselor războaie civile și multelor oști, ce veniau din Transilvania pe la Turnu-Roșiu. Din această cauză Petru Vodă Cercel o repară și zugrăvi din nou în anul 1583—1585, punând a se zugrăvi și portretul său și al fiului său Marcu.

Mănăstirea o duse din ce în ce mai rău, din ce în ce mai greu din cauza lăcomiei egumenilor greci, cari prin diferite mijloace puseseră mâna pe cârmuirea ei. Din această stare de umilire voi s'o scoată Mihai Viteazul, eroul național. El stabilî în anul 1594, ca atât la mănăstirea Argeș cât și la celelalte mănăstiri și metocace să nu mai fie egumeni streini, ci la fiecare vacanță să se aleagă dintre călugării aflători într'însa.

În timpul lui Neagoe eră mitropolit al țării și

¹⁾ Mănăstirea Curtea de Argeș de Tocilescu pag. 45.

sfătuitor al domnitorului, Kir Macarie ¹⁾). Indată după el găsim pe Varlaam, unul din boerii lui Neagoe. Tot dela Neagoe ne-a rămas o lucrare monumentală a timpului său: «Invățături către fiul său Teodosie, moștenitorul tronului, și către alți domni boeri ²⁾», din care voiu reproduce câteva părți, ca una care ne redă timpul de gândire al secolului al XVI-lea. Iată dar câte-va cugetări din această lucrare:

¹⁾ Restaurarea acestui frumos monument, cu toate sacrificiile făcute, nu s'a făcut întocmai cu modelul; cea nouă nu seamănă cu cea veche. Sunt mai multe ornamente, figuri și gravuri, cari în cea nouă nu se găsesc. Aceste ornamente erau așa de frumoase, așa de clar aduse și miraculos dispuse, că constituiau o adevărată dantelă fină. În ceea ce privește pictura D-l N. Iorga crede că au lucrat la ea meșteri din Transilvania. În orice caz însă, acea pictură conservă toate defectele picturii sf. Munte.

În muzeul Curței de Argeș, pe lângă prețioase obiecte și veșminte, care nu sunt din timpul lui Neagoe, am observat și o icoană, însă din timpul lui. Ea reprezintă pe Maica D-lui cu fiul în brațe, iar jos la stânga este Despina Doamna cu fiul său Teodosiu în brațe. Pictorul a voit să facă o asemănare între durerea Maicii Domnului, care văzù pe Fiiul său mort la o etate foarte tânără și între durerea Despinii Doamna, care perdù pe fiul său Teodosie foarte de tânăr. După cum am văzut din Paul eră o înclinațiune a timpului ca pe dvere și icoane domnești să se picteze ori să se lucreze pe lângă icoana Maicii Domnului mai ales și chipurile voevodului, soției sale și ale copiilor lor.

Dacă la aceste elemente adăogăm vechimea icoanei, felul lucrării, coloritul fețelor și câmpului și mai ales scena dramatică ce reprezintă, avem convingerea, că această icoană este o icoană domnească din timpul de suferință al Despinii Doamna, care avu să peardă curând și soț și fii. Credem deci că aceasta reliquă sfântă este cea mai veche icoană ce avem în țară la noi. Ea trebuie să fie lucrată neaparat imediat după moartea lui Teodosie și ca o mângăere creștinească pentru îndurerata mumă, care în scurt timp perdù și pe soț și pe fiu. În orice caz icoana fù pictată înainte de 1554 data morții Despinii Doamna. După această dată nu vedem înteres psihologic pentru apariția unei așa lucrări mai ales că mai toți membrii familiei lui Neagoe muriseră.

²⁾ Magazin istoric, Tom. al IV-lea, pag. 231 etc.

«Eu am gândit că așa se cade domnului, să șadă la masă cu boerii săi cei mari și cu cei mici.

În vremea aceea mai bine să fie plăcută veselie ta lui Dumnezeu, decât oamenilor, că nu te-au ales și te-au uns oamenii spre domn, ci Dumnezeu te-a ales și te-a uns și acelaia plăcere să faci.

Să cunoască mintea ta pre mințile slugilor, iar să nu cunoască mintea slugilor pe mintea ta.

Iar de-ți este voie să judeci pe cineva, dimineța la trezie îl judecă cu toți boerii țării; căci dacă șezi la masă, nu este legea să judeci, nici să dăruiești.

Cel ce iubește băutura, acela nu se va chema următor al lui Hristos, ci va fi chemat ca un dobitoc.

Slugilor tale le dă să bea din destul și cât vor vrea și tu încă să bei, dar cu măsură, ca să poată birui mintea ta pe vin, iar să nu biruiască vinul pe minte. Că vor zice așa: aidem acum la cel domn neharinic că este beat și beat fiind el își perde mintea și ne dăruiește.

Ori încă vor zice: să nu mergem să stăm la acel domn, că dacă se îmbată, el își perde mintea, are arțag, ci ne va înfruntă și încă de nu ne va și perde.

Pentru aceasta fățul meu, te învăț: la beție nici să dăruiești pe nimenea, nici să urgisești. Vinul a golit trupul lui Noe; vinul prăvăli pe bărbatul și viteazul Samson până în sfârșit. Olofern, vizirul lui Nabuhodonosor, pentru beție perî. Așijderea Irod pentru beție tăie pe dumnezeescul Ioan Botezătorul.

Dar tu, o suflete, fiind mai neputincios și mai slab, ce vei face?

Deci, de acum înainte încă te păzește și te părăsește și te lasă de lucrurile tale cele spurcate, te apropie către pocăință și fă lucruri bune înaintea Dumnezeului tău. Ca să iei și tu dela dânsul binele cel ceresc și să fii făgăduit veseliei celei îngerești !».

Teodosie nu domni însă decât o scurtă vreme și atunci fiind încă minor sub epitropia unchiului său Preda Craiovescu și deci nu avu prilej să arate dacă eră următor în toate părintelui său. Neagoe Teodosie fu răsturnat de Radu al V-lea călugărul (1521—1522), care își dete tot zelul pentru împodobirea bisericilor, însă fu și el în curând detronat și omorât de către un descendent al Basarabeștilor turcit, anume Mahomed-Bey.

Teodosie scos din scaun, se duce la Constantinopol și curând moare. După ce țara fu ocupată o vreme de acest Mahomed-Bey, boierii înspăimântați se uniră și aleseră un alt evlavios domn: Radu al VI dela Afumați (1522—1529). Cronicarul anonim al țării românești, precum și Constantin Căpitanul, spun că acest Radu eră ginerile lui Neagoe Basarab. Radu purtă în scurtul timp de domnie nu mai puțin de 7 războaie cu Turcii: la Gluliori, la Ștefeiu pe Neajlov, la Clejani, la Ciocănești, București, Târgoviște, la Alimănești în Teleorman, etc., până ce i-a bătut și i-a alungat complect din țară. El a făcut mult bine bisericilor și a desăvârșit biserica Curtea de Argeș, înzestrând-o cu pictură, căci la

1) Arhiva Istorică pag. 112—115.

început nu erau decât câteva figuri. Inscricțiunea după mormântul lui sună astfel: m'a înălțat Dumnezeu pe scaunul domnesc și s'au năpădit Turcii cu multe greutăți și erau să ia patria noastră și s'a ridicat domnia mea și cu nobilii, multe războaie operând, câte odată fiind gonțiți și câte odată gonind, până când puterea și ajutorul celui de sus ne-au dat biruința ¹⁾.

În anul 1529, în al șaptelea an al domniei de a doua oară a lui Radu, s'a făcut o conspirație condusă de Neagoe Vornicul și Drăgan Postelnicul, cari ajungând pe domnul în fugă către Tismana la Râmnicul Vâlcea, îl omorâră atât pe el, cât și pe fiul său Vlad-Voevod.

După oarecari turburări veni la tron Radu al VII-lea Paisie (1534), fiul lui Radu Călugărul. El fusese până aci egumenul mănăstirii Curtea de Argeș sub numele călugăresc de Paisie, care-i rămâne ca supranume și în domnie. Radu Paisie luă în căsătorie pe Ruxandra, soția văduvă a lui Radu dela Afumați, fică a evlaviosului domn Neagoe Basarab și a soției sale Despina Doamna. Radu Paisie încă făcù mult bine bisericilor din țară și caselor de rugăciune. El zidi și mănăstirea cu hramul sfintei Treimi.

Nu mai puțin religios se arată și crudul Alexandru al II-lea Vodă (1567—1577), fiul renumitei doamne Chiajna, care pe de o parte omori pe Radu, logofătul dela Drăgoești, Michnea dela Bădeni, Stan Udriște Vistieriu, Tudor dela Bu-

¹⁾ Piatra reprezintă pe domn călare, cu topuzul în mână și mantia în vânt. Inscricțiunea acestei pietre după mormântul lui Radu, arată anul 1529. Tocilescu, Bis. Episcopală Curtea de Argeș 1886, pag. 46.

cov, Vlad al Căplei, Pătrașcu, Calotă, Radu Stolicul, Radu fiul lui Socol Vornicul, etc., iar pe de altă parte zidește o mare mănăstire spre sud de București, cu hramul sfintei Treimi. Ceva mai puțin crud, dar tot astfel de religios a fost fiul lui Alexandru, anume Mihnea-Vodă, care domni șase ani (1577—1583) și făcù mănăstirea Tutana.

Tot așa de evlavios este și domnitorul Petru-Vodă Cercel (1583—1585), care a făcut o biserică în orașul Târgoviște, repară mănăstirea Curtea de Argeș unde a și fost zăgrăvit împreună cu fiul său Marcu și puse a i se transcrie de Radu Grămaticul un exemplar din evanghelie pe românește, pe când erà în exil și se găsia în insula Rodos.

Tot în acest period găsim pe marele erou Mihai Bravul, plin de vitejie, disprețuitor de moarte, iubitor de țară și un înfocat creștin și apărător al bisericilor noastre. El însuși construește din nou mănăstirea Mihai-Vodă din București, unde astăzi se află arhiva statului, construește și înzestrează mănăstiri în Ardeal; el întărește în anul 1599 Iulie 27, ca domn al Valahiei, Moldovii și Transilvaniei, mănăstirii Bistrița dania albinelor din satele mănăstirești din județul Neamțul.

* * *

În ceea ce privește pe Mitropoliții țării, în acest period, trebuie să recunoaștem, că până acum nu avem elemente suficiente a ne da seama exact de timpul cât a păstorit fiecare.

MITROPOLIȚII MUNTENIEI.

6950—1442	Macarie I-iul
6973—1465	Iosif
6991—1483	Macarie al doilea
	Maxim
	Sfântul Nifon
7018—1510	Macarie.

Cronicile vechi spun că scaunul mitropoliei ¹⁾ din Muntenia eră vacant dela plecarea din țară a patriarhului Nifon. De asemenea se găesc în pomelnicul sfintei mitropolii, trecuți mai mulți mitropoliți. Păstrăm ordinea în care au fost redați:

Nu ni să dau anii	}	Varlaam
		Simion
		Mitrofan
		Mihail
		Ieremia

7032—1524 . . . . Ilarion

7062—1554 . . . . Anania

7068—1560 . . . . Ștefan

7074—1566	Daniel	După hrisoave și sineturi aflate în condica sf. mitropolii
7077—1569	Eftimie	Daniel este îngropat în mânăstirea Snagovului
7086—1578	Serafim	
7094—1586	Mihail	} Tot după hrisoave și documente aflate în condicile sf. mitropolii.
7098—1590	Nichifor	
7103—1595	Eftimie	

¹⁾ Aceste notițe le dăm după Lesviodax.

MITROPOLIȚII MOLDOVEI

Iosaf	}	Nu se poate preciza data mitropoliatu- lui lor
Calistrat		
Macarie		
Macarie		
Varlaam		
Mitrofan		
Eutimie Munteanul		
Ștefan Munteanul		

Teoctist	I.	1399
Iosif	I.	1402
Grigorie	I.	1435
Damian		1439
Calist		»
Teoctist al II.		1454

Filotei	}	Toți dela Putna și nu se pot preciza anii cărmuirii lor.	
Teofan			I.
Gheorghe			I.
Teodosie			I.
Ghedeon			I.
Pahomie			
Varlaam	I.		

Dositeiu dela Putna	1478
Teoctist al III-lea	1509

Neofit, Mitrofan, Gheorghe II, Gheorghe al III.
Toți dela Neamțu.

Anastasia I. dela Putna	1541
Grigorie II. » » » »	1551
Gheorghe IV-lea » » » »	1554
Grigorie al II-lea (a doua oară) » » » »	1558
Teofan » » » » » » » » » »	1561
Macarie cel milostiv » » » » » » » » » »	1562
Teofan (a doua oară) (dela Râșca)	1564
Gheorghe al III. » » » » » » » » » »	1570
Anastasia al II-lea » » » » » » » » » »	1572
Teofil » » » » » » » » » » » » » » » »	1575
Anastasia al II. (a doua oară)	1577
Eftimie Munteanul » » » » » » » » » »	1578
Grigorie al III-lea » » » » » » » » » »	1580
Gheorghe Movilă » » » » » » » » » »	1581
Nicanor » » » » » » » » » » » » » » » »	1582
Gheorghe Movilă (a doua oară)	1584
Atanasie al III-lea ¹⁾	1590

Acest Atanasie nu este Atanasie Krimca, pe care îl vom întâlni mitropolit după anul 1600 amestecat la mai multe delimitări și acte de danie.

* * *

Dar pe când aceste monumente religioase se întemeiau, înfloriau și foarte adesea decădeau, o altă luptă să da peste hotare în apropierea noastră. Biserica romano-catolică așa de adânc divizată prin lupta dintre papi, și atât de mult slăbită prin imoralitatea șefilor ei, perde mereu din autoritatea și influența sa și nu mai este în stare să țină frânele guvernării întregii biserici catolice. Atunci apărură în Anglia Vicliffe, un

¹⁾ Ist. Mitropoliei Moldovei Erbiceanu.

preot învățat, un vorbitor care convinge și transportă și care predică poporului o doctrină nouă și plină de ispite. El învață că: mai presus de cuvântul preotului, al învățătorului, al predicatorului este cuvântul lui Dumnezeu, care să găsește numai în sfânta Scriptură. Restul nu sunt decât păreri omenești, pe care omul le poate primi ori respinge fără nici o consecință în raport cu dreapta credință.

Vicliffe găsi în această încercare sprijinitori convinși, fanatici și puternici. Totul apărea acum sub o altă lumină, sub o lumină de libertate, care însuflețea pe cei mai mulți și împingea la propagandă pe cei mai apatici. Doctrina lui Vicliffe avu mare răsunet în Boemia al cărui propovăduitor de frunte a fost Ioan, din satul Husinet pentru care motiv s'a numit și Ioan Hus. El discută, scrise, pătimi și muri pe rug pentru credința sa¹⁾.

Din sângele și suferința lui Ioan Hus a răsărit o adevărată pleiadă de luptători fanatici, cari capătă în Boemia o mare putere. În zadar îi blestemă Papa, în zadar li se opuseră imperatorii, în zadar însuși împăratul Sigismund dete o luptă contra lor! Husiții se înmulțiră neconținut. Ei câștigară pe partea lor ținuturi întregi din Ungaria și Polonia. Pe la 1430 ținutul dintre Szkolcza până la Sâmbata-Mare eră husit, pe la 1432, orașul Sâmbata-Mare căzuse în puterea lor. În 1433 ei să reped asupra Zipsului din nordul Ungariei; pe la 1436 Husiții cuceriseră Csanadul, ținutul Oradiei și o bună parte din

¹⁾ Iorga, Istoria literaturii religioase a Românilor, pag. 17.

Ardeal. Ei chiar trecură Carpații și veniră a în-tări elementele ungurești ce veniră aici ¹⁾. Nu putură avea însă mult răsunset în țările române, de și Alexandru cel bun, se pare, nu i-a persecutat. Mai mult, acest voevod a fost bănuît de catolica Polonie că ține la el un predicator husit ca să-i reformeze țara ²⁾. Adevărul este, că un preot Constantin, care se dă a fi catolic, lucra în Moldova pe la 1438 pentru Husiți, dar nu isbuti decât în parte.

Este natural că noua doctrină veniă și pentru Români plină de ispite. Principiul că să țin numai de sfânta Scriptură, modul de împărță-șire sub amândouă formele: a pâinii și a vinului; preoții însurați ca și la ortodoxi erau atâtea elemente, cari cântăreau în favoarea husiților și ne depărtau din ce în ce de biserica catolică.

Răspândirea acestor gândiri într'o vorbire cu înțeles,—în limba poporului; chemarea și participarea întregului popor la regularea treburilor religioase, făcea ca sufletele să se opună cu multă greutate ispititoare propagande. Tot în acest scop, ca rezultat al acestor incordări husite apărură pe românește Psaltirea, Vechiul și Noul Testament, Faptele Apostolilor și mai multe rugăciuni.

La Unguri succesul a fost cu mult mai mare, și tocmai acestui lucru se datorează că ei au sfânta Scriptură pe limba lor încă din veacul al XV-lea (1469). În acelaș timp posedau Biblia, tâlcul pe limba lor precum aveau și Polonii,

¹⁾ Idem, pag. 17.

²⁾ Idem, locul citat.

dar numai o parte din tâlcul Sfintei Scripturi. Cărțile pe limba română sub influența husită nu apărură însă nici în țara românească nici în Moldova. În aceste părți există o ierarhie bine stabilită, conștientă, care putea la timp preveni și împedica un succes în acest senz. Menționatele lucrări apar în Maramureș la Munhaci într'o parte, unde deși erau ortodoxi, dar n'aveau un stat-major bisericesc organizat și un episcop sau mitropolit ortodox, care să vegheze.

Cu atât mai mult și cu atât mai ușor va fi prins noua doctrină husită, în părțile muntoase ale Ardealului cu cât călcau pe un strat favorabil, format de bugomilismul bulgar. Această rătăcire bugomilică cu doctrina ei: *Legea sfântului Pavel* a avut urme adânci. Ele să păstrează, ici și colo, chiar azi în credințele poporului nostru.

Cărțile traduse sub influența husiților vor fi fost mai multe și cu siguranță nu numai la Munhachi, ci și în alte părți, dar nu s'au păstrat decât cele rămase dela preotul Grigorie și câțiva antecesorii sau ucenici ai săi, al căror monument se găsește în manuscriptele dela Veroneș și Scheia.

* * *

Alături cu această influență husită la Români venită mai ales prin Unguri, a mai înrăurit asupra stării noastre literare și mișcarea luterană, ce puse un picior sigur în centrul Transilvaniei prin numeroasele colonii de Sași stabiliți aici.

Numai doi ani mai târziu după revolta lui Luter contra Papii, în anul 1519, niște neguțători din

orașul vecin țării noastre, din Sibiu înapoindu-se dela târgul din Lipsca aduce printre mărfurile lor și cărți de învățături protestante, cari să răspândesc printre Sași. În anul 1521 căpetenia Sașilor Marcu Peflingher, susține pe față propaganda reformată și cu toată măsura de represiune la 1524 mai toată națiunea săsească eră convertită la luteranism. Deslipirea Transilvaniei de țările catolice prin căderea Ungariei în anul următor 1526 sub Turci, în urma înfrângerii Ungurilor la Munchaci și alipirea ei Imperiului otoman, contribuie ca luteranismul să se întărească foarte mult în Transilvania, căci Turcia nu avea interes a susține catolicismul.

În anul 1533 se stabili în Brașov *Ioan Honterus*, un mare învățat luteran, care studiase mai întâi în Cracovia și apoi la Witemberg, unde cunoșcù de aproape pe Luter și Melanchton. Ioan Honterus fusese o vreme și la Basel, unde învățase arta tipografiei, ce-i folosi foarte mult în scopul ce și-l propuse. În Brașov Honterus înființă în anul 1535 o tipografie din teascurile căreia eși chiar în acel an o gramatică latină și una greacă. Din cauză că lipsea hârtia, Honterus în tovăvășie cu alți doi, întemeie prima fabrică de hârtie în Ardeal și rând pe rând tipăresc cărți fie grecești fie slavone.

Nu eră cu puțință ca ei să nu se gândească și la Români. Astfel că în anul 1544 găsim lucrat pentru Români și în limba română un catichism ce se tipărește prin anul 1544 și care va fi având doctrina luterană.

În anul 1559 găsim că se tipărește la Brașov

pentru Români și în limba română un catechism luteran ¹⁾ și care catechism devenind rar prin anul 1607 este tipărit de preotul Grigorie din Munhaci, alături de celelalte lucrări ale sale.

Chestiunea tipografiei luterane din Brașov și fabricii de hârtie din Ardeal devenise și o chestie de propagandă reformată dar și o chestie comercială. De aceea vedem că în anul 1561 jupân Hanos Begner însărcinează pe Coressi să traducă în românește cele 4 evanghelii. Coressi împreună cu alt diacon Tudor lucră traducerea chiar în Târgoviște. Begner luă manuscriptul și îl tipărește la Brașov în anul 1561. Urmașul lui Begner a nume Lucas Hirscher însărcină pe Coressi a traduce și psaltirea pe limba română ceea ce și reuși cu ajutorul a doi preoți din Brașov. Psaltirea a fost tradusă din sârbește cu învoirea mitropolitului Ardealului Ghenadie și cu învoirea mitropolitului țării muntenești Serafim. Această psaltire s'a terminat de tipărit în anul 1577.

Că acest curent pentru introducerea limbii române în cărțile de ritual venia acum dela Sași se constată prin următoarele particularități. Afară de manuscriptul evanghelic, făcut de Radu grămatul, și acela peste hotar și sub comanda exilatului Petre Cercel în insula Rodos, nu mai găsim nici o traducere românească în acest timp. Din contră vedem că domnitorul român Alexandru Voevod și Ioan Mihnea Voevod, chibzuiau și tipăreau în anul

¹⁾ Cronicarul Simion Massa spune despre acest catechism: eodem anno die Martii 12 Iohannes Benknerus Judex coronensis cum reliquis senatoribus reformavit valochorum ecclesiam et praecepta catecheseos illis proposuit. Xenopol vol. IV, pag. 633.

1577 o psaltire a lui Coressi în *limba slavonă*. Tot în slavonește și tot atunci s'a tipărit cu adaos la psaltirea slavonă sinaxarele de peste an, troparele, condacele sfinților, ciaslovul cu slujbe de noapte și de zi.

Că la poporul român eră întrebuințată limba română în acest timp și în scrierea documentelor, scrisorilor, notițelor, socotelilor și chiar în predicile ce preoții țineau, nu mai încapă discuție. Puținele urme, ce le avem în această direcție, sunt suficiente a ne proba aceasta. Totuși lucrarea cea mare: de a se da tiparului cărțile de ritual în limba română, incontestabil s'a început la Brașov.

Tot în acest period are loc un eveniment important. Papii urmăreau de mult să supună jurisdicțiunei sale și biserica orientală, care rezistă cu cea din urmă înverșunare. Dar greutățile din ce în ce mai mari prin care trece biserica orientală; apropierea din ce în ce a Turcilor de Constantinopol; speranța cea mare ce puneau unii imperatori în sprijinul papii, al Veneției și al statelor catolice; făcând pe de o parte să crească speranțele și pretențiile papilor, iar pe de altă parte să diminueze rezistența ortodoxilor; să se uite certurile; să se pară că vor putea dispărea discuțiile de diferențe și să facă, cu toții, tot posibilul a se aduce o înțelegere între inimoșii creștini, spre a putea răpune pe turcul așa de victorios până acum și atât de temut pentru viitor.

Incercările însă au fost hazardate. Suferințele orientalilor erau prea îmbăcsite, iar interesele, ambiția și planurile papilor prea vizibile spre a nu

produce teamă în rândurile adevăraților ortodoxi.

Se țineau în șir sinoadele: la Bari (1038), la Constantinopol (1204), la Nicea (1233), la Sion (1274), la Basel (1431—37), dar nu deteră nici un rezultat apreciabil pentru unire. Cardinalii apusului și căpeteniile orientului discutau cu aprindere de greșalele ce se imputau catolicilor și anume: micșorarea postului, introducerea celibatului la clerici, că preoții nu serveau taina mirungerii; că mănâncă carne dela animale sugrumate, că întrebuințează azimă la sf. Euharistie, că nu cântă Aliluia în postul cel mare, pentru credința că sf. Duh purcede și dela Fiiul (Filioque), primatul papal etc. În cele din urmă din amândouă părțile se evită discuțiunea chestiunilor mai grele: primatul și Filioque. De acea atât în sinodul dela Ferrara (1438) cât și în sinodul dela Florența (1439) aproape să înțeleseră între ei. Numai credința susținută de catolici, că sfântul Duh purcede și dela Tatăl și dela Fiiul (Filioque) precum și primatul papii nu se discutase. Și o parte și alta ezitau să înceapă atacul.

În fine Sinodul dela Florența 1439, după atâtea ședințe, luă în discuție și aceste chestii și după numeroase lupte oratorice și stăruințe se ajunse la o oarecare înțelegere. În Februarie 1439 după intime consfătuiri Visarion de Nicea și Patriarhul de Constantinopol Iosif, la stăruința împăratului Mihail al VI-lea Paleologu, se declară partizani ai *Unirii*. La 6 Iulie 1439 actul de unire, formulat de Ambrosiu, Camaldulensis și tradus în grecește de Visarion de Nicea, este semnat. În cea ce privește validitatea și durabili-

tatea acestor hotărîri nu este locul a discuta aici. Trebuie reținut numai, că unirea admisă un moment nu s'a putut realiza. Pentru noi este acest fapt de multă însemnătate istorică, mai ales că pe temeiul unor date necomplete s'a născut și dezvoltat de timpuriu o tradiție istorică fără temei istoric.

În actele acestui sinod de Florența 1439, se găsește trecut a fi luat parte și reprezentanți ai bisericii Moldovii. Întru cât și cam ce valoare conține acest lucru vom vedea mai la vale. Din acest fapt și în legătură și cu alte tradiții, ce s'au născut, relativ la acest eveniment, s'au ivit câteva păreri la istoricii noștri. Discuția asupra lor este dar de folos.

Astfel, Cantemir spune că introducerea cărților de ritual în limba slavonă în biserica noastră s'a făcut cu acest prilej, după ce s'au aflat hotărârile sinodului din Florența, ca o protestare contra tendinței bisericii romano-latine. Introducerea limbii slavone în biserica noastră, ca limbă oficială de cult, este prea importantă și deci merită toată atenția și preocuparea noastră specială.

Eminentul cunoscător al istoriei noastre bisericești, episcopul Romanului, Melhisedec, citând în biografia lui Țamblac numai pasajul despre introducerea chirilicelor prin Teoctist, zice: Mai toate aceste aserțiuni sunt pure invențiuni, fără nici o bază istorică și contra adevărilor istorice, cercetate și descoperite în urmă. Cantemir, lipsit de documente istorice le îndeplinește prin fantazia sa, bazat poate pe niște tradițiuni vage și degenerate ale contemporanilor și fără nici o

legătură logică cu evenimentele adevărat istorice antecedente și consequente faptelor, ce le descrie. Așa Cantemir nu știa că Teoctist n'a fost contiporan cu Alexandru cel Bun; că limba slavă eră introdusă în biserică și în cancelariile romane cu mult mai înainte de Alexandru cel Bun; că Marcu al Efesului nu putea să trimită mitropolit în Moldova; că Teoctist n'a fost succesorul mitropolitului, care purtă titlu de Moldo-Vlahias la sinodul de Florența și s'a unit cu latinii, etc. ¹⁾.

În documentata și prea însemnata sa lucrare asupra mitropolitului Grigorie Țamblac, eruditul episcop Prea sf. Melchisedec, pe baza documentelor istorice rectifică în mod admirabil cele ce s'au scris asupra timpului când a păstorit Teoctist în Moldova, asupra predecesorului său Țamblac și asupra întregii mișcări religioase, ce a turburat spiritele Moldovenilor în a doua jumătate a sec. XV.

De altfel se poate vedeă chiar dela început, că istoricul Cantemir cade în aceeași mare greșală istorică, în care a căzut și Vornicul Ureche, când, afirmă, că conciliul florentin (1438—1439) s'a ținut în timpul lui Alexandru cel Bun. Grigorie Ureche în descrierea domniei lui Alexandru cel Bun, spune între altele că la 1432, a fost trimis din țara noastră la Florența Grigorie Țamblac. Miron Costin, rectificând și completând întru câtva afirmațiunea lui Ureche despre misiunea lui Țamblac, arată că el a fost trimis nu la Florența ci la Constantinopol. «Trimis-a și Alexandru Vodă cu voia țării soli cu Grigorie Țam-

¹⁾ Revista de Istorie, arhiologie și filozofie. an. II, vol. I, p. 43.

blac. N'au aflat solii lui Alexandru nici pe patriarhul, nici pe împăratul; ce iar se întorcea neisprăvind nimica; nu le-a părut a fi cu cale; ce s'au dus la Ohrida, unde găsind pe episcopul de Ohrida și dându-și solia la dânsul, căci erau trimiși pentru învățătura legii, *luat-au de acolo și preoți și cărți sârbești de toată o-rânduiala bisericii.*

Episcopul Melhisedec interpretând aceste spuse ale cronicarilor în raport cu evenimentele contemporane, ajunge la concluzia: că o deputațiune moldovenească, în fruntea căreia s'a aflat Țamblac, a fost trimisă în Constantinopol spre a obține confirmarea lui Țamblac ca mitropolit, fiindcă pe acesta îl alesese țara ca urmaș al lui Macarie. Tot odată deputațiunea trebuia a se interesa mai de aproape despre ținta viitorului sinod, care avea să se țină mai târziu și la care patriarhia avusese grije a invita și biserica Moldovei. De oarece, probabil, patriarhul conform obiceiurilor sale, a voit să impună Moldovenilor și de astă dată un mitropolit grec și partizan unirii, și de orece Alexandru cel Bun n'a voit nici unirea, nici mitropolit grec, de aceea, în urma sfatului dat de Țamblac, s'a hotărât a reînoui vechile relațiuni cu Ohrida. Rezultatul consfătuirilor ținute la Ohrida a fost: 1) neparticiparea Moldovenilor la sinodul ce se pregătiă pentru unirea bisericilor; 2) recunoașterea supremației arhiepiscopiei de Ohrida de către Biserica Moldovei 3) Recunoașterea mitropolitului Grigorie Țamblac de către arhiepiscopul de Ohrida; 3) Cererea și dobândirea de acolo de preoți și cărți

pentru toate orânduelile bisericești în limba sârbească, care eră comună și bisericii Moldovei. De observat este că preoții aduși de Țamblac au trebuit să fie români învățați la cartea sârbească, precum eră Țamblac. Românii pe atunci erau foarte numeroși în partea dreaptă a Dunării. Altfel preoții, dacă n'ar fi știut românește, cum eră să se înțeleagă cu poporul românesc, pe care aveau să-l păstorească duhovnicește.

După cum se vede, așa dar, episcopul Melhisedec neagă, cum că biserica moldoveană ar fi participat la sinodul florentin prin mitropolitul său, și opus ceia ce se susține de Cantemir.

Cu toate acestea între subscriitorii ședințelor sinodului florentin, cari au fost 25 la număr, găsim scris și un mitropolit cu titlu de «Moldo-Vlahias». În adevăr, la finele ultimei ședințe este scris întâiu papa și cardinalii, apoi împăratul și clerul grec ortodox. Între aceștia, în locul al treilea dela urmă în sus, găsim această subscriere:

Ο ταπινος μητροπολιτης Μολδοβλαχίας και τον τοπον επεχου του Σεβαστίας Δαμιανος αρωετός επεγραψα, adică «Smeritul mitropolit al Moldo-Vlahiei și locțiitor al Sevastiei Damian, cu mulțumire am scris». Împreună cu Damian este scris, după episcopii și abații latini încă o persoană bisericească, care se declară de membru al bisericii moldovene: Arhipresbyter Constantinus et vicarius muldoblachensis subscripsit, adică arhipresbiterul Constantin și vicariu Moldo-Vlah am scris. Cât pentru persoana aceasta izolată de clerul grecesc și pusă între abații latini, nu poate fi membru al clerului român moldovean și tre-

bue să fi fost superiorul misiunii catolice din Moldova precum arată chiar numirea lui de vicar al papei în Moldova. Chiar pronunția schilodită a numelui țării «muldoblachensis» arată în el un străin de neamul și limba românească. Chiar numirea arhipresbiter nu e românească.

Aci avem încă o dovadă că în veacul al XV papistașii nu aveau episcopi în Moldova, ci numai misionari cu șefii lor numiți vicari apostolici.

Vine acum întrebarea: cine a fost Damian, care subscrie ca mitropolit al Moldovei? Melhisedec ¹⁾ dovedește, că acest Damian nu-i altul decât rivalul lui Țamblac, adică acel grec, pe care patriarhia de Constantinopol îl numise mitropolit Moldovei după moartea lui Macarie și pe care voiă să'l impună Moldovenilor. Istoricul sinodului de Florența, Siropulo, care a luat parte la sinod ne dă câteva relațiuni despre acest Damian, spunând că el ar fi venit ca mitropolit în Moldova, că de câteva ori s'a reînturnat la Constantinopol, și că rolul lui principal, eră de a îndemna și a prepara participarea Moldovei la sinodul de Florența. In alt loc Siropulo ne arată că Damian eră ridicat la treapta sa de patriarhul Iosif. Așa pe la sfârșitul sinodului florentin, patriarhul Iosif este reprezentat ca dojenind pe ierarhii ce purtau numele Moldovlahiei, Amasiei și Târnovului, pentrucă ei arătau oarecare îngreuere la subscrierea unirei bisericești. «Pentru ce nu mă ascultați? le zicea patriarhul, au nu din chilia mea ați eșit voi? Nu eu v'am ridicat la treapta episcopală? Și pentru ce mă

¹⁾ Mitropolitul Grigore Țamblac, pag. 31—40.

dați de rușine? Pentru ce nu ați urmat socotinții mele?» Se vede din această ezitare a lui Damian de a subscrie unirea, că el își temeă pozițiunea sa de mitropolit al Moldovei, care încă nu i se asigurase și pe care el tot o spera mai curând sau mai târziu. Rezultatul a fost că în toate țările ortodoxe, inclusiv și Moldova, s'au adunat sinoade locale, care au anatemisat decisiunile florentine și pe subscriitori, deci și pe Damian. Prin urmare Damian n'avea ce să mai caute în Moldova și trebuie să fi rămas la Constantinopol toată viața. Totuși el continuă a purta titlu de mitropolit al Moldovei, după cum purtase acest titlu și înainte de sinodul din Florența fără a fi administrat vreodată mitropolia Moldovei, în care păstorea Țamblac. În un sinod ținut la Constantinopol în 1450, contra unirii florentine, Macarie al Nicomidiei subscriind decisiunea sinodală, zice că este autorizat verbal a subscrie și pentru Damian al Moldo-Vlahiei: ἔχον καὶ τον λόγον τοῦ Διαμιανου Μολδοβλαχίας. Rezultă deci în mod neîndoios inexactitatea legendei lui Cantemir despre introducerea slavonismului în biserică. Totuși este interesant să urmărim modul cum a dezvoltat chestiunea aceasta Cantemir, marele istoric al veacului XVIII.

Cantemir crede că Români au avut la început până la conciliul de Florența limba și scrierea latină în biserică. Aceasta o deduce Cantemir din ideile sale despre origina noastră romană. După dânsul Români au trăit cu instituțiile dreptului roman delă Traian până la Dragoș; numai barbaria timpurilor ne-a făcut să le perdem și

să împrumutăm sub Alexandru cel Bun pe cele ale Bizantinilor. Chiar legea noastră, adică religia, zice el, a fost până în timpul întemeierii Moldovei legea romano-latină. În adevăr ce religie puteau să aibă în mintea lui Cantemir întemeietorii principatelor, acei nobili de sânge roman, pogorâți din Transilvania și Ungaria, ambele țări supuse, după dânsul, totdeauna curiei romane? Negreșit, nici o altă religie decât cea latină ¹⁾, precum își închipuiau să fi avut totdeauna cele două menționate țări.

O trecere a Valahilor dela religia romano occidentală la cea greacă orientală nu s'a întâmplat, prin forța împrejurărilor, de oarece în primele timpuri după desbinare ambele religii erau aproape identice. Ceva mai târziu însă când deosebiri semnificate de Fotiu au devenit mai generale și mai vizibile; când împăratul Paleologul încercă unirea cu biserica apusului și când catolicii se îndepărtaseră mult, foarte mult chiar dela învățăturile adevăratei biserici a lui Hristos, Moldovenii n'au primit unirea, ci au rămas pe lângă credința ortodoxă.

De oarece patriarhul Constantinoplei primise unirea, zice Cantemir, de aceea Moldova a trecut sub supremația patriarhului de Ohrida, de unde se aduseră preoți și cărți sârbești, adică slavone, curate de orice eres latin. Introducerea limbii și cărților slavone înseamnă dar în mintea lui Cantemir: reacțiunea adevăratului ortodoxism contra uniunii cu Roma, contra eresului latin. Slavistul Copitar, interpretează acest mult discutat pasaj

¹⁾ I. Bogdan. Analisa Critică 310, 311.

din Cantemir în sensul că dela conciliul de Florența încoace, Români au început să scrie și limba română tot cu litere cirilice, cum scrieau până atunci numai limba slavă.

De altfel Cantemir spune în capitolul despre literile moldovenilor, că dela jumătatea secolului al XV Români întrebuințau și chirilicile românești cursive, dar numai în epistole familiare și însemnări particulare,—din actele descoperite în zilele noastre poate fi primită ca cea mai aproape de adevăr ¹⁾. Limba slavă a rămas însă în cancelariile oficiale și în biserici, până ce pe la jumătatea sec. 17 fu înlocuită cu cea română și greacă.

De sigur o părere absolut sigură asupra introducerii cirilismului slavon la Români nu putem să avem din cauza lipsei de dovezi pozitive. Urmăm însă calea cea rațională, pe care a arătat-o marele cunoscător al istoriei bisericești române, Melhisedec, care pe lângă o vastă erudițiune și pe lângă o profundă pricepere a evenimentelor istorice are și rara calitate de a posedă prea bine limba slavonă și literatura în drept.

Lipsa de însemnări istorice asupra acestei primiri a limbei slavone de Români este dovada cea mai bună că ea s'a făcut încetul cu încetul și fără nici o revoluție socială. Așa dar cirilismul s'a introdus la noi, nu cu puterea, ci prin contactul îndelungat, dacă nu chiar prin conlocuirea cu popoarele slave de sud.

Unde s'a făcut aceasta întâi? La sudul sau la nordul Dunării sau chiar în ambele părți deodată

¹⁾ Bogdan analiza critică 316, 317.

nu putem ști cu certitudine. Cea mai probabilă părere este însă, că Românii, deși au avut în totdeauna limba lor proprie, totuși din cauză că n'au avut carte, încă din vechime au adoptat de bună voe cartea slavilor dela sud, cu cari au avut relațiuni și politice și bisericești și cu cari au trăit mult timp împreună. Această deprindere cu cartea slavă a făcut că și după înființarea principatelor române, în veacul al 13-lea și 14-lea, cartea slavonă s'a continuat la Români și în Muntenia și în Moldova, precum arată uricele domnești și inscripțiunile din acele veacuri ajunse până la noi ¹⁾.

Se naște însă întrebarea: Pentru ce Românii, după ce și-au format state aparte românești, totuși au purtat atât de îndelung jugul moral al unei limbi streine și neînțelese de popor. Cum s'a putut menține o limbă înțăleasă numai de cei ce o învățau inadins pentru a fi cărturari, scriitori, dascăli și preoți? Pentru ce a fost nevoe să treacă veacuri până ce Românii să se poată convinge că trebuie să-și facă carte românească și pentru biserica lor și pentru trebuințele sociale și pentru cultura lor intelectuală? Acea deprindere a Românilor cu limba slavă s'a menținut numai pe o tradițiune temeinică și fără nici o rațiune față de necesitatea urgentă de carte română pentru Români? Pentru ce niște bărbați luminați ca spre pildă, Țamblac, cari știau că toate celelalte popoare ortodoxe, printre cari au trăit și unde au învățat: Greci, Bulgari, Ruși, Sârbi, au carte în limba lor, totuși au ezitat de a pune și printre

¹⁾ Episc. Melhisedec: Grigorie Țamblac 47—55.

Români fundamentul cărții române și a lăsa ceva posterității din acele prime încercări ale lor pentru formarea de cărți românești, mai ales că ei au vorbit și au predicat în limba română?

Ca să răspundem la aceste întrebări trebuie să ne aducem aminte că:

Pe la finele veacului al XIV-lea, tocmai timpul când se fondează principatele, Turcii ocupă pe rând provinciile creștine din orientul Europei: Tracia, Macedonia, Tesalia, Bulgaria, Serbia. Cad rând pe rând în mâinile lor. Ei încep dominațiunea lor prin acte barbare, ard, ucid, pradă și dărâmă bisericile și mănăstirile. Groaza aceasta a făcut pe mulți cărturari, preoți și călugări, de naționalitate atât română cât și slavă a căută scăpare în țările române de dincoace de Dunăre și a se lipi pe la diferitele persoane și pe la biserici ca dascăli de copii și ca servitori bisericеști. Mulți dintre aceștia: călugării și-au găsit asiluri prin munți, unde au format sihăstria și apoi mănăstiri atât în Muntenia cât și în Moldova. Vom reaminti că pe atunci sfântul Nicodim, originar din Serbia, veni dela sf. Munte, și fundă două mănăstiri: Vodița și Tismana în Oltenia. Trei călugări veniți din Orient: Sofronie, Pimen și Silvan fondară mănăstirea Neamțului; alții mănăstirea Bistrița din Moldova ¹⁾. Tot pe atunci alți călugări veniți din orient au fundat sihăstria prin munți la Biserici și Pângărați, apoi mănăstirile Biserici și Pângăraților, numită așa dela sihastrul Pangratie. Mănăstirea Pobrata,

¹⁾ Sunt elemente a se vedea că Bistrița a fost întemeiată înainte de Alexandru cel Bun v. Iosaf I. Grigoriu.

cea mai veche mănăstire în Moldova, numită la început «mănăstirea dela Poiana» a fost zidită tot pe la finele veacului al XIV-lea. Pe la începutul veacului al XV Alexandru cel Bun a mai zidit mănăstirea Moldovița în Bucovina. De altfel munții în care s'au pustnicit primii sihaștrii și în apropierea cărora în urmă s'au ridicat mănăstiri, poartă până astăzi numele primilor sihaștri veniți din orient: Simon, German, Pangrație, Pahomie, Kiriaș etc. Mănăstirea Agapia poartă numele de la primul sihaștru Agapie, care s'a pustnicit pe locul unde este skitul Agapia din deal. Toate aceste mănăstiri și altele care au urmat a se fundă de domni și boeri. După aceasta au servit de asil mai întâiu călugărilor emigrați din orient, cari au transplatat în România ascetismul monahismului oriental și au fost singurele focare de cultură. Călugării emigrați din țările orientale, atât români, cât și slavi, educați și învățați din copilărie în limba slavo-sudică, o au transportat cu dânșii, o au reînviat, când tocmai slăbise.

Mănăstirile pe atunci erau școalele unde se formau bisericașii români. De acolo se luau episcopii, mitropoliții, toți bine întăriți și lipiți de cartea slavonă, pre care la rândul lor o propagau în țară prin școalele înființate pe la episcopii și mitropolii și pe la orașe, ba chiar și pe la sate și prin școalele înființate de boeri pe la moșiile lor. Din aceste din urmă școli eșiau micii cărturari trebuitori pe atunci pentru a scrie, pentru a fi «diaci» de cancelarie, «țercovnici» și «popi». Cultura ce se căpătă prin școalele slavone de prin mănăstiri constă: 1) Din citirea cărților slavone,

pe care se făcea serviciul divin în biserică, adică din ceaslovul, psaltirea și celelalte cărți bisericești; 2) Invățarea cântărilor bisericești, pentru care erau anumite cărțicele ce cuprindeau colecțiuni de imnurile necesare cântăreților și care purtau numele de «Osmoglasnice sau Catevasiere»; 3) Celor ce trebuiau a cunoaște adânc limba slavonă li se predau noțiuni de gramatică, li se propuneau citiri din Biblie și din cărțile sfinților părinți, până ce elevii ajungeau a înțelege perfect acea limbă și a o scrie, precum vedem pre mulți mitropoliți și episcopi români¹⁾. Tot această metodă de învățat limba slavonă s'a întrebuintat în Moldova până la timpurile principelui Dimitrie Cantemir. Iată cum distinsul literat al secolului al 18-lea descrie predarea acestei limbi, pe timpul său: De aceea nici fiii boierilor nu învățau altă limbă, decât cea slavonă, în care elevii după ce se deprindeau a ceti, —fiind-că în ea nu aveau de unde învăța alte științe,—trebuiau să învețe de rost Orologiul bisericii orientale, Octoihul și Psaltirea. După aceea li se explică Evangelia, Faptele Apostolilor, Pentateuhul sau cele 5 cărți ale lui Moisi și celelalte cărți din Testamentul Vechiu, dar acestea foarte rar, totul erà ca să priceapă ceva din biblie... și rar erà ca să învețe cineva gramatica limbei slavone»,

Călugării cărturari pe la mănăstiri, mitropolii și episcopii, precum și dascălii mireni prin orașe și sate, se ocupau cu prescrierea cărților slavone trebuitoare pentru serviciul divin prin biserici și

¹⁾ Melhisedec, opul citat.

a sbornicelor (colecțiunilor) de predici ale sfinților părinți. Aceasta eră și o ocupațiune foarte profitabilă, de oarece cărțile pe atunci erau rare și scumpe. Mulți scriitori de aceștia trăiau din această ocupație. Din cărțile sârbești scrise pe atunci și a căror resturi se păstrează până astăzi în bibliotecile unora din mănăstirile românești, găsim următoarele: Ceaslovul, Psaltirea, Tetravangelul, Praxa (Apostolul), Angherestul (Octoihul), Triodul, Trifologiul sau Trifoloiul numit în urmă Antilogiu, care cuprinde serviciile sărbătorilor anuale, Penticostarul sau Triodul florilor, 12 minee lunare, Osmoglasnicul sau prescurtare din Octoih pentru cântăreți, Pravila cea mare sau Nomocanonul, adică legile împărătești bizantine și canoanele sinoadelor sau precum ne logic au tradus vechii traducători români: Indreptarea legii, Tipicul, sbornice de viețile și învățăturile sfinților părinți etc., care mai toate sunt cărți voluminoase. 3) O altă împrejurare, care a înputernicit curentul slav ic, mai ales în Moldova, a fost o altă cestiune bisericească: frica de papism. Teoria lui Cantemir despre introducerea slavismului la noi, deși greșeste în detaliuri, are dreptate în teză generală. La noi, ca și în toate țările ortodoxe, mai ales după Sinodul din Florența, s'a întărit frica de propagandă latină. Papii, în adevăr, deși decisiunile dela Florența au fost combătute și anatimizate de ortodoxi în toate țările, totuși ei le-au luat de bune și valabile, le-au publicat în toată lumea prin misiunii lor și neținând seamă de decisiunile ulterioare ale bisericii ortodoxe, au început cu toate

mijloacele și morale și materiale și politice, ca să propage uniunea florentină și să formeze biserici uniate printre greci și printre slavi, cari erau dominați de națiunile catolice, adică de Italiani, Germani și Poloni. Unde nu puteau cu ademeniri, întrebuintau forța, închizând bisericile ortodoxe și persecutând clerul ortodox. Aceasta a îngrijit și mai mult pe ortodoxi și i-a strâns și mai tare de datinele lor religioase. Cea mai mică abatere dela vechile uzuri se privea ca o înclinare către papism. În astfel de împrejurări nimeni nu se putea gândi la schimbarea limbei bisericii române, limbă care făcea parte integrantă din ortodoxia română, care era comună cu a tuturor popoarelor slave din jurul Românilor. În adevăr, limba slavonă era lucrată și prelucrată în curgere de 600 ani, ea avea o literatură cel puțin bisericească, destul de bogată, modelată și acomodată, chiar prin sforțări, după modelul limbei eline bisericești. Termenii bisericești și dogmatici erau formați cu o mare precisiune filologică și dogmatică după cei grecești. În ea erau traduse, deși cu multe obscurități; toate cărțile serviciului divin, care compun o bibliotecă însemnată; de asemenea operile celor mai mari dascăli ai bisericii grece și slavone, precum: Vasile cel mare, Grigorie teologul și Nisis, Chrisostom, Damaschin; ascheții Efrem și Isaac sirieni; Ioan Scărarul etc.; apoi numeroase sbornice sau cuvinte de ale dascălilor bisericești spre a se ceti în biserică; Nomocanonul sau Pravila și letopisețele bizantine, care cuprindeau istoria bisericii și a împărăției creștine a răsări-

tului. A cugetă, ca toate aceste bogății literare să se traducă în o limbă vulgară, necultă și săracă, ca cea de atunci, a poporului român, dascălilor slavoni li se părea și imposibil și primejdios pentru ortodoxie. Această îngrijire de ortodoxie și conservare a limbei slavone, ca un element ortodox, a durat în Muntenia și Moldova câte-va secole.

PERIODUL AL III-lea.

(DELA 1600—1700).

Cu cât înaintăm mai mult pe scara veșnicului timp, cu atât mai mult înregistrăm date mai numeroase, mai precise, mai lămurite despre starea religioasă la Români și despre influența ei binefăcătoare asupra vieții publice. Redeșteptarea noastră națională și literară; după luptele strălucite ale lui Ștefan cel Mare și mai ales după izbânzile eroului Mihai Viteazul și speranțele ivite în sufletul unor generațiuni de vitezi, acum în veșnică odihnă; reacțiunea contra Grecilor și răspândirea din ce în ce a tiparului; lupta contra calvinismului, care frământă dela o margine până la cealaltă sufletul românesc în acest period, contribue să dea o nouă strălucire de viață religioasă ortodoxiomului român.

În toate aceste acte găsim un singur fir conducător: păstrarea noastră ca națiune strânsi în jurul flacării sacre a credinței creștine ortodoxe. Națiunea română fù destinată a fi în acest period port-drapelul creștinismului zdruncinat și a-

tacat din toate părțile; creștinismului atacat de catolici, dar acum mai ales de calvini, care luară un mare avânt în statele din jurul nostru. Acesta pune tot orientul în picioare, iar principatele române devin centrul activității politico-religioase ortodoxă din tot Răsăritul.

În adevăr, situația pentru ortodoxi era foarte critică. Constantinopolul fusese luat de învingătorul musulman Mahomet al II-lea; celelalte trei patriarhii: Ierusalim, Antiohia și Alexandria zăceau și ele sub jugul păgân și să chinuiau. Din cauza birurilor mari, ce trebuiau să plătească, patriarhiile zăceau în cea mai neagră sărăcie, să luptau cu neaverea și cu loviturile ce primeau atât dela catolici cât și dela reformați sub diferitele lor numiri.

La Constantinopol centrul lumii politice în acest timp se duce un adevărat război între influența catolică și influența calvină, căutând fiecare să îngenunche ortodoxismul. Catolicii erau susținuți de ambasadorii Franței, Austriei și Veneției, pe când calvinii erau susținuți de Olandezi, Englezi și principii germani protestanți. Lupta era grea de tot. Mulțămită numai bărbății și spiritului de jertfă și abnegațiune al ortodoxilor și în special spiritului de frăție și dărnicie arătat de Români în acest posomorât episod, am reușit a păstra neatinse bazele credinței noastre apostolice.

În mijlocul acestei lupte în care noi am păstrat onoarea, să apărăm fortăreața cea mai înaintată și deci cea mai expusă, noi Românii arătarăm destulă pricepere destulă putere să apărăm și ortodoxia dar să ne ocupăm și în alte

direcțiuni, pentru ridicarea și înflorirea bisericii noastre naționale. Cu 27 de ani înainte de începutul periodului al III-lea, avusese loc un fapt, care în decursul istorisirii noastre merită toată atenția pentru a se desveli și a se lumina unele puncte în atingere cu istoria bisericii noastre.

În anul 1573 ambasadorul Ungnaden fiind trimis de Maximilian al II-lea la Constantinopol, ceru și obținu a fi însoțit de învățatul și profundul cunoscător al limbii și literaturii grecești: Gherlah. Gherlah venind la Constantinopol aduse cu sine scrisori de recomandare dela șeful Academiei din Tübingen, doctorul Iacob Andrea și dela Martin Crusius¹⁾ precum și o predică a lui Iacob Andrea la textul: *Eu sunt păstorul cel bun*. Patriarh la Constantinopol era Ieremia, care înconjiurat cu clerul său primi pe Gherlah. Tonul menționatei scrisori era respectuos și sincer, dar patriarhul n'a răspuns. În anul următor 1574 Martin Crusius, ținut în curent de cele ce se petrece, a scris din nou patriarhului Ieremia, și mulțumește de primirea lui Gherlah și în așteptarea răspunsului 'i trimite o nouă predică: *s'a apropiat împărăția cerului*. Patriarhul ezită și nu răspunde decât după aproape doi ani la sfârșitul anului 1576 prin care îndeamnă pe protestanți să intre în sânul bisericii ortodoxe. La această scrisoare Martin Crusius și Andrea răspund explicând cauza desbinării de Biserica romană, *mărturisesc că păstrează credința dată nouă de sfinții apostoli, proroci, de sfinții apostoli și pă-*

¹⁾ Un învățat calvin, care după Melancton a fost cel mai de seamă și cel mai învățat conducător al școalei reformate...

rinții bisericii, apoi păstrată în sfânta scriptură și în hotărârile celor 7 sinoade ecumenice. Însă de odată îi trimite un exemplar din mărturisirea *augzburgică* încheind cu speranța că poate s'ar stabili o înțelegere cu biserica ortodoxă, ceea ce denotă că ei nu prea își dau bine socoteală că ceea ce susțineau mai sus distrugeau prin mărturisirea *augzburgică*. În acelaș an 1576, Ieremia cu sinodul din Constantinopol răspunde arătând și confirmând credințele cele drepte dar combătând pe cele rătăcite. Cei doi luptători ai protestantismului răspund din nou tratând despre libera voință, îndreptarea prin credință, despre misterii și despre monahism, tratându-le bine înțeles din punctul lor de vedere.

Patriarhul răspunde abia în anul 1579 apărând doctrina ortodoxă și exprimând din nou speranța, ce mângâia atâtea suflete, că în fine biserica protestantă va înțelege greșala ei. În anul 1580 pornește o nouă scrisoare polemică dela teologii germani cărora biserica de orient le dă în 1581 un ultim răspuns în care zice: *fiindcă voi perzistați cu încăpăținare a nega dogme și instituțiuni ale bisericii și fiindcă în vorbă voi preainălțați pe sfinții părinți iar în fapte nu respectați mărturiile lor, vă rugăm ca mai mult să nu ne scrieți despre dogme, căci de omul eretic, cum povățu-ește apostolul Pavel, după întâia și a doua mustrare te ferește și astfel încercarea protestanților nu avu rezultatul dorit la începutul tratativelor, suntem convinși, dorit în mod sincer și de-o parte și de alta.*

Din aceste relațiuni a rezulat însă faptul: că

s'a făcut drumul că atât o parte cât și alta să poată intra în relații de prietenie și de mai apropiată cunoștință stabilindu-se un fel de relațiuni prietenești și chiar științifice.

Catolicii din partea lor erau grozav de îngrijați de munca depusă de protestanți și a fost un elan de bucurie, când au aflat că tratativele și bunele relații între protestanți și patriarhia de Constantinopol s'au rupt.

De aceea ei făcură tot ce le stă în putință de a împedecă succesul tratativelor prin intrigi și prin instituții culturale. Cea mai puternică luptă a fost dusă în acest senz de către Papa Grigorie al XIII-lea, care se sui pe tronul papal la 1572 deci în acelaș an cu Ieremia patriarhul de Constantinopol. Papa Grigorie făcù a se înființa la Roma 23 colegii în cari să se crească tinerii de diferite naționalități și cari apoi să fie trimiși a propaga ideea, dogma și politica papismului în lume. Indată după ruperea tratativelor între patriarhul Ieremia și protestanți, papa Grigorie începù el tratative pentru unirea bisericii de Constantinopol cu biserica Romei. Pretextul pentru a intra în relațiuni erà binevenit cu prilejul adoptării în apus al noului calendar Grigorian. În realitate însă ei urmăriau aservirea bisericii ortodoxe. Pentru ajungerea acestui țel însă lucrul erà mai greu decât la prima vedere.

Patriarhul Ieremia în adevăr, a primit bine misiunea papii și a promis că va conlucrà la primirea calendarului în orient și în bisericile ortodoxe din Europa, dar răspândirea acestui svon produse atâta turburare și neliniște în tot ori-

entul că patriarhul să văzù nevoit că în acelaș an 1583 să adune în Constantinopol un sinod fiind de față și Silvestru patriarhul Alexandriei în care s'a discutat despre întroducerea în biserică a noului calendar. Sinodul, considerând că nici calendarul Gregorian nu este complet esact și mai ales ceea ce urmărește apusul prin acest fapt, în unanimitate a respins întroducerea calendarului.

Din această cauză catolicii s'au înfuriat și au ridicat tot felul de calomnii contra patriarhului. Cu iscusință au răspândit, tot ei, șgomotul că Ieremia, s'a unit cu papa Grigoriu al XIII spre a detrona pe sultan. Sultanul de atunci Murat al VII crezù calomnia, chemă pe Ieremia și a hotărît omorârea lui. Această pedeapsă să schimbă apoi în exil în insula Rodos prin influența și stăruința ambasadorului francez din Constantinopol.

Doi ani rămase Ieremia în exil și în acest timp doi patriarhi se schimbară pe scaun. Aceștia erau; Pahomie și Teolept, căci Turcii găsiseră prilej, ca sub un pretext sau altul, să se amestece în treburile bisericii și să stoarcă mulți bani. Când Ieremia veni pe tron, la anul 1585 pentru a treia oară, găsi biserica patriarhală prefăcută în geamie turcească încât a trebuit ajutat de mila creștinilor pentru a-și rezidi o nouă biserică și alte case de locuință. La 1593 spre a stabili un echilibru pentru aceste pierderi, un sinod adunat la Constantinopol recunoscù înființarea patriarhiei rusești și a respins din nou calendarul papistaș.

În aceste împrejurări, cât se poate de turburi pentru orientul ortodox, apărù în acțiune Ciril

Lucaris. Lucaris era om cult și un infocat dușman al catolicilor și cu multe legături de prietenie cu lumea germană, unde fusese trimes de patriarhul Alexandriei Meletie Pigas să studieze. La 1601 murind Meletie Pigas a fost ales ca succesor al lui; învățatul Ciril Lucaris la scaunul vacant al patriarhiei de Alexandria, iar la anul 1621 fu ridicat la treaptă de Patriarh de Constantinople. Ciril Lucaris se află atunci tocmai în principatele române: Moldo-Vlahia venit pentru eleimossină ¹⁾ și care fiind chemat, sosi în Constantinopol la 8 Noembrie 1621. După 4 luni însă a fost scos din scaun și înlocuit cu oarecare Grigorie al Amasiei, iar după alte 5 luni înlocuit cu un oarecare Antim al Adrianopolei. După 50 de zile însă acest din urmă patriarh s'a caterisit din cauza enormelor datorii ce apăseau pe capul patriarhiei și astfel chiar în acelaș an 1623 sultanul Murat al IV-lea s'a văzut nevoit să chieame din exil pe Ciril și să l pună pentru a două oară pe scaunul patriarhal. Să încinse atunci o luptă teribilă între Ciril și iesuiți, care se termină prin isgonirea lor din Constantinopol, ceea ce-i hotărî a se răsbună, după cât se pare. Imediat începură a răspândi svonul că Lucaris a trecut la calvinism și articulau acuzația că la 1627 Ci-

¹⁾ Ciril Patriarh de Alexandria să găsește în următoarea inscripție după cosciugul sfântului Grigorie decapolitul dela Bistrița: „Acest cosciug l'a făcut Domnul nostru Io Radu Voevod fiul răposatului Io Mihnea Voevod, când a venit la sfânta mânăstire la Bistrița și la sfântul Grigorie decapolitul în peșteră. Și au fost și cinstitul și mai marele Patriarhul Chir Chiril dela Alexandria“. Pe acest Ciril Patriarhul dela Alexandria îl mai întâlnim în țară la anul 1613, 1615, 1620 și 1621 Inscripții din Bisericile Române de N. Iorga pag. 197.

ril a încredințat unui monah grec din Constantinopol tipărirea unei confesiuni și a unor lucrări cu coprins calvin, dar nu s'a tipărit, ziceau ei, de oarece Turcii fiind înștințați au călcat tipografia și au luat manuscriptele. Mai articulau, că după acest prim nesucces Ciril Lucaris ar fi tipărit o lucrare calvină prin ambasadorul olandez la Constantinopol, amicul său Corneliu Haga. În adevăr, în anul 1632 apărură, pentru prima oară în Geneva confesiunea calvină tipărită în acelaș an, 1632, în limba latină și greacă, pe care iesuiții o atribuiră imediat lui Ciril Lucaris. Până la acest timp sgomotul despre calvinismul lui Ciril mersese departe și fusese răspândit cu mult meșteșug în Rusia apusană. Acest neadevărat și tendențios svon forță pe Ruși în anul 1630 să ceară informații dela Teofan patriarhul Ierusalimului, care în acest timp tocmai se află la Iași, dacă este adevărat că Ciril Patriarhul a trecut la calvinism. Patriarhul Teofan a răspuns că ceea ce să ridică contra lui Ciril sunt numai prigoni și că acuzația ce să aduce patriarhului ecumenic nu este întemeiată.

Aparițiunea confesiunei calvine sub numele lui Ciril în 1632 însă îi făcū mare rău. Toți dușmanii săi intețiră intrigile, încordară puterile și Ciril Lucaris fū scos din scaun, exilat la Tonedos și înlocuit cu Atanasie Patararie. Dar și acesta fū destituit de episcopi și mitropoliți după 4 luni când a fost adus Ciril pentru a 4 oară pe scaun. Atanasie Patararie după ce caută în zadar sprijinul catolicilor¹⁾ veni în Moldova, unde se dete de luptător contra calvinilor și unde fū bine primit de

¹⁾ Convorbiri Literare 1900 pag. 28 și următoarele.

Vasile Lupul voevodul Moldovei, care i dete spre locuință casele, ce aveà frumoasa biserică sf. Dumitru din Galați, pe care biserică Vasile Vodă o hărăzise metoh al patriarhiei de Constantino-pole. Atanasie explică această cădere a sa a fi cu buna sa voe spre a face posibilă venirea drep-tului său amic Ciril Lucaris și spre a putea în-depărtă numai pe simoniahul Ciril Verias sau Berios¹⁾. In fine în anul 1638 Ciril Lucaris o-cupă pentru a 5-a oară scaunul Patriarhal, dar pentru scurt timp, căci după 3 luni este desti-tuit, închis și înlocuit cu Ciril Verias sau Be-rios. Primul lucru al acestui simoniac patriarh a fost de a strânge sinod și a condamnă ca eretic pe Ciril Lucaris, care după aceasta a și fost sugrumat și aruncat în mare. Despre acest Ci-ril, istoria afirmă că a cheltuit pentru urcarea pe scaun cu bacșișurile peste 300,000 mii franci. Iar pentru detronarea lui, biserica a mai trebuit să plătiască la 200,000 franci. Soarta acestui mitropolit și apoi patriarh Verias n'a fost însă mai bună, căci și el a fost omorât de Turci.

Aceste dese schimbări și omoruri pe tema or-todoxiei și eterodoxiei șefilor bisericei produsera o mare zăpăceală în spirite și o mare turburare între ortodoxii din Polonia. Lucrul acesta a de-terminat pe Petru Movilă să conceapă și să scrie o confesiune ortodoxă, confesiune, care erà gata în anul 1640. In acest an a supus lucrarea sa în studiul unui sinod convocat la Kiev pentru a-ceastă chestie. Sinodul după o matură cercetare aprobă lucrarea lui Petru Movilă, care o trimisă

¹⁾ Catolicii favorizează pe Ciril Verias partizan al lor.

și în aprobarea patriarhului ecumenic pe atunci Partenie cel bătrân. Cartea purtă titlu de: «*Mărturisirea Ortodoxă a Bisericii catolice și apostolice răsăritene*».

Această împrejurare dete prilej patriarhului Partenie să convoace un sinod al bisericii ortodoxe; dar cum la Constantinopol împrejurările politice nu permiteau a să strânge sinodul, nici banii trebuincioși pentru convocarea unui număr de atâți reprezentanți ai bisericilor nu erau, patriarhul a primit propunerea vestitului voevod al Moldovei Vasile Lupu a se convoca la Iași un sinod. În cercetarea acestui sinod s'a trimis Mărturisirea ortodoxă de Movilă precum și combaterea învățăturai calvine cuprinsă în cele 18 capitole (afară de al șaptelea) din lucrarea calvină atribuită lui Lucaris. Delegații patriarhului ecumenic au fost: Porfirie fostul mitropolit al Nicei și Meletie Sirigul, foarte erudit și mare predicator. Din partea bisericii ruse au luat parte: Isaia Trofimovici, Iosif Conovici, rectorul colegiului movilean din Kiev și Ignatie Oxenovici și probab l la începutul desbaterilor, însuși Petru Movilă, care temându-se de via propagandă jesuită, ce se făcu în diecesa sa, a plecat, iar din partea bisericii române a luat parte; mitropolitul Varlaam, Evloghie episcop Romanului, Atanasie episcop Rădăuților, Gheorghe episcop Hușilor, ieromonahul Sofronie rectorul colegiului Vasilian și egumenul monastiri domnești Trei-Ierarhi. Din Muntenia n'au luat parte reprezentanți din cauza vrajbei ce există atunci între cele două principate și din cauza numeroaselor războaie

ce avuseră loc între Vasile Lupu și Matei Basarab.

Sinodul a ținut un an de zile aproape. Membrii sinodului erau bine îngrijiți și mult onorați de Vasile Lupu Voevod, care se interesa de aproape de importantele discuțiuni ce aveau loc.

Această Mărturisire a credinței ortodoxe formulată de Petru Movilă, a servit ca temelie a discuțiunilor sinodului. Ea a fost corectată și aprobată de sinodul din Iași în anul 1642.

După terminarea lucrărilor, fiecare din reprezentanții bisericilor plecară la urma lor după ce adresară însă domnitorului Vasile Lupu următoarea scrisoare de mulțumire.

Ție ți-a fost dat, cu adevărat duce prea mărețe, a răspândi prin tipar și această epistolă *sinodală* fiindcă ți-a oferit Domnul semnul de a fi sprijinitorul bisericii sale și brav nimicitor al ereziilor, pe tine dintre toți egemonii pământului alegându-te ca bine plăcut lui. Cui altuia i-s'ar fi convenit a proscri și stigmatiza opiniunile false dacă nu minții tale cei într'adevăr genială, cei iubitoare de Dumnezeu. Subscriu apoi toți reprezentanții bisericilor la sinod.

Patriarhul Partenie primind, Mărturisirea credinței ortodoxe a convocat în anul 1643 un sinod la Constantinopol chemând și pe ceilalți patriarhi și anume: Ioanichie al Alexandriei, Macarie al Antiohiei și Paisie al Ierusalimului. Sinodul s'a ținut la Martie 11 anul 1643. Cum mărturia bisericii eră scrisă într'un exemplar grecesc și altul latin, sinodul a cercetat numai exemplarul grecesc și a lăsat la oparte pe cel latin nevoind a'și lua vre

o răspundere. Iată ce zic patriarhul Macarie :

«Am aflat că această carte este consequentă cu dogmele bisericii lui Hristos și conglăsuitoare cu sfințitele canoane întru nimic contrariind biserica. A doua copie a ei în limba latină nu o am citit ci întărim numai pe aceasta, care este în dialectul nostru și poruncim, cu opiniunea generală sinodală, or cărui creștin evlavios și ortodox, ce este sub biserica răsăriteană și apostolică, să o citească și să nu se ferească de ea. Drept aceea s'a subscris pentru o veșnică tărie, în anul mântuirii 1643, luna Martie în 11 zile». De și Mărturisirea ortodoxă a fost astfel aprobată de întreaga biserică, totuși ea nu fù promulgată decât foarte târziu. Patriarhul Partenie cel bătrân a fost în curând detronat și înlocuit prin Partenie cel tânăr, care anatematiză pe fostul patriarh și începù o goană teribilă contra celor ce conlucraseră cu Partenie cel bătrân.

În anul 1662 patriarhul de Constantinopol Nectarie adresează tutulor bisericilor orientale o scrisoare circulară prin care proclamă Mărturisirea ortodoxă ca lucrare dogmatică a bisericii ortodoxe. Iată în parte acea scrisoare circulară :

«Petru Movilă, după ce a fost ridicat și hirotonit mitropolit ortodox de pururea pomenitul patriarh al Ierusalimului Chir Teofan și i s'a încredințat cârma mitropolii de Kiev, s'a întâmplat ca acea turmă să fie bântuită de novismul oarecăror eterodoxi și ca un bun păstor și viteaz apărător al credinții ortodoxe adunând trei episcopi, ce erau în eparhia sa și cu bărbați iscusiți după multe desbateri... și, s'au unit să scrie a-

ceastă espunere a credinții lor în articole.... Deci compunând cartea și scriind această expunere a credinții Rușilor, au chemat în Moldova pe trimișii mării biserici din Constantinopol.... și anume: Profirie fost mitropolit al Niceii și Meletie teologul, dascălul mării biserici, care din tinerețe a fost crescut și pedepsit în dogmele cele evsevioase și drepte, care este și se numește cărma dogmelor celor drepte ale credinții. Dela Ruși s'au dus Isaia Trofimov, Conovici și Xenovici, bărbați cu ade-vărat minunați și înzestrați cu toată înțelepciunea și știința... Și de acolo îndată o au trimis la cele patru scaune apostolești ale evsevioșilor și ortodoxilor patriarhi, cari o au primit ca pe una ce conținea dogmele cele sincere și drepte și nici cum retrase dela credința cea catolică și curată a Grecilor și în conglăsuire o au declarat tuturor, că este curată și neamăgită și întărind-o fiecare cu subscrierile lor și ale clericilor.... ca să se arâte și să se vază că această credință ortodoxă nu este numai a Rușilor, ci obștească a tuturor Grecilor». Tipărite la începutul Mărturisirii ortodoxe.

Tot în acel an 1662, după o tăcere de 20 ani, dela Sinodul din Iași, Mărturisirea ortodoxă s'a publicat în limba greacă în Amsterdam, de fostul terzimar la curtea sultanului grecul Panaghiot, iar în românește din limba greacă s'a tradus în anul 1692 de logofătul Radu Grecianu în timpul lui Constantin Brâncoveanu la București. S'a retipărit în anul 1745 și 1844.

Tot sinodul dela Iași din anul 1642 s'a mai ocupat și de alte chestiuni după cum spune patriarhul Dositeiu în Enhiridiul său (pag. 20—24)

iar principele Dumitru Cantemir povestește, că atunci s'a făcut prin învoirea patriarhului și sfințirea mirului pentru Moldova și s'au regulat și relațiunile bisericii Moldovei cu patriarhia. Să știe că după sinodul dela Florența, sau mai drept după căderea Constantinopolului sub Turci la 1453 orice legături cu patriarhii să rupseră restabilindu-se tot cele vechi cu Ohrida. Această nouă linie de conduită o impuneau împrejurările de atunci. Patriarhia de Ohrida a trecut însă și ea prin grele suferințe căci a căzut îndată sub Albania și astfel nu mai putu avea nici o înrâurire externă, mai ales că și Sârbii să deslipiseră de Ohrida înființând o nouă patriarhie la Ipec. Aceste legături ce le reînoiau acum cu patriarhia de Constantinopol erau numai duhovnicești, nu de supremație. Drept că, atât mitropoliții de Ohrida cât și toți patriarhii răsăritului au vizitat a nuștiu câte oară țara noastră, dar nu ca pe o țară supusă, ci aproape egală cu celelalte patriarhii. Singurul lucru pentru afirmarea legăturilor noastre cu patriarhia eră că mitropoliții și episcopii țării se recunoșteau și de patriarhie. Actul de a se cere recunoașterea, eră un act de absolută politeță fără un drept de amestec asupra alegerii sau cu vre-o putință să nu confirme pe mitropolitul sau episcopul recomandat de domnitor și boierii țării.

* * *

Rezultatul muncii depuse de sinodul dela Iași a fost dar binefăcător pentru biserica noastră și pentru țară din multe puncte de vedere. Dar în

cea ce privește calvinismul, lupta nu s'a terminat pentru Români ortodoxi. Români din Transilvania o duc în acest timp rău de tot din cauza greutăților ce li se fac de către alte religii. Aci să dă o puternică luptă între protestanți și papistași favorizați de ordinar prin legile statului. Lupta între aceste două elemente s'a sfârșit prin trecerea Sașilor la luteranism și a Ungurilor la calvinism. De aci o nouă luptă a luteranilor dar mai ales a calvinilor biruitori contra bisericei ortodoxe române.

După sângeroase lupte, Ungurii reușesc să aducă pe tron în anul 1604—1606 pe Ștefan Bacikai calvinul. Nu avu însă o lungă domnie, căci în anul 1606 fu înlocuit de Sigismund Rakoți (1607—1608) apoi de Gabriel-Betleen (1613—1629) în timpul cărora Români ortodoxi suferiră nespuse de mult. Astfel Români sunt oprii a-și da pe fiilor la învățătură; preoții români sunt supuși la lucruri grele, mitropolitul este supus controlului superintendentului calvin. Insuși sinodul român trebuia prezidat de acest superintendent. Cu foarte mare greutate și foarte multe rugăciuni, dacă dobândiră și ei oarecare ușurări, precum era dreptul: ca preoții români, cari din iobagi se făcuseră preoți, după ce-și vor fi plătit onorariul cuvenit proprietarului, să se poată muta cu familia orunde ar fi voit. Mai era privilegiul dobândit de preoții români din țara Oltului de a nu plăti dijma. Aceste dispoziții s'au întărit și de adunarea generală din anul 1633, Aprilie 9 cu condiție: dacă episcopul românesc va fi ascultător episcopului calvinesc.

Cu șase ani mai înainte de congresul din 1633, adică în anul 1627 vedem că episcopul Ardealului, împreună cu tot sinodul ia câteva dispoziții relativ la modul cum vor trebui să se poarte preoții, prevede amenzile și pedepsele în caz de neurmare precum și zilele de sărbătoare în care să nu să lucreze. Este cu deosebire interesant acest document, el ne dă o idee clară a timpului de atunci, și îl reproducem în întregime.

Din acest document să vede că în speranța ce Calvinii o aveau în mitropolitul Dositeiu 'i dăduseră mână liberă în administrație.

Iată acel document:

Vlădica Dositeiu de Belgrad am scos și am ales din sfânta, cum trebuiaște ținea legea lui Dumnezeu pentru ispășenie sufletului, să nu meargă în munca de veaci cela ce este creștin, să nu lămâne Dumnezeu la munci, și împărăția cerului să o dobândească, aceasta lume să nu aibă nemica mai drag de Dumnezeu, și ce poruncește să slujească.

Intăiu, cine nu va ascultă de preutul său, cum va învăța legea lui Dumnezeu să facă, și de ce-l va oprî să fie oprit, gloabă 50 de florinți.

Cela ce nu va ispovedi omul de patru ori într-un an, cela ce nu va posti 4 posturi într-un an, fie de care post birșag 7 florinți.

Cela ce nu va ținea 2 zile într'o săptămână, birșag 24 de florinți.

Popa de nu-și va ținea preoția cu curăție, de va fi bețiv, sau fur, sau ucigași, să fie gloabă vlădicăi 50 de florinți..

Preutul carele nu va ști (psaltirea?) dențeleș birșag 24 (florinți?).

Popa de nu va ști liturghiea și itrosul bine 24 de florinți!

Popa de nu va avea molitve de vecernii și de itros, și molitve de priceaștenii 12 florinți.

Popa de nu va ținea besearica în cinste și curată, să fie birșag 12 florinți.

Popa de nu va avea cărți și veșminte, și unealte și vase de antimis, altariului și a hramului, birșag 27 de florinți.

Popa de nu va avea diac, și va sluji, birșag 24 florinți.

Popa de nu va cununa oameni 4 stepene ¹⁾ de frăție și 3 de cumetrie, așîdere de cuscrie, sau al treilea văr sau împrumuturile sau svednici: globă 50 de florinți.

Popa de i va treace rândul besearicii preste zi mare sau sfânta duminică, pentru beție, să fie birșag scăunului 24 florinți.

Popa de va ținea crăcimă, 24 de florinți.

Popa de nu va socoti în poporul său nescădeările(?) sale să le spue vlădicăi, și va auzi dintr'alți, să fie birșag 24 de florinți.

Popa de va fi măniat, sau giucător, birșag 12 florinți.

Popa de va fi lotru, șiși va însoți bucate cu lotri, bucatele aceluia să fie vlădicești, și să nu fie popă.

Popa de va umblă cu arme și cu pușcă, gloabă 12 florinți.

¹⁾ Aici al 4-lea grad de înrudire se potrivește cu numerațiunea catolică, și corespunde cu gradul al 8-lea al ortodoxilor.

Popa de nu va aveà haine până la glezne, 12 florinți gloabă.

Popa de va merge pre poporul altui popă, sau va cununa oameni fără știrea vlădicăi, gloabă 100 de zloți.

Popa de va cumeneacă, va provodi pe cela om, ce nu ascultă de porunca vlădicăi, sau va face pomneante, 100 florinți.

Popa de va merge la o besearecă fără știrea vlădicăi, să fie lepădat din preoție, și să'l deà la șpan.

Popa de va ținea leage celora, ce giură pe strâmb, și cu ochii săi nu știe, să nu fie popă.

Cine va răpi fata, birșag 40 florinți, și de pe soția lui câte 20 de florinți, și cine-i va cununa să se scoată din popie, iară de se vor împacă cu părinții lor el să'i cunune, și să'i ia 20 de florinți.

Popa de va blagoslovi masa de pomneante fără slujbă, să fie rămas 50 de florinți.

Popa de nu va cântă liturghie cu 7 prescuri, birșag 12 florinți, iară omul, până nu va plăti popei, să nu-i slujească.

Omul cela ce va zice: cununămă preote, că'ți feleluesc de vlădică, că ne easte slugă acela, popa de va asculta de acel om, globă 50 de zloți.

Dosoteiu Belgrad cu tot vlădica de soborul nostru, izvodit-am zilele cele mari de peste an carele nime să nu cuteaze a lucrà nici șie, nici în clacă, că cine va lucrà să fie de globă 6 florinți, iară popa de nu va spune sărbătoarea, birșag 12 florinți:

Septembrie 1, 6, 8, 14, 23, 26. Octombrie

6, 9, 14, 18, 23, 26. Noembrie 1, 8, 13, 16, 21, 30. Decembrie 5, 6, 9, 13, 25, 29. Ianuarie 1, 6, 7, 25, 27, 30. Februarie 2, 3, 24. Martie 9, 25, 26. Sâmbăta lui Lazăr, April 23, 25. Maiu 7, 8, 21, 25. Iunie 18, 24, 29, 30. Iulie 8, 15, 17, 20, 22, 25, 26. August 1, 2 6, 15, 25, 29.

Vinerile mari, 1 înainte de 40 mucenici, 2 înainte de Buna vestire, 3 înainte de Paști, 4 înainte de Înălțarea Domnului, 5 înainte de Rusalii, 6 înainte de Sânpetru, 7 înainte de Sântă-măria cea mare, 8 înainte de Tăierea capului lui Ioan, 9 înainte de Înălțarea Crucii, 10—11—12.

Belgrad (Alba-Iulia 1627 Iulie 4).

Arch. Istorică T. I. pag. 100

Mijlocul de propagandă întrebuițat de calvini contra ortodoxilor români a fost a'și răs-pândi ideile prin cărți traduse sau făcute în limba românească. Astfel la Academia română să gă-sește un catehism calvinesc copiat de un preot român Grigorie din satul Munhaci din Transilvania în anul 1607 sub titlu: *Intrebare creștinească* ¹⁾, în care se zice: «Cinci lucruri trebuie să știe creștinul: 1) Zece porunci ale lui Dumnezeu. 2) Credința creștinească. 3) Tatăl nostru. 4) Botezul. 5) Cumenecătura apoi zice: *Credința este cuprinsă în Evanghelie* și să exprimă în simbolul Sfinților Apostoli nu al Sinodului dela Nicea.. Tratează pe scurt despre Tatăl nostru, rugăciune, botez și cumenecătură.

În timpul conducerii mitropolitului ardelenesc

¹⁾ Hășdău cuvinte din bătrâni, I pag. 99—107.

Ghenadie George Brad cărțile românești să răspândesc foarte mult printre preoții ortodoxi.

În anul 1639 murind însă mitropolitul românesc Ghenadie George Brad, se strânse un sinod din protopopi și preoți românești și aleseră de mitropolit pe Ilie Forest sau Orest, un ieromonah din mânăstirea Putna, însă după intervenția Voevodului Matheiu Basarab. Acesta imediat scoase din biserici cărțile tipărite de calvini și condamnă catehismul calvinesc introdus sub predecesorul său Ghenadie, dar ridică o adevărată furtună contra capului său din partea calvinilor. În anul 1643, cu ajutorul unei părți dintre preoți și protopopi, Ilie Orest este detronat și aruncat la închisoare¹⁾.

În locul lui Ilie Orest a fost ales în acelaș an 1643 mitropolit al Transilvaniei Ștefan al II-lea Simon, însă după ce i s'au impus niște condiții umilitoare. Iată diploma lui Gheorghe Rakoți I-iu, care este de un mare interes istoric.

Diploma lui Gheorghe I Rakoți pentru întărirea mitropolitului Ștefan Simion, 1643.

«Noi Georgiu Rakoți etc. Facem cunoscut tu-

¹⁾ Aici înțelegem, împreună cu Șincai, că mitropolitul Ilie Forest, nu pentru vinovății reale a fost destituit, ci pentru că n'a voit a adopta catehismul calvinesc; căci, adăogă Șincai, toți protopopii și preoții ce se pomenesc în diplomă, că au judecat și condamnat pe mitropolitul ortodox Ilie, erau Calvinii. (Vezi Șincai Cron. Rom. III, p. 41). Această tactică vicleană a diplomei calvine se vede în toată cuprinderea ei, unde calvinismul ia masca ortodoxiei, de aceea superintendenții Calvinii se numesc *Episcopi*, bisericile ungurești calvine—pravoslavnice, păstorii Calvinii, cari au judecat și condamnat pe mitropolitul ortodox:—*protopopi și preoți românești*. Se poate ca și dintre preoții ortodoxi să fi fost în taină ademeniți la calvinism.

turor celor ce se cuvine, că deși noi din autoritatea noastră și din plinimea potestății principale (care o exercităm în guvernarea acestui principat dat nouă din cer prin grația lui Dumnezeu) după moartea și eșirea din viață a onorabilului Georgiu Brad, fostului arhiepiscop în Alba-Iulia al tuturor bisericilor din Transilvania de ritul grecesc, sârbesc și românesc, socotisărăm să punem, să înaintăm, și să așezăm în dregătoria aceluia episcopat, pe un anume Ilie Foresta, că să-l guverneze în mod cuviincios, după oarecare instrucțiuni prescrise lui; cu toate acestea, Ilie Foresta nebăgând de seamă la datoriile sale bisericesti, în urma căruia trebuia ca episcop al bisericilor de prezisele rituri, să strălucească în acele biserici prin santitatea vieții curate, purtării oneste și a evlaviei, preste toți ceilalți preoți supuși dregătoriei sale celei episcopale și să pășască înaintea lor cu bun exemplu ca o făclie arzătoare, s'a aflat că prin purtările și patimile sale cele rele, a căzut în adânc și s'a spurcat cu diverse pete urâte și a înegrit dregătoria sa cea episcopală cu blestemății nespuse de o viață desfrânată, din care cauză s'au făcut diverse plângeri de către preoții ritului aceluia, despre sumeția și despre mai multe fărădelegi ale lui; în fine făcându-se sinod general de toți protopopii și preoții Românilor de ritul grecesc și sârbesc, s'a adus înainte în acel sinod general după tomele cuviincioase, care se observă în sinodul lor, și aflându-se vinovat de toate erorile și fărădelegile blestemate cu care se pâra din mai multe mărturii ale persoanelor capitulare și ale altor oa-

meni vrednici de credință, culese și produse în fața sinodului, s'a judecat prin glasul comun al acelor preoți să se depărteze din dregătoria sa cea episcopală, și ca să nu spurce cu vre-o pată nici dregătoria de preot comun, să se desbrace cu totul de preoție și să se dea magistratului civil spre pedeapsa cuvenită. Și fiind vorba de alegerea altui episcop în locul lui, și venind în ruga tuturor acelor preoți ca să se aleagă episcop onorabilul bărbat popa Ștefan Simion din Alba-Iulia, ne-au rugat îndată pre noi, ca și noi să bine voim a-'i da grațios acea dregătorie bisericască, și a' l' întări în acel episcopat. Noi cunoscând că cererea lor e dreaptă și consunătoare cu adevărul, noi cei dela începutul principatului nostru, am căutat și am îngrijit ca să guverneze și să ținem dreaptă și cuviincioasă ordine toate rânduelile cele încredințate dela Dumnezeu guvernului nostru, și să nu lăsăm pre nimeni a se lipsi de vre-un mijloc pentru ținerea lui, am hotărât, mai ales după recomandarea reverendismului domn Ștefan Gelei, episcopul bisericilor ungrești ortodoxe (calvinești) din țara noastră, Transilvania, și Popa primariu din Alba-Iulia, om preveghetor și a altor credincioși ai noștri însemnați, cari ne-a recomandat modestia, buna purtare, vieța onestă și acelui Ștefan Simoniu și să-i întărim episcopatul peste toate bisericile de ritul grecesc de comitatele Albiei din Transilvania Chrastei, Solnicului de mijloc, Dobâcei, Clușului, Turzei, și al cetății de Baltă, și din Districtele Chioarei, Bârsei și al Bistriței, și din toate scaunele Săcuești și Săsești afară de bisericile

Almaşului, Orăştiei, Haţegului, Uniadoarei, Iliei, Crişului, şi trei protopopiat-uri din ţara Făgăraşului, în care nu va putea să aibă nici o putere, fără numai cât i-se va îngădui de către domnul episcop ortodox (calvinesc) unguresc, însă cu aceste condiţiuni traduse din limba ungurească în cea latină:

«*Cu orice prilej la servicii, la biserică sau la înmormântări, va predică în limba română*».

«*Va primi catihisul, care acum s'a dat lor (ortodoxilor) şi va face ca şi alţii să-l primească, şi cu deadinsul şi el însuşi va învăţa pre prunci acel catehis, şi prin alţii va face să se înveţe*».

«*Sfânta Taină a cinei Domnului (cuminecătura) se va da numai oamenilor vrâstnici şi virtuoşi*».

«*Pre Sfinţi îi va cinsti cu cinstea ce li se cade*», adică după doctrina calvinistă.

«*Crucile şi icoanele puse în biserici nu le va cinsti cu vr'o cinste cucernică, ci numai pentru podoaba bisericilor şi pentru amintire de patima Domnului*».

«*Ceremoniile dela înmormântări le va face după obiceiul creştinilor, cu didahii şi cântări; iar superstiţiile cele băbeşti nu le va întări sau învăţa, nici va face să se întărească şi să se înveţe de alţii*».

«*Căsătoria să se facă după obiceiul bisericilor pravoslavnice ungureşti*»; adică calvineşti.

«*Pre Românii mireni ori clerici, carii, mişcaţi de Duhul Sfânt, ar fi primit adevărata credinţă pravoslavnică (adică cea calvinească) şi s'ar fi numărat la episcopia cea pravoslavnică (adică la superintendenţa calvinească) să nu-i smintească,*

nici să-i supere, ori în ascuns ori fățiș, ci să-i trateze cu iubire frățească, ca și pe cei ce ascultă de dânsul».

«Să țină sinoade în tot anul cu toți păstorii de sub vlădicia lui, și când ar avea vre-o nedumerire să ceară lămurire dela prea cinstitul episcop pravoslavnic unguresc (adică superintendentul calvinesc), carele ar fi în acel timp».

«Protopopii se vor alege de consistorii, carele la rândul său va recomanda, pre cel ales episcopului celui pravoslavnic (superint. calvinesc), și acela are putere ori a întări pre cel ales, ori a-l respinge».

«In cestiunile de judecată, hotărârile episcopului ortodox pot fi apelate de partea nemulțumită. Apelul se face la Vlădica din Belgrad, adică la pravoslavnicul episcop calvinesc».

«Popilor români, sub amenințare de gloabă dela 6 la 12 florini și destituire, li se oprește de a cununa, a boteza, ori a înmormânta pre vre-un unгур (calvin), afară numai de casul, când vre-un român, căsătorindu se cu fată de unгур calvin, ar vrea să se cunune de un popă român»¹⁾.

Cu multă greutate și după probabile interveniri diplomatice Orest a fost eliberat din închisoare plătind 1000 taleri. El luă această sumă cu împrumutare dela însuși Rakotși sub garanția a 26 români, cari se obligau să răspundă ei acea sumă. Orest a plecat la mănăstirea Putna de unde îi eră metania și de aci a umblat în multe părți strângând bani spre a plăti datoria.

¹⁾ Șincai, Cronica. III, p. 38—41.

* * *

Petrecerea acestor evenimente precum și răspândirea cărților calvinești în așa mare număr atât între Români din Transilvania, între creștinii din Polonia cât și între Români din Muntenia și Moldova și mai ales răspândirea ereziei calvine printre acești creștini a făcut pe Petru Movilă, ierarhii Moldovei și ierarhii orientali să fie îngrijorați și deci să se gândiască la o consfătuire a șefilor bisericeii; ceea ce avu loc în sinodul de la Iași 1642. Această consfătuire (sinod) bisericască » n'a fost de ajuns. În curând s'a simțit nevoie a se ține alt sinod, ceea ce se și întâmplă. După ce s'a îndeplinit toate formele cerute, sinodul s'a adunat la Iași în anul 1645 fiind de față mitropolitul Moldovei Varlaam, episcopul Romanului Evlogiu, episcopul Rădăuților Atanasie, episcopul Hușilor Ghedeon, mitropolitul Munteniei Teofil și episcopii de Râmnic și Buzeu: Ignatie și Stefan. Motivele convocării acestui sinod, se văd din faptul că de curând mitropolitul Varlaam călătorind în Muntenia pentru încheierea păcii între Vasile Vodă și Mateiu Basarab găsi la logofătul Udriște Năsturel în Târgoviște un *catihism plin de otravă calvinească*. Atunci mitropolitul convocă un sinod în aceeaș chestie¹⁾ și în care se combătù catihis-

¹⁾ Imprejurările fericite cari au înlesnit ținerea acestui sinod se par a fi fost în următoarele: a) cearta veche între Vasile și Mateiu Voevod s'a potolit chiar în anul 1645. Principii s'au împăcat și mijlocitorul păcii fusese însuși mitropolitul Moldovei Varlaam. b) Există încă părerea de rău că din cauza vrăjmășiei reprezentanții munteni nu putuseră luă parte la sino-

mul calvin. Sunt indicii să fi participat și eruditul teolog Meletie Sirigul, care tocmai în acest an fiind persecutat de patriarhul Partenie cel tânăr, se refugiase în Moldova. Luminile acestui mare teolog, care luase parte și la sinodul din Iași din 1642, erau de cel mai mare preț.

În genere constatăm că protestantismul nu a prins la Români. Misionarii protestanți încă din secolul al XVI trimiseseră un confrate al lor Wolfgang Schreiber, dar pe care prinzându-l Domnul l-a aruncat la închisoare și apoi expulsat. De asemenea în timpul domnitorului Despot Vodă (1661—1663) s'au făcut oare-care demersuri a se favoriza protestantismul, înființându-se o școală la Cotnari pe care a pus-o sub conducerea lui Ioan Zommer, care a scris biografia domnului său. El a mai chemat în țară pentru această școală pe Gaspar Peucer ginerele lui Melanchton și pe Ioachim Rheticus, căror le trimise și bani, dar ambii refuzară.

Din corespondența urmată între Vasile Despot Vodă, mai înainte de a fi domnitor și după ce a fost domnitor și între Melanchton fondatorul școlii din Tübingen și Filip Camerariu, care i-a trimis un catihism luteran în limba greacă și alte cărți tot luterane în limba slavonă, rezultă că acest domnitor a susținut propaganda lute-

---

dul din 1642. c) În acest an avu loc căsătoria domniței Maria fata lui Vasile Vodă cu Radzvil duce polon și cununăți după ritul ortodox. Erau dar atâtea împrejurări, cari dictau și făceau posibil adunarea unui nou sinod în anul 1645. Domnul Munteniei va fi fost cel dintâi să răspundă printr'o delegație tot așa de aleasă și printr'o politeță tot așa de mare precum i se arătase de Vasile Voevod.

rană, dar cu foarte slabă isbândă din cauza puternicei credințe ortodoxe și din cauza stinghirii ce aveă de Polonia catolică ale cărei grații voiă să le aibă Despot Vodă. Iată una din scrisorile lui Despot:

Bruxella, 1555, 23 Noembre

Iacob Basilic Despota, mai în urmă domn al Moldovei, scrie o scrisoare de amabilitate către Filip Melanchton, salutând totodată pe Gaspar Peucer.

Iacob Basilic marchesele, despota *Samosului*, cavaler al neînvinsului Cezare, comitele-palatin, către prea înțeleptul și bine-credinciosul bărbat, domnul *Filipp Melanchton* cu salutare.

Este deja mult timp, prea piosule *Filippe* de când nu văzui delă tine nici cea mai mică scrisoare, de și îți scriseiu de 2 ori și de 3 ori după plecarea mea din Mansfeld. Această tăcere mă îngrijă foarte mult, temându-mă neîncetat că nu cumva și *Melanchton*, al meu făcător de bine și amic, să fi plătit și el datoria omenească. Afând însă că ești viu și sănătos cu mila lui Dumnezeu, am mulțămît Mântuitorului nostru că tot te păstrează în vieță, învrednicindu-mă să te mai pot vedeă odată.

Scrisoarea de față o trimit prin *Finzing*, clarissimul și doctissimul consiliar al neînvinsului Cezare, pentru ca ea să nu se rătăcească ca celelalte. Cu această ocaziune îți trimit și o scrisoare din partea neamului (*ἀντανέψιον*) meu prea măritului domn al Doridei, care venind acum din Grecia la Cezare, m'a auzit povestind în toate

zilele sublimele tale virtuți și tapte bune. Te rog să saluți din parte-mi pe prea-înțeleptul între urmașii lui *Asclepiade* d. *Gaspar Peucer*. Fii sănătos și răspunde aceluia ce te iubește cu inima curată. Despota nenorocitului și pustiitului Samos, care fu într'o vreme fericit și plin de locuitori¹⁾
23 Noembre 1555. *Bruxella*.

al tău *Basilic*.

*
* *

Paralel cu această luptă din partea bisericeii, și a voevozilor contra Calvinilor, vedem din partea tuturor o continuă preocupare a zidii, a înfrumusețării, a înzestrării și mai departe monumentele religioase, acordându-le și de aci înainte, moșii, morii, heleșteii, vin, ceară, untdelemn, scutirea de orice dare sau deoparte din ele, pentru lăzi și sate mănăstirești. Astfel: Nicola fiul lui Mihai Viteazul dăruiește în anul 1602 Septembrie 28 bisericeii din Schiai de lângă Brașov satul Micșunești din județul Ilfov în prezența mai multor orășeni din Schiai și din Brașov.

Gavril Movilă voevodul Țării Muntenești cu frații săi Petru²⁾, Ioan și Moise³⁾ dăruiesc mănăstirii Balicăi ce este la Galata lângă târgul Iașilor, metoh al sfântului munte Sinaia, satul Heciul în ținutul Sorocei, pe apa ce se cheamă Răutul. Acest act se făcea în Târgoviște la anul 1618 Februarie 12. Este iscălit de domnitorul

¹⁾ Arh. istorică T. I. pag. 13.

²⁾ Mai în urmă Mitropolit de Kiev.

³⁾ Mai în urmă Voevodul Moldovei.

donator, de Gavril Movilă și Ioan Movilă precum și de vestitul patriarh al Alexandriei și Constantinopolului **Ciril Lucaris**, care se află pe atunci în țară, sub influența cărui se pare să se fi făcut acest act ¹⁾.

În anul 1632 Aprilie 23, vel vornicul Vâlcu, vel vistierul Grigoriu, vel armaș Bunea logofătul cu răzeșii Vlad Lupu, Stan Portărelul și Sârbu, răzeși sau moșneni din Brănești, se învoesc și reușesc a fondă schitul Vulcana la jumătatea drumului între Vulcana și Brănești. Erau dispuși acești mari boeri să facă un schit în vârful Vulcăniei, dar nu aveau loc fiind al moșnenilor, care pretindeau să fie ctitori și ei dacă dau locul. Numiții boieri s'au învoit zicând: «noi nu lepădăm pe nimenea din cei ce vin cu dragoste către Dumnezeu; că el are multe sălașe gătite fie căroră după faptele lor cele bune ²⁾.

Alexandru Vodă scutește în anul 1627 Ghenarie 17, satul Flămânzești și Țigănia al mănăstirii Argeș de impozitul pe cărciume, limitând dreptul paharnicilor a lua darea numai dela cărciumile din orașul Argeș. Acest decret, spune documentul, s'a dat după stăruința episcopului, Antoniu, egumenul sfintei mănăstiri ³⁾.

¹⁾ Arhiva Istorică 1, 2, pag. 190.

²⁾ Arhiva Istorică T. I. v. I. pag. 31 și 32.

³⁾ Acest chir Antoniu episcop și egumen al Mănăstirii Argeș trebuie să fi fost unul dintre foștii episcopi greci venit aci ca egumen. Contra egumenilor greci luase măsuri Mihai Viteazul la 1599 și a luat mai târziu Leon Vodă și Matei Basarab. Până la anul 1627 nu eră în Valahia de cât un Mitropolit, care în acest timp pare a fi Grigoriu, pomenit într'un hrisov din 1629 și un episcop de Buzău și unul de Râmnic. Tot la Argeș întâlnim cu 5 ani înainte și pe un alt

În 1631 Martie 22, boereasa Marga Taibula hărăzește prin testament casele sale mănăstirii: Domnitorului Io Radu Voevod, însă cu condiția de a le locui dânsa cât va trăi și cu datoria de a fi pomenită la sfânta liturghie ¹⁾.

În anul 1640 Iunie (Târgoviște) Armeanca și cu fia sa Mușca vinde egumenului Atanasiu dela sfânta Troiță un loc în Târgoviște cumpărat de ea cu 5 galbeni și îl vinde cu 700 de bani. Diferința de bani 300 îi lasă a fi ei și ficei sale ca pomană ²⁾.

Radu Leon în anul 1665 Iunie 9 scutește pe Stoian fiul preotului Stan de birul popesc și de birul pentru țară fiind singurul copil al unui preot sărac ³⁾. Din acest document se vede că preoții plăteau deosebit bir pentru țară și pentru preoție precum și mila voevodului pentru preoțime.

În anul 1687 Iunie 22 un oare-care Necula dăruiește o mare parte din averea sa mănăstirii Viersului din județul Muscel.

În anul 1686 Șerban Cantacuzino zidește mănăstirea Cotroceni și o închină muntelui Athos, punându-i foarte multe condiții, cari nu s'au respectat. Astfel:

«Egumenul trebuie să fie om drept, înțelept și împodobit cu toate calitățile ce se vor cere

---

episcop Iosif. El se vede trecut într'o carte de schimb de proprietate făcut între mănăstirea Cotmeana cu jupân Necula marele spătar, fiind mitropolit Luca. Aceasta dovedește, că la Argeș veniau episcopi fugari dela eparhiile lor și că toate rigurile și măsurile luate contra grecilor erau neîndestulătoare.

¹⁾ Acest document nu arată locul unde s'a scris, dar probabil e scris în Târgoviște iar dania se face mănăstirii Dealul.

²⁾ Arhiva istorică t. I, pag. 32.

³⁾ Idem t. I pag. 56.

dela un om, care a îmbrățișat viața monahală.

«Se va trimite la sfântul Munte numai prisosul ce va eși, după ce se vor acoperi din desul, toate celelalte cheltueli ale mănăstirei de aici.

«Argintăriile, vasele, sculele nu vor putea fi duse nici odată la sfântul Munte. Moșiile nu vor putea fi înstreinate. Să se facă rugăciuni și pomeni.

Dacă egumenul după timp ar călca așezământul rudele donatorului să goniască pe acel egumen numind un altul. Călugării sfântului munte nu se vor amesteca în administrarea avutului acestei mănăstiri. Aceste condiții s'au călcat.

În anul 1861 această mănăstire avea un venit de 1.023.600 lei și 25 moșii.

Tot în acest period Radu Voevod (1621) fiul lui Mihnea Voevod, rezidește și înfrumusețează mănăstirea din București făcută pentru prima oară de Alexandru Voevod fiul lui Mircea Voevod în anul 1568, care căzuse în ruină¹⁾). Această mănăstire avea 21 moșii cu un venit de 680.000.

În anul 1664 Grigorie Ghica zidi mănăstirea sfântul Ioan cel mare din Focșani pe care o înzestră cu moșiile: Popești, Bărbulești, Cârligile, Focșăneasa, Buzaneasca și Obileasca. Moșiile Tă-tuleasca, Retezeții, Budeștii, Măndrești, Galești, Bortiskoi și Gâteji sunt donate de moșneni, iar moșiile Dragoslavele, Bârzești, Galdoșani sunt dăruite de Grigorie Ghica cel tânăr în anul 1733.

¹⁾ În anul 1577 Mihnea fiul lui Alexandru îi mai închină și mănăstirea Tutana cu moșiile sale, dar mai târziu turcînduse, mănăstirea s'a închis, ne mai îndrăznind preoții creștini a mai sluji într'însa. Din cauza aceasta căzuse în ruină. În timpul lui Mihai Viteazul a ars.

Grigorie Ghica obligă pe mânăstiri a plăti câte 50 lei pentru școală. Această mânăstire avea 13 moșii cu un venit aproximativ de lei 350.000¹⁾.

În anul 1697 se rezidî, înfrumuseță și înzestră cu noi averi biserica sf. Ioan Mare din București, de către Preda Buzescu ginerile lui Andrei Vistierul, care fondase această biserică dintru întâiu. S'a mai reînnoit și de Constantin Brâncoveanu. Avea 10 moșii cu un venit de aproape 400.000 lei anual²⁾.

Un domnitor, care merită o specială mențiune în această direcție este Matei Basarab despre care cronicarul spune: în domnia lui arătat-au multă milostenie pre la creștini și au făcut multe mânăstiri și biserici. Astfel Matei Basarab gă-sind în București o mică și modestă mânăstire numită a Arhimandritului o zidî din nou din piatră, o înfrumuseță și o înzestră cu mai multe moșii—mânăstire ce mai în urmă a fost reparată de Ștefan Cantacuzino³⁾. Matei ridică din temelie mânăstirea Negrului Vodă din Câmpu-Lung, făcî o biserică în Pitești, o mânăstire în Slobozia lui Enache, o biserică la podul dela Călugăreni și mânăstirea dela Căldărușani, o biserică la Gherghița și peste Olt la Sadova o mânăstire. Asemenea a zidit mânăstire la gura Motrului; la biserica Dintrunlemn, mânăstirea Arnota, la Craiova biserica domnească, în județul Romanați o biserică în Caracal și o mânăstire la Brâncoveni, apoi mânăstirile Negoști

---

¹⁾ Mânăstirile închinat de Buzoianu.

²⁾ Idem pag. 25.

³⁾ Avea 6 moșii cu un venit de 206.600 lei (Idem).

pe apa Argeşului, mănăstirea Plătăreşti, mănăstirea Brebu, Târgşor şi la Ploeşti; în fine episcopia de Buzeu şi la Măxineni lângă Siret. Asemenea zidi mănăstire şi la Nenişor pe apa Ialomiţii, unde a fost isbânda lui Matei Vodă contra oştilor lui Vasile Vodă. Tot Matei zidi în anul 1645, ca semn al împăcării cu Vasile Voevod, mănăstirea Soveja din ţinutul Putnei. Iară despre actele de mărinimie, despre dragostea de biserică şi de oamenii bisericeii, ce se desfăşoră la curtea lui Matei Vodă scriitorii contimporani spun că nu se găsiă pereche. Vestea despre aceasta mersese în toată lumea.

* * *

De asemenea voevozii şi poporul din Moldova să sileau să păstreze, să înzestreze şi înfrumuseţeze locaşul lui Dumnezeu. Astfel în anul 1604 voevodul Ieremia Movilă întăreşte dania vornicului Nestor Ureche şi soţiei sale Mitrofana pentru întreţinerea unei mănăstiri de călugări lângă mănăstirea Neamţului. Cu această ocazie Ureche dărueste, moşiile: Torpeşti, Giurgeşti şi Giuleşti pe lângă satele: Ungheni, Drăguşani, Negrileşti, Topliţa, Poiana lui Giolici, Petricani şi Schociuhanii venite dela evlavia aceluiaş întemeetor.

De asemeni Constandin Moghilă Voevod în anul 1608 August 9 întăreşte dania făcută de jupâneasa Ana a răposatului Golăi Logofătul m-rei Vatopedul şi anume: satele Costocanii, Sineştii, Spinenii, Hărnicestii şi viile dela Cotnar.

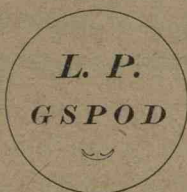
Iată acea întărire precum ni se prezintă într'un document inedit până azi:

*Io Constandin Moghila Voevod cu mila lui Dum-
nezău, Domn Țării Moldavii.*

Iată au venit înainte noastră și înainte boerilor noștri a Moldovii mari și mici Anna jupăneasa răposatului Golăi Logofăt, și de bună voea ei, de nime silită nici asuprită au dat a sale drepte ocini și moșii, satele anume Costocanii și Liేశtii și cu doao vaduri de moară ot ținutul Vasluiului, și satul Spinenii de pe Jijie ot ținutul Iași, i satul Horniceștii ot ținutul Romanului și iar toate viile câte are ia la Cotnariu cu crămi și cu pivniță de piatră și cu locu de case din târgul Iași, care le-au fost cumpărat dela Lupul sin Tătarul drept 24 talere și altu loc pe aproape ce l-au cumpărat dela Iulbei Armanu, drept 7 taleri; și tij alt loc, ce iaste aproape, ce l-au cumpărat dela Călniian drept 11 talerè; și boi și vaci și biholi câte să vor găsi la dânsa, i cocie i un cal i doao epe cu armăsar, și una sută galbeni ce are datorie la Iurașco logofăt, și una sută galbeni ce are la Cogole Părcălabul și 270 galbeni ce are la Anastasie Mitropolit, pentru un satu ce i-a vândut anume Marcovățul. Aceste toate de sus arătate satele i vadurile de mori i viile ot Cotnari cu crame și pivnițe la numiții de sus boeri, aceste toate au dat sfintei sale mănăstiri din târgul Iașii, ce să numește Vatoped, unde iaste hramul înălțare domnului nostru I[su]s H[risto]s, pentru sufletul răposatului Golăi Logofăt și sufletul ei i al fiilor ei, ca să călugării dela sfânta biserică a-i pomeni și a-i scrie în sfântul mare

pomelnic și la jărtăvnicul (sic) dumnezăescu, și să le făcă mare pomenire din an în an. Și după moartea ei cine a îndrăzni să strice a ei danie și miluire c-au miluit pre sfânta mănăstire, pre acela să-l răsăpască mânia lui Dumnezeu în pulbere și-n toate mărunțușurile, și să-i să prăpădiască toată rădăcina lui de pe pământu pomenire lui; și să fie de trei ori afurisit de Domnul Dumnezeu ziditoriul ceriului și al pământului și de prea curată maica-sa, și de soborul[a]¹² apostoli și de 318 părinți dela Nichie și de toți svinți, ce i-au bine-plăcut lui Dumnezeu,—amin.

Io Constandin Voevod

11 Iași Valet 7116
(1608) Avgust 9

Veliți boeri au învățat

(Acad. Rom. M-ss 13 fila 66).

În tabela cronologică a mitropoliților Moldovii întâlnim pre Anastasie mitropolit al Sucevii în 1609. După cum se vede din acest document de mai sus, Anastasie eră mitropolit și în anul 1608.

Tot în anul 1608 Constantin Movilă Voevod recunoaște merticul pe fiecare an al mănăstirii Bistriții precum cu doi ani mai târziu (1610) scutește de vamă comerțul mănăstirii Bistrița cu Ungaria¹⁾; Ștefan Vodă Tomșa în 1612 August 5 poruncește fostului vătaf dela Băcău de a înapoia mănăstirea Bistrița cât usurpase cât a

¹⁾ Arh. Ist. 1. 2; 4.

funcționat la vama cea mică din Băcău, hărăzită acelei mănăstiri de către domnii cei vechi ¹⁾.

Radu-Vodă Mihnea 1617 întărește mănăstirii sale sf. Sava mai multe danii particulare. Aceste danii au fost trecute și în registrele municipalității ²⁾.

În anul 1619 Gaspar Vodă dă două porunci către Soltuzul și Pârgarii din Huși pentru apărarea scutelnicilor episcopiei. Tot în acelaș an mai dă o poruncă și pentru apărarea și a saelor episcopiei, «și întru nimică să nu le trageți nici la podvoade, nici dobitocul lor pentru alte sate». (Cr. Hușului Melhisedec pag. 46).

În anul 1620 Iliăș Vodă dă ordin Uriadnicilor de Huși și Stanilisci pe marginea Prutului pentru apărarea satelor episcopiei, iar în anul următor 1621 Iliăș Vodă dă 4 ordine autorităților din Huși pentru apărarea satelor și oamenilor Episcopiei. (Cron. Hușilor Melhisedec p. 46).

În anul 1620 Aprilie 14 Maria Paleologhina dăruiește mănăstirii Bisericiani satul Vânători din județul Neamțu ³⁾.

Miron Vodă muștră în anul 1627 Februarie, pe pârcălabul de Neamțu pentru că a cutezat a se amestecă în judecățile satului Petricani și al globi. Acest sat fusese supus privelegiu numai mănăstirii Secul. Tot cu acest prilej oprește pe olocari, podvodari și alte slugi domnești de a-și îndeplini însărcinările lor, în coprinsul acelu sat ⁴⁾.

Miron Vodă Barnovschi dăruiește în 1628 mai

¹⁾ Ar. Ist. 1. 1; 135.

²⁾ Ar. Ist. 1. 2; 19.

³⁾ Ar. Ist. 1. 1; 69.

⁴⁾ Ar. I. 1. 1; 14.

multe proprietăți și dări fiscale mănăstirii Bârnova, cu hramul Adormirea Precestei din Târg din Iași făcută de el. Avera ce dăruiește acum este: satul Topărăuți din ținutul Cernăuților cu mori și cu heleștee, mai dăruiește satul Șipotele în ținutul Hârlăului, Muntenii din județul Vaslui, niște case în târgul Iașilor etc. ¹⁾).

Tot acest domnitor cu un an înainte 1627 a zidit și a regulat cum să se administreze moșia Hangul, iar în anul 1628 căzând în mâinile Turcilor și fiindu-i frică cum că va fi omorât de Turci face în Constantinopol un testament în care se revarsă o mare dragoste pentru biserică și pentru țară. Vom reproduce aceste două importante documente cu anexele lor fiind de mare preț pentru istorie ²⁾).

1627 (7135) Martie 22.

Miron Barnovschi Moghilă Voevodul Moldovei hotărăște cum are a să administră mănăstirea Hangul, ce este zidită de dânsul.

Cu bună voiă Părintelui și cu ag[i]utorul Fiului și cu săvârșirea Duhului svânt, — iată eu robul și închinătorul sventei Troițe, Ion Miron Barnovschi Moghilă Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domnu țarei Moldovei; — adecă domniia mea de sirgu dorind dentru curată inimă și din aprinsul gând și dintru toată cercetarea și osârdiia noastră, cu a-

¹⁾ Ar. Ist. 1. 2; 6).

²⁾ Testamentul lui Miron Barnovschi Moghilă Voevod pentru mănăstirea Hangul este inedit. Acum se află la Academia Română în condica 237, fila 375.

g[i]utorul lui Dumnezeu, răvni-am și am îndrăznit a urmă celor vechi, cei mai înainte de noi. Precurați răpoși domni au fost, cari bisericile lui Dumnezeu au ridicat și le-au întemeiat și le-au zidit, întru cinste lui Dumnezeu și a Troiții și a maicii lui Dumnezeu și a tuturor sfinților. Asijdere și mânăstire au îndreptat și au întărit cu ruga dela Dumnezeu și prin rugăc[i]unea călugărilor întru vec[i]nica pomenire și acție făcându-ne noao petrecere și odihnă la ceriu. Pentru aceeaia Domniia mea văzând a lor sufletiască cercetare și dorire ce au cătră Dumnezeu, și noi ne-am milostivit, luând prea Dumnezeu întru ag[i]utoriu și cu bună voirea sfintei Troiță, început-am a zidi ș'am făcut biserică ac[i]asta, întru numele prea sfintei stăpânei noastre născătoarei de Dumnezeu și pururea fec[i]oarei Marii și a cinstitei a ei văvedenie, carea iaste în parte apusului depărtat și ntru deosăbită pustie, în locul ce să chiuma Hangul. Și ac[i]astă urmă și facere am pus domniia mea a fi nerășuită în veaci întru a noastră de nou zidită mânăstire, de mai sus numită Hangul.

Dumnezeiasca leturghie în toate zilele să să cânte neîncetat, fără numai întru aceale zile, când popreaște tipicul a nu fi leturghie, iar întrelte zile în toate, ca să să slujască dumnezeiască taină în sv[ă]ntă biserică.

Patru cathisme la utrane să citească și o cathismă la vecernie iară, ca să fie 5 cathisme pe toată ziua.

Canon de rugă cătră Domnul nostru I[su]s H[risto]s, să să cânte în toate zilele la slujba utrenii de dimineață.

Paraclisul Preacistii să să cânte în toate sări la vecernie.

O adunare să fie între toți călugării împreună, după cum arată în ispisocul domnii mele, c[i]-am făcut de obște cu blăstăm.

Dintru toate limbile viind să să facă călugări la mânăstire, și de va socoti egumenul și săborul că va fi acela om bun de slujba bisericii să'l priimească, iară ungureni nici de cum să nu-i priimească a să călugări acolo.

Pe care va aleage săborul a fi egumen să fie preot, iar nefiind preot să nu să facă egumen.

La mâncare, la băutură,—ce va mânca și ce va biă egumenul, aceeaia să fie la toți călugării într'un chip.

De ar veni niscava călugări streini dela alte mânăstiri să șază trei zile să să odihniască, și apoi să iasă din mânăstire; iar de ar vrea să rămăe acoloa cu frații la mânăstire, întâi să facă zăpis dela sine, cum că n'a mai lipsi, că acolo va șide pân la moarte.

Testamentul și așezare ac[i]asta a călugărilor ce arătăm, ori cari pe dânsa ar căuta sau cetind ar ascultă, fiește-cine să'l ție păzit întru inima sa și ținut păr la moarte nerușăit și priimit ca o cunună pusă dela cel prea înnalt Dumnezeu, iar de ar gândi într'alt chip și n'ar ține cu toată inema și tărie, trebuie să să tiamă de blăstăm, care au luat diavoli cei ce au căzut din ceriu pentru neascultarea; și aceala să fie izgonit dintre frați, după cum să izgoneaște o oae răioasă din turmă.

După aceste uricul obștii și acest testament

de aşazare mânăstirii să să citiască de trii ori într'un an: întâi când iaste pomenirea noastră la sv[ă]nta mânăstire; al doilea, când să pune egumen; al treilea, la săborul precistii, care iaste a doa zi după naşterea lui H[risto]s, Dech[emyre] 26 zile;—să să citească în tot săborul când să adună călugării la trepizare. Iar carii n'ar face porunca aceasta, aceala să chiamă nesupus poroncii şi neurmătoriu săborului svinţilor părinţi, căci noi aice în scurt am pus pentru spasenii sufletiască, căroră or petrece în mânăstirea noastră şi pentru a noastră pomenire. Ce carii n'ar ascultă să fie neertat de Dumnezău şi de pre curata maică a lui Dumnezău şi de toţi svinţii şi dela a noastră cu osirdie cercertare, care am pus pentru ac[i]astă sv[ă]ntă mânăstire. Iar carii s'ar nevoi şi ar face poronca noastră, acela să fie priimit la împărăţie ceriului, pentru rugăciunile pre curatei maicii lui Dumnezău. Amin.

Scrisu-sau în Iaşi, leat 7135 (1627) Martie 25.

(Ac. Rom. Cond. 237 fila 375).

Iată acum şi testamentul general făcut de Miron Barnovschi la Constantinopole anul 1628¹⁾

Miron Barnovschi, domnul Moldovei, căzând în mâna Turcilor, şi în ajunul de a fi omorît a luat pentru averea sa dispoziţiile ce vedem în

¹⁾ Probabil către sfârşitul lui Decembrie 1628 de oarece la începutul lui Decembrie acelaş an îl aflăm la Iaşi într'un hrisov din 12 Decembrie, după cum îl aflăm în luna Septembrie şi în luna Iuliu tot în ţară, făcând daruri mânăstirii Barnova şi episcopiei Huşi v. R. Ist. 1, 2 pag. 6. Cron. Huşilor pag. 109 şi 110.

acest testament plin de o nobilă iubire pentru biserică¹⁾).

Ion Miron Barnovschi Voevod dăm știre cu scrisoarea noastră tuturor cui se cade a ști, că eu fiind acuma în mâna păgânilor de bună voea mea venit în mâna lor, pe amăgiturile și înșelăciunile lor și mă scoaseră din odihna mea cea bună, și cum cunoaștem și vedem tocmelele păgânești mai mult avem nădejde de moarte de cât de vieață, și într'acela chip meșteșugiră cu mângâere lor, de nici casa nu miam tocmit, cum să cade în purcesul nostru, cum mi-a fost voea mea, că de mi s'ar prileji aci și veri-o moarte, să se știe pre ce tocmeală ar fi rămas casa noastră, ci nici un lucru statornic n'am făcut să fie moartea noastră cu odihnă, pentru că nici eu n'am avut această nădejde, să fiu eu astăzi într'această nevoie; pentru aceasta mă rog pentru mila lui Dumnezeu tuturor prietinelor noastre, de ni se va prileji aicea veri-o moarte sau veri o închisoare îndelungată, să vă fie milă de casa noastră de nu ne-am priceput la purcesul nostru să ne tocim casa cum se cade, ca să nu fie pe urma noastră price și gâlceavă între ruda noastră sau între prieteni, căci că n'am știut că voi veni la una ca aceasta; și avut-am gând să facem până am fost pe loc, ci tot am îndelungat zi după zi și am tras nădejde că vom dobândi iarăși domnia; dacă ași fi știut în ce chip va fi, mi-ași fi tocmit lucrurile; acuma sânt scăpat de

---

¹⁾ Originalul acestui prețios document istoric și literat se află la mănăstirea Bârnova, iar o copie în condică No. 1015 din Arhiva Statului, pag. 332—336. Arch. Ist. I. 2. p. 187.

acele toate, numai pre Dumnezeu și pre dreptatea mea am toată nădejdea, când este acum, eu mărturisesc înaintea lui Dumnezeu, celui ce a făcut cerul și pământul și mărturisesc a toatei rudei mele și tuturor prietinelor, că eu las cu toată voea mea și cu tot sufletul meu această scrisoare într'același chip, cum de mi se va prileji aicea veri-o moarte ca să fie de credință și de seamă pre urma noastră ce se va afla scris într'această scrisoare.

1) Pentru acele ocine ce am cumpărat dela dumnealui Sireaschi (Siniawski) și dela dumneaei doamna Ana și dela domn Cneaz Corezchi; până am fost locuitor acolo, dumneaei doamna Ana de multe ori ne-a grăit și cu rugăminte, într'același chip, cum de ași vreă să cheltuesc acele ocine, cum să nu încapă moșia dumnisale într'alte mâni, să se vândă altui cuiva, că sunt gata dumnealor a ne întoarce bani, să le hie moșia iară pe mâna dumnilor-sale, cum a și fost; într'acest chip am fost și noi bucuroși să nu cază pre mâna altora; după pofța dumisale avut-am și noi gând de ne va dă Dumnezeu iarăși domnia în țara Moldovei, dumnealor să-și rescumpere moșia de la noi, că a fost și cu destulă gâlceavă, și să mai las din suma banilor ce am dat pre acele ocine, cum am și scris la dumnealor, și acum deosebi; deci de va vreă acum dumnealui jupânul Siraawschi și cu dumneaei doamna Ana să-și rescumpere moșia dumisale, dumnealor să deă din suma banilor ce am dat pre toate părțile, o sută și douăzeci de mii de zloți proști la mâna oamenilor noștri, cari vom arătă mai jos, iară

altă sumă ce vor trece din o sută și douăzeci de mii de zloți eu dau și dăruiesc cu toată voea mea dumisale doamnei Anei și cuconilor dumisale să fie dată în veci, nimea să n'aibă a cere dela dumnealor. Numai dumisale; maicei noastre să-i facă venit dintr'acele ocini ce vor socoti dumnealor, să-i fie de hrană până va hi dumneaei vie, iară după moartea dumisale să hie iar doamnei Anei și cōconilor dumisale și până va fi dumneaei maica noastră vie, să aibă dela dumnealor socotință și cinste, cum au avut și dela noi; însă de va vreă dumneaei să locuiască acolo până la moarte-i.

2) Cea sumă de bani o sută și douăzeci mie zloți ce am arătat mai sus, să aibă a dà dumnealui jupânul Siriavschi și dumneaei doamna Ana la mâna oamenilor noștri, la Gavrilaş vornicul și la Costin postelnicul; iară ei vor dà acești bani unde le vom arăta noi; iară de nu va vreă dumnealui jupânul Siriavschi și dumneaei doamna Ana să-și rescumpere moșia că să deă acea sumă de bani 120.000 de zloți la oamenii mei cari am arătat, atunci să fie volnici acești doi boeri, Gavrilaş vornicul și Costin postelnicul a vinde acele ocine fie cui va vreă să cumpere. Iară altul din ruda mea nime să nu fie volnic a vinde.

3) Dintr'acești bani să aibă a dà Gavrilaş vornic i Costin postelnicul 5000 zloți la sfânta biserică din Liov, care o am sfârșit-o noi cu cheltuiala noastră, și multe cheltueli a făcut braslă dela acea sfântă biserică cu zisa noastră, și n'am apucat sa plătim acele cheltueli, ci să aibă a dà

acea 5000 de zloți să plătească toate cheltuelile ca să fie pomeana noastră deplină.

4). Așijderea sfânta biserică Adormirea Precisti din târgu din Iași, care este închinată la luminatul și sfântul mormânt al lui Hristos și aci sfânta biserică este nesăvârșită, deci să aibă aceștia a săvârși și acolo dintr'acei bani cu cât vor socoti că se va săvârși.

5). Așijderea biserică lui sfântu Ioan Botezătorul ce eră în târg în Iași, care este făcută de noi și iară nu este săvârșită, și acolo să aibă a da să o săvâșească, și veșminte și alt ce va trebui, la acea sfântă biserică să aibă a face.

6). Pentru datorii,, care vor fi datorii drepte, să aibă a le plăti, să nu fiu în blestem.

7). Luatu-s'au niște boi dela niște neguțatori și dela comisul Furtună pre vremea ce plătiam Uștia, și s'au dat acei boi jupânului Sireavschi în prețul Ustiei, și unora dintr'acei neguțatori li s'au făcut plata, iar altora nu li s'au plătit. Ce știe Tudorașco cămăraș cui s'au plătit și de alte datorii de toate, care sânt datorii drepte, știe cămărașul, și ce va ridică el cu sufletul său cu jurământ tare, să aibă acele datorii a se plăti, să nu mi fie îngreunat sufletul și cu acele păcate. Luat-am și dela cămărașul niște bani când am trecut încoace, aveà și zapis dela noi, să aibă a i se plăti după zapisul nostru.

8). Niște argint ce am dat la dumnealui Ștefan Potoschi, Voevodul din Breslau și la dumneaei doamna Maria, când am fost la Hotin, după ce ne maziliră, preț de 16.000 de zloți, poftind dumnealor la noi, să-i împrumutăm cu o sumă

de bani. Noi bani n'am avut îndemână să-i dăm într'aceeași dată, apoi dumnealor poftiră și argint să-l zălogească într'un an, de abia să ne dea iar argintul înapoi. Deci poftim pre dumneaei pre doamna Maria să-l dea la mâna acestor doi boeri, care am lăsat ispravnici casei mele, ca să aibă a'l vinde și să dea din banii, ce vor luă pe acel argint 5000 zloți la sfântul mormânt al Domnului nostru Iisus Hristos, la Ierusalim, alți bani eră să-i dea unde va fi zisa noastră.

9). Biserica dela Toporăuț, unde zac oasele părintelui meu, Dumnezeu să-l pomenească, să aibă a o găti de ispravă.

10). Pentru cinstită maica noastră, de nu va vreă să șează dumneaei la Ustia până va fi dumneaei vie, în țară să șează cu sora mea cu Scripca, știm că va fi la cinste și socotită, și ce se va alege partea dumniseale, să-i fie de moarte, să fie tot pre mâna dumniseale Scripcăi.

11). Pentru sfânta mânăstire Bârnova, care este începută de noi, vedem că după vreme ce stătură, că alt nimeni nu va putea să o săvârșască, numai o putere domnească; pentru aceea de va alege Dumnezeu un domn creștin, ca acela să o săvârșească, Dumnezeu să-i fiă într'ajutor; mânăstioara cea de lemn ce s'a făcut întâi să aibă acești boieri a o socoti și a o întări.

12). Pentru sat, pentru Toporăuț de vor socoti și vor recunoaște călugării, că nu vor putea ține acel sat, ci se va pustii căci este la cea margine și mai mult în nădejdea noastră s'au ținut; decât se va pustii acel loc și acea sfântă biserică, unde zac oasele părintelui nostru, mai

bine să facă tocmeală călugării cu vornicul Gavrilaş să le dea într'alt loc mai cu odihnă și să fie acolo coconii surorii mele Svercăi. (?)

13). Pentru cucoana lui Ionașco Strovici, să o ia la sine au vornicul Gavrilaş, au Costin postelnicul să o căsătorească după un fecior de boer din țară, să-și ție moșiele și pentru ce s'au crescut în casa noastră, să-i facă ceva parte din haine și din argint, să-mi fie pomană.

14). Pentru nescai zapise sau macramuri de se vor afla undeva făcute de noi adevăr, și făcut-am a bogăți cercând binele nostru, și am giuruit unuia și altuia, cum de vom dobândi domnia în țara Moldovei după nevoința lor că să aibă dela noi nagrad după nevoința ce vor nevoi; acuma la acele toate să nu fie de credință nici să se crează nicăirea.

15). Pentru slugi cari ne-au slujit cum se cade, să aibă nagrad după slujba lor.

16) Iară să nu zică cineva dintre surorile noastre, sau de nepoți sau de veri primari, sau fiecine dintru ruda noastră, că doară are treabă sau parte dintru ocinile noastre ce le-am cum-părat în țara leșească sau din toată averea noastră, că nimenea n'are treabă nici parte întru agonisita mea fără cui voi arată eu după nevoia mea, acela va avea treabă și parte, că aceste ocini și agonisita noastră nu ne-au rămas moșia dela părinți, ci le-am agonisit eu singur, pentru aceea nimenea să nu se amestice să ceară parte, ci să aibă acești doi boieri aleși, și voi toate pre mâna lor, ocini, aur, argint, haine toate aceste clătitoare și stătătoare să dea pe la mo-

nastiri și biserici, pentru sufletul nostru și a părinților noștri: sunt bogate biserici goale de vestimente, sunt bogate stricate, descoperite: să aibă ale griji dintr'agonisita mea, cum le va ajunge puterea pentru sufletul nostru eu dau și dăruiesc(?) coconilor surorii mele Scripcăi, și coconilor nepoatei noastre Saftei jupânesei lui Costin.

17). De ni se va prileji moarte aicea la mâna acestor păgâni să pue acești boeri nevoiță să nu zacă oasele în păgâni, ci să le aducă în țară, să le îngroape la sfânta monastire Dragomirna.

18) Pentru sfinte biserici, care sunt făcute de noi cu nevoița noastră, să vă fie aminte, și pre urma domnielor voastre și coconilor voștri.

19) Toate aceste câte s'au scris mai sus sunt poftele mele cu toată voia mea, și poftesc și rog pe toți prietenii mei să fie aceste tocmele stătătoare, nimenea să nu le amestice într'alt chip de cum am tocmis eu cu voia mea.

Iară cine se va ispiți să amestice într'alt chip această tocmeală ce am tocmis eu cu toată voia mea, să fie treclet și proklet și afurisit și să fie neiertat de Dumnezeu¹⁾.

Miron Barnovschi dăduse în 1627 o scrisoare pentru apărarea țiganilor episcopiei Huși. În anul 1628 pune în vederea Șoltuzilor și Pârgarilor din Huși că satele episcopiei sunt scutite de strânsul produselor și al fânului domnesc, iar în anul 1629 reînnoiește ordinele către slujbașii din Huși relativ la privilegiile ce aveau satele episcopiei.

¹⁾ Miron Barnovschi Moghilă voevod nu este însă omorât ci scăpă. La 1629 îl găsim într'un document de scuteală al satului Borilești.

În anul 1630 Alexandru Radu Vodă în urma plângerei lui Mitrofan episcop de Huși dă ordin către deșugubinarii dela Fălciu spre a nu învălui satele episcopiei: «că învăluiți satele sfintei episcopii de șugubinărie și le faceți *destul val*¹⁾».

În anul 1633 Alexandru Iliăș dă ordin pentru scutirea meseriașilor episcopiei, iar Moise Movilă care 'i succedă pentru scutirea oamenilor lăsați de serviciu²⁾.

În anul 1638 Vasile Voevod dă o carte către pârcălabii de Fălciu și dregătorii de Huși pentru scutirea satelor episcopiei de Globnici și Deșugobinari.

În anul 1638 Vasile Voevod dă o hotărîre favorabilă mănăstirii Bisericiani hotărînd ca dacă bucata de pământ ocupată de satul Dărmănești a fost încunjurat de proprietățile mănăstirii Bisericiani, atunci să ia egumenul tot fânul cosit și să ia catlan 6 boi de pe seama domniei.

În anul 1649 Vasile Vodă întărește dreptul de proprietate al episcopiei Huși pe moșia Cacacelor și face un act foarte însemnat căci stabilește sfera puterii de judecată bisericească. Astfel Vasile Voevod stabilește:

1) Orice vinovăție a unui preot sau ori cărui din cler să judecă cu judecata bisericească. Afară de cazul de moarte pe care îl judecă domnitorul.

2) Cea mai înaltă judecată bisericească se compune din mitropoliți și episcopi.

3) Că și cestiunile de cuscrii, cumătru sau cazurile de rudenie sau cei ce trăesc în concubinagiu tot Vlădica o va judecă.

¹⁾ Cr. Huși Melh. p. 49. ²⁾ Cr. Huși Melh. pag. 49.

4) Cel acuzat poate prinde și duce la episcop pe asupritorul său.

5) Pune în vederea judecătorilor să judece cu dreptate și după pravilă.

În anul 1650 și 1653 dă ordine celor respectivi funcționari să nu învâluie satele episcopiei cu angarălele Târgului și nici să globească satele și pe vecinii vechei episcopii. (Cron. Huș. Melh. pag. 120—121).

În anul 1652 Vasile Vodă întărește monastirei Barnovschi satul Topărăuți, Sipota, Munteni, Negruți și niște case în orașul Iași dăruite de Voevodul Miron Barnovshi. Arh. Ist. t. I, p. 65.

Gheorghe Ștefan în Octob. 1654 dădù ordin ca satele episcopiei Hușului să fie ferite de pârături și gloabe, iar în anul 1656 întări privilegiile ce biserica din Schiai de lângă Brașov avea din Moldova.

În anul 1657 Martie 8 mitropolitul Sucevei Ghedeon și episcop de Roman Anastasie, episcop de Huși Teofan ¹⁾, înduplecați de rugăciunile cazacilor Zaporogi, hirotonisise episcop pe Lazăr Boranowicz de episcop al Czernigovului. Aceasta s'a făcut cu învoirea domnitorului după timp Ștefan Gheorghe. Tot Ștefan Gheorghe întărește această hirotonie, ceea ce dovedește că biserica noastră avea destulă strălucire și autoritate a fi considerată ca mamă de către alte biserici ²⁾.

Bisericile adică mănăstirile stau în acest timp cât se poate de bine. Astfel vedem că în anul

¹⁾ Acest Teofan a trecut în anul 1658 ca episcop la Rădăuți, dar de unde a paterisit și s'a retras la mănăstirea Pătina ca schimnic. A murit în an. 1670.

²⁾ Ar. Ist. 1. 1; 66.

1668 mănăstirea Bisericiani cumpără dela oraşul Piatra o dumbravă, pe preţ de 100 lei bătuţi sau 400 lei proşti, cumpără dela corporaţia butunerilor din Piatra, reprezentată prin starostele ei, un vad de moară pe preţ de 43 lei bătuţi sau 172 lei proşti precum şi dela un oarecare Ştefan cu neamul lui un loc drept plată opt oi¹⁾.

În anul 1660 domnul Ştefan reînnoeşte scuti­rile date meşterilor lăsaţi episcopii precum şi al postslucjnicilor de angarale²⁾.

Dabija Vodă învoeşte episcopii în anul 1662 să facă un sat nou cu coloni streini scutindu-i de dări pe timp de 4 ani. În anul 1664 redă episcopii decima de vin şi de pâine după moşia Broşteni, reînnoeşte cartea de scuteală pentru meş­terii episcopii şi în fine să dă în stăpânirea e­piscopii seliştea Răteşti.

În anul 1667 Iliaş Alexandru Voevod dă un ordin către toţi dregătorii, globnicii şi desugubi­narii să nu învâluie în năpăsturi şi gloabe pe călugării dela sfintele mănăstiri sau pe preoţii mi­reneşti, sau pe fii şi neimiţii lor.

În anul 1678 Dumitraşcu Cantacuzino dă or­din către toţi dregătorii să observe drepturile cle­rului în ceia ce priveşte judecăţile, el acum rându­eşte privilegiile vechi ale preoţilor de a nu fi supuşi la alte dări.

În anul 1673 şi 1681, domnitorul Duca Vodă reînnoeşte acest ordin şi zice: Aşişderea să aibă a cercă acolo la acel ținut pentru sânge ames­tecat şi cari vor fi petrecând fărădelege pe unii

¹⁾ Ar. Ist. 1. 1. 16.

²⁾ C. H. pag. 126.

ca aceia să-i aibă a-i duce la scaunul sfinției sale și să-i certe și să-i globească precum va veni canonul pravilei. Voi pârçalabi și slujitori să nu vă amestecați la gloabele și judecările ce sânt vlădicești că nu veți păți bine ¹⁾.

Acest drept să întărește și în anul 1694 de către Constantin Duca Voevod.

* * *

Acest period trage atențiunea prin strălucirea a câtorva voevozi, al căror renume, evlaviă bogăția și dărniciă trecuse cu mult hotarele micilor noastre principate. Vestea despre ei să șoptea între Turci, se îndreptăția în țările de lângă Balcani; să proslăvia în Alexandria, Antiohia și la treptele sfântului mormânt. Mai toți domnii noștri au fost darnici și mărinoși către sfintele locașuri, dar dintre ei unii au întrecut pe toți. Aceștia apar ca niște giganți și falnici ștejari în mijlocul unei frumoase câmpii. Ei sunt Mateiu Basarab domnul Muntenii și Vasile Lupu domnul Moldovii.

Timpul domnirii acestor voevozi trebuie înscris cu litere de aur pentru marea grijă ce au avut către bisericile lui Dumnezeu și marea considerație ce ei dau șefilor bisericii. Astfel Paul de Alepo arhidiaconul patriarhului Macarie din Alexandria, care călători în Principate pe timpul acestor doi domnitori și care a fost martor ocular la multe evenimente, ne dă o idee cât se poate de complectă asupra acestei epoci.

Pentru țara românească să exprimă astfel:

¹⁾ C. H. p. 145.

Țara românească are peste 400 mănăstiri zidite cu magnificență din piatră ai căror egumeni împreună cu episcopii sunt în uz a veni înaintea Nașterii Domnului aducând Beiului mici daruri. Ei rămân până după Bobotează trăind la mese ce le dă Beiul din ofertele lui. Tot așa se face și la Paște și la sărbătoarea: Înălțării Domnului.

Mitropolitul local șade la masa Beiului nesmintit în toate zilele, căci nimeni afară de el nu binecuvintează bucatele domnești. Atunci patriarhului, ce întâmplător să află la o mare sărbătoare'i oferă o haină de catifea. Tot asemenea și mitropolitului, celorlalți capi ai mănăstirilor vestimente de satin de diferite prețuri. Formele de serviciu bisericesc și cântul la Munteni sunt admirabile, căci ei sunt creștini adevărați și religioși.

La Bobotează să adună aci din toate părțile țării românești și din țările limitrofe mii de egumeni, preoți, călugări, diaconi cu mitropolitul de Târnova, care nu lipsește și care servește în această ocazie, cu alți mitropoliți, cari nu lipsesc niciodată, atrași de speranța gratulațiunii. Mulțimea și bucuria gloatelor în țara românească la Bobotează întrece tot ce se petrece la curțile celor mai mari principii ai creștinătății. Judecând după cele ce am văzut și auzit.

Cată să observăm că, toți boierii cei mari sunt peste măsură de religioși. În toate diminețile de peste an să duc la biserica Curții de asistă la *Оршрор*, după aceea se urcă la Beiu și formează un divan pentru sentințe și judecăți, apoi se pogor la liturgie și nu iasă din biserică până aproape

de ameazi și atunci pleacă la prânz. Aceasta este traiul lor în tot cursul anului.

Palatul mitropolitan, e la un capăt al orașului tocmai lângă mur și foarte mareț având trei curți. A treia curte cuprinde un scump edificiu în care intri prin porți mari, în fața cărora este magnifica biserică ce nu-și are pereche în aceste regiuni. Biserica este încunjurată cu grădini de trandafiri.

Apartamentele mitropolitului sunt spre răsărit și foarte înnalte. Toți pereții din interior sunt depinși cu minunile creațiunii: cu descrițiunea Ierusalimului și a mănăstirilor din ea; a piscului Sinai, muntele lui Dumnezeu. Cu aceea a sfântului Munte cu cele 24 mănăstiri ale sale în fața mării, toate lămurit și în proporții cuviincioase și cerute. De aci intri în tesaurul, unde mitropolitul și ține veșmintele, rasele, mitra, cruci, vase de argint. Acolo sunt spânzurate candelile turnate în aur și argint ¹⁾.

Am observat că toți țărani de aici sunt foarte religioși, respectoși și se păzesc de fapte rele. Aceste calități sunt și mai particulare la boierii cei bogați.

Femeile măritate și fetele sunt aicea fără pată, curate și foarte regulate în purtarea lor. Ori și care e cunoscută a fi făcut vre-o faptă nelegiuită,

¹⁾ Paul de Alepo spune că de mitropolitul din Târgoviște atârnau și episcopii din Ungaria, lucru ce se poate explica din cauza numeroaselor legături între biserică noastră și cea română de peste munți. Cronicarii ne vorbesc de episcopul ardelenesc Iorest, Forest, sau Orest cu metania în mănăstirea Putna că a fost făcut episcop al Ardealului, după cum se pare prin influența lui Mateiu Basarab. Incât afirmațiunea lui Paul de Alepo să confirmă ca o știre prețioasă și sigură în mare parte.

e trimisă de bărbatul ei și izgonită la ocna de sare, de unde nu-i nici o scăpare.

Tot cam aceleași lucruri cu puține diferențe, spun cronicarii și despre dragostea, pietatea și dărnicia Moldovenilor și a voevodului lor Vasile. Paul de Alepo ne dă științe așa de prețioase, că pentru cei ce se interesează de mersul istoric al nostru ca popor este folositor a le reaminti:

A descri venerabila demnitate a Beilului, cunoștințele sale, esceleța bunului său simț, profunda sa familiaritate cu autorii vechi și moderni, păgâni, creștini și chiar turci; bravura și autoritatea sa militară, va întrece puterile priceperii omenești. Adevărul este că el a ajuns pe anticii împărați ai Greciei, ba i-a și întrecut, căci perfecțiunile sale sunt celebrate în toată lumea și feconda-i generositate și acțiuni ilustre sunt cunoscute bine, nu numai patriarhilor și mitropoliților, preoților, călugărilor și laicilor, în biserici și în mănăstiri, ci chiar agalelor, neguțătorilor și altor turci: derviși și meseriași, cari se jură pe capul lui. Cu toate acestea el mai totdeauna fu un obiect de ură pentru ei și este imposibil să se apere în domnie.

Precum am zis îl cunoaște toată lumea. Împărații și boierii moscoviți să laudă de primirea vreunei scrisori dela el și o plimbă prin toate mâinile cu cea mai mare venerațiune. Ceea ce este o consecință a numelui ce 'și făcuse: că iubește foarte mult bisericile și mănăstirile și este milostiv pentru toți. Regele și boierii poloni îl stimează de asemenea, Chmielniki al Cazacilor 'i-a luat fata. Hanul și Tătarii îl iubesc peste seamă. Im-

păratul nemțesc regele Ungariei (?) 'i sunt nu mai puțin afecționați.

El tipări în timpul său un mare număr de cărți bisericești, manualuri de devoțiune și comentarii, iar pentru poporul său în Moldova opere în limba română. Mai înainte poporul citia rugăciunile în limba sârbă, rudă cu cea rusească, căci în Bulgaria, în Serbia, în Țara românească, în Moldova, apoi la Cazaci și până la Moscova, se citește tot sârbește în care sunt scrise cărțile lor. Limba Muntenilor și Moldovenilor, fiind cea română, ei citesc sârbește fără a înțelege. Pentru această rațiune Beiul zidi lângă mănăstirea sa un mare colegiu românesc și publică cărți în limba română.

Actele lui Vasile dar erau cunoscute, ele erau știute în depărtări mari. Toți știau sacrificiile făcute și lupta depusă pentru menținerea ortodoxiei noastre.

Vestea despre soborniceasca credință și strălucita domnie a lui Vasile Lupu sbură în tot Orientul. Patriarhii Ierusalimului, Antiohiei și Constantinopolului țin să vadă personal pe acest apărător al credinții, zel ce se întrece cu acela arătat de Vasile către biserică. Vasile priimi cu plăcere pe patriarhul de Constantinopol căzut: Atanasie Patararie, 'i dă ca locuință mănăstirea Galata de lângă reședința domnească în Iași, iar mai pe urmă 'i făcu metoc al patriarhiei frumoasa biserică din Galați sfântul Dumitru. Deosebit de aceasta Vasile plătește datoriile lui Patararie, cum plătise pe cele ale patriarhii de Ierusalim. Croniciarii și scriitorii streini spun că mai mult de 40,000

galbeni a plătit darnicul și bine credinciosul voevod în acest creștinesc scop. Din această cauză și influența lui este enormă. El stăruiește, cu succes, ca patriarh al Ierusalimului să fie *Paisie* egumen al bisericii din Galata lângă scaunul domnesc din Iași; priimește cu cele mai mari onoruri și încarcă de daruri pe patriarhul *Macarie* al Antiohiei, încât cu drept cuvânt Paul de Alepo, zice în scrierea sa, *Călătoriile patriarhului Macarie*, despre Vasile: *El a ajuns pe anticii împărați Greci, ba i-a și întrecut*. Țarul Rusiei Alexe Mihailovici îl numea: bogat și dulce domn al Moldovii ¹⁾, iar episcopii și patriarhii de atunci, cari vedeau în Vasile pe cel mai strălucit principe creștin, se pare că se înțeleseseră *a-i înlesni mijlocul să reocupe scaunul lui Constantin cel Mare*, atât de vestit pentru marele privilegii și binefaceri, ce le-a dat bisericii creștine.

Pentru aceste motive numele lui Vasile ajunsese așa de vestit, iar cuvântul său așa de ascultat.

Mare trebuie să fi fost bucuria orgoliosului și respectatului Vasile Lupu în ziua când, învățatul mitropolit al Kievului Petru Movilă în fruntea clerului, citi ficei sale Maria slujba cununiei cu ducele Radzvil principele Lituaniei în anul 1645, *cununie ce nu se făcù în altă lege, ci în legea ortodoxă*²⁾ lucru, care îi mări și mai mult vaza și autoritatea lui în fața ortodoxismului.

¹⁾ Papadopol Calimah *Gheorghe Ștefan* p. 74.

²⁾ Extras din Cron. Poloniei de Ioachim Jorliez: În acest an 1645 Principele Ioan Radzvil. Capoducele Litvaniei, senior de Birza și de Dubinkí, se însură cu Maria Domnului moldovenesc Vasile Lupu. Cununia celebrată de părintele Petru Movilă mitropolit de Kiev, în Iași. Nunta fù splendidă dar se petrecù nu după obiceiul polon.

Un fost mitropolit de Ohrida însă anume Meletie îl pârî la Constantinopol în anul 1645. El denunță Sublimei Porți că Vasile s'a înțeles cu mitropoliții și episcopii: că atunci când Sultanul se va afla într'un război în locuri depărtate și prin insule, ei să strângă soldații și pe neașteptate să ocupe Constantinopolul încoronând pe Vasile de împărat¹⁾. Ambasadorul venețian povestește și el de această pâră și arată că o coroană de aur ca a patriarhilor trebuia să fi fost trimisă în Moldova și că mitropoliții se învoiseră ca la eșirea flotei în marea Mediterană strângând oaste să chieме pe Vasile și să-l încoroneze la această împărăție²⁾.

De altfel se pare că și însuși Vasile nu era strein de acest plan, de oarece numai un an după ce căsători pe fiica sa Maria cu Radvil regele polon, refuză darul ce dă Turcilor, iar pe de altă parte craiul polon, Radvil a trimis soli, apoi el însuși s'a dus la principele G. Rakoți, guvernatorul Transilvaniei, îndemnând la luptă contra Sultanului.

Cronicarul zice despre dânsul: «Multe nenorociri a avut Vasile Voevod să sufere din cauza ambițiilor lui prea nemăsurate și nu puține dureri au avut în viață și cu multă diplomație scapă de necaz față de Turci³⁾.

Se pare că pe lângă ura Turcilor pe de o parte; pe lângă respectul ce aveau de el vecinii pe de alta, cei mai mulți îl geloziau și la orice

¹⁾ Melhisedec. *Notițe* pag. 209.

²⁾ Hurmuzaki IV pag. 535. Iorga Ist. L. rel. pag. 163.

³⁾ Miron Costin. *Letopisiți* t. III.

ocazie căutau să-l ponegrească. Astfel Paul de Alepo spune că Țarul Alexie întrebese la un prânz pe patriarhul de Antiohia: «Am auzit despre marile bogății și dulceața lui Vasile Beiu Moldovei; cum zidește biserici și răspândește milostenii, dar să fie oare adevărat că el stă în biserică totdeauna cu capul acoperit? Patriarhul răspunse: «E prea adevărat; l-am văzut eu însumi stând în biserică tot cu calpacul pe cap, afară când se citește sfânta evanghelie și să aduce corpul Domnului nostru. El face aceasta, precum ni se spune din două cauze 1) pentru mai mare mândrie, 2) pentrucă fiind sur el înegrește cu boea barba și o parte din păr și să rușinează de a-și descoperi capul, părul de sub calpac fiind alb. Atunci Țarul strigă cu indignațiune: «O Dumnezeule cel mult răbdător! Cum de mai lași viu pe acest om ce nu se sfiște de a te înfruntă»¹⁾.

Respectul de faptele lui Vasile însă eră mare și nimeni nu găsi potrivit să-l provoace, căci el știă totdeauna să se strecoare. Aceasta a făcut să se ridice și mai mult vaza voevodului Vasile și să se ridice și mai sus prestigiul bisericei române ortodoxe.

* * *

Un alt mare eveniment avu loc în acest period: introducerea limbei românești în cărțile de ritual, în actele publice și mai ales în actele particulare. Activitatea începută, cu alt scop, peste munți cu traducerea catihismului, a rugăciunilor

¹⁾ Arh. Ist. t. II, pag. 111.

dela Munhaci de preotul Grigorie și cu tipărirea evangheliei la Brașov, avu un rezultat bun, de oarece cu încetul și pe tăcute se născu plăcerea și nevoea de a se exprima și de a scri în limba românească. Și aceasta se manifestă tot mai tare și tot mai puternic decât până acum.

O a doua cauză a acestei nevoi o găsim în slăbirea influenței slavone. S'au împuținat cărturarii și diacii, pisarii slavoni. Ei să gălesc din ce în ce mai rari în cât cancelariile, de toată mâna, erau nevoite să prindă diaci după cum găsiu și mai ales pe noroc, fiind o raritate a mai găsi buni cunoscători ai celor ce scriau în această limbă.

Ori cine studiază documentele din secolul al XV, XVI, XVII, zilnic simte din ce în ce mai mult lipsa acestor cărturari. De unde la începutul secolului se scrie aproape corect, mai târziu se scrie așa de stricat că aproape nu se mai înțelege. Mulți din acești diaci încolțiți și neștiind cum să iasă din încurcătură aruncă adesea cuvinte românești a înlocui pe cele slavone necunoscute de autorul documentului. Limba slavonă peria astfel fără a se face vre-o violență, ci prin propria sa neputință. În locu-i să înalță cu putere limba română care învălu numai decât toate cugetele românești.

Mitropoliții din Țara Românească dela 1600—1700

1605	Luca	} După feluri de hrisoave și sineturi aflate în condicile sf. mitropolii a Ungro-Vlahiei.
1629	Grigorie	
1637	Teofil	

- 1648 Ștefan } Acesta a păstorit 20 ani, după
cum e scris pe peatra mormân-
tului ce este în Mân. din Târgoviște.
- 1668 Teodosie
- 1673 Dionisie
- 1673 Varlaam
- 1697 Teodosie pentru a doua oară.

Mitropoliții Moldovei dela 1600—1700 :

- 1605 Teodosie Bârnovschi
- 1609 Atanasie Crimca } care a zidit mănăstirea Dra-
gomirna și a binecuvântat
zidirea monastirei Solca.
- 1617 Teofan
- 1620 Atanasie Crimca a doua oară.
- 1631 Atanasie
- 1632 Varlaam II.
- 1655 Ghedeon al II-lea.
- 1660 Sava I.
- 1673 Dositei } (în 1674) cu prilejul turburărilor a
trecut în țara leșească.
- 1674 Teodosie III.
- 1675 Dositei a doua oară.
Ioan cu metania la Râșca
Teofan cu metania la Slatina
- 1691 Sava VI cu metania la Putna¹⁾.

Dintre acești ierarhi merită o specială atenție Ștefan din Muntenia în timpul cărui s'a tipărit Pravila cea mare în românește pe timpul lui Mateiu Basarab.

Teodosie în timpul cărui s'a tradus pe românește Evanghelia, Apostolul și Biblia.

Iar din Moldova este: Varlaam în timpul cărui

¹⁾ În clasificarea acestor conducători s'a urmat în ce privește Muntenia Lesviodax, iar ceea ce privește Moldova D-l C. Erbiceanu Mitropolia Moldovei.

s'a ținut sinodul dela Iași 1642 pentru stabilirea unei formule de credință, sinodul dela Iași 1645 contra răspândirii în țară de cărți calvine în limba românească. În timpul lui s'a tipărit cea dintâi carte pe limba română sub numele: Carte de învățătură la Duminicile de peste an și la praznice împărătești și la sfinții mari. Tot în timpul lui s'a tradus și Pravila și Vasilicalele.

Este în fine Dositeiu unul din cele mai alese și distinse capete. El redeșteptă spiritul românismului și încarcă norocos pentru acele timpuri a pune pe limba română frumoasele cugetări din Psaltire. Cugetarea lui este așa de clară, limba lui așa de dulce și cu înțeles, că merită admirația generațiunilor viitoare. Ca pildă de frumuseță literară vom reproduce câteva strofe din lucrările acestui ales talent¹⁾:

La apa Vavilonului
Jelind în țara Domnului,
Acolo șezum și plânsem
La voroavă ce ne strânsem,
Și cu inimă amară
Prin Sion și pentru țară,
Aducându-ne aminte
Plângeam cu lacrăme ferbinte;
Și bucime ferecate
Lăsăm prin sălcii aninate;
Că acolo ne întrebară
Acea ce ne predară
Să le zicem viers de carte
Intr'acea streinătate
Ca în sânt munte Sionul.
Cântări ce cântăm la Domnul
Ce nu ni se dă 'ndămână,

¹⁾ Publicat de d. Dimitrie Sturdza în Convorbiri Literare anul 1872 pag. 157—160. Pentru lucrările lui Dositeiu, foarte important de văzut Sturdza, locul citat.

A cânta 'n țară străină.
De te-aș uita țară sântă
Atunci să'mi vie smântă
Și direapta mea să uite
A schimbă viers lăute
Și să mi se prinză limba
De gingii jelindu-mi scârba,
De te-aș mai putea uitate
Ierusalime cetate,
Nainte de nu te-aș pune
In pomeane-i zile bune.
Să nu uiți Doamne sânte
De Edom ce-au zis cuvinte.
Sânte, cetăți împotrivă
Ce rău din gură slovivă.
Risipit i ziduri nalte
Deșertați de bunătate.
Tu fată Vavilonească
Răul va să te tlănească
Va fi ș'acele ferice
Ce'ți va veni să te strice
Că ți se va întoarce darul
Cum ne închini tu cu paharul,
Când coconii tăi de ziduri
Vor zdrobi ca niște hrâburi.

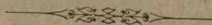
După citarea acestui singur exemplu este de prisos a mai aduce și alte exemple, fiind luminos că: Dositeiu a fost un mare și ales spirit al timpului său.

Cărțile lui Dositeiu sânt:

Psaltirea în versuri din	1673
Acatistul din	1673
Liturghia	1679
Psaltirea în proză.	1680
Trebnicul din	1680—1683
Viețile sfinților din	1682.

Dl. D. Sturdza crede că Psaltirea este cea dintâi lucrare a lui Dositeiu și întemeiază părerea

sa pe un argument tras din chiar cuprinsul dedicațiunei sale către Duca Vodă: «Smerenia noastră, sântă cartea aceasta slăvitului și prea cinstitului și blagoslovitului numelui Măriei Tale ca Domnului milostiv să o priimești Măria Ta ca *snopul cel dintâi de grâu* și pe noi rugătorii Măriei Tale să hii rugător.

PERIODUL AL IV-lea.

(1700—1800).

Periodul al patrulea este și mai bogat în evenimente ca cele precedente. Întâlnim și de astă dată câțiva domnitori evlavioși—e drept mai puțini—câți va arhieriei, cuprinși de dorul cel sfânt al măririi și înfrumusețării bisericeii; câțiva creștini ce făceau toate jertfele a menține splendoarea bisericeii ortodoxe. Aceea ce caracteriză însă acest period este lupta contra catolicilor, cari tocmai dedeseră o puternică lovitură ortodoxiei prin trecerea la ei a unui popor întreg; se poate urmări lupta contra elementului grecesc, care aserviseră domnia și ocupase funcțiunile cele mai importante în stat, contra acestor lipitori, cum le zice Alexandri, cari storcând tot avutul țarei prin mânăstirile închinat și prin călugării streini, prin mijloace lăturalnice aproape puseseră stăpânire și pe biserica noastră națională; să caracteriză în fine printr'o încordată muncă patriotică a scăpa ce mai pot din mâinile lăcomiei grecilor și a se

organizà românește sub zidurile puținelor monumente, ce au mai rămas naționale.

Tot în acest period vom vedea că prototipul dărniceii, îngrijirei și înzestrării casei Domnului sau a monumentelor nu mai este domnitorul, cum fusese aproape 4 secole, ci colo colo apar abia pe al doilea plan vre-o câțiva boeri și binecredincioși, cari timid și sărăcăcios mai fac biserici și le înzestreză cu ce pot și ei. În tot periodul acesta, sau mai bine zis în întreagă epoca fanariotă funcționează în principate un fel de pompă, care soarbe, soarbe sistematic tot ce bietul român produce, cu atât mai în plină activitate cu cât ne apropiem de sfârșitul secolului al optsprezecelea.

Cel mai însemnat eveniment petrecut în acest period este fără îndoială unirea făcută de o parte din creștinii ortodoxi din Ardeal cu biserica catolică, el sosește tocmai la începutul acestui period și prin importanța lui merită o specială atenție.

* * *

După trecerea la Domnul a bătrânului și pi-osului Matei Basarab Voevod și ocuparea tronului domnesc în mod vremelnic de către Constantin Șerban, dezmeticul Mihnea, Gheorghe și Grigorie Ghica, Radu Leon și Anton din Popești, veni la tron Șerban Cantacuzino 1679—1688 și mai în urmă Constantin Basarab Brâncoveanu 1688—1714 sub cărmuirea căruia intrăm cu periodul al patrulea și mai bogat în evenimente ca cele precedente, dar unde lupta pentru credință a fost

încunjurată cu mai multe pericole ca or când.

Constantin Brâncoveanu și alți domni români și împreună cu ei toată românimea 'și dau seamă de lovitura ce au dat-o și vor s'o dea catolicii bisericii ortodoxe și de aceea ei veghiază la intrigile și meschinăriile catolicilor în Transilvania, care 'și îndreaptă acum ochii către Români de vreme ce perduseră pe mulți dintre Unguri, trecuți la calvinism. Barany eră agentul cardinalului Colonic¹⁾. Ei reușiră să convingă pe mitropolitul român ortodox din Alba-Iulia că : unindu-se cu biserica catolică va scăpa poporul de sub jugul greu de până atunci al calvinilor și va obține aceleași drepturi ca și cei de credință calvină și catolică, iar preoții români vor avea aceleași drepturi ca preoții catolici, primind numai câteva puncte, cum ziceau ei, puțin importante. Aceste 4 puncte erau : *primatul papal*, *filioque* adică Sf. Duh purcede și dela Fiiul, împărțirea să se facă și cu *azimă* în loc de pâine dospită și credința într'un *purgator*²⁾. Ei aveau în sprijin asigurările date de Impăratul Leopold și Papa dela Roma, că aceste dorințe ale lor legitime se vor împlini. Eră deci lesne ca Români să cază în cursă, ceea ce s'a și întâmplat. In a-

---

¹⁾ Paul L. Barany eră de origină ungar născut în Iazberény în Ungaria la 1657. El a fost trimis pe ascuns în Transilvania. La început 4 ani a fost învățător, câtva timp preot printre protestanți și în urmă paroh catolic în Alba-Iulia.

²⁾ Rezultatul a fost că poporul din Transilvania a trecut aproape jumătate la unire, iar în raporturile între ei s'a produs o răceală crescândă în amândouă taberile. Mai mult, chiar în presa lor și în relațiile lor de astăzi Români uniți și cei neuniți se tratează pe un ton răsboinic, câte odată mahnitor și ne corect.

devăr, mitropolitul Teofil a convocat sinod în Alba-Iulia la 1697, în această chestie atât de importantă pentru Români și ortodoxism. Sinodul împreună cu 12 protopopi primii unirea, dar Teofil abia terminase lucrările și moare grabnic la 1697 luna lui Iulie ¹⁾.

După moartea lui Teofil toată lumea era în ferbere, Românii din Ardeal despărțiți în două; catolicii îngrijorați că actele sinodului nu se confirmaseră încă de împărat; calvinii tremurând să nu piardă situația din cauza protecției vădite a Împăratului pentru credința catolică, iar ortodoxii din toată lumea cu frica în inimă de lovitura ce se pregătea ortodoxismului. Cu toții dar așteptau cu grijă desfășurarea evenimentelor și rezultatul unei lupte uriașe între credință și între nevoia de a perii ca popor și credință în același timp. Fiecare din aceste tabere își îndreaptă acum ochii asupra celui ce va să urmeze lui Teofil pe scaunul martirului ortodox Sava.

În vremea asta Atanasie preot călugăr, fiul preotului Anghel din Ciugudul pe Mureș, care se găsea acum la învățătură în Alba-Iulia este sprijinit de Calvinii, de cancelarul Nicolae Betleen, nobilii Nalaczii și Samuel Keresteszi. El este ales a urma pe scaunul din Alba-Iulia și recomandat mitropolitului Teodosie din București a fi sfințit arhiereu și mitropolit al Ardealului.

Atanasie venind în București a fost primit cu mare dragoste de domnitor, de bătrânul mitropolit de a doua oară Teodosie, de boerii pământ-

---

¹⁾ Se răspândise șvonul că o fost otrăvit de calvini.

teni evlavioși precum și de alți mulți ierarhi și căpetenii ai bisericii orientale..

În București Atanasie, cu multă pompă, a fost hirotonisit la 22 Ianuarie 1698 fiind de față învățatul patriarh pe atunci al Ierusalimului Dositeiu, Clement fost episcop al Adrianopolii, Axentie fost episcop al Sofiei, Neofit al Sevastiei și învățatul nepot al lui Dositeiu, Hrisant. Pentru că să știă locul periculos, unde eră trimis Atanasie a păstori i s'a dat, pe lângă importante sfaturi, un rezumat al credinții ortodoxe în 22 puncte pe care Atanasie *a jurat a le păzi*. Din parte-i voevodul Constantin Brâncoveanu, care voia să întărească inima lui Atanasie și doriă să-i ușureze greutatea traiului, ce reclamă poziția sa, făgăduiește mitropolitului din Alba-Iulia *moșia Merișani* din județul Argeș; a dat un ajutor de 6000 aspri pe fiecare an: *știind-o pe această sfântă Mitropolie că se învălue ca o corabie în mijlocul valurilor mării fiind între multe feluri de necredincioși și se năpustește dela dânșii în multe chipuri*¹⁾ și în fine pe lângă alte ajutoare zidește pe cheltuiala sa o mănăstire cu hramul Sf. Nicolae la Făgăraș înzestrând-o cu cele necesare existenței sale și cu toții multă nădejde puneau pe bărbăția acestui nou arhieru, dar rezultatul nu a fost deloc precum în mare parte trebuia să se aștepte.

Îndată ce Atanasie veni în Alba-Iulia este continuu incongiurat de iezuiți și îndemnat să fie favorabil așa numitei uniri, ce mai pe urmă spre batjocură aveă să producă atâtea desuniri. Iesuiții

¹⁾ Archiva pentru istorie și filologie pag. 453—455.

promit lui Atanasie toate onorurile și înaintările, iar poporului toate fericirile. Realizarea acestui ideal național părea noului mitropolit cu atât mai ușor de realizat cu cât atunci apărea și decretul împăratului Leopold I în care spune: *care dintre preoții români de ritul grecesc, mărturisind se va declara că va păzi ritul grecesc, după norma celor uniți cu catolicii și va recunoaște pe Pontificele roman, acela se va bucura de privilegiile preoților catolici*» dat la Viena în 14 Aprilie 1698¹⁾. Sub această atmosferă de momeală, Atanasie amăgit de făgădueli înșelătoare strânge sinodul slujbașilor săi și împreună cu peste 40 protopopi, declară în acelaș an 1698 Octombrie 7 unirea cu biserica catolică.

Intre acestea catolicii cer ca Atanasie să fie numai vicar al mitropolitului catolic sub motiv că nu este canonic a stă 2 episcopi în aceeași episcopie. Aceasta face pe Atanasie să manevreze din nou spre România și să capete noi daruri dela domnitorul Constantin Brâncoveanu în anul 1700. El convocă un sinod în Alba Iulia, cu văzuta intenție de a înspăimânta pe catolici și spre a-și putea păstra prerogativele. Sinodul avu loc în 1700 Septembrie. În interval, se pare, a fost din nou asigurat de catolici astfel că sinodul se pronunță din nou pentru unire și cu menținerea ca Atanasie să-și *păstreze prerogativele*. După multă trudă, după multe stăruinți Atanasie este decorat cu lanț de aur și crucea cu portretul împăratului în anul 1701 și este întărit în scaunul său, *dar degradat*: nu mai este mi-

¹⁾ Magazin istoric, Tom. III, pag. 278.

tropolit, ci episcop de Alba Iulia, alăturat la arhiepiscopia catolică din Strigoniu.

Acest act al lui Atanasie aduse multă întristare, multă durere și multă amărăciune în inima Românilor ortodoxi și în toate bisericile din răsărit. Patriarhul ecumenic din Constantinopol împreună cu mitropoliții Ieracleiei, Halchedonului, Kizicului, Nicomidiei, Iconiei, Peloponezului etc. excomunică pe Atanasie din biserica ortodoxă în anul 1702, iar bătrânul mitropolit Teodosie din București îi scrie, îl ceartă pentru fapta lui «plină de pierdere sufletească», îl roagă să-și deschidă ochii de ceea ce face și îl anunță că nu-i trimite *octoihul* cerut, pentru rătăcirea lui, și *Voivodul Constantin Basarab nu-i va mai da de acum vre-o milostenie pentru purtarea lui nedemnă.*

În același an 1702 mitropolitul Teodosiu și Dositeiu patriarhul Ierusalimului aruncă anatema asupra *mincinosului și vânzătorului de credință Atanasie* și încă pe pravoslavnicii creștini, cari vor cădea în noua lor învățătură, sau cari cu dânsul vor avea adunare în mâncări sau și în băutură, măcar și în neșăpătorii s'ar amesteca cu dânsul. Acel Atanasie, ce este anatematizat să nu-l aveți ca pe un pravoslavnic, nici să gândiți că are asupra lui dar de preoție, sau vre-o blagoslovenie, sau sfințenie; să-i aveți ca pe niște necreștini, căci sunt lepădați de toată sfânta și a lui Dumnezeu biserică. Iar de s'ar întâmpla să meargă ca să-i sărute cinevaș din pravoslavnici mâna, acelui mincinos Atanasie, acela să cunoască că și cum ar sărută mâna

unui birău, sau a unui cadiu, sau unui calvin, de care vă poftim nu-i suduirăți, nici cu vorba împotriva lor nu vă puneți, nici 'i blestemați, nici 'i învrăjbiți, căci unele ca acelea sunt departe de pravoslavnici ¹⁾.

Cu un an mai înainte Voevodul Brâncoveanu scria către mai marii Brașovului următoarele: cunoaștem că ați făcut lucru cinstit și cuvios, plăcut lui Dumnezeu și oamenilor celor înțelepți, dela care [pe] Dumnezeu rugăm se v[ă] întărească și se v[ă] păzească tot în cea strămoșească pravoslavnică lege, să o puteți ține și păzi curată și nezmintită, căci noi vedem și dela curtea împărătească dela Beciu *avem știre, că dumnealui piscoful nu are voe împărătească, ca să facă silă oamenilor, fără că numai cei ce vor vrea de voia lor*. Deci nici gândim, nici socotim că să va întinde dumnealui mai mult decât ce este porunca... Înțelesam că nici părinții dela Făgăraș și alți pravoslavnici creștini, iarăși asemenea cu nimic nu s'au lunecat cu firea, ci ș'au păzit cinstea legii sale.... și noi iarăși zicem că cea ce va fi cu puțință a'i căută și a'i păzi nu vom lipsi ²⁾.

De altfel în Brașov, în Făgăraș și aproape pe toată întinderea munților Carpați eră fierbere mare și peste tot se chibzuiă mijloacele prin care să se opună propagandei catolice. In anul 1701 David Corbea gocioman din Brașov și vechilul spătarului Mihail Cantacuzino din București scria și în-

¹⁾ Se știe că un ajutor puternic găsiră ortodoxii în câți-va magnați calvini, care luară apărarea ortodoxilor persecutați.

²⁾ Documente Stinghe pag. 15.

demnă pe Brașoveni la rezistență. Astfel zice: să se delege 50 dintre ei, care mergând la Belgrad, unde vlădica Atanasie tocmai chemase sinod și acolo în voce tare să declare înaintea sinodului ce vrea țara: că ei nu se lasă de legea pravoslavnică. El adaogă: «Mai întâi s'ar cădea, ca să vă uniți și să vă sfătuiți și să vă legați la un cuvânt cu preoții din țara Bârsei și mergând la săbor să luați oameni ajutor de prin toate satele, precum poftește și Vlădica, care să răspundă cu îndrăznire în săbor ¹⁾).

Pe de altă parte locuitorii Brașovului petiționau, scriau și plâneau la toate autoritățile, cerând ajutor dela toți pentru a fi lăsați să trăiască în legea lor. Astfel guvernatorul ardelenesc scriau: Dând cinste după datorie cu capul plecat *până la pământ* cerșim în aceste vremi turburate ajutor și ocrotire, pentru că alt ajutor, alt liman noi ticăloșii nu avem, fără numai ajutorul și chivernisarea mărilor voastre cerem, facevi-se dar milă milostivii noștri domni de vieața noastră cea năcăjită și ne tindeți anahora cea de liniște, pentru că noi nici decum nu voim ca să ne împreunăm cu altă biserică».

Părintelui protopop Vasile, protopop de Brașov, îi scrie la Belgrad: «Pricina scrisorii noastre nu este altă fără, facem dumneavoastră știre, că după purcesul dumneavoastră de aici la săbor ne-am adunat noi iarăși frații sfintei bisericii noastre, după obicei, de am mai svăluit și am mai socotit pentru mersul la săbor, unde măcar că atâta prepus de către dumneavoastră nu avem cum că se

¹⁾ Stinghe pag. 19.

va despărți de sfatul și gândul nostru. Căutați dar molitvele voastre preoților și dumneavoastră fraților de vedeți ca nu cumva să vă luați după voile și socotelele altora și să priimiți punturile, ce despart biserica noastră de a Râmului, că ne-am socotit și ne-am legat, la noi nu aveți ce mai veni, fără cât preoții să-și caute alte parohii, acolo să păstorească, iar noi vom găsi alți păstori, care nu vor ține lucrurile și tocmelile altor biserici, ei vor umbla după tocmelele bisericii, ce au cinstit părinții și strămoșii noștri.

Iar către Atanasie, rătăcitul vlădică al Ardealului, turburatul popor scrie:... «Pentru această dar iată, că măcar veni ră acei preoți și frații noștri și știu ce este sfatul nostru. De aceea zicem părinte sfinte, ca să îndreptezi lucrurile după îndreptarul bisericii noastre cei grecești, în care au trăit și murit părinții noștri și de voești să faci folos bisericilor și preoților nimic strămutând din dogmele bisericii răsăritului, lăudăm și binecuvântăm numele sfinției tale, iar de este să se schimbe legea, aicea ce vom zice fără cât aceasta răspundem: *noi părinte, papistași morți iar vii nu vom fi*. Altă lege, alte învățături nu priimim, nici ca aceștia îndreptători pohtim să vedem, fără cât cine va să-și schimbe legea volnic este, iar știm și credem că nici sfânta și prea luminata împărăție nu ne va perde pentru că nu vom priimi semnele credinții bisericii Râmului. De aceasta zicem iarăși și te rugăm pe svinția ta, că de se vor plecă preoții noștri sau frații noștri trimiși la acel sobor a se *uni* acolo să-i oprești sfinția ta, iar la noi n'au ce căută,

că sântem gata sângele să ni se verse, decât legea părinților noștri să perdem»¹⁾.

Din aceste scrisori să vede că la începutul secolului XIX creștinătatea din centrul Carpaților trecu prin una din cele mai grele crize, totul era în ferbere și numai o scântee, o greșală putea să aprindă focul revoluțiunei.

Atât de mare este indignarea și îngrijorați sunt Românii ortodoxi din Brașov de soarta bisericii lor, că aproape imediat după declararea unirii au rupt orice legătură cu Atanasie. Și pentru ca nu cumva, prin vre-o împrejurare, cu sprijinul autorităților părtinitoare catolicilor, să pună uniții mâna pe zestrea bisericii, soborul din Schiai s'a sfătuit și adunând sfintele vase și sfintele veșminte, ce aveau mai de preț, le trimit în România la evlaviosul spătar Mihail Cantacuzino, care odoare prin anul 1709 să cer a fi înapoiate bisericii. Acest lucru se vede dintr'un document, tot proprietatea bisericii sf. Nicolae, în care Mihail Cantacuzino, după ce regretă cele întâmplate cu alegerea unui gocioman al obștei din Schiai îl recunoaște²⁾ și adaogă: «Iar pentru dăjdiile sfintei biserici, *ce ați trimis să să ridice de aici și să să aducă acolo, adevărat că vreme ar fi acum după atâtea nevoi și turburări de mulți ani să'și câștige sfânta casă podoabele sale și să să bucure pravoslavnicii, când le vor vedeă în sfântul locaș, numai noi nu so-*

¹⁾ Stinghe opul citat. pag. 20.

²⁾ Pentru daniile făcute Bisericii din Schiai de familia Cantacuzino, Spătarul Cantacuzino, acel care a făcut instituția Colții din București, era titor și al Bisericii sf. Nicolae din Schiai.

cotim încă a fi acea vreme cu îndemână sosită, când mai mult cele rele pururea a ne teme, de cât cele norocite a fi făr' de grijă ni se cade. Ce aduce ceasul nu aduce anul, iar de este atât lucru de trebuință și lipsă, viind aici dumnealui gociomanul și noi încă fiind atuncea și această treabă a se face și vom ști și noi ce este mai lesne și d'ar dà mult milostivul Dumnezeu până la Paști desăvreniile, iar altă îndreptare și piiare toată grija și nevoia sa din mijloc.

Dar nu numai Brașovenii erau neliniștiți pentru credința lor ci și cei din Făgăraș și din Hațeg și din alte părți. Ei fac tot posibilul să și păstreze neatinsă credința ortodoxă. De multe ori sunt bătăi și sfade și jurăminte la mijloc pentru a se menține neatinsă credința creștină ortodoxă. Avem sub ochi un jurământ făcut de trei fețe bisericești: ca ei în nici un chip să nu părăsească legea pravoslavnică: «Cu dreptate voi ține toate dogmele maicii sfinte noastre biserici și nici de voe sau nevoe nu mă voi despărți de legea mea cea pravoslavnică să mă mut într'alte dogme, sau uniri, sau eresuri până la moarte, măcar de mi s'ar întâmplă și moarte pentru lege. Iar de mi-aș călca jurământul meu acesta, să fiu *maran*, Atha și locuitor cu spurcatul Iuda și cu afurisitul Arie; pământul să mă înghiță de viu ca pe Dathan și Aviron și rugăciunea ce voi face către Dumnezeu pentru sufletul meu să-mi fie blestem asupra mea și să-mi facă Dumnezeu judecată.

Așa să-mi ajute Dumnezeu, așa să-mi ajute Dumnezeu, așa să-mi ajute Dumnezeu.

Acest înfricoșat jurământ făcut în vederea de a se feri de uneltirile catolicilor ¹⁾ e subscris de:

Protopop Florea Baran.

Popă Ion.

Popa Radul Tempe.

În anul 1722 murise un preot brașovean. Ei au ales ca viitor preot pe un oarecare *Statie* sin protopop Vasile Grid. De oarece însă *Statie* avea un frate *Jipa*, care trecuse la unire, Brașovenii îngrijiți cer obligațiune și *jurământ* dela *Statie* că să va păzi de a cădea în greșala lui frateseu *Jipa*; iar de se va întâmpla una ca aceasta el, *Statie*, lipsit să fie de tot lucrul, lipsit să fie de biserică și să nu aibă credință la nici o judecată.

În anul 1723 Români din Brașov, Români din țara Bârsei și Grecii din mahalaua grecească din Schiai fac jurământ că se vor feri de credința unirii și vor rămâne în legea pravoslavnică: «cu glas mare mărturisim că noi suntem fii adevărați ai sfintei sobornicești și apostolice biserici grecești a răsăritului și pe acea credință voim să stăm neclățiți în veci, de care sfântă credință nici sabia, nici focul, nici închisoarea, nici sărăcia, nici nevoia, nici foamea, nici goana, nici moartea să nu ne poată despărți... noi până la ceasul morții noastre, vom ținea cu dreptate toate dogmele legii pravoslavnice și nici de voe nici de nevoe nu ne vom uni cu una din cele patru legi, ce sunt primite în Ardeal. Iar carele din noi va îndrăzni a'și călca făgăduința aceasta și

¹⁾ Stinghie pag. 53, 54, 55.

jurământul, unul ca acela să fie afurisit și bles-
temat de Domnul Hristos și de Maica sfânta
Preciste, partea lui să fie cu spurcatul Iuda și
cu afurisitul Arie, să'l înghiță pământul de viu
ca pe Dathan și Aviron, să'l ajungă cutremurul
lui Cain și bubele lui Ghiezi, să fie casa lui pus-
tie, văduva și feciorii lui săraci și să moștenească
focul de veci etc. subscris de preoții și locuitorii din
*Brașov, Zărnești, Râjnov, Feldioara, Satulung,
Țânțari, Tohani, Turchiș, Târlungeni*¹⁾.

În anul 1724 întâlnim alt jurământ al Brașo-
venilor, al locuitorilor din țara Bârsei și al Gre-
cilor din comunitatea greacă din Brașov «pentru
ca și de acum nainte să putem trăi viața lină
și fără de gâlceavă, întru acea veche, părintească
și strămoșească lege veche grecească, în care am
trăit și până acum de trei sute treizeci și doi ani
de când au descălicat moșii noștri pe acest pă-
mânt și s'au zidit această sfântă biserică»²⁾. Is-
căliți sub acest act sunt iarăși preoți și credin-
cioși din *Brașov, Zărnești, Tohani, Râjnov, Tur-
chiș, Satulung, Târlungenii* și o localitate care
lipsește în cele precedente documente: *Prejmir*³⁾.

În acelaș timp Românii din Ardeal trimit un
delegat al lor: Cristof Voicu spre a stăruî prin
toate mijloacele la curtea împărătească să obțină
o ușurare a traiului ortodoxilor cerând:

¹⁾ Stinghe pag. 66—82.

²⁾ Brașovenii pun înființarea bisericei din Șchiai în anul 1492
pe timpul domnitorului român Vlad Călugărul, când au avut
o bisericuță de lemn. Mai târziu, în timpul lui Neagoe Basa-
rab au făcut biserică de zid și cu ajutorul voevodului valah.

³⁾ St. pag. 83—84.

1) Să aibă pace în lucrul legii și să nu-i su-pere nimeni.

2) Când ne va trebui preoți să putem lua de unde am luat și până acum¹⁾.

3) Preoteasa unui preot vădov să nu plătească dăjdii²⁾.

4) Să țină și pe viitor tot de vlădica din București și nu de episcopul de Râmnic, cum le cere generalul cel mare, iar la caz de nevoie să convină a ține și de cel de Râmnic cât acesta va ține la pravoslavie³⁾.

5) Pentru vinul bisericii să nu dea plăți sau să fie scutiți măcar o parte.

6) Să se dea un decret că și în viitor să fie lăsați în pace și mai mult să nu fie supărați nici să li se pomenească.

7) Să se scrie un atestat, care să se publice prin care să se reguleze că de acum preotul să nu se judece decât numai de protopop și soborul locului. Cererile acestea se făceau în numele a 4 protopopi din Brașov, a 3 preoți din Zernești, a 3 preoți din Tohani, a preoților din Feldioara, Râșnov, Prejmir, *Turchiș*, Satul-Lung, Vlădeni, Făgăraș și Biserica *Țânțarilor*⁴⁾. Ei se

¹⁾ Din București.

²⁾ Până aci soția unui preot vădov numai un an nu plătia dăjdii, iar după aceea era supusă la toate angaralele.

³⁾ În acest timp Oltenia ținea de Austria și cererea Austriei era pornită evident din punct de vedere politic. Cei din Brașov evitau a ține de Râmnic, mai ales că nu de mult unul din episcopii de acolo fusese caterisit sub bănuiala de simpatii pentru uniți.

⁴⁾ Adică a Macedonenilor așezați lângă Brașov, cari erau considerați Greci și deci biserica lor biserica greacă. În realitate acești ortodoksi de lângă Brașov erau Români macedoneni. Adesea ori în documente vorbindu-se de Grecii de lângă Schiei

mai plâneau și contra unor: Mihail Pugul și Voc. Istvan, cari se amestecau în treburile propopiatelor ortodoxe.

Rezultatul străduințelor lui Voicu Cristofi nu prea a fost îmbucurător; vorbe multe dar folos puțin, ceea ce face pe Brașoveni să acuze pe Voicu delegatul lor că, pe de o parte a trecut peste obiectul cererilor, iar pe de alta că a cheltuit prea mult.

* * *

În timpul acesta Români din Muntenia și Moldova să silesc în toate chipurile să vină în ajutorul celor ce se luptau pentru credință, să-i mângâe, să-i încurajeze, să-i ajute. În fruntea tuturor acestor buni români stau mitropoliții Antim Daniil, Grigorie, episcopii de Râmnic: Clement, Ștefan etc. și familia Cantacuzineștilor, cărei revine meritul a fi fost în secolul al optezecedelea ca o stea conducătoare a luptelor pentru ortodoxie.

Astfel în anul 1709 mitropolitul Antim scrie gociomanilor și juraților bisericeii din Schiei pentru a lua binecuvântare și a primi învățăturile sufletești de lipsă, pe dumneavoastră precum și pe preoții bisericeii de aci, ca pe niște mădulari vă știam de trupul nostru lipite încă dela anul 1701, din zilele reposatului fratelui nostru chir *Teodosie* mitropolit și exarh al Ungrovlahiei. Pentru aceasta dar am socotit să aflăm și să cerem într'adins dela dumneavoastră răspuns, pentru

---

le zice și Țanțari. Este știut azi însă că în toată peninsula balcanică Țințari se numesc Români, care vorbesc un dialect româno-grecesc.

atâta tăcere și nebăgare de seamă, pricina ce au și ce este, care poftim cum mai fără zăbavă, să avem dela dumneavoastră știri, să știm cum va trebui a îndreptă treaba și ocârmuirea datoriei noastre cei duhovnicești și cu aceasta iar vă lăsăm în paza și mila celui prea înalt și mare Dumnezeu».

Tot în anul 1709 Decembrie Antim cheamă pe preoții și ispravnicii bisericei, câte unul sau doi inși la el, după legătura ce există, să priimească învățătura de lipsă, să aleagă un alt gocioman în locul celui reposat și să caute să încaseze dobânzile banilor împrumutați pela oameni, *căci cel ce lenevește lucrul Domnului blestemat este*, și de vreme ce v'ați pus să slujiți Domnului nu vă arătați ca sluga cea leneșă» și iarăși: «Acestea câte vă scriem trebuie să le faceți cu căldură pentru dragostea bisericei și pentru folosul vostru cel sufletesc»¹⁾.

În anul 1713 Antim scrie către Brașoveni două scrisori în care le spune despre niște cărți cerute sau despre persoanele ce le-a hirotonit ca preoți și diaconi. Antim ca și în precedentele scrisori nu pregetă a sfătui pe creștini, a da sfaturi preoților să fie cucernici și mai ales a se feri de beție și în fine nu uită să spună că *pentru supărarea ce aveți din partea papistașilor sau pentru ruperea, ce aveți dela vlădica de aci și dela ceilalți papistași, să mai fie îngăduială că vă vom trimite altă scrisoare în care pe larg vom scrie despre toate lucrurile precum veți face.*

Se pare că Antim pentru a-i ține pe acești

¹⁾ Stinghe pag. 45.

creștini strâns legați de scaunul din București și pentru a-i putea feri, întrebuiță câte odată și mijloace mai aspre.

Aceasta să vede din următoarea scrisoare ce Antim o trimite preoților și poporului din Brașov în anul 1716 (cel din urmă an al păstorii și vieții sale....) El dar le scrie: Cucernicilor preoți și dumniavoastră gociomanilor și juraților dela Sfânta biserică a Scheilor din Brașov, tutulor de obște dela Dumnezeu Vă rugăm sănătate, pace, vieață curată și spășanie sufletească, iar dela smerenia noastră molitfă și blagoslovenie vă trimitem. Pentru aceea că cereți ertăciune, de legătura ce v'am fost făcut, iată că vă iertăm, să fiți iertați și blagosloviți și să faceți căzutele slujbe făr' de nici o sfială ca și mai nainte ¹⁾».

Pe lângă acest contact continuu și autoritar, pe care Antim caută să l aibă cu centrele românești, se pare că el a voit pentru înlesnire să înființeze în Brașov sau în Făgăraș o tipografie în care să se tipărească pentru Ardelenii ortodoxi cărțile de lipsă. Tot în seria ipotezelor este și părerea că el n'a avut încă timpul să pună în lucrare acest plan al său, căci moartea de martir i-a luat 'nainte. N'am găsit până acum nici o carte tipărită într'o asemenea tipografie și în acest timp. Rezultă însă evident că o asemenea încercare s'a făcut, după cum rezultă din prețiosul document N. 28 din Stinghie: «Popa Sava tipograful ne-au arătat o scrisoare dela molitva ta, în care *scrii pentru meșteșugul tipografii, care este la Popa Ioan dela Făgăraș*, pus de Dionisie acolo, cum

¹⁾ Pag. 52.

ai silit în tot chipul cu multe făgăduințe și prin prietenie ți-l'au făgăduit cum că'l vor dà, numai cere zece molitfelnice și un Ohtoih... *Că tipografie nu a fost nici a lui Antim nici a lui Dionisie, ci a fost a Domnului și a Țării și a Mitropolii.*

Din partea boierilor și mai ales a Cantacuzineștilor s'a adus ortodoxilor un prețios ajutor atât moral cât și material. Așa în anul 1724 Gheorghe Cantacuzino promite Brașovenilor că va interveni la locurile înalte și competente în privința asupririlor religioase : «Cât va fi de pre partea mea, cât imi va fi cu putință și la Măria sa generalul Comandant și la alte locuri, unde se va vedeà că va fi de folos, nu voiui lipsi a nu face rugăciune și a nu fi de ajutor și folos, după datoria mea. Dumnezeu să vă fie în ajutor și să vă mângâe în supărările cele protivnice ¹⁾.

Printr'o scrisoare din Iulie 1726 din Craiova Gheorghe Cantacuzino înștiințează pe Brașoveni că a intervenit pentru respectul credinții lor la generalul din Sibiu Comandantul forțelor austriace și crezând terenul pregătit îndeamnă pe Brașoveni să trimită o delegație la Sibiu spre a-și formula supărările. Crede că vor fi ascultați.

Prin altă scrisoare din acelaș an 1656 dar din Ianuarie scrisă din Sibiu, Gheorghe Cantacuzino spuneà că aflându-se în localitate a vorbit, a mijlocit și a stăruit către Maria sa d. general *Zis*, în sensul dorinții ce au a fi liberi în credința lor, și că 'i-a făgăduit că, or ce supărare împotrivă vor aveà să meargă a i se plânge și

¹⁾ Doc. XXXII, pag. 90.

li se va dà dreptate. Tot în această scrisoare, Cantacuzino 'i ceartă că, după știrile ce are nu este tocmai unire și înțelegere între ei¹⁾.

De asemeni o corespondență vie au susținut cu Brașovenii pe lângă mitropoliți și episcopul de Râmnic Ștefan, Clement și mai ales dela episcopul de Râmnic Inocenție etc. din care se vede zelul și căldura cu care episcopatul român să luptă pentru menținerea ortodoxii în centrul Ardealului.

Din documentele anunțate rezultă, că dela o vreme și domnitorii moldoveni și munteni tanarioți, căutară sub impulsunea sentimentului național și religios din țară, a susține pe cât posibil pe ortodoxii români în contra hărțuelelor ce le primeau din partea papistașilor, și a căută să mijlocească ocărtire din partea comandanților. Astfel atât Constantin Mavrocordat domnul Muntenii, Grigorie Ghica domnul Moldovii scriau în anul 1733 Brașovenilor că au mijlocit și au scris comandantului general suprem dela Sibiu pentru a ajuta pe Români în dorințele lor²⁾.

* * *

În anul 1735 autoritatea bisericii române scade și atunci vedem obștea din Scheii Brașovului că scrie către Vichentiu mitropolitul Belgradului sârbesc și oferindu-i supremația și scutul sfinții sale: încă de când s'a unit Vlădica Atanasie cu alții

¹⁾ Stinghia documente pag. 87.

²⁾ Răspunsul dat de comandantul suprem general Franciscus Comite de Vales a fost cât se poate de bun. El declară că nu a știut până acum de aceste persecuțiuni, dar că va lua toate măsurile de îndreptare.

'ai Ardealului, noi am rămas în pravoslavnică lege a bisericii răsăritului, pre care am avut-o dela părinți și dela strămoși. Că după ce s'au aflat Vlădica Atanasie ales unit, noi ne-am luat treburile sufleteste dela prea sfințitul mitropolit al Ungrovlahiei, iar din zilele sfinției sale răposatului întru Dumnezeu părintelui Damaschin episcopul Râmnicului, domnii ghinerari au pus pe noi poruncă, ca să nu mai avem a căuta treburile sufleteste dela Ungrovlahia, ci să le căutăm la episcopul Râmnicului, fiind tot o credință cu noi și fiind tot o stăpânire.

Acum dar înțelegând noi, că au dăruit prea milostivul împărat ca să fie sub blagoslovenia, rugăciunea și ascultarea Prea sfinții sale tot norodul pravoslavnic, care să află sub stăpânirea împărăției sale, iată noi am socotit cu toții și am trimis acești 3 frați ai noștri, ce să înștiințeze pe Prea sfinția sa de traiul nostru de aici, precum fără de supărările unui, multe alte năcazuri tragem... precum Duhul sfânt te va lumina să ne dai blagoslovenie și învățătura de toate, cum vom face atât despre partea clirosului, cât și despre partea politii, ca întru liniște să putem plini trebile legii și credinței noastre, să nu se calce judecata bisericii noastre de alții.

La scrisoarea de mai sus mitropolitul Belgradului: Vichentie Ivanovici răspunde că priimește pe drept credincioșii din Brașov și țara Bârsei sub jurisdicțiunea sa și «vă împreună și vă împărtășim și pe voi de lucrurile jurisdicțiunilor bisericeste după predaniile sfinților de Dumnezeu părinți».

Mitropolitul de Belgrad (Carlovitz) nu s'a mulțumit numai cu o jurisdicțiune nominală. În anul următor 1736 Ianuarie trimite la Brașov pe episcopul din Crușodel *Nicanor*, care venind la Brașov, servi la Bobotează, luă o mulțime de măsuri pentru îndreptare și chiar distitui pe unul din protopopii de până aci. Faptul acesta atrase atenție Comandamentului suprem al armatelor imperiale, care ordonă o severă cercetare despre cele întâmplate cu venirea delegatului *Nicanor*. Dăm mai la va și peste alte scrisori, ce *Clement* episcopul Râmnicului scria preoților și conducătorilor brașoveni, dar care scrisori rămân fără răspuns. Se pare nu le convenea Brașovenilor să spună că ei trecuseră sub jurisdicțiunea mitropolii Carlovițului sau poate eră și teamă de comandanți austriaci, cari de la 1739 se retrăseseră din Oltenia fiind bătuți de Turci.

În decursul timpului (1763) Brașovenii priimesc 2 scrisori și dela patriarhul Ierusalimului, dar nu atât pentru învățatură, întărire și protejare contra uniților, ci « pentru milă către sfântul mormânt. *Pentru ca să aveți totdeauna pomenire la toate sfintele închinăciuni și nesfârșite plăți dela Dumnezeu și fiește ce molitfă și blagoslovenie dela preasfântul mormânt în averile voastre* ».

Cu această ocazie patriarhul *Partenie* stabilește în Brașov un epitrop pe *Ioanichie Stama*, care să aibă grijă și să strângă daruri cu cutii prin biserici pentru sfântul mormânt. *Partenie* îl recomandă poporului: « să-l cunoașteți desăvârșit epitrop prea sfântului mormânt și să-l iubiți ».

întocmai ca pe noi și împreună să vă siliți la orice pricină ¹⁾».

Judecând asupra persoanei *Ioanichie Stama*, din actele ce le avem, prețuim că trebuie să fi fost un om de puțină considerație întru cât din listele ce le avem sub ochi pag. 237, 240, 262, 223, 219, 85, 86, 87, 88, 287, vedem că nu este nici dintre fruntașii Brașovului, nici că ar fi jucat vr'un rol contra uniților. Era deci o persoană, care priimea să joace rolul de slugă a patriarhului și strângător de bani românești pentru călugării dela sfântul mormânt, - contribuția ce se puneă asupra Românilor fără voce și în mod silnic, după cum vom vedea mai la vale.

Pentru a impune Românilor acest bir patriarhul de Constantinopol a dat un sprijin efectiv dar nedrept. Astfel: din actul No. 106 se vede că biserica din Brașov cu tot poporul ei a fost o vreme escomunicată și că numai după ce a dat o sumă de bani patriarhului de Ierusalim și comunitatea din Brașov s'a obligat să dea mai departe un bir anual Sfântului mormânt, s'a spart cartea de blestem și le-a dat altă carte de molitfă și de blagoslovenie *de cei morți și de cei vii*, ca să fie toți iertați și blagosloviți. Din documentele ce avem nu rezultă lămurit la ce sumă de bani se urcau pretențiunile patriarhului de Ierusalim, dar ea trebuie să fi fost însemnată.

«Iată vă trimitem copiile cărților patriarhului, scriau cei doi delegați ai Brașovenilor, ce se aflau la Constantinopol, pentru încredințare, ca să le vedeți, că am fi trimis originalele, dar ne-au fost

¹⁾ Op. c. p. 253.

teamă să nu să piarză și așa este porunca prea fericitului patriarh, după cum *o veți vedea, când veți număra banii*, să fie cei 12 jurați ai Bisericii noastre față și să opriți a sfintei biserici parte, iar ceilalți bani ai sfântului mormânt să-i schimbați și să faceți poliță la București la Chir *Constandin* al Jupânesei *Stăncuții* și dumnealui va scrie aicea la Țarigrad la Chir Florea fratele dumnealui și va da banii aici, că așa ne-am așezat cu fericit patriarh și cu Chir Florea și vă roagă fericit patriarhul să-i vină banii cât mai în grabă aici la Țarigrad, că are mare lipsă¹⁾.

* * *

Reîntorcându-ne acum la luptele interne ce au susținut ortodoxii români din Transilvania contra încercărilor de unire din partea lui Athanasie și din partea catolicilor susținuți de curtea din Viena, vom dovedi că această luptă a fost lungă, crâncenă, uriașe și eroică și deci cu atât mai mare este meritul că s'a putut menține.

Imediat ce s'a aflat la Brașov, Făgăraș și în țara Bârsei de fapta lui Athanasie, ortodoxii români transilvăneni au protestat cu putere prin delegații Vasile Cârstea și Florea cu gociomanii confesiunii ortodoxe, Stoica Postovariu și Gheorge Vătafu din orașul Brașovului, preotul Stan din Făgăraș, preoții Petru și Dovlea din Zernești, preotul Ion din Tohani, preotul Stoica din Râsnov precum și Ștefan Sofroniasu, Sava Policeni și Turneanul: neguțătorii greci din Brașov, și Ladislau Făgăraș din

¹⁾ (1763 Mart 6. Doc. 106).

districtul Făgăraș, protestează solemn la soboare și la locurile competente în numele celorlalți ortodoksi preoți și mireni. Ei declară că rămân pe lângă confesiunea străbună și că sunt gata a suporta toate greutățile ca și până acum în liniște, dar punctele propuse de Atanasie nici de cum nu le pot primi măcar de ar fi pedepsiți cu moartea. Acest protest ajuns la guvern cu multă greutate numai prin sprijinul puternic al nobililor reformați ca Nicolae Bethlen, Ștefan Nalaeș și Samuel Keresztesy.

La protestul ortodoxilor dela Brașov, Făgăraș și bisericilor din țara Bârsei, cum s'a văzut mai sus, se mai adăogă protestele altor ținuturi, după stăruințele ortodoxilor din țară: al Uniadoarei, precum și al episcopului din Maramureș și încetul cu încetul, grație zelului ortodox și sprijinului ce venea din țara românească, se putu menține o parte din elementul român alipit de credința strămoșească.

* * *

Ortodoxii din Ardeal încep a se teme ca nu cumva într'un fel sau altul să se furișeze vre-o erezie sau vre-o credință străină dreptei credințe și de aceea în sobor hotărâsc, între altele și modul cum au să urmeze sfintele slujbe. Documentul scris de preoții și membrii soborului glăsuște astfel: temându-ne să nu ne supere alte obiceiuri străine la sfânta biserică, s'au rânduit achatistele, adică al sfintei Născătoare de Dum-

nezeu și al sfântului Nicolae, să ne fie de pază și de ajutor și așa am tocmit și tocmită în veci:

- 1) Pololosnița ca să se citească în toate zilele.
- 2) Catismele să se citească în toate zilele în auz.
- 3) Canoanele să se citească în toate Dumini-cele și la toate praznicile.
- 4) De miruit să miruiască la toate zilele ce va scrie tipicul.

5) În toate vinerile să se facă acatistul Precestei.

6) În toate Mercurile să se facă acatistul Sfântului Nicolae.

7) Când va merge preotul să precestuiască, ducând sfintele taine cu frică, să fie cu petrahirul pe grumaz și sfeșnicul cu lumânarea aprinsă și înaintea sfeșnicului un copil cu un clopoțel mic trăgându-l și așa fiește care creștin după cum îl va ajunge firea să stea cu smerenie până va trece preotul cu sfintele taine.

8) În toate duminicile și sărbătorile să se citească tâlcul Evangheliei din acea zi sau altă Cazanie ce va socoti preotul.

9) În toate zilele să se citească patima sfântului să fie de cunoștința nărodului.

10) Iar toate Duminicile și la praznice să se tragă clopotul cel mare la Axion¹⁾

Dar și față de candidați de preoție soborul luă o mulțime de măsuri pentru asigurarea dreptei credințe. Astfel Preotul Stahie fiul protopopului se obligă cu jurământ:

1) Să slujesc lui Dumnezeu cu inimă curată

¹⁾ Istoria Bisericii Scheai pag. 49.

în legea răsăritului și într'alte credințe sau lege sau dogmă nici cum să mă însărcinez.

2) Să fiu ascultător de preoții cei mai bătrâni și să slujesc întru toate după cum este obiceiul orașului acesta și la sfat să fiu mai mic și plecat sfințiilor sale preoților și obiceiul și învățătura sfințiilor sale să învăț și să păzesc.

3) De alte lucruri proaste să mă feresc: de beție, de sumeție, să fiu preot blând și onest cum place lui Dumnezeu și oamenilor, dela slujba sfintei biserici să nu lipsesc, ca să fiu slujitor cu blândețe și cu dreptate spre fiește ce creștin cât de prost, din obștea sfințiilor sale să nu lipsesc și taina sfințiilor sale afară să n'o dau ¹⁾).

Asemenea strajnice legăminte vedem că au făcut și mulți alți preoți ortodoxi precum popa Bucur, Popa Datcu, Stefan Ivanov și alți ²⁾).

Dar nu numai pentru preoți luau Romanii măsuri de bună siguranță, ci și pentru cei mai mari, pentru protopopi. Astfel întâlnim un angajament luat de preotul Gheorghe Radovici preot și protopop:

1) Mă leg a păzi pravoslavnica lege a răsăritului, neunită, cu toate dogmele, predaniile, ceremoniile și obiceiurile.

2) De venitul bisericei să nu mă ating la nimic.

3) Folosul bisericei a-l spori, iar nu a-l strică, să mă silesc.

4) Să fac judecată dreaptă la tot norodul fără mită și fără părtinire sau fățarie.

¹⁾ Istoria Bisericei de Schiei pag. 74.

²⁾ Opul citat pag. 226—231.

5) Să fiu blând, nesumeț și neînfruntător să dau cuviințată cinste fiește cui după cum se cade.

6) Obiceiuri noi spre paguba bisericeii și a orașului să nu îndrăznesc a face.

7) Să am datorie a face cu doi jurați examen la școale la câte 3 luni.

8) Rândul meu să fiu dator a mi-l păzi, alt preot în loc să nu pui până voi putea, nici altă protopopie să nu poftesc.

9) Preoți fără cuviință să nu aduc în slujba orașului.

10) Pentru oamenii cei săraci, când îi va chema Dumnezeu, preoții să fie datori să-l îngroape fără de plată.

11) După pofta orașului, tipicul deplin să se citească și să se cânte, nimic să nu se lase.

12) Orice judecați s'ar face aici la oraș să se facă la Consistoriu, iar nu la casa protopopească.

13) Măcar la orice breslă de om la duhovnicie, să fiu dator a îndemna întâi pentru biserică cu ce-l va îndurà și apoi pentru preoți.

14) Sfintele odăjdii cele de sărbători și stiharele să se păstreze cu întocmirea lor, iar să nu le lepede fără de cale și să rânduiesc, care de sărbători, care de Duminică, care de zile proaste. Preotul cel mai tânăr să aibă grijă de aceste sfinte stihare ¹⁾.

Din alt document să vede că pe lângă catedrala sfântul Nicolae din Schiei, există pe timpuri și o mică școală de preoție. Astfel vedem că soborul bisericeii cu protopopul și ceilalți preoți au ales pe Radu Tempea, pe State fiul lui Radu

¹⁾ Document 160 pag. 308.

Catana și Ioan fiul preotului Stoica: «pe care-i rânduiește să vină regulat la biserică, de unde învățând, slujind și având vrednicie să poată pași la treapta preoții¹⁾»).

Prin aceste greutăți, prin aceste suferințe Români ardeleni ortodoxi s'au luptat cu un curaj de admirat aproape un veac. Ei au reușit astfel a se menține în legea drept credincioasă, contra tuturor intrigilor și a tuturor loviturilor. Este un merit așa de mare pe care noi cei de acum, viețuitori într'un secol de libertate religioasă, cu greu îl înțelegem.

Aceste suferințe ale lor încep a se duce, a se împuțina odată cu decretul împărătesc, prin care și Comunitatea ortodoxă este recunoscută ca biserică liberă în stat, dar nici atunci!

* * *

Indată ce intrăm în periodul domniei fanariote, sosim într'un period neplăcut. Din punct de vedere al sentimentului religios la guvernanți, intrăm într'un period aproape sterp. Nu mai vedem pe domnitor înflăcărați de sentimentul cald al credinței năzuind a face monumente și a le înzestră, dar întâlnim la fiecare pas stăruința și reușita în cea mai mare parte: ca mai toate bisericile noastre să devină tributare în afară, la Ierusalim, Alexandria, la sfântul Munte, la muntele Sinai sau în alte părți. Sub influența spiritului grecesc se stabilise curentul și se credea o datorie: ca fiecărei biserici mai însemnate din

¹⁾ Document 180 pag. 320.

afară să i-se asigure venituri în Principate. Intre multele nenorociri aduse de domnii fanarioți, pe lângă influența spiritului grecesc, erà și acest rău.

În aceeași măsură însă ca prin minune, boerii români se restrâng din afacerile publice; trăesc retrași în curțile lor; clădesc biserici, le înzestreză le înfrumusețează și caută a le veșnici prin testamentele. Marea majoritate a monumentelor, ce întâlnim create în acest secol, se datorează aproape exclusiv acestei clase de creștini. Nu mai sunt domnitorii, nu mai sunt capetele încoronate, ci în regulă generală, câțiva boeri cu mijloace restrânse cari păstrează acest sentiment.

Este drept că foarte rar întâlnim colo și colo câte un domnitor cum a fost Nicolae Mavrocordat, care zidi mănăstirea Văcărești, ca mulțumire pentru a doua venire pe tronul Valachiei, cum a fost Mihail Racoviță, care, pentru acelaș motiv, ajută la reparația și înzestrarea bisericilor profetul Samuel și Precista din Focșani și Roman, dar ajutorul dat este prea mic, sacrificiul făcut este prea neînsemnat. Preocupația acestor domni și a celor mai mulți dintr'ânșii este comercială. Ei fac tot posibilul și întrebuițează toate mijloacele să adune cât mai mulți bani.

Pentru ca să ajungă la acest rezultat au lingușit biserica, au ars tămâe altarului dar și noblimii; s'au servit de șefii bisericii cât au avut trebuință, dar în schimb nu se vede tocul sfânt și trainic pentru biserică. Ceea ce făceau domnitorii fanarioți erà numai din calcul, nu erà din prisosința inimii singura care dă valoare faptului.

Astfel Nicolae Mavrocordat venind pe tronul Muntenii este însoțit în călătoria sa de patriarhul Ierusalimului Hrisant, care mai înainte de a sosi la București, prin trimiși speciali, scrie la boerii cunoscuți și prieteni îndemnându-i a primi pe domnitor bine și cu dragoste, fiind om învățat, cuvios și bine înzestrat sufletește.

În anul 1715 și 1716 patriarhul Samuel din Alexandria se află în Principate și întrebuințează toate meșteșugurile spre a întemeia gustul pentru cultura greacă, spre a dispune poporul către o domnie fanariotă și spre a îndreptă un puternic curent al milostivilor creștini pentru danii către biserici și locuri în afară de țară.

De asemenea, întâlnim pe Samuel patriarhul Alexandriei și în anul 1721. Vedem că patriarhul vizitează Moldova, se amestecă în treburile bisericeii române și întărește privilegiile mișeilor din Roman ¹⁾.

În Principate au mai venit în acest period afară de Samuel, patriarhii: Dositeiu, Avramie, Partenie și alții, cari venind în țară țineau să se amestice în afacerile ei și să speculeze asupra momentului spre a trage cât mai mult posibil foloase materiale.

Este uimitor cum bietul popor a putut suporta această nenorocită epocă a domniei fanariote. Patriarhiile și locurile sfinte adunau, Turcii prin neguțătorii întăriți cu firmanuri jefuiau, iar domnitorii sugrumau. Eră deci nu o singură nenorocire ci mai multe. Domnii ținuți a da Porții biruri mari, căutând să scoată deci aceea ce au

¹⁾ Cron. Rom. 188.

dat pentru căpătarea domniei și să strângă banii împrumutați, inventau tot felul de biruri neome-nești. Șefii bisericei pentru a-și strânge sumele ce le trebuiau și pentru a fi în buna tovărășie, ce le otoreau domnitorii uzau și ei foarte adesea de mijloace nepermise, iar în ceea ce privește pe Turci se aprovizionau în fiecare an din Principate cu 6—700.000 capete de vite, cu corăbii întregi de grâne, de fructe, lapte, unt, miere, cu prețurile făcute în Turcia și nimeni nu avea voie să le urce sau să le discute. În acest timp dar nu este vorba de câștig, ci abia abia de scoaterea cheltuelilor dacă se putea. Cei mai înspăimântători dintre acești neguțători erau Lazii din Trapezunt, niște foști ieniceri, cei mai nerușinați și mizerabili oameni, cari 'și făceau o fală din jaful și uciderea ce săvârșau. Aceștia nu cumpărau ci prădau, iar poporul în acest timp sărăcia și se ticăloșia din ce în ce mai mult, din ce în ce mai cumplit!

Nici domnitorii, nici patriarhii nu se gândiau însă la nevoile cele multe și grele, ce zăceau peste popor, dar gândiau și născociau tot felul de mijloace, care de care mai ingenioase a putea să scoată bani.

* * *

Este drept că la începutul secolului în Muntenia tot mai găsim un sentiment, tot mai întâlnim domnitori mărinimoși, tot mai întâlnim creștini premergători carității, binelui public, iubirei de aproapele și al bunătăței creștine. Este

poate ultima constelație a unui drum strălucitor de stele, gata să apună pentru lungă vreme.

La începutul periodului, tocmai domniã în Muntenia Constantin Brâncoveanu Basarab, care moștenește pe strămoși, păstrează tradiția, face daruri către sfintele locașuri din țară și la cele peste munți, onorează încă numele domnilor români, cari prin dârnicie și prin grija de casa Domnului, au fost la înălțimea strălucițiilor împărați ai Bizanțului. Astfel la 1710 găsim pe voevodul muntean Constantin Basarab Brâncoveanu, ducând cu curaj lupta pentru susținere a ortodoxilor contra catolicilor susținuți de Austria, vedem dând cu dragă inimă sprijin oamenilor de cultură religioasă și mai ales ținând la mare cinste pe cei cari, puteau promovă această cultură religioasă română. Astfel vedem că imediat ce se sui pe tronul Valahiei, făcù biserici, întemeie scoale și ridică, în locul său ca mare logofăt, pe Radu Greceanu traducătorul pe românește al Sfintei Scripturi și care se exprimă despre darnicul domnitor în următorul fel:

«Pentru a-ți face numele mare și lăudat întocmai ca și Constantin cel mare și Iustinian, multe case dumnezești ai ridicat din temelie și le-ai dăruit cu multe bogății și pe altele le ai preînuit. Deci pot zice că nici o mănăstire din țara aceasta a noastră, fără a o ajuta și dăruii Măria Ta n'ai lăsat. Și încă și prin alte locuri streine și depărtate ai clădit biserici printre păgâni pentru adăpostirea creștinătăței. Și pentru rânduiala slujbelor bisericesti ai avut îngrijire Măria Ta, printre multele griji ale ocârmuirei ce

încă nu ți-au lipsit. Și pentru biserica noastră multe cărți din grecește în românește din porunca și cheltuiala Măriei Tale să se întoarcă ai îngrijit și să să bată în tipar ai pus».

Și multe școli cu a Măriei Tale cheltuială pentru limba greacă și slovenească (românească) ai făcut și tot cu asemenea fapte bune te ostenești pentru binele și folosul de obște... Și să-ți dăruiască Dumnezeu pentru aceasta lungime de viață ca să săvârșești și mai multe asemenea fapte slăvite¹⁾.

Tot el, cu îndemnul și cheltuiala domnitorului Constantin Basarab, traduse: *Mărgăritarul* sfântului Ioan Zlataust, precum și importanta operă *Pravoslavnică Mărturisire* a lui Petru Movilă de care ne-am ocupat în periodul al III-lea. Cele mai multe din aceste lucrări s'au tipărit cu banii domnitorului și să împart prin țară în mod gratuit.

Atât Constantin Basarab cât și predecesorul și următorii săi Cantacuzinești să întrec cu Brâncoveanu spre a duce mai departe binele public, spre a încălzi încă inimile bunilor creștini ortodoxi, spre a susține credința lor și mai ales a-i feri de influența și propaganda catolicilor. Vom vedea, că mai târziu și în Muntenia vom avea prilej să ne plângem de influența în rău a domniei fanariote, totuși, e drept, va veni aceasta mai târziu.

* * *

In Moldova răul începe de vreme, chiar dela

¹⁾ Din prefața biografiei lui Constantin Brâncoveanu pe timpul de 10 ani de domnie.

începutul veacului. În 1703 și 1707, 1716 și mai târziu găsim domnitor, de pildă, pe Mihail Racoviță, care de și român dar prin creșterea sa între greci, cu relațiile sale cu grecii, trecea drept grec. Deosebit de aceasta din cauza sumelor enorme ce a dat pentru a reveni de atâtea ori domn, adusese în țară o pusderie de greci, cari jefuiau și sugeau toate bogățiile țării într'un chip înspăimântător.

Cu venirea pe tron a acestui domnitor să mai dau oare-care puține privilegii sfințelor locașuri ale lui Dumnezeu, dar mai toată activitatea lui se îndreaptă și se consumă pentru a îndestula lăcomia grecilor și celor aduși în țară, dar și celor ce erau peste hotar.

În timpul domniei lui din anul 1716 nemulțumirea contra lui Racoviță luă o formă văzută prin revolta stolnicului Vasile Ceaur, carele eră coborător din familia lui Stefan Vodă. Vasile Ceaur împreună cu mai mulți boeri batjocoriți și insultați trecu în Ardeal și acolo organiză o conjurațiune contra lui Racoviță. Revoluția lua-se o formă primejdioasă. Mănăstirea Neamțului și Cașinului și altele au fost transformate de rebeli în cetăți întărite și mai multe orașe priimesc pe Ceaur cu pâine și sare socotindu-l ca pe un liberator. Revoluția însă nu avu un rezultat mulțumitor de oarece Mihail Racoviță prinsese de veste și chemase în ajutor un corp puternic de tătari, de 6000 luptători, cari îl scăpară. Mulți dintre boierii țării, unii nici amestecați plătiră cu capul lor isbânda lui Racoviță. Intre cei uciși eră și spătarul Cantacuzino bănuিত a fi simpatizat cu Ceaur.

Suferințele îndurate pe urma Tătarilor încă nu au fost puține. Ei au jefuit mănăstirile, au luat vitele și averile oamenilor. Nu mai rămânea nimic în urma lor nejefuit și nesiluit. Pe de-asupra nici nu voiau să părăsească țara. Să îndulciseră la traiu bun. A fost nevoe să intervină autoritățile turcești și să destitue pe hanul lor spre a-i forța să se retragă. Pagubele însă au fost nespuse de mari.

Relativ la această răscoală contra lui Mih. Racovița, iată cum descrie însuși Mihail Racovița pe rivalul său într'o notiță ce face cu mâna proprie pe o liturghie, a mănăstirii Bogdana în anul 1717.

«Io Michai Racovița Voevoda dă știre pentru această sfântă liturghie precum [că] am cumpărat'o dela Tatari, când au prădat Tatarii țara din fapta unui bețiv blăstămat de un fecior a unui Dumitrașco lăgofăt din neamul ceuresc anume Vasile, ce au fost și stolnic, care pradă și robire, ce au făcut, de când 'i Moldova și până acum nu au fost. Trebuie a'i zice toți fiul perzarii, ce ori cari preot ar cânta sfânta liturghie, pre aceasta sfântă carte să aibă a'l blestema la toate liturghiile, să n'aibă parte cu Hristos, ce cu Iuda și cu trecletul Arie și cu toți cei lepădați de Hristos și am dat'o la biserica Domniei mele din Târg din Eși, etc. Arată însă că această liturgie aparține Monastirii Bogdana.

Sub inspirația lui Mihail Racovița în anul 1704, Octombrie 16 și mitropolitul Misail și tot clerul scrie domnitorului ocupându-se de averile închinare sfintelor locuri și fac propuneri favora-

bile acestor instituții. Domnitorul primește și spre a-și face mâna bună cu grecii dela care luà mereu banii confirmă vederile clerului. Mai mult, după cum vom vedea, însăși sora domnitorului Teofana, soția lui Ilie Ienachi mare spătar face începutul în acelaș an 1704 Octombre 24. Cu o mică avere, dar cu exemplul primejdios Teofana dă danie mânăstirea Răchitoasa unei mânăstiri din afară de hotarele noastre, mânăstirii Vatoped dela Sfântul munte.

Din seria de acte și documente inedite ce vom publică mai la vale se va judecà mai ezact spiritul ce domnea în acest period și să va putea apreția greșala, ce să făcea cu premeditarea Grecilor, cu naivitatea clerului, care nu vedeà specula din jurul lor și cu indiferența celor mai mulți.

* * *

1704 (7213) Oct. 16.

Scrisoarea lui Misail mitropolitul Sucevii, cu ceilalți episcopi pentru moșiile și milele sfântului mormânt.

Să ubo mi Misail arhiepiscop și mitropolit Succ[i]avschii și Lavrentie episcop Romanului i Ghedeoam episcop Radaovschii i Varlaam episcop Hușchii; Ant[i]oh Jora vel Logofăt, Ion Buhuș biv vel Logofăt i Iordache Ruset vel Vornic dolnii zemli, i Lupul Bogdan vel Vornic vișnii zemli, i Lupul Costache Hatman i Părcălab Succ[i]avschii, i Necolaiu Costin biv hatman, i Ma-

nolache Ruset vel Postelnic, i Panaiot biv vel Postelnic, i Savin vel Ban, i Dimitrie Mavrodin vel Păharnic, i Ilie Cantacuzino biv vel Păharnic, Ion Pălade vel Vistier, i Gheorghie Apostol biv vel Vistier, i Dumitrașco Racovița vel Comis, i Ilie Catargiu biv vel Comis, i Ștefan Silioam vel Medelnicer, i Darie Donici vel Clucer, Ion Sturza Sărdar, i Necolai Iane vel Sulgar, i Pavel Rugină vel Jitnicer, Dumitrache vel Armaș, i Ștefan Luca 2 Vistier, Costandin Costache trei logofăt i ini bolări ot dvor ego milosti gospodarskii.

Facem știre cu ac[i]astă scrisoare a noastră, tuturor cui să cade a ști, de vream ce sfântul și de viață dătător Mormântul Domnului nostru I[su]s H[risto]s este maica tuturor sfințelor bisărici, n'au vrut Dumnezeu cu alt mijloc să facă chivernisală sfinții bisărici, fără cât cu milosteniia pravoslavnicilor creștini, pentru că și sfinții Apostoli strânge milostenie încă din prea multe cetăți și sate au așezat orânduită milostenie, ca să m[i]argă la sfântul Sion, care și sfântul și fericitul Pavel au numit-o blagoslovenie. Și după aceeaia moșii și strămoșii noștri și toți pravoslavnicii creștini și mai ales de aceștia prea fericiți și samoderjăți împărați și luminați domni și cinstiți boiari cu multe feliuri de daruri și cu xenodohii, adică ca să dia primire streinilor, și cu alte multe mari milostenii au cinstit și au slujit aceștii blagoslovite mitropolii, care este maica tuturor bisericilor creștinești, iar în vremile ceaste de apoi lipsind acii pravoslavnici împărați care era sprijinitori și ag[i]utor acestii sfinte cetăți, acum

dară într'acesta vreme cu vreavrea dumnezăiască coronindu-să (sic) luminați și pravoslavnici domni într'a noastră țară a Moldovii; așjidiria și mulți din cinstiți boiari cu dani[i], cu bani și cu multe fialuri de lucruri au miluit și cu mijlocul acestiia milostenie pururia să înblânzescu aceale fără credință niamuri și să biruesc vicleșugurile ereticilor și să păzește casa Dumnezăului lui Iiacov într'iașă cu toată plinirea ei, cum și până acum să află și este cunoscută Biserica lui H[risto]s, acum dară dela o samă de vreme văzând Dumnezău a o samă de oameni păcate, tãmplatu-sau oști de multe ori în părțile aceste cât cu greu au fost a să chivernisă lăcuiitorii acestui pãmânt din moșiele lor, și așa au vinit la mare slăbiciune. Așjidiria și mănăstirile a sfântului mormânt, carile să află într'acest pãmânt într'acestu chip dinpreună au slăbit, cât să află la cumpănă și milostenie care mergia la sfântul mormânt din țara noastră să lipsască și așa fiind miluit-au Dumnezău de au vinit aicea sufletescu părintile nostru pria fericitul chir Dosofteiu patriarhul a s[fin]tii cetăți Ierusalimului și aflând mănăstirile a sfântului mormânt întru mare neputință, pentru căci bucate și lucruri c[i]-au avut să află îndatorite ca aceale cât nu-i cu putință ca să să chivernisască, și iarăși câte mănăstiri să află neîndatorite încă să lipsăscu de bucatile lor, pentru căci au vândut din bucate c[i]-au avut și au dat în nevoile țării,—vrut-au dară sfinția sa ca să le îndrepteze și să le așeză după putință aceste sfinte mănăstiri a sfântului mormânt. Iar pentru mănăstirile ce sânt la munte: Bistrița, Pobrata și

Tăzläul, carile sau aflat lucrurile c[i]-au avut și dobitoacile lor mai mult decât când sau închinat la sfinția Sa patriarhul, și plătind datoriile și nevoile cari le au avut după aciaia iarăși li au lăsat sfinția sa supt stăpânirea luminatului și milostivului nostru Domnu Mihai Racovița V[oe]-vod, ca să aibă toată chivernisala lor, din poronca mării sale lui Vodă, precum au fost și mai înainte vreme. De vreme ce părinții a sfântului mormânt, carii au fost egumeni pe la aceste sfinte mănăstiri dela munte, neputând chivernisi pentru multe pricini a locului sau lăsat; iar de acele 5 mănăstiri ce sânt aici în Iași și o mănăstioară ce este la Galați li au oprit sfinția sa părintele patriarhul ca să să ție supt stăpânire sfântului mormânt, precum au fost și mai înainte vreme, adică: Galata, Barnovschie, S[fe]ti Sava, Cetățuia, Bărnova și S[fe]tii Gheorghie la Galați, carile măcar că datorii nau, iară încaș în multă lipsă să află, din vreme ce ș'au vândut bucatile și au dat la nevoile țării și a vremilor, carile sânt adeverate întru toți. Pentru aceia rugându-să prea fericitul părintele nostru patriarhul milostivului și luminatului nostru domn Mihai Racovița v[oe]-vod, cum cu sfatul și cu socotiala preosfințitului mitropolitului și a toți episcopii a țării noastre moldovii împreună și cu toți boiari cu cii cu boirie așa și mazilii boiari carii sânt la țară, ca să păzim cinste carii au avut strămoșii noștri către sfântul mormânt și să aflăm mijloc ca să le îndreptăm și să le așăzăm, și din vreme că pohta sfinții sale socotind că este cu cale și cu bună socotială, măriia sa Vodă cu dragoste au priimit

împreună și cu noi cu toți, adică cu noi smeritul mitropolitul țării Moldovii și cu toți episcopii, asijderea și cu toți boiarii și cu acii boerie și cu acii boiari mazili, carii sânt la țară socotit-am și am așăzat și am adiverit care cum să cade și precum place lui Dumnezeu și cu dreptate ca să aibă sfintele mănăstiri a sfântului mormânt cevaș ușurare la toate tâmplările vremilor, ori dispre împărăție ori dispre domnie, doară miluind Dumnezău să poată vini iarăși la statul lor cel dintăiu. Socotitu-sau dară și sau așăzat pentru aceste pomenite șasă mănăstiri, care sau ales a sfântului mormânt, domniia niciodată bani împrumut să nu ceae dela egumeni nici mulți, nici puțini, măcar la orice nevoe ar sosi pământului nostru, și mănăstirile aceste și egumenii acestor șase mănăstiri să aibă pace. A doao, de vreme ce mănăstirile sânt acum la multă slăbi-ciuni și înnoindu-l sfintiia sa și aducându-l la oari ce așăzare să nu aibă a dà mai multă dare la visterie atunci, făr căt sau așăzat acum : 40 de ughi Galata, 40 ughi Barnovschie, 7 ughi s[fe]ti Sava, 16 ughi Cetățuia, 8 ughi Bărnova și 12 ughi s[fe]tii Gheorghie la Galați câte într'un an. Și ac[i]asta să fie pentru ca și de s'ar mai înmulți vinitul mănăstirilor și bucatile lor să nu mai aibă a luà mai mult la visterie, făr decât precum sau așăzat; că luându-se mai mult va aduce mere pagubă sf[ă]ntului mormânt și va fi greu păcat;—ci numai venitul ce ar fi să m[i]argă la sfântul mormânt pentru cinste țării noastre și pentru vecnica pomenire noastră și a părinților noștri. A trie, iarăși pentru pomenitele mănăstiri și pentru

oaminii, carii sânt vecini a sfintelor mănăstiri să-i abă pururea, fiind vecini ori într'un sat ori în multe sate, fiește care mănăstire de ac[i]astă : 56 de omini Galata, 41 de oamini Cetățuia și cu hlinția, 9 oamini Bărnova, 43 oamini Barnovschie la Șipote, 18 oamini tij Barnovschie la Volcineț, 77 liude tij Barnovschie Toporăuți, 3 oamini s[fe]tii Gheorghie ot Gălați, 9 oamini s[fe]tii Sava ;—aflat-am și pentru ac[i]asta cu cale și cu bună socotială acești oamini acestor 6 mănăstiri pomenite, să dă visterii de om câte 2 ungi pol[ovina] într'un an,—însă acești bani să-i dă de patru ori pe c[i]ferturi și mănăstirile iar să de pe c[i]ferturi. Așijdere aceste s[fin]te mănăstiri având câțiva vecini fugiți prin multe locuri, deci când vor vini vr-unii de aciă să aibă egumenii a-i aduce la visterie și să le ia pecetluituri și după aceia să-i așeză la satile lor și să aibă a da și aciă ca și ceiialalți oamini, câte doi ughi pol de om pe an. Și osăbit de aceste începând unii a face rău obicei de luă goștină de oi de la aceste s[fin]te mănăstiri a sfântăului mormânt, de care lucru de acum înnainte nici într'un chip ac[i]asta să nu mai fie, ce să fie bucatele sfintelor mănăstiri în pace de goștină și de altele, precum arată cinstitele cărți a răpoosaților domni. Și iarăși aceste sfinte mănăstiri, carile sânt pomenite mai sus să aibă a luă dela acești pomeniți oameni a mănăstirilor fără de nici o împotrivire deseatină de stupi și goștină de mascuri si goștină de oi. Așijdere într'aceste pomenite sate a sfintelor mănăstiri nici un fial de globnici sau g[i]udecători să nu între, nici vornici, nici păr-

călabi, nici alți oameni domnești, nici boerești, nici să-i g[i]udece, nici să-i globască,—făr numai oăminii lor să le fie cercători și g[i]udecători să cearte pre cii vinovați, osăbit di să va întâmplă vr-o greșală mare cum moarte de [o]m sau furtașag, care să cuvine a să căută cu divanul domnescu, aprecum iarăși arată cărțile acelor mai de nainte vreme domni.

Așijdere iarăși dintr'aceste pomenite sate cai de olac sau podvozi sau alte angherii, ce-ar fi pre altă țară nimi să n'aibă a luà sau a supără, ce să fie satele mănăstirilor în pace de toate de de aceste, urmând și noi așăzăturii și adiverinții luminatului domnului nostru fiind cu cale, și mai vârtos sau făcut cu socotiala și cu sfatul nostru. Aflat-am cu cale pentru aceste s[fin]te mănăstiri, care să scriu în cinstit uricul mării Sale domnului nostru aceste, numai să dă și mănăstirile și oamini mănăstirilor, iar nu mai mult decât oamini mănăstirilor câte doi ugi pol[ovină] de om într'un an și de împrumutare și de gorștină (sic) și de disetină, să fie pururea de toate în pace și niciodată în veci alte dări să nu aibă, nici mai mult nici mai puțin. Și oamini mănăstirilor mai mult de 2 ughi pol[ovină] să nu dă toate g[i]udecățile oaminilor mănăstirești să fie dela egumeni, iar altul să nu sa amestice, nici vornicii, nici părcalabii, nici podvodarii, nici cai de olac, nici solarii; de toate acestea să fie în pace în toate vremile.

Și încă cu toată voe noastră pohtim cum că acest uric a mării Sale lui Vodă, să fie deplin întărit și iarăși ac[i]astă scrisoare a noastră să aibă

adiverința de acum și până în veci; nici arhieriei carii ne aflăm acum, nici alți cari ar fi după altă vreme. Asijdere și noi boiarii, cari săntem într'ac[i]astă fericită domnie a mării Sale lui Vodă cu boiarie și boiarii mazili de țară, nici din niamul nostru, nici din ficiorii noștrii, nici ficiorii ficiorilor noștrii să n'aibă a strică nici să afle pricini din tãmplãrile vremilor, ca să clãtiascã a noastră așazare, ca să nu să strice mănăstirile a sfântului mormânt;—și va vini pe urmă rușine și păcat și blăstăm spre țara noastră și spre noi spre toți, căci și noi înciastă dată în multe datorii și greutăți ne aflăm, iar încă și pentru chivernisala s[fin]telor mănăstiri așa am legat. Iar carii din boiari or vre să lepede sau să clãtiascã ori mult ori puțan și iarăși oricarii din arhieriei sau boiari după aciastă vreme ar sfătui pre alți domni pentru acest uric a mănăstirilor a sfântului mormânt și pentru aciastă plecată scrisoare a noastră, oricine s'ar ispitì a clãti sau a strică, măcar cine ar fi sau arhieriei sau boiari sau din niamul nostru sau din fii noștri, ca niște vrășmași sfântului mormânt și întru tot necreștini și fãr de frica lui Dumnezeu, să fie neertați și afurisiți de tată și de fiul și de duhul sfântu și blestămați de 318 purtători de Dumnezeu—pãrinți cì-au fost în Ni-cheia și ingerul lui Dumnezeu să-i goniască pe unii ca aciia în toate zilele vieții lor și tot prilejul lor să fie arsu în foc, și în cia mai svârșit să fie anathima și și trupește și sufleteaste și parte lor să fie cu aciia cì-au răstignit pre Domnul nostru I.[su]s H[risto]s în vecinica muncă.

U Iasi leat 7213 (1704) pisał Axintie.

Misail mitropolit
Laurentie Episcop Romanului
Ghidoam Episcop Radaovschii
Vartaam Episcop Huși
Ant[i]oh Jora Vel Logofăt
Ion Buhuș biv Vel Logofăt
Iordache Ruset Vel Vistier
și cu toți boirri, sănt iscăliți, căți sănt scriși mai sus.

(Ac. Rom. Cond. 237, fila 506)

Cel dintâi exemplu de asemenea dăruiți înafară. îl dă însăși sora domnitorului, Teofana, care dăruiește o mânăstioară Rechitoasa către mânăstirea Vatoped din sfântul Munte. Mânăstirea Rechitoasa este în județul Tecuci. Prin Testamentul făcut de *Ilie Ienachi* și soția sa *Teofana*, sora domnitorului de atunci Mihail Racoviță face în anul 1704 Octombrie 24, o donație și un act de danie, în această cuprindere :

«Ilie Ienachi vel spătar și cu soția mea Teofana, fata lui Ioan Racoviță, ce au fost vornic mare, facem știre tutulor cui se cade a ști, pentru o bisericuță, care din munca și osteneala noastră am făcut'o de piatră, unde întâiu și din început au dăscălicat și au făcut biserică de lemn, tătăl meu Ienachi, ce au fost clucer mare. Acum în urma părintelui nostru, miluindu-ne Dumnezeu, noi am mai silit, una pentru foc, alta pentru traiu; că lemnul petrece vieața mai scurtă, iar piatra vieața mai lungă. Deci având noi și un cocon din trupul nostru, anume Gavriil, carele 'l lăsăm să fie slugă și paznic bisericei a-ceștia, ce-i numele Rechitoasa și hramul Adormirea Maicii Precista, ce este la ținutul Tecuciului,

pe o despărțitură a Zeletinului.... Și încă și eu am socotit din moșiile mele și am dat sfintei mănăstiri satul Motoșești ce's la ținutul Tecuciului, pe apa Bârladului; însă la vadul morii ce este în Bârlad, să nu aducă treaba, căci este în hotarul seseștilor....

De s'ar prileji fiului nostru Gavriil moarte și să n'aibă feciori să'i rămâie în urma lui, la moșiile mele ce's după tatăl meu, să n'aibă treabă ruda mea după tatăl meu a se amestecă. Așijderea și pe moșiile ce's de pe maica mea, să n'aibă treabă ruda mea de pe maică a se amestecă. Așijderea și pe moșiile ce am cumpărat eu în viața mea, iarăși nimeni să nu se amestece. Așijderea și pe moșiile soții mele, a Teofanei, ce va fi partea mea să n'aibă treabă frații sau rudele mele. Și când ne-ar pèdepsi Dumnezeu cu aceasta mai sus pomenită (adică móartea fiului lor fără moștenitor) toate moșiile noastre să fie ale sfintei mănăstiri Răchitoasei, că aceea ne rămâne de atunci fecioară. Iar cine se va amestecă să strice a noastră tocmeală și așezare, ce am făcut, să fie triclet și proklet afurisit.

După cum se dovedește însă Gavriil fiind tot bolnav a murit fără moștenitori, iar averea s'a îngrijit mai departe de o epitropie pe care o vedem în anul 1729 sub inspirația domnitorilor greci cedând drepturile lor și închinând mănăstirea în anul 1729 mănăstirii Vatopedului dela sfântul munte. Iată o parte din acest memorabil act:

«Noi ctitorii sfintei mănăstiri Răchitoasa facem știre cu această scrisoare a noastră pentru sfânta mănăstire Răchitoasa, care este zidită și făcută

de neamul nostru, răposatul Ilie Ienaki ce au fost spătar mare și de jupâneasa sa Teofana, unde este hramul Adormirei prea sfintei de Dumnezeu Născătoarei și pururea Fecioarei Mariei și după moartea lor nerămânându-le feciori, ce au avut ei, toate moșiile și bucatele și banii le-au dat mănăstirii.

Deci și noi neamul acum pe urmă cu toți socotind pentru mai bună starea ei, văzând și alte mănăstiri, ce sunt închinat la Sfânt-Agora și la Sinai sunt îngrijite și starea lor este mai bună, am bine voit și noi din tot cugetul nostru fiind cu toată voea noastră și cu știrea Măriei Sale prea luminatului domnului nostru Ioan Grigorie Ghica voevod, am închinat această mănăstire Răchitoasa la sfânta și marea mănăstire Vatopedul dela Sfânta-Agora ca să fie sfintei monastiri me-toh sub toată ascultarea, după cum sunt și alte mănăstiri ce sunt închinat la Vatoped (anul 1729 Ghenarie 10) subscriu: Iordaki Cantacuzino vel spătar. Toader Palade ban¹⁾.

Acest act fusese făcut sub inspirație și cu deplină aprobare a domnitorului, căci iată ce hrisov detese Grigorie Ghica în anul 1729 Ianuarie 8.

Facem știre cu această carte a domniei mele tutulor cui se cade a ști pentru sfânta mănăstire Răchitoasa, ce-i la ținutul Tecuciului . . . zidită și făcută de repositii ctitori ai ei Ilie Ienaki ce au fost spătar mare și jupâneasa sa Teofana și după moartea lor nerămânându-le feciori, au lăsat cu dietă toate moșiile lor, și țigani și bucatele, ca să fie a mănăstirii. Deci acum și neamul lor . . .

¹⁾ Notițe istorice de Melhisedec pag. 296—308.

au cerut voe și au închinat această mănăstire Răchitoasa la sfânta și marea mănăstire a Vato pedului dela Sfânta-Agora, de care lucru și domnia mea dat-am și am întărit dela domnia mea Vato pedului ca să fie această mănăstire metoh și închinare sub toată ascultarea, ca și alte mănăstiri ce mai sunt închinare acolo. . . . .

(anul 1729 Ghenarie 8).

Acest act de închinare se întărește din nou de domnul Mihail Racoviță în anul 1742 în care se zice: această mănăstire este zidită din temelie de răposatul cumnatul domniei noastre Ilie vel spătar, care a ținut pe sora domniei noastre Teofana... Așa dar domnia mea am socotit că nu este bine ca această mănăstire a Răchitoasei să fie neînchinată . . . . . și am dat și am închinat această sfântă mănăstire Răchitoasa la sfânta marea lavră a sfântului munte ce se cheamă Vato ped¹⁾.

Fila 379 verso.

1715 (7224) Sept. 20.

Nicolae Alexandru Voevodul Moldovii, pentru 200 lei ce a hotărît a se da patriarhului din Alexandria din goștina Băltăteștilor.

*Io Nicolae Voevod boziin milostiuu gospodar
zemi Moldavscoi.*

Facem știre cu aciastă carte a noastră tuturor cui să cade a ști, de vreamă că sfântulu și apostolescū scaonulū patriarhiei a mării cetăți A-

¹⁾ Opul citat pagina 296—303.

lexandrii aflându-să la slăbăciune, mai vartosu
 dintru inpuținare creștinilor la aceale locuri straș-
 nice, care fiind ca o corabie ce pururea înnoată
 la mijlocul luciului mării cuprinsă de valuri și nice
 odănoară neputând să ajungă la locurile sale
 și liniște statului său, așteptând dela Dumnezău
 agiutoriu de milă;—drept aceaia dară iată că
 domnia mea dintru bună voirea noastră niam mi-
 lostivitu și dintru cât niau fostu cu putință am
 făcut acelui sv[a]ntu scaon patriarhii de Alixan-
 dria oboroc, ca să aibă a lua pre tot anul dela
 domnia mea câte doao sute de lei din goștina de
 oi a Bălțăteștilor, carea au ei tocmală cu rup-
 toare. Și acești bani să aibă a-i luă trimisul pa-
 triarhului din Alixandriia di la cămara domniască
 fără de nici o zăbavă, ca să fie de agiutoriu a-
 cealui sf[ă]ntu și apostolescu scaon, pentru a
 noastră vecinica pomenire și pentru răposaii pă-
 rinții noștri și pentru ușurința păcatelor a pra-
 voslavnici și luminații domni ai țării Moldovei.
 Pentru aceaia în urma noastră pre carii va milui
 Domnul Dumnezău cu domniia țării noastre a
 Moldovei, pohtim ca să nu surpe aciastă puțină
 milă și-am făcut sfântului scaon a patriarhii de
 Alixandria, ce mai vartos ca să aibă a da și a
 înnoi ș-a întări pentru a sa vecinică pomenire.
 Și spre aciasta iaste credința arhierilor țării noas-
 tre chir Ghedeon Arhiepiscop Mitropolit Socevii
 și chir Sava Episcopul de Roman și chir Calistru
 Episcopul de Rădăuți și chir Oreste Episcopul
 de Huși și credința boiarilor noștri; dumnealor:
 Gavril vel Logofăt, Lupul Costache vel Vornic
 de Țara-de-g[i]os, Ion Balșe vel Vornic de Țara-

de-Sus, ... hatman i präcalab Sociavschii, Dumitrache Ramadan vel Postelnic, Ion Pälade vel Spătar, Constantin Roset vel Păharnic, Darie Donici vel Vistier, Constantin Costache vel Stolnic, i Constantin Cuchî vel Comis și credința a tuturor boiarilor noștri moldovenești a mari și a mici. Iară cine s'ar ispiti ca să strice aciastă a noastră tocmire și n'ar da aciastă milă la sfânta Patriarhie de Alexandria pre tot anul, să fie neiertată și blăstămați de Domnul Dumnezău, ci-au făcut ceriul și pământul și de maica Precista și de 12 apostoli vărhovnici și să fie legați și afurisiti de 318 părinți din cetatea Nechei și de toți sfinții. Așjdere să fie legați și afurisiți și de smerenie noastră arhiereilor, care niam iscălit mai gios. Piatra, herul, lemnile toate să să răsipască, iar trupurile lor să ste în veci legate și ertare să nu afe. Aciasta scriem.

U(la) Iasi 7224 (1715) Sept. 20
vtorago gospodstva.

(Ac. Rom. Cond. 237, fila 384).

1715 (7224) Septembre 20.

Nicolae Voevodul Moldovii dăruește mănăstirii Hangul niște țigani.

Io Nicolae Alexandru Voevod boziu milostiu, gospodar zemli Moldavscoi.

Adică domniia mea m'am milostivit și din o-săbita mila noastră am dat ș-am întărit ș-am miluit sfânta mănăstire Hangul cu trei sălașe de țigani din țigani noștri drepti domnești dela ciata Ganii, anume Lupașco Guța ot Bărlad cu fămeia cu copii lor și Solomon nepotul lui Maftei

ot Horăiața cu femeia, cu copiii lor, și Andreiu Strâmbeiu cu femeia și cu copiii lor, ca să fie sfintei mănăstiri Hangului drepti șarbi dela domnia mea și uric cu tot venitul stătătoriu în veci, pentru a noastră vecinică pomenire. Așijdere și după a noastră viață și domnie, pre cine va alege Domnul Dumnezeu a fi Domnu țării noastre a Moldovii din frații noștri sau dintru fi noștri, sau măcar și dintr'alt niam strein—fie pe care va alege Domnul Dumnezeu,—pohtim ca să nu strice a noastră danie și miluire, precum nice noi nam stricat daniile și miluirile altor luminați domni c[i]-au fost mai înainte de noi, ce mai vartos ca să aibă a da ș-a întări și a milui sv[ă]nta mănăstirea pentru a sa vec[i]nica pomenire. Și altul nime să n'aibă a să amestecă preste ac[i]astă carte a domnii mele. Ac[i]asta am dat ș-am întărit ca să știe.

U Iasi l[ea]t 7224 (1715) Sapt. 20.
ftorago gospodstvo.

(Acad. Rom. Cond. 237, fila 384 verso).

1735 (7243) Iulie 31.

Constantin Nicolae Voevod Moldovii hotărăște diferite mili schitului dela Iucșești din ținutul Romanului.

Io Constantin Nicolae Voevod boziu milostiu gospodar zemli Moldavscoi.

Facem știre tuturor cu ac[i]astă carte a domnii mele pentru un schit ce este la Iucșești la ținutul Romanului, la care schit sprijinind 2—3 săraci de călugărași, domnia [mea] mam milostivit și pentru chivernisala lor am făcut osăbită milă

pentru 2 liude ce ș'ar afla oameni fără bir în visterie, ca să fie de portușanie lor de cătră domniia me, să fie ertați de toate dările și angariile, ori cât ar fi pre altă țară, nimicu altă să nu dia, numai la hărtii să dea câte un ughiu de om. Așjdere liam mai ertat domniia me și desetina până la treizăci de stupi, iarăș nici un ban să nu de, pentru ca să fie de untdelemn și de c[i]ară și tămăe la sfântul schit. Drept aceia poroncim tuturor boiarilor noștri și slujitorilor: dacă veți vide carte domnii mele toți să dați pace acelor 2 poslușnici și 30 de stupi de disetină. Nici un ban să nu dia, ca cine li va face mai multă supărare va fi de certare; și pohtim și pre alți luminați domni ca să le întăriască pentru a lor vec[i]nică pomenire. Ac[i]asta scriem.

leat 7243 (1735) Iulie 31.
(Acad. Rom. Conдика 237, fila 392).

1715 (7223) Iuliu 20.

Nicolae Alexandru voevodul Moldovei întărește stăpânirea mănăstirei Hangului pentru satul Bălțătești și Mânjeștii dela ținutul Neamțului.

*Io Nicola Alexandru voevod bozieiu milostiin
gospodar zemli Moldavscoi.*

Adică au venit înaintea noastră și dinaintea arhierilor țării noastre și a boerilor noștri moldovenești a mari și a mici rugătorii noștri. Anastasie egumenul și cu tot soborul dela sv[a]nta mănăstirea Hangul și au făcut mare jalobă pentru doao sate anume Bălțătești și Mânjăștii, ce

sintu la ținutul Neamțului,—zicând cum acele doao sate sintu drepte ocine și moșii a sv[ă]nții mănăstiri Hangului, date dela ctitorul lor Miron Barnovschii Vodă cu uric și cu mare blăstăm legat, care ni lau și arătat. Așijdere și dela Vasile Vodă niau arătat ispisoc de întăritură—iar așe cu mare blăstem legat. Și aciale sate liau înstreinat dela sv[ă]nța mănăstirea cu mare nedreptate, de liau stăpănit Ilie Visternicul și mănăstire după ce s'au luat aceale sate care au fostu de triabă, au ag[i]unsu la marea scăpăciune și pustiire. Și s'au rugat părinții călugări cu lacrimi ca să aibă g[i]udeț și dreptate. Deci domnia mea văzind jaloba lor într'acesta chip—întâmplându-să aice și sfinția sa pre fericitul părintele nostru Chir Samoil papa și patriiarhul a marii cetăți Alexandria—lam pohtit și pre sfinția sa, ca să să afe la ac[i]astă judecată, la care s'au și aflat, împreună cu sfinții arherei țării noastre: chir Ghedeon arhiepiscop și mitropolitul Sucevii și chir Sava proin mitropolit și chir Sava episcopul de Roman și chir Calistru episcopul de Rădăuți și chir Orestu episcopul de Huși și toți boiarii noștri dela mare păr la mic. Venit-au și dumneiai Mariia visternic[i]asa a răposatului Iliia Visternicul¹⁾, care ține aceale sate dinpreună cu nepoții dumisale Costantin Costache vel stolnic și Iordache Cantacu-

¹⁾ Mort la 1710 ca mare vistier al lui Nicolae Mavrocordat. El fusese unul din boeții pribegi, cari au contribuit la venirea pe tron a lui Mihail Racoviță, care a prezentat rău ca domn. Să nu se confunde Ilie Cantacuzino cu un alt Ilie Cantacuzino.... și care în anul 1758 a restaurat sihăstria Putna, după cum ne arată inscripția pe o lespede dela acea mănăstire.

zino vel șătrariu. Și cetindu-să direasele rugătorilor noștri: uricul cel de danie dela răpoosatul Barnovschii vodă din v[ă]let 7135 și ispisocul de întăritură dela răpoosatul Vasile vodă din v[ă]let 7142,—amăndoao diresăle cu mare și grozav blăstăm legate, ca să nu fie volnic nimine, nici să cutezi cineva a înstreină aceale doao sate Bălțăteștii și Mănjăștii dela sv[ă]nta mânăstire Hangul în veci de veci. Intrebat-am domniia mea și pe dumneiai visternic[i]asă să răspunză sau să arete drese—cu ce au stăpănit aceale sate. Dumneiai au zis cum că au fostu diresă,—numai dând pe fică sa în țara Munteniască după răpoosatul Ștefan Beizadea a răpoosatului Costandin Băsărabă vodă, au dat și dresăle acolo, și s'au rășăpit de nu să pot află, și nefiind dresă n'are ce să răspundă, făr cât nepoții dumisale să răspunză ce vor ști. Intrebat-am și nepoții care s'au numit mai sus și au dat samă într'acesta chip, cum părinții și moșii lor, au auzit că liau stăpănit aceale sate, ș'au apucat și pe unchiul lor Ilie visternicul stăpănind, iar mai mult alt nu știu. Intrebat-am domnia me di-au văzut niscarva drese la unchiul lor pre aceale sate,—ei au răspuns cum că n'au văzut, iar auzit di alții cum că au avut direasă. Pentru carii noi am pohtit pre sfinția sa mai sus pomenitul patriiarhu, ca pre acela ce are tituluș—g[i]udecătoriu lumii,—ca să socotiască di pre sfintele pravile și să de răspunsul cum sa căde să să facă ac[i]asta g[i]udecă. Și așa au întărit sfinția sa cu cuvântul, că, ce să dăruiaște bisearicii, să dăruiaște lui Dumnezeu și iaste lucrul sfințit și nime nu poate să-l ia dela sfânta bisearică

cu nici un fel de pricină, precum în sv[ă]nta scrip-
tură și în sv[i]ntele pravile să vede scris (la Levi-
ticon), adecă carte a preoții scrie: toată danie ce-ar
află și ar închină omul domnului den toate câte are,
din om păr la dobitoc, și din țarina ținerii lui nu
să va luă înapoi, nice să va scoate: toată danie
sfântă sfintelor va fi domnului, nu să va mân-
tui—ce cu moarte să va omoră, aceala—adecă
ce va vrea să o ia—; și în carte lui I[su]s Navi
scrie de un Ahar, carele au îndrăznit a luă din
cele ce ȳara orânduite să să dea la vistieriul bi-
searicii Domnului din prada Ier[i]honului, și pre
acel Ahar după porunca lui Dumnezău cu toată
casa lui l-au ucis cu pietri tot nărodul lui Izrail,
arzind întâi cu foc toată avere și dobitocul lui. Și
la sv[ă]nta pravilă la 117 cap. scrie: câte lucruri de
ar da niștine la besearică sau mănăstiri ori vii,
grădini, moșii sau altfel de haine mutate și nemu-
tate, aceste toate lui Dumnezău le-au dat și sintu
nerădicate în veci, și nime nu mai poate decie să le
mai scoată de unde sau închinat. Iară cine arū în-
drăzni ori cela ce le-au dat sau fiii lui, sau rudeniile
lui sau moșnenii lui să le c[i]ară să le înstreinezi
dela bisearică să să canoniască ca furii de sfinte.
Și la faptele apostolilor să veade c[i]-au petre-
cut acel Ananie și cu Saphira fămeaia lui, carile
au vrut să popriască din ceale ce făgăduise a-
postolelor—au căzut îndată morți la pic[i]oarele
apostolelor. Cine va îndrăzni dar să facă împo-
triva sfintei scripturi și sfintelor pravile și po-
roncii a lui Dumnezău, și să să areate călcătoriu
de legi. Intrebat-am și pe sfinția-sa mai sus po-
menitul părintele chir Ghedeon Episcopul și mi-

tropolitul Țării noastre și tot așa au întărit cu cuvântul, cum că cu adivărat toate pravilile poroncescu: lucrurile ce sint închinare la sfintele lăcașuri să nu să mai dezlupiască dela dănele în veci, și cine va face într'altu chip să pune împotriva lui Dumnezeu și calcă poroncile. Am întrebat și pe sfinția sa chir Sava, proin-mitropolitul, ca să arate și socotiala sfinției-Sale, și sfinția-Sa iar au răspunsu cum știe de ac[i]astă strămbătate, ce sau făcut aceii mănăstiri și de multe ori i sau jăluit călugării, zicând că li sau împresurat moșiile și n'au pe ce să să hrăneasă, și cu adivărat împotriva sfintei pravile și a sfintelor scripturi iaste să ia lucrurile sfintei mănăstiri. Intrebat-am și pre chir Sava Episcopul de Roman, și sfinția sa mai cu multă osărdie au răspunsu și au arătat strămbătate ce sau făcut aceii sfintei mănăstiri; și cum că pe când era sfinția Sa egumăn la acea mănăstirea, văzind-o că sau pustiit din luătura acelor sate și cu mare durere de inimă voia să scorniască ac[i]astă pără, dar n'au putut să afle dreptate. Așijderile și ceialți doi Episcopi sau întrebat și tot cu glas au răspunsu, că împotriva sfintelor pravili și de lăcomie și netemere de Dumnezeu le-au înstreinat acele moșii dela ace sv[ă]ntă mănăstire. Așijdere și dumnealor boiarii cei mari și câte unul osăbiți întrebându-să și tot c-un glas au răspuns după socotiala sfințiilor sale arhierilor, cum că cu mare strămbătate sau luat acele sate de l'au stăpănit până acum. Ce domniia mea nici cu atăta n'am vrut să curmăm g[i]udecata, ce am socotit să mai [i]au în samă ca cum ar fi fața

aceali dreasă cu care le-au stăpănit Ilie Visternicul, care dresă der fi fostu și față, ori că ar fi scriind că sau luat aceale sate dela acea sv[ă]ntă mănăstirea făcând răpoosatul Barnovschii Vodă schimbare rea cu aceale doao sate Miclăușani și Căcăcenii c[i]-au dat pentru Bălțătești și pentru Mănjaști, neavând triabă cu dănsăle, ori că la o vreme de nevoie să le fie vândut egumenii, dară cu nici una din pricinile acestea nu să pute să să înstreineze aceale sate dea la acea sfântă mănăstire, după ce liau cumpărat și liau închinat acel domnu, căci măcar că sar fi făcut vreodată chiverniseli ca aceste și s'ar fi vândut din lucrurile mănăstirii, aceale ce nu aduc nici un venit pentru vreun greu mare, când s'ar fi tământat să arză biserica sau să cază niscava păreți la robie, dară întâmplare și ce să face cu deosebire nu poate să să ia pildă și să să facă leage de obște că să scrie în sv[ă]nta pravilă de tocmala cea deosăbi, nu să schimbă ceale de obște leg[i]uite, și iaste știut că n'au venit acea mănăstire la vre-o primejdiă ca aceaia, dar de[a]rhi și venit tot nu pute nime să le vânăză aceale sate, că să scrie [la] canonul al 28 al săborului dela Trula: «Episcopul ce va vinde din cele ce aduc venit al Episcopii, și mai vârtos la boiari, să se goniască și să nu fie stătătoare acea vânăzarea. Așijdere și egumeni cum ar fi putut dară să le vânăză aceale sate, care atăta era de folos acei mănăstiri, cât de când sau luat dela dănsa au rămas la pustiire, nici poate să zică cineva că n'au fost bună acea schimbare a răpoosatului Miron Barnovschie vodă cu acele sate

că să viadă în uricu pomenindu, că aceale doao sate: Căcăceanii și Miclăușenii, c[i]-au dat pentru Băltătești și Mănjaști li-au moștenit de Balica hatmanul, nerămându-i fec[i]ori și fiindu-i rudă mai de aproape, care aceste asemenea și răpoosatul Vasile vodă le mărturiseaște cu ispisocul său pomenind de Balica hatmanul, cum că iau fostu unchiu lui Barnovschie vodă. Să doveadiaște darū că nau fostu rea acea schimbarea, cea bună și cu dreptate; că de n'ar fi fostu cu dreptate, nar hi întărit danie lui Barnovschie vodă, Vasile Vodă fiindui nepriatin lui Barnovschie și fiindu-i Buc[i]oc socru. Adivărul iaste viderat și întărit cu ispisoacele, și cum să să criaza cuvintele cele deșarte a celor ce ar zice că nau fostu bun schimbul lui Barnovschie vodă, că scrie în sv[ă]nta pravilă: adivărul poate mai mult decât prepusul; și aiure scrie: de să vor vorovi doi plugari ca să schimbe niscai pământuri înnaintea a doi sau trei marturi și să vor vorovi să fie tocmala lor stătătoare, ca să rămăe acea tocmală întriagă, adivărată și neschimbată. De poroncește dar pravila într'acesta chip pentru plugari, cine va pute să strice și să surpe aceale ce sau întărit de atâte domni; și de să vor fi și făcut niscarva dreasă mai pe urmă pentru dizlipirea acealor sate dela acea sv[ă]ntă mănăstirea, pentru cea să fie mai cu tărie decât acele dintăiu, de cât uricul lui Barnovschie vodă și decât ispisocul lui Vasilie vodă acel dintăiu, mai cu cale iaste să nu să ție în samă dreasă aceali de pe urmă, din vreame ce sunt făcute din răutate și nedireptate și cu asuprială și inpotriva sfintelor pravili. Iar aceale

dintăi care întăresc daniia acelor sate la sfânta mănăstire să fie neclătite în veci, nice trecire anilor întru care au fostu lipsită sv[ăn]ta mănăstire de aceali sate, poate să o păgubească, că iarăş scrie în sv[ă]nta pravilă, ceale ce au fostu dinceput fără temeiu nu să pot întări cu trecere anilor, nu poate dară acea sv[ă]ntă mănăstire să fie lipsită de ale sale sate cu ac[i]asta, căci li au stăpănit într'atâte ani alții cu stămbătate și fără temeiu, fiind înainte închinată la mănăstirea și aiurea zice: părăle ce să fac pentru lucruri și mai vartos dumnezăiaște să caută și să c[i]arcă pururea. Fiește când darū era cu cale să să cerce ac[i]astă pără, fiind pentru lucruri dumnezăești; și aiure zice: a obiceiului și a ținerii stăpânirea n'are puteare până într'atâta cât să biruiască și socotealele și pravilă,—și obiceiurile sint pentru cealia ce nu le scriu pravilele, darū a strica pravilele nu pot. Nu poate daru să zică nime că nu iaste obicei să se cerce vre-o pără, după atâtea ani, că alte pări sint aceale ce nu să c[i]arcă, iar părăle ce să fac pentru strămbătate, ce să face bisearicii lui Dumnezeu să c[i]arcă pururea. Arătându-să darū și aceste drepte socotele pentru sv[ă]nta bisearică a lui Dumnezeu și pentru sv[ă]nta direptate, care au domnii datorie a o cerca la toate trebile; atunce toți cu glas și arhiererei și boiari au strigat, cum că cu mare strămbătate au înstreinat aceale sate dela sv[ă]nta mănăstire; și de ar fi fostu și direasă nimică n'ar fi folosit și nu rămâne nici o pricină să le poată înstreina aceale sate dela sfânta mănăstirea socotind dară domniia mea câtă strămbătate sau

făcut acei sfinte mănăstiri lipsindu-să de venitul acelor sate într'atâtea ani, și știind că scrie în sfânta pravilă, cum că cine cunoaște strămbătăția și poate să o popriască să nu să facă și n'ar vrea, aceala iaste împreună lucrătoriu acei strămbătăți, și mai vârtos g[i]udecătorii și domnii. Deci cu blagosloveniia prea fericitului părintelui nostru Chir Sămoil, patriarhul de Alexandria și arhierilor țării noastre, carii sau pomenit mai sus și cu sfatul tuturor boiarilor noștri a mari și a mici, am dat rămași pe domneiai Mariia visternic[i]asa cu nepoții dumisale și cu toată sămințiia lor, ca să nu mai aibă triabă cu aceale doao sate: Bălțațeștii și Mănjăștii nice cu vecinii lor, nice cu vre-un venit a lor, ce să fie aceste sate: Bălțațeștii și Mănjăștii cu toți vecinii și cu tot venitul lor, și dela noi danie și miluirea acei sfintii mănăstiri Hangului, precum au fost și mai înainte; că noi de [a]m fi vrut să că'am, aceaia ce ni sau căzut ca unui domnu, am fi luat această doao sate în sama domniască, de vreme că fiind strajă la margine dispre țara Unguriască nu sau căzut să le fie închinat la domnu de altă țară, că ar fi putut să aducă vre-o primejdie domnii și țării; dară adevărindu-să că sint mănăstirești nam putut să ne atingem de lucrurile lui Dumnezeu, ce liam dat iarăși sfintei mănăstiri. Deci și după domniia noastră prea cine ar milui Dumnezeu cu domnie țării Moldovei, măcar că nam prepune să să afle cineva netemătoriu de Dumnezeu păr într'atata, pohtim să aibă a întări aceste socotele drepte, precum am întărit și noi a altor domni, c[i]-au fost mai înainte de noi,

ca să-i fie Dumnezeu ag[i]utoriu și să aibă po-
 mană în veci. Iar cine s'ar ispiti ca să strice a-
 ac[i]astă judecată și ar vrea să păgubască sf[ă]nta
 mănăstirea Hangul de aceli doao sate ce sau
 pomenit mai sus: Bălțăteștii și Mănăștii,—ori
 domnul, ori din arhieriei, ori și din boiari ori mare
 ori mic, fie din ce cine și orânduială ar fi sau
 măcar și îndemnătoriu și cine ar fi și sfătutoriu
 spre stricare ca să prifacă ac[i]astă g[i]udecată
 într'alt chip—unii ca aceia să fie osindiți și tre-
 cleți (sic) și blăstămați de Tatăl și Fiiiul și Sfânt-
 ul Duh, unul Dumnezeu ce să slăvească în
 sfânta Troiță, careale au făcut ceriul și pământ-
 ul și de a lui precurată maică precista și de 12
 apostoli vărhovnici și să fie legați și afurisiți de
 318 părinți den cetate Nechei și de toate săboa-
 rale a toată lumea. Așisdere să fie legați și ne-
 ertați și după moarte lor și de noi de arhieriei
 cari ni-am numit mai sus și ni-am iscălit mai
 g[i]os;—parte să aibă cu Iuda Iscariotul și cu
 trekletul Ariia (sic), și viața lor să dobândiască
 cutremurul lui Cain și bubele lui Ghiiazia și în
 toată viața lor să-i goniască îngerii lui Dum-
 nezău cu mare urgie și tot prelejul lor să arză
 în foc, și în ce de apoi să fie anathima și lăcașul
 lor, să fie cu toți eretici în vec[i]nica muncă, în
 veaci nesfârșit. Amin.

U (la) Iași, l[ea]t 7223 (1715) Iulie 20.

Pis Axinte Uricariul vtorago gospodstva.

Ghedeon Mitropolit

Sava episcop Romanului

Gavril Miclescul vel logofăt

Lușu Costache vel vornic

Calistru episcop Rădăuților Ilie Catargiu vel vornic
Orest episcop Hușilor Ion Pălade vel spatar
Ion Balș vel ban
Constantin Roset vel paharnic
Darie Donici vel vistier

(Ac. Rom. Cond. 237, fila 376).

1715 (7223) Iulie 20.

Nicolae Alexandru voevod Mold. întărește închinarea m-rei Hangului la Patriarhia Alexandriei.

Io Nicolae Alexandru voevod boziiu milostiin gospodară zemli Moldavscoi.

Facem știre cu ac[i]astă carte a domniei meale tuturor cui să cade a ști, de vreamă cei patru sfinți patriarși pravoslavnici sint stâlpii pre care iaste zidită și întărită pravoslavnică credință a creștinilor, n'au vrut Dumnezeu cu altul mijloc să fie chivernisite aceale prea sfinte scaone patriersăști și besearici, fără cât cu milostenie pravoslavnicilor creștini, pentru aceea luând pildă dela sfinții apostoli creștinii cei de demultu cu multe feluri de daruri și și de venituri au cinstit, au slujit, și au întărit blagoslovite mitropolii; dară și în vreamele ciaste de acum după ag[i]utorul cel de sus iară la mila creștinilor razimă nedejdea acelor sv[i]nte scaone și a tericiților patriarși, dintru care agiungând la mai multă scăpăciune pre sfântul scaon a mării cetăți Alexandrii și pentrucă să află mai puțini creștini acolo, dar mai vartos din nește întâmplări ce s'au făcut din îndemnul urătoriului de bunătăți, a diiavolului, că

au venit la mare cumpănă și la grea datorie, acel prea sfânt scaon și la primejdie de moarte pre fericitul părintele nostru chir Samoil papa și patriiarhul acelui prea sfântulu scaon, carele pentru ca să aște mângăiere ag[i]utoriu și ușurință au alergat către iubitoarele de milosteniia îndurări a pravoslavnicilor creștini și viind aici în țara noastră a Moldovii ne-au îndestulat cu a sale sfinte blagoslovenii și învățături duhovnicești,— i-am arătat și domniia mea cinste, evlavie și ag[i]utoriu după putința noastră. Așijdere și sfinția lor arhieriei și dumn[i]alor boiarii mari și mici și toată țara. Și pentru ca să aibă și peste toată vremea câte ceva ag[i]utoriu de aici din țară acealū prea sfânt scaon, precum are și prea sfântul scaon al sfintei cetăți Ierusalimul și sfintele mănăstiri a Sinai și sfânta Gori, am socotit dinpreună cu sfinția lor chir Ghedeon arhiepiscopul și mitropolitul Sucevii și chir Sava episcopul de Roman și chir Calistru episcopul de Rădăuți și chir Oreste episcopul de Huși și cu dumnealor boiarii cei mari: Gavril Miclescul vel logofăt, Lupul Costache vel vornic de Țara-de-g[i]os, Ilie Catargiul vel vornic de Țara-de-sus, și . . . hatman i pârcalab Socevii, Dumitrache Ramadan vel postelnic, Ion Pălade vel spătar, Constantin Rusăt vel paharnic, Darie Donici vel visternic, Costantin Costache vel stolnic i Costandin Cuchi vel comis, și cu voința a tuturor boiarilor moldovenești a mari și a mici, am închinat sfânta mănăstire Hangul, care iaste zidită de răpoosatul Miron Barnovschie vodă din mănăstirile țării: ceale domnești cu toate moșiile, sate și vecinii ei și cu

satul Bălțăteștii și Mănăștii cu vecinii lor, care aceste sate liau dezbătut acum de curând egumenul de Hangul cu driaptă g[i]udecată, precum arată ispisocul cel de giudecată, fiind cuprinsă cu strâmbătate de părinții lui Ilie visternicul, ca să aibă din an în an câte ceva venit dela ac[i]astă mănăstire pre sfântul scaon Alexandrii, precum are și în țara Munteniască și ca să aibă căutare și purtare de grijă, și ac[i]a mănăstirea fiind închinată la acel prea sfânt scaon mare. Și ac[i]astă închinare o întărim cu al nostru domnescu ispisoc, carele iaste iscălit și de arhieriei țării noastre, ca să fie stătătoriu și neclătit în veci. Așijdere și după a noastră domnia, pre cine arū milui Dumnezău cu domnie țării Moldovei, pohitim ca să aibă asemena a da și a întări ac[i]astă închinare pentru a sa vec[i]nica pomenirea și pentru bună stare și ocărmuire țării noastre a Moldovei. Iar cine sar ispiti să surpe ac[i]astă a noastră tocmire și închinăciune să fie neiertat și blăstămat de Domnul Dumnezeu, c[i]-au făcuț ceriul și pământul și de Maica precista și de 12 apostoli vărhovnici, și să fie legat și afurisit de 318 părinți dela cetate Nicheia și de toate săboarele a toată lumea; așijderea și de smerenia noastră a arhierielor, care ni-am numit mai sus și ni-am iscălit mai g[i]os, și în viața lor să dobândiască cutremurul lui Cain și sugrumării Iudii vânzătoriu de H[risto]s și îngerul lui Dumnezău să-i gonească în toate zilele vieții lor și tot prilejul lor să arză în foc. Piatra, herul, lemniele—toate să putreziască, iar trupurile lor

să stia în veci legate și în vec[i]nică muncă—Amin.

Pis Axinte uricar—u Iași v[a]leto 7223 (1715)
Iuliu 20.

<i>Ghedeon Mitropolit</i>	<i>Gavril Miclescu vel logofăt</i>
<i>Sava episcop Romanului</i>	<i>Lupul Costache vel vornic</i>
<i>Calistru episcop Rădăuților</i>	<i>Ilie Catargiu vel vornic</i>
<i>Orest episcop Hușilor</i>	<i>Ioan Palade vel spătar</i>
	<i>Constantin Roset vel paharnic</i>
	<i>Darie Donici vel vistier</i>

(Ac. R. Cond. 237 fila 379 verso).

Asemenea în condiții ciudate s'a închinat în anul 1722 mănăstirii Dusca (dela Tricole eparhia Larisa Grecia) biserica Banului din Buzeu, zidită din temelie, de văduva Andriana a vornicului Șerban Cantacuzino în zilele lui Constantin Brâncoveanu. Prilejul acestei închinări se pare a esista în faptul că această doamnă se căsătorise cu grecul I. Stamos mare postelnic și ținea să facă patrii un cadou din avere streină, căci și alți domni români contribuiseră cu bani, odoare și moșii pentru înzestrarea acestei biserici. Iată ce spune în această privință inscripția din frontispiciul bisericii:

Sfânta și dumnezeiasca această biserică, al cărui hram este buna-vestire a Născătoarei de Dumnezeu ce se prăznuște, neștiindu-se de cine s'a zidit întâiu și fărămându-se, Doamna Andriana, care a fost Jupâneasa lui Șerban Cantacuzino Vornicul, după moartea Dumnealui îndemnându-se din dumnezeiască râvnă a zidit-o din temelie și a înfrumusețat' o cu zugrăveală pe dinlăuntru

în zilele răposatului domn Io Constantin Voevod. După aceea din voia lui Dumnezeu căsătorindu-se cu Dumnealui Jupânul I. Stamos, mare postelnic, cu D-lui dinpreună au făcut tâmpla, cu odăjdii și alte odoare au împodobit'o cu chilii prin prejur au întemeiat'o și cu dobitoace și alte venituri au înzestrat'o, ajutând'o și împodobind'o cu hrisoave și cu mili domnești, acum în zilele prea înălțatului și prea înțeleptului Io Nicolae Alexandru Voevod și au închinat'o la sfânta mănăstire ce se numește Dusca, unde să prăznuesc Blagovesteniile.... fiind cursul anilor 1722 și dela Adam 7230.

1739 (7247) Martie 20.

Grigorie Ghica Voevod orânduiește mai multe mili pentru Monastirea Cetățuia, ce este făcută de Duca Vodă Bătrânul.

Io Grigorie Ghica Voevoda bozeiu milostiu gospodar zemli Moldavscoi.

Răvnind pururea cugetul domnii mele a socoti pentru starea svintelor mănăstiri, și la care c[î]-am cunoscut că iaste trebuință nau lipsit mila de cătră noi, preacum arată testamenturile domnii mele, la fiește carea mănăstirea, și măcar că mănăstirelor sv[ă]ntului mormântu tuturor în d[o]mnie noastră întâiu liam făcut de toate trebuințele lor și întemeiată și de folos așezarea, între care mănăstiri și mănăstirea Cetățue iaste nedeosebită,—numai din starea locului unde iaste zidită ac[i]astă sv[ă]ntă mănăstire—de fericitul d[o]mnu răposatul Duca Vodă Bătrânul—pogorându-să

dialul au căzut de câtă-va vreme zidiul, care dumniia mia, nice de cum nam putut suferi un lucru ca acela, carele nu era numai căderea zidiului, ce peste puțina vreme sar fi primejdut și singura bisearica. Și peste câte mile are a-c[î]astă mănăstirea dela noi, iată am mai adaos venitul precum arătăm mai g[î]os, pentru câte vii vor fi în dealul Cetățui, cât va cuprinde vedritul dintr'aceale vii să aibă egumenul a-l scrie și a lua dela toți, câte patru bani vechi de vadră pă obicei, iar boiari vădrari ce vor fi orânduți dela d[o]mnie să nu să amestece nici egumenul să nu să amestece nici egumenul să nu triacă peste hotar mai mult. Așijderea și de văcărit să scutiască o sută de cai, epe și o sută cincizăci boi, vaci, nici un ban să nu dea pe aceste vite și desetina de stupi afară de cinci sute de stupi ce scuteaște mănăstire Cetățue cu testamentul nostru, ce au mănăstirele sv[ă]ntului mormânt mai denainte, încă să mai scutiască cinci sute stupi, care fac o mie de stupi, nice un ban pe aceștie desetina să nu dea. Așijderea și o pivniță cia are mănăstire Cetățue aice în Iași încă să fie scutită de camână, de bezmân și de pivnicerit, de braniște, de loc agescu, și de toate angăriile, câte vor fi pe alte pivniță,—nimărui nimic să nu de. Și iarăși afară din poslușnicii ce are a-c[î]astă mănăstire dați dea la d[o]mniia mea cu testamentu mai sus arătat, încă să mai aibă zece oameni poslușnici din oameni streini ce ș'ar afla fără de nici o pricină, care oameni să fie scutiți de toate angăriile, nimică altu să nu de, fără numai la vremea hărtii lor să de câte un galben

de om, ca să fie nelipsiți de slujba mănăstirii. Deci dar toate aceste mai sus arătate cuprinzând pe an cătăva somă de bani, am orânduie domnia mea pe rugătoriul nostru Neofit Egumenul: întâiu să tocască zidiul și după ac[i]asta să rămăe ac[i]astă milă c[i]-am făcut d[o]mnia mea cu ac[i]astă sv[ă]ntă mănăstire de ag[i]utoriul sv[ă]ntului mormânt și vec[i]nică pomenirea noastră. Iar după a noastră viață și domnie pre cine Dumnezău va alege a fi d[o]mnu aceștii țări a Moldovei, ori din fii noștri sau dintr'altu niam, pohtim ca să nu strice ac[i]astă milă, c[i]-am făcut d[o]mnia mea cu ac[i]astă sv[ă]ntă mănăstirea, preacum nici noi nam stricat miluirile altor d[o]mni c[i]-au fostu mai înainte de noi, ce mai vartos să aibă a întări și a milui pentru a sa vec[i]nica pomenire. Iar de va fi cineva ori când înpotrivitoriu a strica mila ac[i]asta, unii ca aceiia ca niște vrășmași sv[ă]ntului mormânt să să socotiască și D[u]mnezău să scurtezi viața lor și să fie neertați și blăstămați de Dumnezău și de maica precista și de 12 apostoli vărhovnici, a căroră iaste hramul; să le fie ei părăși la strașnica g[i]udeacată și osindiți să fie din niam în niam. Și acestu testament sau scris în d[o]mnie a doao a domniei mele.

U Iasi vă Jeat 7247 (1739) Martie 20.

(Idem, fila 448 verso).

1735 (7243) Mai 1.

Cost. Nicolae voev. Mold. hotărăște mila ce are să ia biserica dela vama cea mare din Iași a s-tului Lazăr.

*Io Costandin Neculaiu voevoda boziu milostiu
gospodar zemli Moldavuscoi.*

Facem știre cu ac[i]astă carte a domniei mele, tuturor cui să cade a ști, din vreamă dară că sfintele biserici și mănăstiri sânt lăcașurile dumnezăești, întru carile depururi săvârșiaște jărtfa c[i]a făr de sânge a Domnului nostru I[su]s H[ri]sto[s], carile cu pria sfântul și pria cinstitul sângile său, au rădicat păcatul a toată lumea, nau vrut dar Dumnezău să să chivernisască sfintele rugi cu alt mijloc, făr de căt cu milosteniia a pravoslavnicilor creștini precum este vederatu lucru întru toți dintru sfintele biserici și mănăstiri ce sânt zidite în țară de luminații și răpoosații, c[i]-au fostu mai înaintea de noi, care unii dintre dânșii [du]pă ce li-au zidit li-au miluit cu moșii, cu bucate, cu veșminte și cu odoară și cu alte fialiuri de daruri; iar alții li-au întărit cu obiceiurile ciale bune, cu vineturi din viniturile domnești pentru stăria și chivernisala lor, volnici fiind ca niște stăpănitori acestui pământ al Moldovii, ca să le rămăe în urmă vec(i)nica pomenire. Care și domniia măa având răvnă de miluire spre sfintele biserici,—socotit-am dară domniia mea și pentru sfânta biserică dela vama c(i)a mare, unde este hramul «înviaria a sfântului și dreptului Lazăr» (sic) care sfântă bisiarică este zidită de domniia sa Mihaiu vodă, și ne-având nici un venit de necăieri, au fost-o miluit cu obiceiuri de milă din vama domniască, ca să aibă a lua pre tot anul din vama c(i)a domniască câte 4 făclii mari de c(i)ară, câte de trii ocă una și

câte o ocă tămăe la hram. Și vameșii cii mari să poarte (sic) de grijă să le de gata făcute din vinitul domnescu. Și osăbit să mai dă peste an în toate duminici, câte o g(i)umătate de ocă lumini de c(i)ară mici, să fie de arsu în biserică preste săptămână și câte 2 ocă de unt-de-lemnu pe lună pentru candile. Așjdiria și preuții cu diiaconul carii vor sluji în sfânta bisiarică să aibă a lua din vamă pre tot anul, câte 5 lei pe lună, care fac 60 lei pe an pentru slujba lor, ca să fie de înbrăcăminte. Așjdirile și când sar întâmpla să să strice acoperământul besericii să aibă a să acoperi cu bani din vamă. Inșă de va fi vama dată în credință cuiva, atunce din vinitul domnescu să să acopere; iar de va fi vama în cumpărătură să aibă a o acoperi vameșii cii mari din vinitul lor precum arată preuții dela ac(i)astă biserică și testamentul cel de miluire dela ctitorul sfintii biserici. Și jeluind preuții precum de cătăva vreme sânt păgubași de acest vinit de mai sus pomenit; pentru aciaia dară și domniia mîa mam milostivit și din osăbita mila noastră, am datū și am întăritū sfintei biserici și preuților dela ac(i)astă sfântă biserică de mai sus numită, ca să ia pre tot anul aceste obiceiuri ce scrie mai sus din vama gd. miluire dela domniia mea și niminia să nu le popriască nemicū din vinitul lor. Drept aciae și în urma noastră pre care va milui Dumnezeu cu domniia țării noastre a Moldovii, pohtim ca să nu surpe ac(i)asta puțână milă aceștii s(fin)te biserici și preuților dela vamă, precum nici noi nam stricat, ce mai

vărtos să aibă a da și a întări și a milui pentru a sa vec(i)nică pomenire. Ac(i)asta scriem.

U Iasi, l[e]a[t 7243 (1735) Mai 1.

Așijderia și dela Mărie Sa Grigorie vodă în-tăritură cu alt hrisov din leat 7248 (1740) Marte 1.

(Acad. Română Cond. 237, fila 398)

Grigorie Ghica Voevod Moldovii pentru mila ce a acordat episcopii Hușilor.

Io Grigorie Ghica V[oe]voda boziu milostiu gos-podar zemli Moldavscoi.

Înștiințare facem tuturor cui să cade a ști, de vreme ce sfintele mănăstiri și bisărici ce sânt zidite de fericții domni și de alți iubitori de lă-cașuri dumnezești nu pot a să chivernisi fără mila domnilor și mai vărtos că însuși Dumnezău ziditorul a toată făptura, așa au tocmit pentru sfintele bisărici, prin carile să săvârșăscu sfintele rugi, să nu să chivernisască cu alt mijloc fără numai cu milosteniia pravoslavnicilor creștini. Drept aciaia dară precum cu alte mănăstiri multe mile am făcut, cum arată hrisoavile noastre, so-cotit-am și pentru sfânta episcopie a Hușilor, care episcopie și mai dinnainte vreme fiind și mai slabă de venitul ei, decât alte episcopii, și mai vărtos că acum în vremile acestor turburări c[i]-au fost sau întâmplat de sau prădat de toate bu-catile și de toate odăjdiile bisăricii de oștile ce sau petrecut pe acolo în sus, în g[i]os—fiind drum

mare, Turci, Tătari, Căzaci și alte limbi; și rămăind episcopiia de tot neputându-să chivernisi nici într'un chip, ca să să poată rădica să ag[i]ungă la stăria ce să cade, am fost făcut domniia [mea] milă și am întărit cu un hrisov al nostru, că să aibă s[făn]ta episcopie a scuti o samă de bucate, să nu dia nimic pe bucatile aceale, ca dintru aceale bucate să facă ag[i]utorința de chivernisală, să cuprindă ceale trebuitoare. Dară acum niau jeluț sfinția Sa cinstit părintele și rugătoriul nostru chir Theofil episcopul de Huși, precum acel hrisov al nostru, iarăși acum mai pe urmă în trecutul an sau robit de Tătari dinpreună și cu alte c[i]-au fost mai rămas dela mănăstire dela Brădicești. Și rugându-ni-să sfinția sa părintele episcopul ca să nu rădicăm aceeaș milă c[i]-au fost avut episcopiia dila noi, ce ca să facem iar mila aceea nam îngăduit domnie mea a să părăsi mila noastră de asupra S[fin]tii episcopii și știind noi că să află la mare lipsă întru toate ceale trebuitoare, dreptu aceea iarăși m'am milostivit domnie mea cătră s[făn]ta Episcopie și iată că din osebită mila noastră, am dat acest hrisov cu carile să aibă a scuti purure la vremea văcăritului 100 vaci cu boi și 30 cai cu iape și la vreme disetini și a goștinii 500 matci de diseatină și 500 oi de goștină, pe aceste bucate nici un ban să nu dia, pentru că iam ertat domniia mea, ca să fie pentru chivernisala episcopiei. Așijdere și pentru 9 liude c[i]ar afla sfinție sa părintile episcopul oameni streini, fără bir și fără gălc(i)avă, ca să fie poslușnici la episcopie: iarăși mam milostivit domniia mea și

iam ertat pre acii oameni ca să aibă a da nu-
mai câte r ughi la vreme hărtilor, iar cu alta să
nu să supere, nici cu c[i]ferturi, nici cu chile,
nici cu boi împărătești, nici cu ialovițe, nici cu
miiare, nici cu untu, nici cu podvozi, nici cu conace,
nici cu alte, nici cu un fel întru toate să aibă
bună pace,—pentru ca să fie numai de poslușanie
s[fin]tii episcopii. Și drept aciia poroncim dom-
niia [mea] și domniilor voastre boiari și voao
slujitori, care veți îmbla ori cu ce fel de slujbe
a domnii mele la ținutul Fălciului, toți să aveți
a urma, că cine sar ispiti a-i face mai mult val
peste carte domnii mele va fi de mare certare.
Așjidire și după a noastră viață și domnie, în
urma noastră pre cine va milui Dumnezeu cu
domniia aceștii țări, pohtim ca să nu surpe mila
c[i]am făcut cu s[făn]ta episcopie, ce cu dragoste
îi rugăm ca să aibă a da și a milui și a întări
pentru a lor vec[i]nica pomenire. Ac[i]asta scriem.

(Idem. fila 513). I[eat] 7249 (1740) Sept. 12.
1730 (7238) Mai 1.

Grigorie Ghica Voevod hotărăște scutirile ce
acordă bisericii din Gorgănele în Codru la ținut-
tul Vasluiului.

*Io Grigorie Ghica Voevod, boz[i]iu milostiu
gospodar Zemli Moldavscoi.*

Scriem domniia mea la boiarii noștri și la toți
slujitorii, care veți umbla ori cu ce fel de slujbe
și porunci a domnii mele la ținutul Vasluiului,
facem știre tuturor pentru o sfântă bisearică ce

iaste la Gorgănele în Codru la acel ținut mai sus pomenit, care sfântă bisearica iaste făcută de un Irimiia vâtaf. La care schit sprijânindu-să doi călugărași și jăluind domnii meale, precum nau nici un venit de nicăiri și nu să pot chivernisi nici pe dănșii nici bisearica de tămăe și de lumini ce sânt trebuitoare, pentru ac[i]asta am făcut domniia mea milă cu dănșii și leam ertat deseatina pân la doazeci stupi și gostina pân la 15 oi—nici un ban pă aceaste bucate să nu dea, ca cu aceala bucate să să chivernisească bisearica de ceale trebuitoare și pe dănșii de hrana și-nbrăcăminte lor. Și leam ertat și un om poslușnic, ce vor afla făr bani în visterie purtător de grijă acelor bucate, care om să fie în pace și-n scuteală de c[i]ferturi și de toate dările și angheriile ori câte ș-a fi pă altă țeară, numai el să fie pentru poslușanie sfintii bisearici. Așijderea și un țârcovnic, ca să fie și el scutit de toate, numai el să fie pentru slujba sfintei bisearici; și alt nimic să nu dea nici poslușnicul, nici țârcovnicul, făr de cât numai la vreamea hârtilor să de și ei câte un galben de om. Drept aciia dumneavoastră boiari și voao slujitori, văzând carte domnii meale toți să urmați poruncii și să dați pace acelor bucate de deseatină și de goștină pre soma însemnată mai sus—nici un ban să nu le luați, nici pe poslușnic nici pe țârcovnic întru nimic să nu-i supărați. Așijderea și călugărașii încă să aibă pace de dajde gd. și de poclonu părintelui și de alte de toate ori câte ar hi pre alți preoți sau călugări—ei să aibă pace de toate; că oricine sar ispiti a le face mai mult val păste

carte domnii mele și nar urma poruncii vor fi de certare de domniia mea.

7248¹ (1740) Mai 25.

(Idem, fila 433).

1730 (7238) Mai 1.

Grigorie Ghica Voevod, hotărăște milele mănăstirei de călugărițe dela Vânătorii Pietrii.

*Io Grigorie Ghica Voevod boz[i]iu milostiu
gospodar Zemli Moldavscoi.*

Facem știre cu ac[i]astă carte a domnii mele tuturor cui să cade a ști pentru o sfântă mănăstire de călugărițe, ce iaste la Vânătorii Pietrii, făcută de răposatul domnu Irimia Moghila Vodă, unde iaste hramul preobrajani, care mănăstire măcar că dajde la visterie n'are, dar fiind foarte săracă și sprijinind la ac[i]astă mănăstire niște călugărițe neputinc[i]oase ne-având de nicăiri nici un ajutor și nici o chiverniseală;— iacă domniia mea mam milostivit și am miluit și am întărit sfânta mănăstire pentru deseatină de stupi, ca să aibă a scuti și ac[i]asta mănăstioară ori pre câte bucate ar avea să dea din zece bucate un leu aseamine cum ș[i] alte mănăstiri ce sânt cu dajde pentru ca să fie de ajutorul sfintei mănăstiri și de chiverniseala călugărilor ce să sprijenescu acolo, neavând cine le purta de grijă. Pentru aciaa ori care veți fi cu slujba deseatinii la acel ținut, dacă veți vedea carte domnii mele, nime mai mult să nu le învăluiti

pă aceaste călugărițe, ci pă cum scrie carte noastră așa să urmați. Așijderea și după a noastră viață și domni[e] pre cine va milui Dumnezeu cu domniia aceștii țări—ori din fi noștri sau dintr'alt neam, pohtim ca să nu supere mila noastră, ci mai vartos să aibă a milui și a întări pentru a sa vec[î]nică pomenire.

7238 (1730) Mai 1 din (zile).

Așijderea ac[î]astă carte am socotit-o și întru a doao domnie a noastră; și fiind cu cale a să înnoi, am înnoit-o și cu altă peceate, ca să să ție în seamă.

Cond, 237 (Idem, fila 434).

1740 (7249) Dec. 29.

Grigorie Ghica Vodă scutește de dare doi poslușnici dela sihăstria ce să zice a episcopului Pahomie din deal de mănăstirea Neamțului.

*Io Grigorie Ghica Voevod, boz[î]iu milostiin
gospodar Zemli Moldavscoi.*

Facem știre cu ac[î]astă carte a domnii meale, pentru doi oameni poslușnici ce ar avea rugătorii noștri, părinții călugărași ce să află petrecători la sfânta sihăstrie, ce să zice a episcopului Pahomie, ce iastă din deal de mănăstirea Neamțului, unde iaste hramul procovul prea sfintei și preacuratei de Dumnezău Născătoarei și pururea fec[î]oarei Marie;—iată că domniia[mea] mam milostivit și iam ertat pre acei 2 poslușnici, ca să fie în pace și-n scuteală, ei nimărui nimic să

nu dea, măcar de sar întâmpla vreodată pentru vre-un greu al țării să iasă să dea și care au cărți de milă, iar acești poslușnici nici atunci să n'aibă supărare de bir. Așijderea iarăș mam mi-
lostivit domnia mea asupra acestor părinți că-
lugărași și leam întărit după obiceiul ce au avut și de mai nainte, ca să aibă a să scuti cincizeci de stupi de deseatină precum au scutit și pân acum; pe aceste bucate nici un ban deseatină să nu dea, ca să fie pentru c[î]ară la bisearică și pentru hrana ticăloșilor de călugărași. Și pentru aciaa poruncim și boiarilor domnii mele, care veți umbla ori cu ce fel de slujbe a domnii mele la ținutul Neamțului, dacă veți vedea carte domnii mele să aveți a da bună pace acelor 2 poslușnici de toate dările; așijderea și voi deseatinici pă acei 50..... să nu le luați nici un ban deseatină. Iar care nar înțeleage după cum arată mai sus și sar ispiti a face mai mult val, unii ca aciaa vor fi dela domnia mea de certare. Intr'alt chip nu va fi.

7249

1740 Dechem[vre] 29.

C. 237 (Idem, fila 436 v.).

1740 (7248). Aprilie 25.

Grigorie Ghica Voev. Mold. scutește de orice dări pe orândarii puși de mitropolie în Țargul Sucevii.

*Io Grigorie Ghica Voevod boziiu milostiin gos-
podară zemli moldavscoi.*

Facem știre cu ac(i)astă carte a domnii mele

pentru orândariia din Târgul Suceavii, carele ia-
ste a sfintii mitropolii, carele orând(ari) sânt puși
de sfinția sa preosfințitul al nostru duhovnic pă-
rinte chir Nechifor mitropolitul 2 Modiosăi și
Solomon jidovi orândari;—pentru care orândari
iată că domniia mea i-am ertat cu ac(i)astă carte
a domnii mele, ca să aibă pace de camână și
de bizman și de bour și de cepărit și de cărc-
c(i)umărit și de alte de toate câte ar eși pe cărc-
c(i)ume—ac(i)asta orândă cu nici unile să nu să
surpe. Așijderea și jidovii și jidovii ce(i) streini
sau cei de loc să aibă a da orândarilor câte doi
bani de sfarta st-ler-căi(?) ce s'ar vinde în târgu
și la iarmaloace (sic) acoloa în Suceavă după o-
biceaiul vechiu, precum sau urmat acest obicei
și pân acum, și scriu și cărțile domnești; și să
fie volnici a vinde orandarii orice fel de băutură.
Și pentru acii poruncim domniia mea și vornici-
ci(lor) de Suc(i)ava și tuturor târgoveților, vă-
zând carte domnii mele, pă acești doi orândari
să nu-i supărați cu nici un fel de angherie, și să le
dați pace de cai de olac, de podvozi și de altă
cheltuială de toate; iar care s'ar ispiti a le face
mai mult val peste carte domnii mele unii ca
acii vor fi de mare certare. Intr'alt chip nu va fi.

7248 (1740). Aprilie 25.

(Acad. Rom. Cond. 237, fila 444).

1738 (7247) Dec. 1.

Grigorie Ghica Voev. Mold. scutește de ca-
mână, bizman și altele pe mesercii orânduți de
mitropolie în Târgul Suceavii.

*Io Grigorie Ghica Voevod boziiu milostiin gos-
podarr zemli Moldavscoi.*

Scriem domniia mea la cămănari și la mor-
tașipi și la carii iau seu după la trunchiu, după
la mesercii și la bismenari și la alții care veți
umbla ori cu ce fel de slujbe și poruncia domnii
meale pe mesercii;—vă facem știre tuturor pen-
tru doi mesercii din târgu din Suc(i)avă, care
sânt ai sfinții sale părintelui mitropolitului, iată
că domniia mea am făcut milă și i-am ertat pă
acei doi mesercii, ca să fie în pace de camână
și de mortasipie și de seu și de bizman și de
cai de olac și de toate dările și angheriile, ce ar
fi pe alții mesercii;—numai birul lor pe puțința
lor își vor plăti, iar cu altele ce mai sus arată
să nu să supere, de toate să fie în pace, pentru
ca să fie numai de slujbă părintelui mitropolitu-
lui. Iar cine le-ar face mai mult val unii ca a-
cie vor fi de mare certare dela domniia mea, și
nici Vornicii din Suc(i)ava să n'aibă trebă cu
dânșii, fără numai dichiul părintelui mitropolit.

7247 (1738) Dec. 1 dui (zile).

(Idem, fila 444 Verso).

1739 (7247) Febr. 20.

Grigorie Ghica Voevod. Mold. scutește de bir
doi oameni, care sunt pentru slujba casei proto-
popului Mihalache dela Sf. Nicolae.

*Io Grigorie Ghica Voevod, boziiu milostiin gos-
podarr zemli moldavscoi.*

Scriem domniia mea la boiari și la toți slujitorii, care veți umbla ori cu ce fel de slujbe ale domnii mele la ținutul ¹⁾);—vă facem știre tuturor pentru doi oameni ce s'ar găsi fără bani în visterie rugătorul nostru potropopul Mihalache dela s(fe)tii Nicolae,—iată că după cărți vechi ce au avut dela domnii ce au fost mai înainte de noi, domniia mea m'am milostivit și i-am aceeași oameni, ca să fie pentru slujba casii lui și i-am ertat de toate dările și angheriile, ori câte ar fi pre altă țeară, ei nimărui nimic alt să nu dea, fără cât numai la vreamea hărtii lor de om câte un galben, iar cu altele să nu fie supărați nici cu chile, nici cu ialovițe, nici cu c(i)verturi, nici cu altele. Drept acia văzând carte domnii mele, precum poruncim așa să urmați, nime cu nimic pă acei oameni să nu-i învăluiască, că cine le-ar face mai mult val vor fi de certare dela domniia mea. Așijderea nici bucatele lor pentru alții să nu să ia, nici țărani cu dănșii la nimic să nu-i amestece.

7247 (1739) Fev(ruare) 20 dui.

(Idem fila 444 verso).

1736 (7244) Aprilie 10.

Grigorie Ghica voevodul Moldovii întărește mila ce-au avut și dela alți domni, călugărilor de la sihastria din Codru Delenilor.

¹⁾ Loc alb în act.

Io Grigorie Ghica Voevod, boziiu milostiiu gospodar Zemli Moldavscoi.

Facem știre cu ac(i)astă carte a domnii meale tuturor cui să cade a ști, pentru sfânta sihăstrie din Codrul Deleanilor, unde iaste hramul sfântului ierarh de minuni făcătoriu Nicolae, dela care sihăstrie viind înaintea domnii meale rugătorii noștrii părinții călugărași ne-au arătat cărți domnești de milă ce au avut de chiverniseala vieților, pre care am voit domniia mea a le întări și a-i milui dintru osebita mila noastră. Și drept acia m'am milostivit și din cât ne-au dat îndemna le-am făcut obiceiiu de milă, ca să aibă a scuti o sută de stupi de deseatină—nici un ban de deseatină să nu dea; și să aibă a lua din vama cea mare gd. și câte doao ocă untdelemn și câte o litră de tămăe pre lună pre toate lunile peste tot anul nelipsit, ca să fie ajutoriu și miluire sfintei sihăstriei. Așijderea și pentru trei liude oameni streini ce vor avea de poslușanie sihăstriei, iarăși din mila domnii meale să fie erțați de toate birurile ori câte ar fi pă alți pământeani, ei nici odată cu nici un tel de bir să nu să supere. Și ca să n'aibă ei supărare nici la vremea hărtilor li s'au dat pecetluituri roșii pă fețele lor, să fie cunoscuți dintr'alții; numai ei să fie purtători de grijă la toate poslușaniile sihăstriei. Așijderea și la vremea văcăritului să aibă a scuti de văcărit doao vite și doi cai—nici un ban văcărit să nu dea, iar și părinții călugări ce

vor fi petrecători la acea sfântă sihăstrie să aibă a ruga pre milostivul Dumnezeu pentru sănătate noastră și a fiilor noștri și a pomini numele nostru și a părinților noștri la sfântul marele jărtve[*I*]nic. Ci dar poruncim domnia-meă și și dumneavoastră, carii veți fi cu aceste slujbe la ținutul Harlăului, văzând carte domnii meale să vă supuneți cărții și mai multă supărare să nu faceți. Asijderea și care veți fi vameși să dați ac[iastă] puțină milă ce sau orânduit sihastrii fără nici o zăticnire. Deci și după a noastră viață și domnie, pre cine va milui Dumnezeu cu domnia aceștii țări a Moldovei: din fii noștri sau dintr'alt neam, poftim ca să nu supere a noastră milă ce am făcut cu ac[i]astă sihăstrie, precum nici noi nam stricat daniile și miluirile altor luminați domni ce au fost mai nainte de noi, ci mai vârtos să aibă a da și a milui și a întări pentru a lor veac[i]nică pomenire. Inșă acest untdelemn și tă-măe poruncim să li să dea pe 6 luni odată. Ac[i]asta scriem.

7244 (1736) Aprilie 10.

(Acad. Rom. Cond. 237, fila 422).

(Cu trei ani mai înainte 1733 Sept. 1 aceeaș milă, dela Constantin Mavrocordat. Idem, fila 422 verso).

1712 (7220) Ianuarie 18.

Nicolae Alexandru Voev-mold. înnoește mila preoților dela biserica domnească din Bârlad.

*Io Nicolae Alexandru Voevod bozi(i)u milostiv
gospodar zemli moldavscoi*

Adecă au venit innainte domnii mele rugătorii nostri, preoții și diiaconii dela bisearica cea domnească din târgu din Bărlad, care iaste zidită de răposatul Vasilie Vodă, jăluind pentru cărți de milă c[i]-au avut pă obiceiiu dela alți domni de demult;—le-au perit cărțile astă vară pă răscoale, când au prădat Tătarii Țeara-de-jos la zilele lui Dumitrașco Cantemir vodă, că sau hăinit și au arsu de tot și târgul Bărladul și sfințele bisearici cu totul. Pentru aceaia domniia mea mam milostivit și leam înnoit carte pă cum au avut obiceiiu de milă și dela alți răposăți domni bătrâni, ca să fie în pace de dajde împărătească și de dajde domnească și de toate dările și angheriile, pre câte ar hi pre alți preoți în țeara domnii mele. Așijderile și pentru deseatina de stupi și goștina de oi și de mascuri prăsăt, bucate vor avea 2 preoți și 2 diiaconi, să aibă scuteală pe obiceiiu, precum scutesc și alți preoți domnești de prin alte târguri de pre la alte bisearici domnești. Așijderea și pentru doi țarcovnici și 2 poslușnici, ce vor fi aceștii sfintii bisearici, iarăși să fie în pace de toate darile și angheriile,—nici târgoveții la nimic de dănși să nu să ameastece, făr de cât ei să fie de poslușanie la sfânta bisearică, pă cum iaste obiceiiu lor. Așijderea le-am întărit domniia mea, ca să aibă preoții a-ș lua și venitul lor după obiceiiu la zioa târgului 4 bani de vită, doi bani cela ce vinde și doi bani dela cela ce cumpăra; și de cal

2 pot[roci]—un pot[roc] dela vânzător și un pot-roc]; dela cumpărător și câte doi bani de toată doghiana și de carul de peaște 2 ocă de peaște și dintr'altele după obiceiul. Pentru aceeaia dumnea-voastră boiari și toți slujitorii și olăcarii și podvodarii și conăcarii și mezilgii și vornicii de Bărlad și soltuzul cu părgarii,—văzând carte noastră, iar voi toți să le dați bună pace, întru nimic val să nu le faceți nici bucatele lor pentru târgoveți sau pentru alți țărani să nu le trageți, căci ei sânt rugători la sfânta biserică, ca să nu li-să stingă pomana și mila acelor luminați domni ce au fost mai înainte de noi; că cine sar ispiti a le face val cât de puțin, păste carte domnii meale, de mare certare va fi. Asijderea să fie în pace și de pogonărit de vii. Ac[i]asta scriem.

Ghenarie 18 dui (zile) 7220 (1712).

Tvorago gospodstva

Axinte Uricariu

(Acad. Rom. Cond. 237 fila 404) verso.

1733 (7241) Mai 25.

Cost. Nicolae vodă întărește mila la doi preoți și diaconi dela biserica domnească din Bărlad.

*Io Costandin Nicolae voevod boziiu milostiiu
gospodar zemli Moldavscoe.*

Scriem domniia mea la boiari și la toți slujitorii, carii veți umbla ori cu ce fel de slujbă a domnii meale la ținutul Tutovii și la târgul Bărladul;—facem știre tuturor pentru rugătorii noștri doi preoți și doi diiaconi dela sfânta bi-

searică domnească din târgul din Bărlad ce-i zidit de răposatul domnu Vasilie Vodă. Dacă veți vedea carte domnii mele să aveți a le da pace de dajde domniască și de alte dări și angarii de toate, câte ar fi pre alți preoți în țeara domnii mele, nimărui nimic să nu dea. Așijderea și pentru deseatina de stupi și de goștina de mascuri și de oi vor scuti pe obiceiul precum scutescu și alți preoți după la bisearicile domnești. Așijderea și pentru doi țârcovnici și doi poslușnici acei sfinte bisearici, ce vor hi de poslușanie, iarăși să fie în pace de toate dările și angariile. Nici târgoveții de acolo din târgu la nimic cu dânșii să nu să amestece, făr de cât ei să fie de poslușanie la sfânta bisearică, după cum iaste obiceiul lor. Așijderea le-am întărit domnia mea acestor preoți ca să aibă a-și lua venitul lor după obicei la zioa târgului 4 bani de vita ce sar vinde,—2 bani să dea vânzătorul și 2 bani cumpărătorul; și 2 pot(roci) de cal—un pot(roc) să dea vânzătoru 1 pot(roc) cumpărătoru și câte doi bani de toată dughțana după la neguțatori; și de carul de peaște 2 ocă de peaște și dintr'alte de toate pe obicei, precum le scriu testamenturile și dela alți domni ce-au fost mai înainte de noi de milă și de întăritură. Așijderea și pentru pogonăritul de vie încă să aibă pace acei preoți și diiaconi, nici bucatele lor pentru alții să nu le tragă. Pentru aciia dumnea-voastră boiari și slujitori și olăcari, podvodari, conăcari și vornici de Bărlad și tu șoltuze cu părgarii toți să aveți a le da bună pace: întru nimic de dânșii să nu vă atingeți, căci domnia mea mam milostivit și leam

înnoit și leam întărit mila ce au avut, ca să fie în pace de toate aceaste câte scrim mai sus. Iar cine le-ar face cât de puțin val păste carte domnii mele, unii ca acii vor fi de mare certare de la domniia mea. Ac(i)asta scriem.

Mai 25 dui (zile), 7241 (1733).

(Idem, fila 405).

(7250 Oct. 29).

Costandin Neculai Voev. Mold. scrie boerilor țării Rumânești în privința napăstuirilor proigumenului dela Radul-Vodă, care se află venit cu Domnul în Moldova.

*Io Costandin Nicolae Voevod, boziiu milostiu
gospodar zemli Moldavscoi.*

Cinstiți și ai noștri de bine voitori, dumneavoastră boiari caimacani ai țării Rumânești sănătate poftim dumneavoastră dela Dumnezeu. Am înțeles domniia mea precum egumenul dela Radul Vodă și alții jăluesc de oare care strâmbătăți, că ar fi având de cătră proegumenul ce au fost acolo la Radul Vodă, carele au venit aici cu noi, pre care noi întrebându-l el să apără că-i năpăstuit și nevinovat acelor pricini ce să arată asupra lui și pentru ca să să lumineze mai în adevăr dreptatea lui,—iată că lam trimis la Focșani, pentru care și dumneavoastră să porunciți egumenului dela Radul Vodă și altora,— cine ce pricini va avea cu dânsul—să vie și el la Focșani până la 20 zile și acolea stând față,—la socoteala va da el seamă pentru toate și

să vor hotără pricinele precum va arăta dreapta.—Ac[i]asta și fiți d[umnea]-voastră sănătoși.

Octomvre 29, 7250 (1741)

(Acad. Rom. Cond. 237, fila 358 verso)

1733 (7241) Iunie 20.

Costandin Nicolae voevodul Mold. scutește de camână, de bezmăn și altele, pe arendașii mitropolii din Târgul Suciava.

*Io Costandin Nicolae voevod boziin milostiuu,
gospodarr zemli Moldavscoi.*

Facem știre cu ac[i]asta carte a domnii meale, tuturor cui să cade a ști, pentru orândarie din târgul Sucevii, ci iaste a sfintii mitropolii, la care sfinția sa prea cinstitul părintele mitropolitul nostru, chir Antonie mitropolitul, puind orândari 2 jidovi, anume Ilie și Iacov, domniia mea încă și mam milostivit, ertându-i pă acei 2 orândari să aibă pace de camană, de bizman de cepărit și de boor și de alte beleale ce iaste pă căr[ciu]me de toate, și de cei cincii lei de pimniță; și ori ce ar vinde ori vin ori miei să aibă bună pace de toate, câte scriem mai sus. Așijderea și jidovii ce ar veni streini sau cei de loc, ca să aibă a da 2 bani de șfară orândarilor după obiceiul vechiu și să fie slobozi a vinde, orândarii să nu oprească. Deci și voi vornici de Suc[i]ava și voi târgoveți de acolo, acestor orândari să le dați bună pace de cai de olac, de podvăzi, de conace și de toate cheltuelile, câte ar fi pe târgu întru

nimic la nici unile cu voi să nu-i amestecați, pentru căci sau ertat de toate aceaste. Numai ei birul vistierii să-l plătiască, pentru ca să dea dintr'acea orândărie untdelemn, tămăia, c[i]ară la sfânta bisearică mitropolie după obicei, care și de la alți gospodari ce au fost mai nainte de noi au avut ac[i]astă milă. Pentru ac[i]asta poruncim l . . . . faceți acestor orândari, că cine lear face mai mult val păste cartea domnii mele, unii ca aceia vor fi de mare certare de la domniia mea. Intr'alt chip nu va fi.

7241 (1733) Iunie 20.

Idem, fila 363 verso).

1734 (7243) Noembre 8.

Costandin Nicolae voevod Mold. miluește m-rea Dancul din Iași, care este închinată la m-rea Xeropotam din muntele Athos cu câte 100 lei din vama domnească, pe fie-care an.

*Io Costandin Nicola voevod boziin milostii,
Gospodar zemli Moldavskoii.*

Facem știre cu ac[i]astă carte a domnii mele tuturor—tuturor cui i sar cădea a ști,—de vreme că sfânta bisearica noastră a pravoslavii, pur[u]-rea ne aduce aminte și ne îndeamnă, zicând: cereți întâiu înpărăția ceriului să o căștițați că toate și altele nu va lipsi voaoă. Și ac[i]astă poruncă a domnului cu toată osărdie să cade să o împlinim cu faptele ceale bune și milostenie, pentru că cu adevăr, cela ce va socoti și va milui

pre cei lipsiți, unul ca acela nici odată nu va săraci, ci nelipsit vor fi la dănsul toate de ajunsu și vor crește și să vor înmulți; că pururea are Dumnezeu întru pomenire acea milostenie a noastră și trimit la noi îngeri povățuitori de ne povățuescu întru toată calea cea bună, atăta întru viața [a]c[i]asta pământească, cât și după mo[a]rte în lumia care va să fie însutit ne plătește Dumnezeu, acea milostenie; că, când dă cineva milostenia sa cu inimă curată,—însuși Domnul H[risto]s primește de la noi și iaste înprumutat tuturor acelor milostivi; și ac[i]asta ne izbăvește și de muncile ceale de veaci și ne face moștani împărății cerești. Ci fiind dar milostenie de atăta folos sufletescu, cum dar să nu cercetăm a alerga cu toată evlavia cătră facerile de bine și mai vartos milostenia ca să câștigăm acel sufletescu dar, carele iaste făgăduit următorilor. Ci voind și domnia mea a ne arăta următori poruncii cei dumnezești, socotit-am pentru sfânta mănăstire ce să numește Dancul de aici din Iași, unde iaste hramul sfântului marele voevod arh[angh]el Mihail, carele iaste închinată la sfântă mănăstire Xeropotam ot Sfântagora, care fiind o mănăstire slabă fără moșii, fără venituri și vrând ca să-i facem ceva ajutor de milă spre chiverniseala ei, mam milostivit domnia mea și din osebită milă noastră o am miluit, ca să aibă a lua pre tot anul den vama cea mare câte 100 de lei pre an, la zioa marelui voevod arhanghel Mihail. Inșă când va fi vama dată în credință, atunce să să dea acești bani din venitul domnii, iar când va fi dată în cumpăratură, să aibă a să

da acești bani din venitul vameșilor celor mari, ce vor ținea vama;—numai pre tot anul nelipsit să să dea, nici odată ac[i]astă milă a sfintei mănăstiri să nu să lipsească, ca să fie de chiverniseala sfintii mănăstiri și să meargă ce-va venit pre an și la acea mare sfântă mănăstire dela Sfântagora. Și ac[i]asta am întărit domnia mea cu acesta al nostru dom[nesc] hrisov, ca să stea ac[i]astă milă nemutată și nestrămutată în veci. Ce dar pentru acest lucru plăcut lui Dumnezeu, poftim domnia mea și rugăm cu dragoste dumnezeiască și pre domni, care în urma noastră vor veni în scaunul țării aceștii. Precum noi hrisoavele, care leam găsit făcute de cei mai denainte pravoslavnici domni leam înnoit și nestrămutat leam păzit; așa domnia lor găsind acest hrisov al domnii mele de ac[i]astă milă aceștii mănăstiri, îndemnăm și poftim ca toate acestea câte coprind într'ansul să le întărească și să miluiască neîngăduind nici într'un chip a să strica și a să părăsi mila ac[i]asta, ce mai vărtos cu cuget dumnezeescu să să silească și ac[i]astă milă, cătră ac[i]astă sfântă mănăstire să întărească, să rămăe în veci neclătită și nestrămutată. Că păzind ac(i)asta neîndoit în veci vor avea prinblând pe stăpânul H(risto)s și pe ai lui poslușnici călugări ce să află petrecători la acea casă fierbinți mijlocitori și către dănsul rugători. Și stăpânirea lor va fi pac(i)nică și neclătită și sufletelor întru mântuire. Și întărim hrisovul acesta cu tot sfatul domnii mele boiarii cei mari ai divanului domnii mele, dumnealor: Costandin Costache Vel Logofăt, Sandul Sturzea Vel Vornic dolnii zemli, i Iordache Can-

tacozino Vol Vornic vișnii zemli, Costandin Roset hatman, i părcălab Suc[i]avschii, Mihalache Roset vel Postelnic, Andrei Roset vel spătar; i Iordache Roset vel Paharnic, i Ioniță Cantemir Vel Ban, i Teoader Palade Vel Vistier i Ion Bogdan Vel Stolnic i Constandin Balș vel medelnicer; i Iordache Roset vel clucer, i Armago Sărdar, i Costandin Caragea vel sluger, i Dimitrie Vel Pitar, i Lupul Bogdan Vel Șătrar. Și sau scris acest hrisov în scaunul domnii mele în Iași.

7243 (1734) Noemvre 8.

(Idem, fila 364)

1712 (7220) Martie 15.

Nicolae Alexandru voevod întărește privilegiul ce-au avut mănăstirea Mira, de a lua pe tot anul dela vama Focșanilor, câte 60 ughi și altele.

Io Nicolae Voevod, boz[i]iu milostiiu gospodars zemli Moldavscoi.

Adecă au venit înaintea noastră și denainte a lor nostri moldovenesți boiari a mari și a mici rugătorii nostri Paisie, egumenul și cu tot săborul dela sfânta mănăstire Mira, ci iaste la ținutul Putnii, pe apa Milcovului, care iaste zidită de răposatul Costandin Cantemir voevod, unde iaste hramul sfântului și de minuni făcător, a lui H[risto]s ierarh Nicolae, și neau arătat drease cu blestem legat dela ctitorul lor, de mai sus numitul Costandin Vodă, asijderea și dela alți domni de întăritură, pentru un obicei ciau făcut sfintii mănăstiri Mirii, ca să aibă parte din vama

Focșanilor, câte 60 ughi într-un an și dela mortasipie, iarăși 60 ughi într'un an, care fac peste tot 120 ughi. Inșă cei 60 ughi ce să pomenescu să să dea din vama aciia, să nu fie din vama domnească, ci să fie dela vameșii, carii or cum-păra vama; iar cei 60 ughi din mortasipie să să dea din seama domnească. Iar de să va prileji să nu să vânăză nici vama; nici mortasipiia, ci de să va da în credință,—să aibă domniia a da o sută și doazeci de galbeni la sfânta mănăstire, ce să pomenească mai sus. Drept aciia și domniia mea, deacă am văzut aceale drease, adevărate, de milă și de întăritură dela acei luminați domni nam surpat acea milă, ci iarăși asemenea mam milostivit di iam dat și am înnoit și iam întărit și dela noi sfintei mănăstiri Mirii, cu acești 120 ughi, precum să pomenescu mai sus, ca să aibă ac[i]astă milă dela domniia mea pre ac[i]astă așezare. Intru aciia și în urma noastră, pe care va milui Dumnezeu cu domniia a țării noastre a Moldovei—ori din frații nostri sau din fiii nostri sau și dintr'alt neam strein, poftim ca să nu surpe ac[i]astă milă, ci mai vârtos ca să aibă a da și a întări, pentru a sa veac[i]nică pomenire.

(Idem, fila 366).

1712 (7220).

Nicolae Alexandru voevod întărește m-rei Mira dreptul de a ține câte 30 poslușnici.

*Io Nicolae Alixandru voevod boziiu milostiiu
gospodar zemli Moldavskoi.*

Adecă domniia mea mam milostivit, și am dat de am înnoit și am întărit sfintii mănăstiri ce să chiamă Mira după Milcov, care iaste zidită din temelie de răposatul Costandin Cantemir vodă, pentru obiceiul poslușnicilor, ca să aibă a ținea sfânta mănăstire poslușnici, nu numai fiește când, câte 30 de oameni cu așăzarea pă cum țin și sfintele mănăstiri Ierusalimului, cu ruptu, câte trei ugi de om întru an să dea vistierii. Și acești bani să-i dea în patru c(i)ferturi, iar altă nimic peste an,—nici mai mult, nici mai puțin să nu dea; nici la birnici la rânduiale, nici la hărtii, nici la pecetluituri, nici la tumărit, nici sulgiu, nici iliș, nici podvozi, nici conace, nici meuzil, nici braniște, nici la altele: ori câte ar eși și sar scoate pre alți mișăi in țeară domnii meale,—iar la ei la nimic să nu dea, nici cu țara la nimic amestecați să nu fie, fără cât rupta lor să-și plătească pe patru c(i)ferturi. Așijderea și pentru deseatina de stupi și goștina de mascuri și de oi, pre câte bucate vor avea acești 30 de poslușnici, cari vor fi scriși tot anume la tabla visterii—cea de rupta lor, să aibă ai (lua) goștina și a le lua deseatină de stupi și de mascuri și de oi egumenul care-i va fi stăpănitior la sfânta mănăstire la Mira; iar goștinarii de oi și de mascuri și deseatinici de stupi cei de țeară să n'aibă treabă la bucatele poslușnicilor, căci acest venit lam lăsat domniia mea, ca să fie de ajutor la sfânta mănăstire de untdelemnul la candile și de

tămăe și la alte cear tribui,—precum le scriu cărțile și dela alți domni ce au fost mai nainte de noi.—Pentru aciaș în urma noastră, pre carele va milui Dumnezeu cu domniia țării noastre a Moldovei, poftim ca să nu surpe ac(i)astă milă și întăritură sfintei mănăstiri, ce mai vărtos să aibă a da și a întări, pentru a sa veac(i)nică pomenire.

7220 (1712) Mai 20.

(Idem, fila 367).

1735 (7243) Iunie 5.

Costandin Nicolae voevod hotărăște, anume ce scutiri să aibă m-rea Mira, care este închinată la m-rea Vatopedului.

*Costandin Nicolae voevod, boziuu milostiiu
gospodar zemli Moldavscoi.*

Facem știre cu ac[i]astă carte a domnii meale tuturor cui să cade a ști, de vreamă că sfântele mănăstiri și bisearici, care sânt lăcașuri dumnezești, nau vrut Dumnezeu ca să chivernisească cu alt mijloc, fără cât cu milosteniia pravoslavnicilor creștini, precum ac[i]asta și aiavea iaste, că cei ce au zidit sfintele mănăstiri leau și înzestrat cu moșii cu bucate și cu alte daruri; alții și cu obicei leau întărit cu venituri din veniturile domnești, pentru ca să câștige veac[i]nica pomenire și ușurarea păcatelor. Aseaminea dar și domniia mea socotind că niguțătorii a-

ceștii lumi scurtă iaste, și nimic mai bun omului în toată viața sa ce să ostănească în lume nu iaste, fără căt numai faptele bune și milosteniia ce va face întru viața sa, puind înainte și cuvintele lui Eclisiastis, unde zicea, că vremi iaste a trăi și vremi a muri, și dea pururea să cade tot omul a nu socoti cea trecătoare, ci tot ceale viitoare, că aceste pământești și văzute sânt până la vreme, iar ceale nevăzute veac(i)nice sânt; încă folosul miilostenii iaste și ac(i)asta, după cuvântul a singur Domnului nostru I(su)s H(risto)s, unde zice: dați și vi să va da voao, și fericească pă acei milostivi, că acia să vor milui;—drept acia fiind milosteniia și faptele bune de atăta folos, cum să nu alearge fiește-carele cu toată osărdie a (în)plini porunca Domnului, ca să câștigăm acel sufletescu dar, carele iaste făgăduit următorilor de fapte bune, la care și noi din tot sufletul a ne arăta poftim. Luată-am aminte de rândul sfintii mănăstiri Miirăi de pe Milcov, unde iaste hramul sfântului ierarh a lui H(risto)s Nicolae, pră care mănăstire vrând domniia mea a o aduce la mai bună stare și mai mult fiind îndemnat de multa evlavie ce avem cătră sfântă mănăstire, și pentru ca să meargă de aici, dela ac(i)astă mănăstire ajutor de milă și la sfântă mare mănăstire Vathopedi dela S[fen]tagora unde iaste închinată mănăstirea ac(i)asta, mam milostivit domniia mea și din osebita mila noastră, iam făcut obiceiul de milă sfintei mănăstiri din venitul domnescu, ca să aibă a scuti fiește când deseatina de stupi până la patru sute de stupi și goștina de oi până la cinci sute de oi, nici un ban să nu dea, așij-

derea și pogonăritul pă doazeci pogoane și vedritul până la o mie veadre, iarăș nici un ban să nu dea, după cum și sfintele mănăstiri a sfântului mormânt, ca să fie ac(i)astă milă de chiver-niseală sfintii mănăstiri și de ajutorul a marii mănăstiri Vathopedi. Și întărim cu acest hrisov al domnii meale, ca să rămăe ac(i)astă milă stătătoare. Așijderea și după a noastră viață și domnie, în urma noastră,—pe care va milui Dumnezeu cu domniia pământului Moldovii, ori din fiii noștri sau din neamul nostru sau dintr'alt neam strein, poftim pre iubiții domni, ca să nu strice ac(i)astă milă, ce am făcut aceștii mănăstiri, cum nici noi nam stricat daniile și miluirile ale altor luminați domni, c(i)au fost mai nainte de noi, ci mai vărtos ca să aibă a da și a milui și a (î)ntări pentru a lor cinstită veac(i)nică pomnire. Iar cine ar îndrăzni a strica, părăș să fie înaintea strașnicului județ, hramul aceștii sfinte mănăstiri. Și pentru mai mare credință întărim hrisovul acesta cu sfatul a tuturor boiarilor celor mari ai divanului domnii meale: Costandin Costache vel logofăt, Sandul Sturzea vel vornic dolnii zemli, Iordache Canta vel vornic vișnii zemli Costandin Roset hatman i părcălab Suceavii, Mi-halache Roset vel postelnic, Costache Razul vel spătar, Ioan Cantemir vel ban, Ianache Roset vel paharnic, Toader Palade vel vistier, . . . vel stolnic, Costandin vel comis, Lupul Bogdan vel medelnicer, Radul Racoviță vel clucer, Costandin Caragea vel sluger, Costandin vel căminar, . . . vel jăcnicer i Dimitrie vel pitar, . . . vel

șătrar. Și nimeni altul să nu să ameastece peste acest hrisov al domnii meale.

7243 1735) Iunie 5 dui.

(Idem, fila 367 verso).

1733 (7241).

Costandin Nicolae Vodă, pentru 100 lei ce are să ia M-rea Răchitoasa dela mortasipia din Galați.

Io Costandin Nicolae Voevod, boziin milostiin gospodar zemli Moldavskoi.

Căți cu duhul lui Dumnezeu să poartă, acești fiu lui Dumnezeu sănt—zice dumnezeescul apostol—căruia îi urmează alergând, care ne sănt iubitori de dreptate și cu bună nevoința nevoindu-se ceale dorite căștigară, iar ceale pământesti pământului lăsără, și cătră ceale cerești cu fapte bune să lipiră; și acel glas de bucurie auzind: veniți toți cei ce v'ați ostenit și îngriuiți săn-teți și eu voao odihnă voi da, veniți blagosloviții părintelui meu de moșteniți împărăția cerului, care iaste gătită voao dela începutul lumii, pentrucă unii sau ostenit cu milostenii și cu îndurări, iar alții cu rugăc[i]uni și cu bdenii (sic) și cu posturi a să mântui de păcate, încă și alți mulți—munci au răbdat, ca să împărățască cu H[risto]s. Aseaminea și eu robul stăpânului meu I[su]s H[risto]s, bun creștin și iubitor de Dumnezeu, io Costandin Nicolae Voevod, domnu, cu mila și cu darul lui Dumnezeu, stăpânitor a toată țeara Moldovii, bine am voit dela domnul dăn-

du-ne noao cu bună voirea cu curată și luminoasă inimă a domnii noastre, ca să proslăvim pre Dumnezeu ce neau proslăvit și pre noi cu scaunul domnii, cu mărirea mau înălțat, și aducându-ne aminte, că mulți pământeani ceale cerești au câștigat precum și dumnezeiasca scriptură mărturiseaște zicând, să facă fiește carele neguțător până iaste târgul, pentru aciia și noi am râvnit celor ce au fost mai nainte de noi răposați și milostivi domni, carii dintru dânșii unii au zidit sfintele mănăstiri, alții au miluit de leau întărit cu venituri, ca să aibă pomenire veac[i]nică, de care luat-am aminte și domniia mea pentru sfânta mănăstire, ce să numeaște Răchitoasa, ce iaste în ținutul Tecuc[i]ului, unde iaste hramul adormirea prea sfintei de Dumnezeu născătoare și pururea fecioară Marie, maica Domnului nostru Isus Hristos, și din testamenturi de miluire ce-au avut dela domniia sa Mihai Vodă și dela alți domni pe toată mortasipiia Galaților, domniia mea încă am întărit cu acest testament, și măcar că ac[i]astă sfântă mănăstire au avut miluire dela domniia sa Mihai Vodă. pe toată mortasipiia Galaților,—numai de vream că acum au lipsit mortasipiia din seama domnii, fiind dată în seama a unora din boiari, carii o țin cu tocmeală și trag toate cheltuialile leamnilor și a lumânărilor; domniia mea am socotit și nici mănăstire să nu fie de tot păgubită n'o am lăsat, ci iam scos parte din venitul mortasipii dela Galați, să aibă acei boiari, ce ori ține mortasipiia a da și mănăstirii pre an câte o sută de lei pe tot anul nelipsit, ca să fie sfintei mănăstiri dela

domniia mea acest venit miluire pentru ajutorul sfintei mănăstiri, de acoperemântul bisearicii și a chiliilor și la alte ce ar trebui sfintei mănăstiri, ca să să tocmească și să să dreagă ce-ar strica, ca să nu să pustiiască, iar rugătorii noștri; părinții, călugări, egumenul și cu tot săborul, cari vor fi petrecători la sfânta mănăstire, să aibă a ruga pre milostivul Dumnezeu pentru sănătate noastră și pentru ertarea păcatelor părinților noștri și a noastre, și pre alți pravoslavnici creștini la sfintele taine și la dumnezeiasca leturghie și să ne scrie la sfântul și marele pomealnic și pă urma vieții noastre să aibă părinții a ne face pomenire din an în an, după cum iaste obiceiul creștinescu. Pentru aceia ori cari veți fi mortasipi în Galați să aveți a da acești bani deplin pe tot anul, nelipsit, pentru că am făcut ac[i]astă milă sfintei mănăstiri, pentru ca să fie stătătoare neschimbat neclintită. Iar după a noastră viață și domnie, pre carele va aleage și-l va milui Domnul Dumnezeu a fi domnu țării aceștie, ori din seminția noastră, ori din streini, cu glasul nostru cel de rugă către dănsul poftim, ca ori carele blagocestiv domnu ar ajunge în vreamă stăpânirii sale, să nu îndoiască firea, să lipsască ac[i]astă sfântă mănăstire de mila ce mai sus sau zis, ci ca să aibă a da și a întări sfânta mănăstire și Domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l miluiască întru a sa stăpânire cu lină pace și în cela veac, ce va să fie la repaos veac[i]nic sufletul să-i fie. Iar carele nu va întări, nici va înnoi mila ac[î]asta și ar surpă-o, unora ca aceloră maica preacista să-le fie păraș înainte dom-

nului nostru I[su]s H[risto]s la a doao venire, în zioa aceea la înfricoșatul județ să nu-i lungească Dumnezeu viața într'a lor cinste, procliș, anathima, afurisit de tot țiitorul Dumnezeu să fie și de 318 oteți și de alte sfinte săboară. Și spre a[ci]asta iaste și credința domnii meale, dumnea-lor: Costandin Costache vel Logofăt și Sandu Sturza vel vornic dolnii zemli și Iordache Cantacozino vel vornic vișnii zemli și Costandin Roset hatman i părcălab Suc[i]avschii i Mihalache Roset vel postelnic, Andrei Roset vel Spătar, Iordache Cantacozino vel Ban, Iordache Roset vel paharnic, Toader Palade vel Vistier, Ion Bogdan vel Stolnic, Costandin vel comis, și credința a tuturor boiarilor domnii meale mari și mici. Ac[i]asta am dat și am întărit sfintei mănăstiri ca să să știe.

7241 (1733) Iunie 5 dui (zile).
(Idem, fila 368).

1733 (7241) Iunie 2.

Costantin Nicolae Vodă pentru unt-de-lemnul ce are să ia mănăstirea Răchitoasa.

*Io Costandin Nicolae Voevod, boziiu milostiuu,
gospodar zemli Moldavscoi.*

Adecă domniia mea mam milostivit și din o-sebită mila noastră, am miluit pre sfânta mănăstire Răchitoasa, unde iaste hramul adormirii prea sfintei de Dumnezeu născătoare și pururea fec[i]oa-rei Marie, ca să aibă a lua din vama domnească dela Galați câte doao oca de untdelemn pre

lună pre tot anul nelipsit, ca să fie pentru candele la sfânta mănăstire. Pentru acia care veți fi vameși, văzând carte domnii meale să aveți a da acest untdelemn pe toate lunile pe toți anii deplin. Așijderea și după a noastră viață și domnie, pre cine Dumnezeu va aleage a fi domnu aceștii țării a noastră, ori din fii noștri, ori dintr'alt neam strein,—poftim pre iubiții domni, ca să nu surpe danie și miluire noastră, ci mai vartos să aibă a da și a milui și a întări, pentru a sa veac[î]nica pomenire. Ac[i]asta scriem.

7241 (1733) Iunie 2 dui (zile).

(Idem, 369 vesu).

1734 (7243) Sept. 15.

Constantin Nicolae Voevod, domnul Moldovii scutește, mănăstirea Răchitoasa de desetină, goștina, etc.

*Io Costandin Nicolae Voevod, boz[i]iu milostiin
gospodar zemli Moldavscoi.*

Facem știre tuturor cui să cade a ști,—de vreme că sfintele bisericesti a pravoslavii, ce să află cu stare în parte neamurilor streine și mai vartos părinții călugări, ce sânt petrecători la aceale sfinte lăcașuri cu multă nevoe și greotate să luptă, având multe cheltuiiale, pentru starea și sprijineala sfintelor bisearici, ca să să păzască cu toată orânduială pravoslavii, carele alt ajutor de mângâierea lor de aiurele nu au, făr căt la mila pravoslavnicilor creștini nădeajdea lor

iaste, că așa au tocmit însuși stăpânul cerescu Dumnezeu, cum sfintele bisearici ca să n'aibă alt mijloc de chiverniseală, fără cât cu milosteniia;— drept aceia și domniia mea socotind că mila cine o va face către aceale sfinte locuri ce să află la parte streinătății cu cât mai mult și plata lor dela Dumnezeu va fi, măcar că sfânta milostenie iaste o roadă sufletiască întrecând pă toate bunătățile după cuvântul însuș domnului și mântuitorului nostru I[su]s H[risto]s c[i]-au răspunsu acelor ce lau întreat, că de vei să fi desăvârșit întru mântuire vinde avuția ta și o dă săracilor și vei avea comoară în cer; și [în]tr'alt loc iarăși fericeaște pre acei milostivi, că acei să vor milui. Drept aceia de vream că sfânta milostenie aduce atâta folos sufletescu, cu cât dar ni să cade neadormit a cerceta fieștecarele cu toată osărdie și a plini poruncă domnului, ca să câștigăm acel sufletescu dar, carele iaste făgăduitor următorilor de fapte bune și acelor milostivi, la care și domniia mea următori a ne arăta poftind și din multa evlavie c[i]am și avut cătră sfânta mare mănăstire Vathopede dela Sfântagora, care iaste zidită de vechii împărați creștinești și binevrând ca să-i facem ceva ajutor de milă, să-i meargă ceva venit pre an dela metohul său ce-are aici în țeara, anume mănăstirea Răchitoasa, mam milostivit domniia mea și iam făcut obiceiul de milă după cum au și sfintele mănăstiri a Eru-salimului,—ca să aibă fiește când a scuti până la cincisute stupi de deseatină și cincisute oi de goștină și pogonăritul de vii pe treizeci de pogoane și vedritul pă o mie vedre de vin,—pre acestea

toate nici un ban să nu de. Numai acești bani cât sar face să meargă din an în an milostenie la sfânta mănăstire Vatopedi, ca să fie de ajutoriu și chiverniseală sfintei mănăstiri. Și ac[i]asta am întărit domniia mea cu acesta al nostru domnescu hrisov, ca să stea ac[i]astă milă nemutat și nestrămutat în veci. Ci dar pentru acest lucru plăcut lui Dumnezeu, poftim domniia mea și rugăm cu dragoste dumnezeiască și pre domnii, care în urma noastră vor veni în scaunul țării aceștie, precum noi hrisoavele care leam găsit făcute, de cei mai de nainte pravoslavnici domni leam înnoit și nestrămutat leam păzit; așa și domniia lor găsind acest hrisov al domnii mele, de ac[i]astă milă aceștii mănăstiri, îndemnăm și poftim ca toate aceaste ce coprind într'ănsul să-le întărească și să-le miluiască, neîngăduind nici într'un chip a să strica și a să-părăsi mila ac[i]asta, ci mai vârtos cu cuget plăcut lui Dumnezeu să silească și ac[i]astă milă cătră ac[i]astă sfântă mănăstire să întărească, să rămăe în veci neclătită și nestrămutată, că păzind ac[i]asta neîndoind în veci vor avea pre blând pă stăpânul H[risto]s și pe ai lui poslușnici, călugări ce să află petrecători la acea casă fierbinți mijlocitori și cătră dănsul rugători și stăpânirea lor va fi pac[i]nică și neclătită și sufletele lor întru mântuire. Și întărind hrisovul acesta cu tot sfatul domnii mele, boiarii cei mari ai divanului domnii mele, dumnealor Costandin Costache vel Logofăt, Sandul Sturzea vel Logofăt dolnii zemli Iordache Cantacozino vel Vornic vișnii zemli, Costandin Roset hatman i părcălab Suc[i]asvchii i Mihalache Ro-

set vel Postelnic, Andrei Roset vel Spătar, Iordache Roset vel Paharnic Ioniță Cantemir vel Ban, Toader Palade vel Vistier, Ion Bogdan vel Stolnic, Costandin Balș vel Medelnicer, Iordache Roset vel Clucer, Arnago sărdar Costandin Caragea vel Slugeri Dimitrie vel Pitar; i Lupu Bogdan vel Șătrar—toți boiarii cei mari. Și sau scris hrisovul acesta în scaunul domnii mele în Iași.

7243 (1734) Sept. 15.

(Idem, fila 369 verso).

Noembre 28.

O carte a egumenului mănăstirii Mira pentru a-și stăpâni moșiile.

O carte dată egumenului . . . . . de Mira, pentru moșiile sfintei Mănăstiri, ce zisă că are, anume: Milcovul, Mândreștii, Bahnele, Grângul Baloteștii, Găceștii, Clipiceștii ot Putna, Rugetul să Vălășcanii la Vrancea, Ag(i)udul, Crainicii, Odobeștii;—după hutărărea ce sau făcut dă obște să aibă a-și stăpâni fiește cine moșiile aceaste, care ar fi dreapte mănăstirești, puindu-și și Vornici pân sate, făcând slujba mănăstirii, tot omul ce va șădea pă moșie mănăstiri. Oricine și ce fel de obraz ar fi să aibă a sluji mănăstirii 6 zile ori la ce lar pune, și pe hrana ce ar avea pă moșiia mănăstirii să-și dea dijma pă obicei și pă oamenii cari i-au apucat banii steagului pă moșiile mănăstirii, tot acolo să șază.

Noem(vre) 28.

(Idem, fila 370 verso).

Noembre 28.

O carte a egumenului mănăstirii Răchitoasa pentru a-și stăpâni moșiile.

O carte dată . . . . . egumenul ot Răchitoasa pentru moșiile sfintei mănăstiri ce zice că are, anume pe Zeletini ot Tecuci, satul Văcărești ot Putna, Iliești; i Sătrăpănești ot Tutova; i Gligorești; i Săseștii ot Tecuci, Sănătești, Glăvănești, i Ghierghieștii, i Sățifeștii, i Hălăreștii, i Găgeștii, i Codrul Sărbilor, Odobeștii ot Putna;—după hotărârea ce sau făcut de obște, să aibă a-și stăpâni fiește cine moșiile sale, care or fi dreapte ale mănăstirii, puindu-și și vornici pe sate; făcând slujba mănăstirii tot omul ce va șede pe moșie mănăstirii—oricine și ce fel de obraz ar fi, să aibă a sluji mănăstirii 6 zile întru an ori la ce lar pune, și pe hrana ce ar avea pe moșiia mănăstirii să-și dea dijmă pe obiceiiu și oamenii, care iau apucat banii steagului pe moșiile mănăstirii tot acolo să șează.

Noembrie 28.

Idem, fila 370 verso.

1750 (7258) Mai 3.

Grigorie Ghica Voevodul Țării Românești dăruiește episcopii de Râmnic, casele banești din Craiova, ce erau făcute de Costandin Vodă Brâncoveanul.

Mil(os)tieiu b(o)jiio Io Grigorie Ghica voevod
i gospodarr zemli Ungro-Vlahischiia, davat g(os-

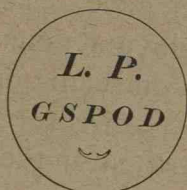
po)d(st)va mi siiu poveleaniiu;—oblăduitorii domni căroră li să încredințează și eparhii supt stăpânire creștineasca datorie au, a avea grije pentru ceale ce ară înțeleage și ar cunoaște că ar fi de folosul acei patrii, ca să le orânduiască și să le întărască mai ales cele ce sânt spre folosul și întărirea dumnezăeștilor lăcașuri, și cu cât mai vârtos să vor sârgui spre îndreptarea bunelor așezământuri și orânduiale cu atăta vor fi mai lăudați și mai slăviți întru domniia lor, că cu acesteă să cunoaște și să vede a fi la fii și nepoți, carii cata diadohii să învrednicescu dela Dumnezău cu stăpânirea și oblăduirea strămoșăscului scaunu. Deci de vreme ce toate faptele bune sânt plăcute lui Dumnezeu, cu cât dar mai mult ceale ce să facă pentru adaosul sfințelor lui Dumnezeu mănăstiri, la care neconteniț, să slăvește marele Dumnezău, și pomenirea făcătorilor de bine iaste necurmată. Drept aceea și domniia mea, de vreme ce din proniia cea de sus ca o soartă ni sau încredințat scaunul cel strămoșăscu, al pravoslavnicii țari rumânești, întâi și al doilea rându, nu numai ca un domn al țării, ci mai ales și ca un diiadoh, strămoșăscului nostru—avem datorie netăgăduită, a nu trece cu vederea lucrurile ceale ce să cunoscu că sânt și vor fi spre folosul atăt Dumnezăeștilor mănăstiri, cât și ale lăcuiitorilor țării aceștiia. Din care socotindă Domnia mea bine am voită spre sfânta și dumnezăiasca episcopie ce iaste în orașul domnii meale, care se numește Râmnicul de sus, unde să cinsteaște și să prăznuiască hrumul celui dintru sfinții, părintele nostru Nicolae

Arhiepiscopul Miralichiei, făcătorul de minuni,— îndreptând cârma acei episcopii de Dumnezeu iubitorul episcopul chyr Grigorie, carele făcând rugăciunea cătră domnia mea pentru casă ce au fost bănești în Craiova, ce sânt făcute din domnia răposatului domnii Sale Costandin Vodă Brâncoveanul cu cheltuială domnească, care casă fiind foarte dărăpănate și stricate de multă vreme, au cerut sfinția sa voe dela domnia mea, ca să le dreagă acele casă, să fie episcopești— fiind acolo aproape și bisearica de piatră, unde să cinstește și să prăznuește hramul sfântului marelui mucenic Dimitrie. Pentru că neavând episcopiia casă în Craiova, are mare zăticnire, când îi este mergerea la Craiova neavând stănostire episcopească. De care cerere și rugăciune a sfinții sale socotind domnia mea, că în orașul Craiova fiind scaun domnesc și de apururea află-să acolo ban mare, epitropul domnii mele, purtător de grijă a celor cinci județe de peste Olt, să cade dar a avea în Craiova mai adesea șezământ și sfinția sa, iubitorul de Dumnezeu episcopul al acei eparhii;— că aflându-să sfinția sa cu șederea mai adesea în Craiova va fi pentru mai bună îndreptare spre sufletescul folos al lăcuiitorilor dintr'acele județe; de vreme că în Craiova fiind scaun domnescu, de apururea mergând multe pricini de judecată, unde la multe trebuiaște hotărârea prin săvârșirea judecării bisăricești, și cunoscând domnia mea că cu cale iaste rugăciunea și cererea sfinții sale; bine amă voit domnia mea, de am dată aceste case sfinței episcopii a Râmnicului,— ca sfinția sa părintele episcopul Chyr Grigorie să

dreagă casele acelea după cum să cade, coprinzând într-o curte și acea biserică de piatră a sfântului Dimitrie, care să se numească de acum înaintea episcopiei în Craiova, ca să fie și sfintei episcopii de oareș carele folos, aflându-să episcopul mai adesea cu șederea în Craiova, fiind la mijlocul locului al acei eparhii episcopești, va putea fi sfinția sa înștiințat și cu privigherea și luarea aminte pururea va fi și spre mai buna îndreptare și sufletescul folos al lăcuiitorilor dintr'acele cinci județe de peste Olt. Întru aceia cu sfatul și blagoslovenia prea sfințitului Mitropolitului țării chyr Neofit și cu sfatul cinstiților și credinc[i]oșilor veliților boerilor domnii mele, am orânduit și am dat aceale case din Craiova, sfintei episcopii Râmnicului, printr'acestu cinstitu hrisovu al domnii mele ca să fie casă episcopești neștrămutat, iar domnii mele și părinților domnii mele vec[i]nica pomenire. Iată și mărturii am pus domniia mea: pan Grigorie Greceanu vel vornic, pan Costandin Dudescu vel spătar, pan Ianache Hrisosculeu vel Banu, pan Costandin Brâncoveanu vel Logofăt, pan Barbul Văcărescu vel Vistier, pan Ștefan Văcărescu vel Clucer, pan Grigorașco Ghica vel Postelnic, pan Iordache vel Păharnic, pan Nicolae Dudescu vel Stolnic, pan Nicolae Hrisosculeu vel Comis, pan Ianacache vel Slugger, pan Stavro vel Pitar, și Ispravnic Costandin Brâncoveanu vel Logofăt;— Și sau scris hrisovul acesta în anul al treilea într-o doua domnie a domnii mele, aici în orașul Bucureștii, de Toma Lo-

gofătul za Divan Sin mico logofăt Măreşescul
ot prez Olt.

Mesiţa (luna Mai) 3 leat 7258 (1750)

Io Grigorie Ghica Voevod

Costandin Brâncoveanu vel Logofăt procit.

(M-ss 2082, Condica episcopii Râmniculu, fila 13.—Acad. Rom.).

Afară de aceasta găsim mânăstirea Precista din Focşani iarăşi închinată mânăstirii Vatoped din sfântul Munte. Această mânăstire a fost zidită de domnitorul Nicolae Mavrocordat, carele a domnit între anii 1709—1716 şi care a făcut o construcţie solidă. Intre documentele publicate de călugării greci cu prilejul secularizării monastirilor închinat se vede un hrisov al domnitorului Grigorie Ghica din anul 1733 din care se vede că s-a închinat sfântului Munte:

«Cu mila lui Dumnezeu noi Io Grigorie Ghica Voevod, domn a toată ţara Valahiei. Au dat Domnia mea acest domnesc Krisov sfînteii şi dumnezezeşti mânăstiri din oraşul Focşani, care este despre partea Moldovei, unde se cinsteşte şi să prăznueste hramul uspeniei de Dumnezeu Născătoarei şi pururea fecioarei Mariei; care biserică din temelia ei zidită şi cu toate cele trebuincioase împodobită este cu cheltuiala D.-sale răposatului unchiului Domniei mele Nicolae Voevod fiind

domn țării Moldovei și este închinată la sfântul Munte la mănăstirea ce se zice Vatoped, ca să fie sfintei biserici milă dela domnia mea, să aibă a luare în toți anii Domniei mele dela ocnă din sarea domnească pe an bolovani două sute. Așijderea să aibă a luare și din vama domnească dela Focșani în toți ani pe ani câte zloți șasăzeci, ca să fie pentru ceară și untdelemn.... Domnia mea din mila cu care nea miluit mi-
lostivul Dumnezeu am bine voit de am dat și au dăruit la această sfântă biserică, mila ce s'a zis mai sus, ce să fie sfintei biserici de întărire. Iar domniei mele și răposăților părinților domniei mele veșnică pomenire.... Iar carele din domni ori din neamul nostru, or prăminteni(?), se va ispiti să strice mila aceste, îl supunem blestemului celui veșnic și osândirii de către fața Dumnezeului nostru la înfricoșatul său județ, fiindu-i pârâșă prea sfânta și prea curata Fecioara. Drept aceea dar întărim, și adevărim și încredințăm mila aceasta și cu acest hrisov al domniei mele spre știre neclătită, nestrămutată celor ce cuprind întru el după cum a fost dată și întărită de răposatul unchiul domniei mele Niculae Voevod cu hrisovul domniei sale întărind mila aceasta cu sfatul cinstiților și credincioșilor boeri celor mari ai divanului domniei mele. S'au scris hrisovul acesta în anul dintâiu al domniei mele aici în orașul domniei mele București, de Parvan logofetelul în cursul anilor dela zidirea lumii 7242 iar dela naștere D-lui și Mântuitorului nostru Iisus Hristos 1733 în luna Decembrie¹⁾.

¹⁾ Notițe istorice si arheologice Melhisedec pag. 308—310.

La închinarea mănăstirii Vizantea către mănăstirea Grigorie din sfântul Munte în anul 1777 de către Grigorie Ghica întâlnim ceva și mai ciudat. De cele mai multe ori cu prilejul închinării uneia sau alteia din mănăstiri întâmplător sau obligator luau parte unul sau altul din urmașii ctitorilor aceluia așezământ. Că acești depărtați urmași nu aveau chemare și drept a înstreina ceea ce nu le mai aparținea, nu încapă vorbă, totuși se caută ca cel puțin de ochii lumii să ia parte și câte unul din descendenții vechilor donatori. La închinarea mănăstirii Vizantea vedem că nici această slabă garanție nu se mai păstrează ci domnitorul singur, cu sfatul mitropolitului, hotărăște înstreinarea Vizantieii. În sine lucrul ne pare mai mult un caprițiu a dăruii patronului său sf. Grigorie din ceea ce nu era al său¹⁾.

Iată ce zice domnitorul Grigorie Ghica în hrisovul ce dă cu acest prilej: «Prin prezentul nostru hrisov domnesc, facem cunoscut celor în drept, că un călugăr, aparținând sfintei mănăstiri Grigorie dela muntele Atos, călugăr cu numele Ioachim, om înțelept și binefăcător, în cele după urmă timpuri ale anomaliilor, a răscumpărat de propria sa voe și prin mijlocirea propriilor săi bani și a diferitelor împrumuturi ce a făcut, mai mulți creștini din această țară, ce căzuse în robie și i-a făcut a-și redobândi vetrele lor. Deci luând în considerație această mare binefacere, făcută

¹⁾ Aceasta dovedește că adevărata credință dispăruse, că o fățarnicie indoctrinată îi luase locul și încep încercări, dacă este posibil a se înșela și Dumnezeu Aceasta ne aduce aminte de Totafotele la Iudei și ecatomba de sacrificiu la Romani schimbând capetele de vită cu acelea de usturoiu.

principatului nostru de către acest călugăr bine-
făcător și virtos, în dorința de a arăta recunoș-
tința noastră către mănăstirea Grigorie căria sus-
zisul părintele Ioachim aparține, l-am gratificat
cu largheță și de vreme ce sus zisa mănăstire
nu are în principatul nostru nici un metoh, dela
care ar putea avea oarecare profit, ca celelalte
mănăstiri dela muntele Atos, Eminența sa hotărî,
cu consimțământul nostru a dedica și a închina
acestei mănăstiri Grigorie, una din mănăstirile
acestei țări, ce sunt independente și nu sunt su-
puse altui loc, numită Vizantea, în ținutul Put-
nei cu toate averile ei mișcătoare și nemișcătoare.

1773 Ianuarie 30.

Cătră pre osfințitul mitropolit al Moldovei de
la egumenii monastirilor ¹⁾.

Plecată jalobă.

Starea în cari să afla mai înainte sfintele mo-
nastiri de adesele îngreueri și silnicii ci pătimea
în vremea jugului păgânescu iaste știută pre de-
plinu de cătră pre osfinția ta. Nu puțină bucu-
rie am simțitū toți de obște când s'au arătat cu
pre slăvire în pământul nostru biruitoarele arme
a pre puternicei și pre milostivii noastre Imp[ă-
rătese], având statornică nădejde cum că toată
starea să va alcătui întru mai bună prifacire, și
după urmarea toată nedreptatea și silnicia se
va dipărta, iar dreptatea va lăți puterea sa și

¹⁾ Publicăm un act de cea mai eloquentă descriere a timpu-
lui de jaf cărui căzuse toată lumea până și mănăstirile pe
timpul domniei fanoriote.

buna legiuire va întinde pre toți brațele sale. Cu adevăratu hotărâre s'au datu de cătră pre puternica dreaptă a pre înnaltii măririi: birul țării s'au rădicatū, lăcuiorii Moldovii s'au mângâiatu, toți fără îndoire aștepta curat ajutoriul cel osirdnicu și împreună lucrarea a mai marilor patrioți spre paza aceștii hotărâri și spre întemeierea bunei legiuri, însă spurcatul interesu și lăcomiea cea făr de sațiu, pururea s'au meșteșugitu în potriva bunii legiuri, ca să povârneasă și să surpe cu totul temeliile dreptății, nebăgând în samă legile țării și datoriea patriei. Aceiași lăcomie ș'acum socotind ca niște norocite aflări îndatoritele ajutorinți ce să cuvinū de cătră toți armilor celor începătoare, au început a îngreua pe ticăloșii lăcuiorii, nu după suma birului ce da fiști-care mai înnainte ci îndoitu poate și întreitu. Noi privind de a pururea cu durerea de inimă îngreueră și jafurile lăcuiorilor mai alesu a celor de pinū satele mănăstirești ci pățimescu, necontentit de cătră dumnealor ispravnici și de cătră toți aceia ce sint orânduți la strânsul rânduvelilor, adică mazili, ruptași, panțiri și alții(?). In multe rânduri am jăluitu dumilor sale boerilor divanului; am arătat toate pe largu, ne am rugat cu de adinsul ca să afli chipu de mijlocire nu videmu până acum după făgăduințele dumilor sale; nedreptățile nu să poprescū, jafurile nu să continescu, poruncile divanului nu să bagă în samă, fără numai cele ce să dau pricină de interesu, aceli să pun în lucrări de cătră dumnealor ispravnici cu toată cumplita nedreptate și jăfuire. Ticăloșii lăcuiorii au obosit, au slăbit, jalobile lor

nu să ascultă, dreptatea lor nu să caută, mânăstirile rămân fără cuviinc[i]osul ajutoriu și folos dela satile lor, răpirile, nedreptățile, jafurile, să cufundă ca plumbul, în adâncime, nu să väd, nu să cearcă;—toți să arată răvnitori patriei cei mai mulți cu fățarnicia interesului,—toți să laudă că slujăscu pământului și săvârșăscu poruncile împărătești, nädăjduind mai mari räsplätiri. Säracii să tânguescu, suspinându în îngreuera nedreptăților, în cât să primejduescü a-și pierde și însuși nädějdea, obșteasca mângäere, prea osfințite stäpâne, de nu va gräbi silința cea osirdnică și ajutoriu pre osfinții tale după arhipăstoreasca datorie, ca să gräești dumilor sale boerilor, și să-i îndemni cu de adinsul a popri toate jafurile și nedreptățile și a pune la o cale ränduelile divanului, ca să nu să facă cu îngreuera säracilor de căträ dumnealor ispravnici. Vor cade la diznädějde ticäloșii läcuitori;—dumnealor boerii divanului socotind cu greșalä, cum că di să vor vädä nedreptățile și jafurile ispravnicilor, poate să se întâmple în vremile viitoare vre-o nenorocită tämplare la pronomiile patriei acopär jafurile, apärä nedreptățile, vräjmäșuescu pe cei ce vor să le vädiască și dintr'aceasta să adaogü strämbătățile și răpirile dumilor sale boerilor ispravnici cu nebägară de samă a poruncilor și cärților divanului. Iată arätämü pre osfinției tale nedreptățile ce pätimescu läcuitorii de pin satele mânăstirești și cielälți căți nu sintu supt apärarea ispravnicilor; toate ränduelile ce vinu de la Divanu de provieantu și de furaju, di ialoviți, de carä de salahori, de cai de me[n]zelu,—dumnealor

ispravnicii nu socotescu ca după rânduita sumă de la divanu, să se împlinescă prin osăbite rânduile a dumilor sale întreitu și—împătritu; și după ce plinescu suma divanului numai de la o samă de sate, apoi la ceilalți eau bani: la provieantu câte 4 lei pi merți de popușoi i di mălaiu și câte 8 lei pe merța de grâu, osăbit că un sat ci este la rânduile provieantului pus 40 merți, nici cu 70 nu să poate plăti după măsurile ispravnicilor. La furaju iarăși numai cu o samă de sate au făcut suma fânului ce s'au rânduită de cătră divanu, iar de la celelante au luat bani fiști care ispravnic cât au voită și au putut, unii și câte 110 lei pe stânjănu(?), osăbit de clăcile de fănu ce au făcutu cu o samă din sate și mai pe urmă l'au vândut nu numai fânul cel făcută cu clăcile, ce și cel împărătescu, ș'acumu cu fânul locuitorilor ori de unde găsescu, ca să plinească trebuința armiei, de cari pricină să primejduescă a peri a multora bucate. La trebuința căratului fânului de la un locu la altu, cari l'au scutit de n'au cărat fănu, au datu bani, câte 50 sau 60 lei, după numărul oamenilor, rânduile carălor asămine o îndoescu și cele ce să prisosăscu piste soma divanului le țină pe la casele dumilor sale, de le mistuescă câte o săptămână două, apoi le eau și câte 5—6 lei de car și le dau drumul la salahorie; asăminea îndoescu și întriescu orânduile și de la unii eu bani, pe alții îi țină pe la casile dumilor sale de le muncescu cu săptămănilă; la rânduiala ialoviților asăminea urmare, câte 25 lei au luat de la unii și ialoviță. Au fost rânduială ca să strângă cai de me[n]zăl în

două rânduri pentru venirea și purcedirea grafului Orlov; strănsul acelor cai ca pe două văcărituri le-au căzut lăcuiitorilor, că n'au rămas cal pin sate sau pin târguri, sau ș'a drumeților cari să nu-ie; și până n'au datu câte 2—3 lei de calu sau și mai mulți, n'au pututu ca să-l scoată,— în scurt nu-i cu puțință a arăta pe largu mulțimea aflărilor și chipurile de iconomie ce facu ispravnicii, spre interesurile dumilor sale și strămbătățile, bățile și jafurile ce pătinescu ticăloșii lăcuiitorii și de cătră ispravnici și de cătră mazili și alți slujbași și zapcii și toate acestea le pătinescu, numai o samă din lăcuiitori, mai vartos cei de pinu satele mănăstirești, osăbit de satele dumilor sale și de mulțimea pușcașilor, a plăeșilor și a panțirilor ce dau scutelnici dumilor sale ispravnicilor. Noi cu dureri ne rugămū pre osfinției tale ca să arăți dumilor sale boerilor toate jalobile aceste, să le grăești și să mijlocești îndemnându-i în tot chipul ca să pui la o cale pin cinile aceste, că de nu le vor puni la cale și le vor trece iarăși cu vederea, adivărul arătăm pre înălsfinții-tale, că noi cu toții vom merge la pre înălțatul feld marșal și ne vom jălui pe largu de toate, că nu le mai putem suferi.

(Idem, pap. 231).

1733 Ghenar 30.

Eparhia Proilaviei.

In decursul acestui period întâlnim evenimente ce să rapoartă la eparhia Proilaviei și pentru a-

ceste motive este nevoie a scri câteva cuvinte asupra înțelesului ce trebuie să-i dăm:

Eparhia Proilaviei era sinonimă cu eparhia Brăilei sau a Ismailului, care mai înainte se numia astfel dela Brăila numită *Proilabum*. Existența eparhiei *Proilabum* își are explicarea în urmărirea evenimentelor istorice. Astfel pe la jumătatea veacului al cincisprezecelea Turcii au cucerit Brăila, au fortificat-o și au făcut dintr'însa o cetate turcească. De asemenea ei aveau sub stăpânire a lor tot litoralul Dunării și Mării negre, afară de Galați. Creștinii din aceste părți, ne mai fiind în relații politice și religioase cu autoritățile bisericești din țară erau conduși de o autoritate deosebită, de un episcop cu reședința în Brăila. De unde și numele de Proilav. Autoritatea lui a dăinuit atât cât a durat autoritatea turcească peste aceste locuri menționate mai sus.

Cele mai vechi documente istorice ce se cunosc până azi în care se vorbește de eparhia Proilaviei sânt:

La 2 Iunie 1641 Patriarhul Constantinopolului ridică la rangul de stavropighie biserica sf. Nicolae din Ismail. În acest document vorbind de Ismail, se arată, că el depinde de eparhia Proilavului, cum adesea se nume acea eparhie a Ismailului.

Cel dintâi mitropolit al Proilaviei pe care îl întâlnim în istorie este mitropolitul Ioanchie, care se judecă pentru puterile eparhiei.

Un alt mitropolit, ce întâlnim, este Daniel care muri în anul 1771. După moartea lui, pentru o vreme, pe timpul ocupațiunei Rușilor 1769—

1774, s'a desființat această eparhie și teritorul ei s'a împărțit deopotrivă între eparhia Munteniei și a Moldovii. Așa Brăila s'a trecut la Buzău; Ismail, Reni, Chilia, Achermanul, Benderul cu ținuturile lor, episcopiei de Huși; Hotinul, episcopului de Rădăuți.

După 1774 găsim mitropolit al Proilaviei pe Ioachim; în anul 1788 întâlnim mitropolit pe Chiril; iar în anul 1814 era mitropolit Calinic; după cum la anul 1821 se vede că era mitropolit Antim.

Vom publica mai la vale o serie de acte inedite din care se constată actul amintit numai în treacăt de episcopul Melhisedec în Cronica Hușilor.

1771 Ghenar. 10,

Cartea ce s'au dat episcopului de Huși, asupra eparhiei Proilavului din partea mitropolitului chir Gavriilu.

De vreme cî eparhiea cari să ocărnuia cu păstoria cea bisăricească după urmarea vremilor de către frăția sa Proilovul Daniil socotindu-să a fi dintr'un început din hotarul pământului și din păstoria Moldovvei, acum după proניה prea puternicului și a tot binele săvârșitorului Dumnezeu, învrednicindu-să din giugul cel silnicu a Otomanilor prin armile cele nebiruite a monarhiceștii măririi a pre milostivii noastre doamne și stăpâne Imp[arateasa] Rossiei;—însă rămâind fără păstoriu bisăricescu pravoslavnicul no-

rod ci lăcuește întru această eparhie precum ne-am încredințatu, socotit-amu și noi a noastră arhipăstorească neapărată datorie, ca cei ce ne-am învrednicit prin dumnezăescă dar a prea sfântului și de vieață făcătorului Duh, a fi arhipăstoriu a tot pământului Moldovvei, și ca să nu ne o-sindimu de către bunul psătoriu și marile arhiereu Domnul și mitropolitul nostru Ișus Hristosă pentru vre-o lenevire sau nebăgări de samă, ca păstorii aceia, carora nu le este milă de cuvântăreața turma lui, n'am trecut cu viderea purtarea de grijă a aceștii eparhii, ce prin bună voința noastră, aflându-să frăția sa—chir Enochentu episcopu Hușului aproape la acele părți de locu, iată l'amă însărcinat, poftindu-l ca să aibă purtare de grijă la numita eparhie și să păstorească cu priveghere și cu toată osirdie atât partea bisăricească cât și partea politicească îndreptându-i, și povățuindu-i către cele sufletești spre mântuirea lor. Și osăbit de eparhiea Hotinului ce s'au dat suptă ocărmuirea frăției sale episcopului de Rădăuți chir Dosătheu, toată cealaltă eparhie, să fie întru purtarea de grijă a numitului episcopu de Huși până când să vor liniști lucrurile rămăind întru pac[i]nică stare ș'atuncea să va pune la cea desăvârșit bună rânduială. Deci molitvile voastre, preuți și toți pravoslavnicii creștini ce sinteți lăcuiitori într'ace eparhie, după creștineasca voastră datorie, să vă supuneți rânduitului episcopu la cele duhovnicești porunci învățături și orânduile ce sint spre a voastră folosință și sufletului mântuire, dându-i toată că-

zuta cinste și evlavie ce să cuvine ordieriei sale.
Aceasta înștiințăm.

1771 Ghenar 10.

Raportul pentru aceastăși eparhie cătră pre
înălțatul Graf feldmarșal, dela Gavriil mitropoli-
tul Moldovii.

Eu înștiințându-mă cum că arhiereul Daniilu
Proilov au răposatu plinind obșteasca datorie, în
20 a trecutii lui Dichemvre n'am lipsit a înști-
ința pe înălțimea ta pentru cuviința păstoriei a-
ceștii eparhii—după rânduiala bisăriceștilor ca-
noane, adaog a arăta înălțimii tale, cum că
această eparhie, din începutu n'au fostu osăbită
cu pastoria sa nici în rânduiala mitropoliților,
după condicile vechi a bisăricii, ci după cum la
cele politicești să stăpânea o parte de domnii
Moldovii și o parte de domnii Valahiei, așa și
la celi bisăricești să păstorea de arhiereii Mol-
dovii și a Valahiei în curgere de mulți anni, până
când după vreme au începutu câte puțin, puțin
curte Otomanilor a cuprinde intru silnică stăpâ-
nire locurile acelea. După carii și patriarhii Ța-
rigradului au osăbit păstoria aceștii eparhii, supt
scaunul patriarhescu rânduind osăbit mitropolit
cu nume de Proilovu. Socotiască înțelepciunea
înălțimii tale de au putut mai pe urmă arhiereii
Moldovii și a Valahii ca să cerce dreptate epar-
hiilor sale după hotarâle vechi, căzându suptu
giugal Turcilor, sau de au și cercatū de au pu-
tutū afla dreptatea în vremile acele, când stă-
pânire Turcilor era cu totul silnică și ne dreaptă.

Iar acum de vreme că proniea cea dumnezăiască au plecatu inima cea blagorodnică a pre milostivii Imp[ărătesii] noastre și prin armile mărireii sale cele nebiruite ne-au slobozitu de subu jugul Otomanilor, învrednicindu-ne a vide cu bună norocire slobode țările acestea, după lățimea hotarălor vechi sub creștineasca înțăleapta ocărmuire a înălțimii tale, sintemū bine încredințați cu statornică nădejde, cum că după starea cea pac[i]nică nu va rămâne necercetată și părăsită nici dreptatea eparhiilor; cu toate acestea de vreme ce numitul arhieru Proilovul au răposat, ca să nu rămăe nepăstorată eparhiea aceea, eu după datoriea arhieriei mele, cu plecăciune mă rog înălțimii tale ca să se de această eparhie a Proilovului supt pastoriea și purtarea de grijă a arhierelor celor ce să megieșescu și sint mai aproape cu eparhiile lor, până la vremea păcii, și atuncea mai marii bisăricilor vor socoti cuvința și dreptatea și vor pune la bună orânduială. Măcar că m'am înștiințat cum că răpos[atu] Proilovul au lăsat dieadoh prin diiata sa ca pre un păstoriu și purtătoriu de grijă pe un Pangratie, arhimandritul său, dar aceasta este cu totul fără cuviință, și afară din canoanile cele sabornicești și bisăricești, a săvârși, adică toate lucrurile cele arhieresti unui ieromonah, în vremi când nici cele ce să cuvinū preuției nu poate să li săvârșască fără osăbită volnicie arhierăului locului, care volnicie a arhierelui, numai în vieța sa poate să să socotească lucrătoare, iar nu și după moarte, căci moartea ăl dezleagă și ăl dipartă de eparhiea sa. Răposatul Proilov să cunoaște că fiindu

cuprinsu de greutatea boalii și înbulzit de lupta și primejdia morții, n'au simțit căzind în necuviința aceasta. Eu sint bine încredințat că înțelepciunea și blagorodie sufletului înălțimii tale, cu toată întregimea nu va suferi călcare bisăriceștilor canoane la o pricină ca aceasta, ce mai vârtos va plini cerire me prin poruncitoare carte după arătare de mai de sus.

(Idem, pag. 226).

Ordinū pentru aceastăși pricină de la Graf cătră mitropolit.

Preosfințite Arhiepiscope și Mitropolit al Moldaviei, al mieu milostiv arhipăstoriu.

După socotința înștiințărilor pre osfinții tale și a pre osfințitului mitropolitu a Ungro-Vlahiei pentru eparhiea Brăilei, —și eu așa socotescū, că până să va face hotărâre de la marea stăpânire, povățuirea cea duhovniceasca a ținuturilor: Ismailului, Rănilor, Chilii, Achermanului și a Bindirului să fie date suptu povățuirea episcopului de Huși, iar ținutul Brăilei episcopului de Buzău. Deci întru plinirea acestora și pre osfințiea ta să bine voești a scrie celui întâi îndreptătoriu a aceștii eparhii după hotărârea bisăricească și politicească. Iar eu pentru înștiințare la comandirii acelor ținuturi am scrisū.

Al pre osfinției tale plecată slugă
Graf. Romanșov.

(Idem, pag. 228).

1773 April 30.

Ecdosulu ce s'au datū episcopului de Huși, după titlu mitropolescu obic[i]nuitū.

Cuvioșilor arhimandriți și egumeni, molitvile voastre preuți și diiaconi și toată partea bisăricească, și dumneavoastră pravoslavnici creștini, parte politicească ci vă aflați lăcuitori în ținuturile Ismailului, Răinii, Chilie, Achermanu și Bindi-riul, de al milostivul Dumnezeu vă rugăm (iproci). Cătră aceasta vă înștiințămū că după moartea răpos[atului] arhiereu Daniil Proilov, rămâind ace eparhie, făr de păstoriu și purtătoriu de grijă la trebuințele bisăricești și duhovnicești, noi după arhipăstorească noastră datorie, n'am trecut cu vederea a lua aminte și a purta grijă pentru deplină pază orânduelii bisericești la părțile acele și arătând prin raportū măriei sale, pre luminatului Graf feld-marșal, a feliu de feliu de ordine cavaleriu, Grafu Petru Alexandrov Romanțov, trebuința ce neapărata a păstoriei acei eparhii, am cerșutu ca să se de suptu purtarea de grijă a frăției sale iubitoriului de Dumnezeu chir Enochinte episcopu sfintei episcopii Hușului, fiind și aproape de eparhiea a frăției sale, cari cerire găsindu-să cu cale și de cătră înălțimea sa, prin luminatu ordinū ce au datū voe, ca până să va hotărî de cătră înalta și mare stăpânire, în ce chipu să să urmeză rânduială păstoriei acei eparhii, să să de asupra frăției sale numitului episcop;—deci după urmarea rânduiei sfintelor canoane, iată s'au datū eparhiea suptū purtarea de grijă a frăției sale episcopului de Huși Chir

Enochentie, căruie îi dămă voe a săvârși acolo toate cele ce să cuvinu arhierii adică să giudice și să cercetezi a doao oară toati pricinile bisăricești, ceteti, cântăreți și purtători de sfeșnice; ipodiiaconi și dieaconi să se săvârșasca și să sue și la rândueala preouției pe cei vrednici; duhovnicești părinți prin ale sale cărți de duhovnicie, să așazi monahi și monahii, să facă chipū mare și chipū micū. Dumnezeuști bisărici să sfințasca și să înveți pre pravoslavnicul norodu tot lucrul de sufletu folositoriu și mântuitoriu, ocărmuindu-i la cele sufletești fapte bune; și orice va lega să fie legatu și ce va dizlega să fie dizlegatū după pravilă, și toate câte să cuvinū arhierii să-le săvârșasca precum s'au zisū. Dreptu aceea toți cei ce vă aflați în eparhiea aceasta pravoslavnicu creștini parte bisăriceasca și politiceasca, datori să fiți a da trăției sale toată căzuta cinste și bună cucernicie și priimire; să-l ascultați și să-i vă supuneți ca unui arhieru și păstoriu, ne arătând nici o împrotivire; și toate cele ce să cuvinū venituri bisăricești și dreptăți întregi, după obiceiul eparhiei să să dea, și să se pominească numele frăției sale la toate sfintele leturghii după pravilă. Deci pentru mai mare încredințare datu-s'au acestui iubitoriu de Dumnezeu episcopu chir Enochenti, fratele nostru și în tacma slujitorii, aceasta arhieriască carte cu a noastră iscălitură iscălită și cu pecetea sfintei mitropolii pecetluită.

1773 April 30.

(Idem, pag. 229).

Un eveniment important avu loc în acest period cu mari consecințe pentru Români și pentru Biserică. Acest eveniment a fost răpirea Bucovinei. Aceea ce a provocat această mare durere Românilor este situația foarte turbure în care se găsește Europa la venirea pe tron a Ecaterinei a II-a împărăteasa Rușilor—în anul 1762.

Prin moartea regelui polon August al III-lea se născu între Poloni o vie luptă pentru regele ce trebuia ales. Ecaterina prin bani și intrigi reuși să sue pe tron pe favoritul ei Stanislav Poniatovschi. In fața partidei lui Poniatovschi se află partida patrioților sub conducerea lui Branichy.

Rușii găsiră dar prilej a interveni și a ocupa cu armata o parte din Polonia și a luă cu asalt Cracovia. Aceasta deschise ochii nepăsătoarei Turcii, care privea molatic cum Rușii să întindeau spre sud și apus fără ca ea să-și dea bine seamă de cele ce aveau să se întâmple.

Tocmai în urma acestor evenimente Sultanul să supără, ienicerii să mișcă, marele vizir Muh-sensade este schimbat. Hamza Pașa declară războiu Rușilor în anul 1768 Octombrie. Soarta războiului nu fù de loc favorabilă Turcilor și chiar în anul 1769 Principatele române sunt ocupate de Ruși, cari pun pe mitropolit și toți boerii țărilor să jure supunere Rusiei. Această întorsătură a lucrurilor a fost bine priimită de boeri, cari credeau că a venit timpul să scape de jugul Turcilor.

Generalii ruși venind în Principate sunt cu cea

mai mare atențiune pentru drepturile străvechi. Și nu puține sunt sforțările ce fac Români în acest timp a se ridica și pe calea religioasă, dar și pe cea culturală și politică. Despre aceasta însă vom vorbi în altă parte.

Este inutil în ceea ce ne privește să spunem firul luptelor și tratativelor de pace urmate între Turci și Ruși, destul este că în anul 1774 s-a încheie pacea dela *Cuciuc-Cainargi* prin care s-a dà drept Rușilor de a interveni pentru bisericile creștine din imperiul otoman.

Austria, care privea cu gelozie ridicarea Rușilor, mai ales că aceasta se făcea prin sfărâmarea imperiului otoman, căpătă convingerea că prin oare-care îndrăzneală se poate câștiga mult și de aceea imediat după pacea dela Cuciuc-Cainargi pusă în gând a răpi o parte din Moldova și astfel a și ocupat Bucovina. Turcii stau indiferenți și au lăsat a se face această știrbire, fiind amețiți și corupți de diplomația austriacă a lui Kaunitz, care știu să tragă foloase din toate împrejurările și mai ales din purtarea dubioasă a domnitorului Grigore Ghica. Grigorie Ghica pe de o parte, făcea memorii împreună cu boerii sub inspirația lui Romanțov, iar pe de altă parte scria Nemților că: «il costă răpirea unei bucăți din teritorul țării, dar că el supus politicei austriace a făcut și face totul pentru liniștirea spiritelor și că el însuși a lucrat pentru acest rezultat».

În fine răpirea Bucovinei de către Austria se consfințește printr'un tratat între Nemți și Turci în anul 1775, se reînnoește în anul 1776 și de-

vine definitivă în anul 1777 când se termină delimitarea între Moldova și Austria.

Cu modul acesta Moldova perduse una din cele mai bogate, mai frumoase și mai românești părți ale sale, după cum mai înainte perduse Hotinul, Benderul, Achermanul, Chilia, Tighina, Brăila, Giurgiu și Turnu, fiindu-ne luate de Turci. Cu răpirea Bucovinei ni s'au luat și cele mai vechi monumente religioase ce le aveam în Moldova, precum Suceava, Putna, Mirăuț, Moldovița, Dragomirna, Rădăuți etc. Unele din aceste sfinte locașuri aveau o vechime însemnată, unele existau înainte de Alexandru cel bun, cel dintâiu organizator al instituțiilor bisericești, iar averea lor eră considerabilă.

Sub noul regim încetează curând autonomia acestor instituții, căci în anul 1784 Aprilie 23 printr'un decret împărătesc, toate averile mănăstirilor sunt considerate ca averi ale coroanei. Călugării din aceste mănăstiri supuși la un traiu modest și restrâns, au emigrat curând în mănăstirile din țară¹⁾.

* * *

Pe lângă stăruițele, încurajările și îndemnu-rile personale; pe lângă ajutoarele bănești ce se ofereau de domnitorul și boerii români; ortodoxia acum se mențineă pe calea luminii. Muntenia și în special tipografia Mitropoliei, tipografia lui Antim Ivireanul și tipografia Sfântului Mormânt dela sfântul Sava, tipografia dela Znagov și Buzău, deveni-

¹⁾ Despre organizația ulterioară a bisericei române bucovinene vom vorbi în periodul viitor.

seră arsenaluri, unde se tipăriau cele mai bune arme de apărare. Antim însuși scrie cele mai multe și frumoase scrieri, dintre care unele, au drept țintă: întărirea credinței, *altele însă au de scop polemica; în a combate erorile papistașilor, astfel avem:*

1. *Sfânta și dumnezeiasca evanghelie elinească și românească acum întâi alcătuită într'amândouă limbile și după grecească a bisericei rânduiala așezată, cu cheltuiala Voevodului Constantin Brâncoveanu.*

2. *Psaltirea Proorocului și Împăratului David, tradusă din grecește pe românește cu porunca și toată cheltuiala Voevodului Constantin Brâncoveanu.*

3. *Orânduiala slujbei sfinților împărați Constantin și Elena pe românește.*

4. *Serviciul cuvioasei noastre Paraschiva cea nouă și a cuviosului părinte Grigorie decapitulul (în grecește) tipărită cu cheltuiala prea strălucitului și prea creștinului Const. Brâncoveanu.*

5. *Antologii de peste tot anul grecește.*

6. *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie românește.*

7. *Manual despre unele nedumeriri și deslegări, sau despre cercetarea și deslegarea unor dogme ale Bisericii.*

8. *Cuvânt panegeric la cinstitul de Dumnezeu și întocmai cu apostolii Marelui Constantin dedicat prea înălțatului Domn Constantin Brâncoveanu.*

9. *Mărturisirea ortodoxă a credinței univer-*

sale și apostolice a Bisericii orientului cu cheltuiala lui Const. Brâncoveanu.

10. *Expunerea introductivă asupra celor 3 prea mari virtuți: Credința, Speranța și Dragostea, tipărită tot cu cheltuiala lui Const. Brâncoveanu.*

11. *Carte sau lumină cu drepte dovediri din dogmele Bisericii răsăritului asupra desghinării papistașilor așezată de prea învățatul Maxim peloponiziacul. Acum întâia tipăritură pe limba românească de smeritul ieromonah Antim cu porunca și toată cheltuiala prea luminatului și înălțatului Domn a toată țara românească Constantin Basarab. Să se dea în dar.*

Coprinde învățătura despre *primatul papal*, pentru *purcedarea duhului sfânt*, pentru *azime*, pentru *purgator*, și termină cu o îndemnare către creștini să fie statornici în dogmele credinți noastre având un singur cap pe Iisus Christos. Această lucrare este foarte importantă și arată simptomele timpului.

12. *Psaltirea Profetului și Impărat David*, având adaos la sfârșit cei șase psalmi și Pavecerniță făcute din ordinul și cu cheltuiala slăvitului Domn Const. Brâncoveanu.

13. *Floarea darurilor*. Coprinde învățături morale contra dieteritelor patimi, scoase atât din vorbele înțelepților cât și din viețile sfinților.

14. *Trei sfinte liturghii* cu diferite alte rugăciuni tipărite cu cheltuiala Voevodului românesc Const. Brâncoveanu. Această liturghie este tradusă și în limba arabă.

15. *Eortologiu* în care tratează esactitatea cro-

nologii despre sfânta paschă, despre unele regule bisericești, asupra antologiei, pe scurt. Cu cheltuiala lui Constantin Brâncoveanu.

16. *Proschinitarul sfântului munte al Athonului* scris și tipărit cu cheltuiala prea strălucitului Domn; a prea piosului Egemon Const. Brâncoveanu.

17. *Orologiu* adică rugăciuni pentru tot cursul anului în grecește și arăbește cu cheltuiala lui Constantin Brâncoveanu.

18. *Voroava*: de întrebări și răspunsuri de Simion arhiepiscopul Tesalonicului talmăcește e-linește din porunca lui Racovița Voevod.

19. *Invățătura dogmatică a Bisericii orientale și universale* cuprinde mai ales trei chestii 1) când se preface sântele în corpul și sângele lui Iisus, 2) că născătoarea de Dumnezeu a fost supusă păcatului original 3) că părțile se preface în corpul și sângele lui Iisus.

20. *Noul Testament* acum întâiu tipărit în acest chip, pe limba românească, cu cheltuiala lui Constantin Brâncoveanu.

21. *Tomul bucurii* ce cuprinde epistolele Preafericitului Patriarh Fotie. Actele sântului sinod al VIII-lea, Cuvântul lui Meletie asupra *primatului Papei, un dialog cu tendințe contra latinilor, cu osteneala Patriarhului Dosoteiu*, cu cheltuiala Domnitorului Constantin Basarab Brâncoveanu.

22. *Evanghelia, Moliftelnic, paraclis.*

23. *Panoplie dogmatică* a împăratului Alex. Comneanu cuprinzând scrierile pe scurt ale *sfin-*

tilor părinți pentru combaterea evreilor și nepioaselor dogme.

24. *Catechism* imprimat de Gheorghe Radovici la 1710 și pe care el o numește *cărțulie*, obligatorie pentru toți preoții eparhii. Această cărțulie se pare că se epuizase în anul 1713, când i se cere lui Antim Mitropolitul de preoții și poporul din Brașov, cum s'a arătat mai sus.

25. *Ohtoih* acum întâiu pe limba românească tâlmăcit spre înțelegerea de obște, cu cheltuiala lui Antim.

26. *Liturghia* b) *Molitvelnic*, c) *Catavasier*.

27. *Carte de poruncă la toată ceata biserică pentru ca să o păzească fiește care dintre preoți și diaconi*.

Această carte are două țeluri: să învețe pe preoți datoriile lor, dar să'i și deștepte asupra deosebirilor ce sunt între Biserica noastră și Biserica catolică în partea unde se tratează misterele. Mai pune în vedere protopopilor și preoților ca pe orice *preot străin de țară* l'ar prinde să'l trimită la Mitropolie.

28. *Ciasoslov* acum întâiu tâlmăcit în limba rumânească închinat prea creștinului domn al țării românești Ștefan Cantacuzino.

29. *Istoria despre cei ce au fost patriarhi în Ierusalim*, lucrată de Hrisant Patriarh de Ierusalim.

Deosebit de aceasta înainte și după Antim sau odată cu lucrările lui apăreau altele, care mai toate aveau de scop de a răzbi propaganda papistașilor. Astfel apar:

1. Cartea de bucurie *Tomos Xaras* cu alte

argumente *contra dușmanilor Latini*, de Dosoftei patriarhul Antiohiei.

2. *Invățătura dogmatică* de Sevastos Chimenitul, directorul școalei grecești din București.

3. *Cartea schimbului* de Dositeiu patriarhul Ierusalimului, în tipografia Sfântului Mormânt dela sfântu Sava, în *contra papistașilor*.

4. *Carte de iubire* tot de Dositeiu și *împotriva latinilor*.

5. *Carte de bucurie* cu alte argumente *contra dușmanilor latini* tot de Dositeiu.

Asemenea se mai tipăresc de Mitrofan Episcop de Buzău: a) *Mărturisirea credinței*. b) *Triodul*. c) *Viețile sfinților*. d) *Moliftelnicul*. e) *Octoicul*. f) *Penticostarul*. g) *Liturghia* etc. contribuind și ele pentru susținerea ortodoxiei..

Tipografiile din București, Târgoviște, Snagov, Buzău; tipografia Mitropoliei, tipografia lui Antim, lucrează așa dar zi și noapte cu cheltuiala domnitorilor: Brâncoveanu și Cantacuzinești spre a pregăti arme *contra papistașilor* atât de mult susținuți de Austria.

PERIODUL AL V-lea.

1800—1906

Biserica ortodoxă română avu să trecă dela 1800 până în timpurile noastre printr'o mare criză morală. După un drum de 1800 ani, Biserica și Statul aceste bune surori, care nu se despărțiră nici-odată, cu tot răul produs de secolul al XVIII-lea, acum se despart și rămâne ca fiecare să se ocupe de soarta sa.

Motivele ce au provocat această stare de lucruri erau numeroase și de diferite categorii. Sunt de amintit însă: lipsa științei de carte la preoți, prea marele număr de slujitori ai altarului, sărăcia în care înotau și spiritul nefavorabil ce aducea timpul. Decăderea Bisericii și scăderea autorității ei ajunseră la un grad atât de înaintat că trebuia să miște și să zgudue pe orce bun român.

Clerul nu eră cler, nu eră șeful, părintele poporului, ci un țaran ca toți ceilalți, fără cultură, fără simțul datoriei, fără cunoștințele necesare, un creștin care de frica birului, gloabei și podvezilor cumpărase preoția dela unul din Vlădicii

din țară sau dupeste Dunăre, de cele mai multe ori fără să știe citi și scrie cele de lipsă unui preot.

Cauza principală însă eră vântul necredinței, care suflă cu putere peste toate țările din lume. Pentru a înțelege mai bine cauzele, cari au produs această stare de slăbiciune a Bisericii noastre dela 1800 încoace, vom arăta deci împrejurările prin care au trecut mișcările intelectuale, ce au frământat occidentul și deci și părerile morale a întregii lumi, fiind în imediată legătură și explicând multe din cauzele ce au hotărît o stare așa de tristă.

Dacă în judecarea chestii avem deci și motive locale precum eră lipsa de cultură a clerului, sărăcia provocată din imensul număr de preoți și o scădere morală a șefilor provenită din cauza urâtei admostere făcute de epoca fanariotă, apoi desigur la mijloc este și o influență cu mult mai mare, mai decisivă și care atrăgea biserica în sfera acestei întregi mișcări. Însăși posibilitatea aparițiunei unei clase așa de fără scrupul, așa de revoluționară și care nu voiă să aibă nici o linie de contact cu trecutul și are explicația în această nenorocită stare creată prin răspândirea fără control și fără măsură a unor teorii și principii, cari azi s'au dovedit a fi nu destul de întemeiate.

* * *

Înainte de a intra în secolul al XIX existaseră o pleiadă de scriitori în apus, cari pas cu pas au căutat să surpe autoritatea Bisericii prin di-

ferite lucrări și scrieri, precum erau Volter și I. I. Rousseau. Dar acțiunea lor eră numai un preludiu acțiunii celei mari, ce se desfășură în secolul al nouăsprăzecelea. Aceea ce se aducea acum înainte eră în adevăr și mai nou, iar teoremele anunțate erau și mai atrăgătoare. Deslegarea ce se dă acum veșnicei întrebări: Ce este omul? de unde vine și unde merge? este cu totul nouă și pretențioasă.

Sfințitul Augustin într'un moment de limpede vedere se exprimă: oamenii admiră înălțimea munților, puternicile valuri ale mărilor, căderea apelor, întinderea mărilor și calea stelelor, însă în admirarea lor se uită pe sine. Cu modul acesta mulți din cei chemați a lămurii aceste chestiuni le îngreunau și le rătăceau pentru că punctul lor de plecare eră greșit, astfel:

Unii dintre cei ce se ocupau cu științele prețindeau că au găsit explicarea tuturor fenomenelor cu totul în afară și contrar explicărilor date de religione: Incheerea ce aceștia trăgeau din așa zisele lor studii eră bine înțeles contrară intereselor bisericii. Ei afirmă și adoră materia: «Afară de materie nu există nimic. Universul a rezultat întâmplător din asociațiunea funcțiunii atomelor, care se mișcă etern fără vreo voință sau conștiință după legile inerente naturii» (Buchner).

«Singură materia este divină, eternă, infinită, incoruptibilă și izvorul de unde a eșit tot ce există (Maleschott).

Neexistând Dumnezeu orce religione nu este decât un sul împletit de false invențiuni pentru un scop oarecare politic sau pentru bestializarea

popoarelor. Spiritul care mișcă toate este argintul sau banii. Moneda își trage puterea sa din proprietatea corpului său putând a se preface pentru obținerea plăcerii (Ruge).

Omul atât după natura corporală cât și după natura spirituală nu este decât un rezultat al combinațiilor chimice ale materiei (Buchner).

Aceea ce numim spirit nu este altceva decât o funcțiune a creerului. Existența corpului omului este toată ființarea sa. Ceea ce mănâncă și bea, asta este omul. Spiritul este o producțiune ideală, fără vre-o realitate; este rezultatul asocierii moleculelor materiale, întocmai ca mișcarea unui minutar pe cadranul unui orologiu (Faerberbach).

Inteligența depinde de mișcarea întâmplătoare a moleculelor creerului; ea este o secrețiune a creerului, așa precum sunt secrețiunile glandelor. Orice idee și orice acțiune a omului, decurge din funcțiunile naturale ale digestiunii și dela continua reînnoire a substanțelor encifalice. Omul este o mașină, producțiune a unei întâmplătoare conuniri de substanțe corporale, o mașină care simte, concepe, cugetă (Lametrie).

Scopul pentru care existăm este de a reînnoi materia corpului pentru a obține mai mari plăceri și de a produce fosfor prin mâncările și băuturile cele bune și prin băi continue, toate celelalte sunt coprinse în acest scop. Plăcerile corporale sunt singurile către care trebuie să țintească toate îndeletnicirile noastre; toate celelalte sunt nefolositoare și zadarnice (Buchner).

Aflarea mijloacelor pentru obținerea plăcerilor și a puterii este baza moralei (Hobbes).

Omul nu este înzestrat cu liberă voință și conștiință. Inteligența, voința și activitatea în om sunt ca și în animal producțiuni, care rezultă din schimbări necesarii. Cuvântul, tonul cuvântărei, îndeletnicirile, cugetările, facerile de bine, delicatele, eroismul, frica, trădarea, amoarea, ura, crimele și omorul însuși, sunt fenomene naturale, consecințe necesarii a unor cauze neschimbate și neevitabile, precum e osia pe lângă care se învârtește pământul. Voința este o stare a creierului, care depinde de circumstanțe și influențe externe; iar voința proprie inițiatoare și libera acțiune, nu există. Așa numita liberă voință a omului este o adevărată amăgire (Maleschott).

«Răul și binele nu depind de liberă voință a omului, ci de organismul său corporal. Responsabilitatea și culpabilitatea, n'au nici o subsistență, deci susținerile moralei, pe care se bazează pe-depsirea pentru fapte rele, sunt greșite» (Vogt).

Intre om și animal nu există nici o deosebire esențială; omul este un animal bine organizat. Femeia, după organismul ei, este inferioară bărbatului; iar negrii din propria lor natură sunt nedemni de a participa la drepturile omenirii» (Buchner).

«Nunta este o lege eventuală; iar legea morală, după care se interzice adulterul, este o prescripțiune prohibitivă arbitrară. Lepădarea pruncilor este un drept natural al părinților» (Buchner).

«Conduita ori cărui om este cu totul indiferentă în fața conștiinței sale. Este destul ca să

nu forțeze legile sociale și să nu vină în opoziție către societate» (Buchner).

«Numai cei proști pot crede că s'a dat omului de a se împărtăși de bunurile pământului și de plăceri cu condițiunea de a fi virtuos. Lăsați aceasta, că n'are nici un înțeles, nici o subsistență. Ca să ne împărtășim de adevăratele plăceri, trebuie să le iubim până la exces. Greșalele sunt necesarii pentru progresul societății ca și foamea pentru susținerea corpului» (Mandeville în Lanje tom. I pag. 523).

Nutrimentul și diferită sa întrebuințare determină și formează caracterul propriu al fiecărui popor. Ceaiul, după o continuă și neîntreruptă mâncare de carne, face pe englez tare păsiv, practic și întreprinzător; dar în unire cu clima și pozițiunea geografică naște acea seriozitate excesivă, care se observă la popoarele britanice. Căfea face pe german cugetător profund, filozof isteț și erudit, ea ar fi contribuit la producerea de idei distinse și înalte, dacă acțiunea sa (a căfelei!) n'ar fi împiedicată în mod simțitor de băutura berei, de mâncarea de cartofi și de cereale» (Reich).

Omului îi este permis ca să facă tot ce ar putea să satisfacă și mulțumii înclinațiunile și plăcerile sale. Este absurd ca să nu se împărtășească cineva de plăcerile pe care prudența le dictează. Măsura moralei nu constă în ceva absolut divin, ci în capriciul omului. Binele este tot ce convine omului și corespunde la înclinațiile sale naturale, iar rău tot ce-i este displăcut și poate să-l vatăme. Crimele sunt fenomene naturale, consecinți ne-

cesarii a unor cauze inevitabile, care nu se pot suspenda. Pedepsele, recompensele sunt invențiuni politice. Păcatele sunt contravențiuni dela niște învechite superstițiuni în mijlocul cărora se educă oamenii (Feurbach).

Acestea erau ideile, care frământă începutul secolului al XIX-lea. Ele erau alimentate prin câteva descoperiri importante, prin câteva teorii științifice cu meșteșug alcătuite precum au fost scrierile lui Vallese și Darwin și prin îmbrăcarea acestor idei prin forme filozofice de către August Comte.

Drept este, că frumoasele constatări, în teorii, ale lui Darwin au fost cu totul denaturate și propagate publicului cu rea credință. Astfel nici Valles nici Darwin nu admit prefacerea spontană a vieții animalice și trecerea dela ea la inteligența și moralitatea umană fără conlucrarea unei puteri mai superioare și mai pre sus de lumea aceasta, care să conducă genul uman la un scop special. În deosebi Darwin era mai categoric: «Nu văd, zicea el, rezonul pentru care teoriile mele ar putea scandaliza sentimentul religios al omului. Măreția creațiunii mai ales în aceasta constă că tot regnul animal de pre suprafața pământului a rezultat din una sau mai multe ființe, *cari s'au creat de Creator* și s'au înzestrat cu o putere extraordinară de reproducțiune. Iar Gray cel mai însemnat dintre partizanii lui Darwin a demonstrat printr'o scriere specială că nu este nici o opoziție între darvinism și convingerile religioase. Ipoteza lui Darwin privește dar ordinea

fenomenelor vieții și nici de cum cauza care a produs-o.

Nu s'a urmat însă tot astfel peste tot. Partizanii teoriei lui Darwin din Germania au mers până la absurd. Astfel Haeckel să încercă să precizeze cu exactitate matematică descendența animalică a omului. El a formulat un catalog genealogic, dar fû luat în derâdere de chiar partizanii lui Darwin. Alții au mers și mai departe cătând să arate aparițiunea vieții pe pământ. Se răspândiă tot atunci svonul că unii au descoperit mijlocul să producă chiar viața însăși.

Ori cât de sceptic s'au priimit aceste teorii de către adevărații cunoscători ai lucrurilor, ele totuși a zăpăcit multe capete și au produs multe resentimente religioase.

Aceste teorii ale lor au vrut să le îmbrățișeze și să le îmbrace într'o formă accesibilă și deci ei s'au silit să surpe orice bariere ce le ar stă în cale. Un punct pe care imediat l'au atacat ca unul ce se opunea planurilor lor eră existența voinței libere. Ei ziceau: Fiindcă fenomenele spirituale a activității omenesti nu au o subsistență sau existență proprie, ci depind de acțiunile naturale a corpului, libera voință a omului este o idee falșă și nesubsistentă (Molescott).

Fiindcă, nu există responsabilitate pentru acțiunile omului, din cauză că nu există liberă voință, cuvintele: delict, greșeli și crime nu au nici un sens. Ideile de bine și bunătate nu au absolut nici o însemnătate. Amoare, ură, bravură, trădare, ipocrisie sau prefacere, crime, hoții, omoruri sunt consecințe necesare a mișcărilor enci-

falice. Omul trebuie să lucreze precum voește și să nu țină cont de aceea ce se numește liberă voința (Buchner).

Pentru a da un mai mare temei părerilor emise zicea: «Omul nu poate voi așa ori și ce. El nu poate voi decât ceea ce-i dictează interesul său, ori împrejurările în care se află acel individ». Acei cari făceau o asemenea teorie erau așa numiții filozofi determiniști.

Că aceste teorii sunt lipsite de adevăr, că ele n'au nici o tărie și starmă tot meritul și ridică toate responsabilitățile; că sunt periculoase societății și că nici azi nu sunt admise, nu mai încapă nici o îndoială, totuși ele au contribuit să rățească pentru un moment multe capete și să contribuie a mări răceala către biserică, răceală deja produsă prin scrierile altor scriitori mai de nainte și prin situația tristă prin care a trecut clerul nostru.

Se pare deci, se vede chiar că în acest început de secol ideile, și axiomele de morală a perdut din autoritatea pe care le-o dădea autoritatea originii lor sfinte. Acum se caută alte drumuri, care să conducă la fericire, mulți din cei ce cugetau asupra mersului omenirii voesc a modifica educația, a schimba credințele și obiceiurile. De aceea la începutul acestui secol al XIX trăim într'un timp de criză. Mai toate elementele, cari compun obiectul ei sunt puse în discuție. Binele și răul, virtutea și viciul, dreptul și datoria și în fine toate elementele, ce se credeau până aci neschimbătoare, sunt ținute a 'și demonstra valoarea lor și mai departe; ele par a

nu avea nici o valoare științifică față cu principiile evoluțiunii universale, doctrinei utilitare.

În adevăr, dela Schopenhauer morala tinde a nu se mai baza pe ideile vechi metafizice, ci se întemeiază numai pe descoperirile științelor naturale, a psihologiei, fiziologiei și a științelor speciale precum economia politică și dreptul.—Dela acest punct de vedere plecând, unii s'au încercat să pună bazele unei morale noi, numită morală științifică sau morală independentă.

* * *

În toate direcțiunile dar, în toate mișcările științifice, religioase, politice suflă un vânt nou cu scopul și tendința de a schimba totul până în temelie. Aceste curente, nu s'au putut să nu străbată și în Principatele române și să le frământele dela o margine la alta.

Încă dela revoluțiunea cea mare franceză, care dusesese o mare parte din luptă tocmai contra enormei puteri și apăsări a bisericii în apus, începuse să apară și la noi ici și colo oarecare bărbați cu tendințe contra Bisericii și organizații Statului de atunci pe care boerii încă dela început îi numeau *Cărbunari*. După căderea Poloniei cu slava și cultura ei, Români, își îndreptară ochii către glorioasa Franță. Napoleon I însuși prin politica sa schimbăcioasă, după ce fû învins în Rusia, voind să întemeieze în Principatele române influența marelui imperiu francez, proiectă și favoriză

trimeterea tineretului român în Franța, îndrumare, ce s'a continuat încă multă vreme și se urmează în mare parte. Primele și mai ales a doua generație, ce merg în Franța, găsesc acolo o stare de spirite cu totul alta decât în Principate și mai presus de toate găsesc în floare și la modă filozofia pozitivistă a lui August Comte, ce rătăcise pentru un moment multe spirite luminate din Franța, Anglittera, Austria, Germania, dar unde clerul fiind cult și cu situații bine regulate aceste sguiduri momentane nu avură nici o influență.

Tinerii, ce se înapoiau în Principate, cei mai mulți firi puțin înzestrate, ne luând exemplul albinelor, care culeg mierea și printre flori otrăvitoare și nefiind în stare să aleagă veninul fără să se infecteze, veneau cu idei noi în ceea ce privește biserica. Unul dintre fruntașii tinereții de atunci zicea că va reformă totul în țară până și pe sfinți ¹⁾. Tinerii români, care crescuseră la Paris într'o viață de colegiu, într'o atmosferă revoluționară și egalitară, unde religiunea țării nu-i interesa, le eră streină, ori o considerau vrăjmașă intereselor Statului, au crezut că și la noi este tot situația din Franța și acum voiau să răstoarne din temelie orânduiala după care se conduceau Principatele, și deci au lovit și în biserică. Ei credeau că țara nu se poate desvoltă mai departe pe temelia avută până aci, că situația internațională la care aspirăm trebuiă să corespundă unei stări noi de lucruri înăuntru spre a nu fi priviți ca un stat semi-barbar. Această credință s'a răspândit în cercuri din ce în ce mai mari așa că nimeni

¹⁾ D. Dumitru Brătianu discurs 1848.

nu eră în stare să'i reziste. Toate ideile noi erau primite cu entuziasm, iar ideile de guvernământ de până aci și în ceea ce privește Statul și în ceea ce privește biserica, trebuiau să dispară. Acest curent s'a tradus imediat printr'o legiferare abundentă, veșnic în schimbare, căci și Constituția s'a schimbat de 5 ori în vre-o 25 ani și printr'o răsturnare complectă a moravurilor. Chiriarii perdură puterea, ce aveau de secole în cercul strimt al divanișilor boeri, perdură puterea de a pedepsi pe cei ce greșeau, perdură averile, căci se secularizaseră și se regulară noi mijloace de a se întreține Episcopii; în fine perd dreptul de a se pronunța în chestia dreptului de proprietate, dreptului de a se ocupa de averea minorilor și de a se pronunța asupra divorțurilor. Acest drept să dă acum unor tineri neesperienți și imberbi.

Multe din acestea, sunt cuceriri moderne pe cari azi nici unul dintre ierarhii Bisericii nu le mai revindecă, totuși schimbarea de roluri grăbit săvârșită, fără a se pune nimic în loc, se aseamănă cu știința felcerilor din vechime, cari tratau mai fiecare boală cu lăsare de sânge, lucru ce făcea că de multe ori pacientul nu se mai putea scula. Nu acesta eră drumul de urmat și sunt sigur că nu rezultatele acestea se urmăreau. Mai tot la ce țineau generațiunile trecute în acest secol, se hulește și batjocorește. Biserica și familia, care formează pentru orice stat sănătos cele mai puternice legături morale sunt amenințate cu totul. Respectul, ce li se aduceau altă dată, a dispărut, oricând există încă par mai mult tolerate decât ne-

cesare. Peste tot se aplică generațiunilor bătrâne cuvântul lui Remigius din Rheims către regele Chlodwig: «*Pleacă-ți capul, mândrule Sycambrier, arde tot la ceea ce te-ai rugat, roagă-te la ceea ce tu ai ars*». Și bătrânii s'au supus: mulți convinși, ei însuși răsând de cea ce credeau altă dată, foarte mulți însă neconvinși, cu temerea în suflet despre viitor, dar târâți de puterea torentului, ce târa la vale frunzele veștede, țărâna măruntă, dar și stânca ce întâlneă.

Se credea în mod ușuratic, că acesta este drumul pentru asimilarea noastră cu occidentul. În realitate însă tot doborând din ceea ce aveam ca temelii, nepunând nimica la loc și tot așteptând ca totul să vină deagata și fără muncă am ajuns la cea mai cumplită decadentă politică, socială și morală.

Saltul ce îl făcusem eră îndrăneț. Pe cale mecanică să lungise corpul, dar nu eram în stare a ne ține în picioare. S'a prins de veste lucrul și doctorii au grămădit pe bolnav cu leacuri. S'au făcut școale din ce în ce mai bune; s'a făcut ceva administrație mai serioasă, s'a făcut oștire și putem spera în justiție. Dar nu se făcuse nimic pentru biserică. Bătrânul arbore, Biserica, care două mii de ani aproape, umbrise de soare și adăpostise de ploi sub secularele sale ramuri acest popor blând și bine cuvântat, fusese lăsat în paragină, uitat și oropsit, așa că frunzele-i căzuseră de mult, crengile aproape se uscaseră și poporul în timpuri de restriște cu spaimă privea lipsa unui adăpost.

Trecuse de un secol de când mitropolitul Antim în prefața enciclică, ce trimite către preoți dă ordin ca *de acum înainte candidații de preoție să meargă la arhieru timp de un an spre a învăța cele preotești, să nu se facă preot decât unde este lipsă și acolo, unde poporul va jură că în adevăr este lipsă; previne pe cei ce ar fi fără parohie că i va pune la bir și în fine revine din nou la chestia culturii preotului și zice: *Între celelalte scârbe, ce am de mă rănesc la inimă este aceasta cea mai grea, că văd între preoții mei atâta prostie, atâta neînțelegere și atâta nedumereală.**

De asemenea Voevodul Constantin Mavrocordat în Moldova cu tot streinismul lui este așa de îngrijorat de neștiința de carte a preoților, încât dă ordin să cheme preoții la mitropolii și cu de-a sila să i învețe carte. «Iar Constantin Vodă, domnea cu pace apucându-se de capul preoților să i învețe carte, frământându-i în tot chipul... Poruncit-au de au adus și cărți pe înțeles din țara românească, căci în Moldova nu se aflau evanghelii, apostoli și liturgii, dând poruncă mitropolitului ca acele cărți să se citească pe înțeles pe la biserici ¹⁾.

Tot asemenea vedem că Mitropolitul Dositei în Muntenia din timpul lui Alexandru Moruz cere ca tinerii *ce se vor afla vrednici* să se catihisească mai înainte de hirotonie *cel mai puțin o jumătate de an* de către dascălul Mitropoliei pentru ca

¹⁾ Letopisițe Cogălniceanu Vol. III pag. 230.

să se deprinză la sfânta scriptură și la slujbele bisericești și după aceea să se hirotonească pe numele bisericii satului boeresc sau mânăstiresc, sau moștenesc, ca să rămână neștrămutați, neschimbând locul său bisericesc ¹⁾. După cum se vede, mai puțin pretențios ca predecesorul său Antim, care cerea să fie cel puțin un an timpul de pregătire.

Lipsa de învățătură în cler devine din ce în ce mai pronunțată și mai simțită, ceea ce face pe alcătuitoarii regulamentului organic din 1832 să se ocupe serios de starea preoției și să prevadă *că nimeni nu se poate face preot fără un curs de seminar*. Aceasta însă n'a putut să aibă vre-o înrăurire decisivă de oarece Chiriarihii, care puteau ajunge acolo fără nici un studiu, fiind încă sub influența școlii grecești, pentru motive lesne de înțeles, continuau să hirotonească preoți fără nici o pregătire, și astfel răul domină și mai departe. Iată cum se exprimă locotenentul de Episcop al Romanului către departamentul averilor bisericești din Moldova, în anul 1854, deci peste 20 ani dela regulamentul organic: «Prea sfinții episcopi ai Eparhiei Romanului, *in contra regulamentului țării* au năvălit pe preoții din acea eparhie până într'atâta încât și când se cereau dela cei ce veniau a se hirotonisi numai *științele rituale orânduite obștește* pentru candidați, chiar și atunci cei din jurul Focșanilor nu voiau a în-

¹⁾ Urechă, Convorbiri literare 1892 pag. 732.

vătă măcar științele de catihisare.... zicând că ne va hirotonisi și fără să învățăm ¹⁾).

Același lucru a fost și în Muntenia și încă târziu după 1860 găsim că tot se permite hirotonisirea de preot acelor ce nu aveau nici o școală, adică grămăticilor. Acei cu seminariu erau de tot rari. Chiar după ce devine obligator pentru toți candidații de preoție seminarul, lucrul a mers tot schiopătând din punct de vedere cultural. În fiecare clasă era peste 100—150 elevi, iar unii profesori și mai ales unii directori considerau că fac milă trecând elevii fără nici o pregătire: Azi nu sunt încă 30 ani de când faima unui director de seminar din Moldova ajunsese în toată țara. Făcuse din seminarul ce conducea o adevărată fabrică de preoți.

Aceea ce produsese această necunoștință de carte în rândul preoților a fost însă un fapt, care din alte puncte de vedere a adus un mare folos chestii naționale.

Pentru lămurire amintim că la început cărțile de ritual și însuși slujba religioasă să făcea în limba slavonă. Poporul de rând pe deoparte nu cunoștea această limbă, pe de altă preoția fiind la mare cinste la începutul formării noastre ca stat, toate funcțiunile eclesiastice au fost ocupate de către boeri, cari aveau mijloace să învețe în străinătate mulțumitor limba slavonă de care se serveau. Invățătura, familia și faptul că erau rari, ridică vaza lor într'un chip nespus de mult.

Când din fericire s'a introdus în biserică limba

---

¹⁾ Câteva cuvinte asupra înființării și activității seminarului Veniamin, de Econom P. Savin.

română, barierile și inconvenientele chemării au dispărut și fiecare român, cu multă sau cu puțină carte, mai adesea cu foarte puțină, s'a crezut destoinic a fi preot de sat și de oraș. Acestea surâdeau cu atât mai mult cu cât deocamdată școale organizate în acest scop nu aveam și cu cât nevoile țării, cereau mai mari sacrificii dela cetățenii săi liberi.

* * *

E cunoscut, că numeroasele biruri, ce cădeau peste țară și popor, a contribuit la sărăcirea preoțimei. Favoarea ce aveau preoții a nu fi supuși la toate angaralele trebuia plătită foarte scump episcopilor, cari uneori au luat pentru hirotonie până la 40 de taleri, iar câte odată 8 galbeni, un berbece, două banițe orz, șease vedre de vin și 30 de găini, osebit de ploconul cârjii, ce se da în fiecare an. Toate acestea au contribuit și la sărăcirea și la înmulțirea fără seamăn a preoților, cari pentru a scăpa de tirania agenților administrativi greci, de deplasări și podvezi inventau mijloace a intra în cler ¹⁾. La 1830 *numai în Muntenia* erau 6861 preoți, 2700 diaconi și 3415 cântăreți deci peste 12.000 persoane, care erau birnici episcopilor. Tot astfel eră și în Moldova.

Această înmulțire nemăsurată a cinului preoțesc și birurile mari ce plăteau candidații la preoție și mai pe urmă ca preoți a făcut ca mai toți să fie extraordinar de săraci, mai săraci decât cei mai mulți dintre poporanii lor.

¹⁾ Raportul vornicului Barbu Știrbeiu către Kiselev.

Distinsul arhieru Filaret Scriban arată la 1859 că pe atunci soțiile de preoți, pentru a-și întreține familia, se angajau spălătorițe pe la jidani, că unul din preoți aducând copilul la seminar s'a adresat Directorului cu vorbele: *nu aveți vr'un antereu mai vechi ca să-mi dați de pomană, precum vedeți al meu s'a rupt de tot și nu mai am cu ce-mi face altul*, iar tot atunci la biserica Sf. Ioan Botezătorul din Iași cu o enorie de 4 familii erau 4 preoți *recrutați dintre vechii palamari (cântăreți) a căror educație s'a făcut la praznice și la cununii, rămânând săraci lăsând orfani de multe ori și mai săraci.*

Cam tot această situație economică a avut preotul și dincoace de Milcov, slăbind prin aceasta din ce în ce autoritatea preoțimei și în acelaș timp a Bisericii.

Unul dintre însărcinații de afaceri streine ¹⁾ care locui în Principate dela 1828 până la 1843 descrie starea bisericei de atunci cu oarecare putere de observație. El zice:

În fruntea bisericei ortodoxe să află un arhiepiscop, care numai cu numele atârnă dela Patriarhul din Constantinopol, de fapt însă ocupă din punctul de vedere bisericesc o pozițiune cu totul deosebită și neatârnată având totdeodată și o înrăurire covârșitoare asupra afacerilor lumești ale țării. După arhiepiscopi vin episcopii, arhi-

¹⁾ D-I C. A. Kuh fost consul al Regatului Prusiei. El face o importantă dare de seamă despre starea Bisericii din Moldova și Valahia dela anii 1828 până la 1843 scrisă în nemțește și tradusă în românește de D-I A. C. Cuza.

mandriții și protopopii, cari sunt rânduiți sau pe la mănăstiri sau pe la slujba bisericească a mitropolii.

Clerul de jos nu se deosebește de țaran decât prin pletele și barba lui lungă și prin portul lui, care este întru câtva diferit. . . . Ei nu sunt alt decât niște țărani de rând. . . . n'au învățat decât rânduiala deosebitelor slujbe bisericești, care le sunt încredințate lor la țară. Cu toate acestea ei nu stau sub puterea judecătorului până ce mai întâiu Mitropolitul, ca semn că i s'a luat darul, n'au poruncit să se tunză și să se radă.

Aceasta să întâmplă foarte des de oarece a-cești preoți de țară sprijinindu-se pe imunitățile, ce li se acordă, comit adesea ori crime.

Clerul, așa zis înalt și a cărui stare este mai bună decât a celui dintâiu, este cu desăvârșire lipsit de orce cultură. Numai ignoranței lor se poate atribui faptul că pe când pe de o parte s'a făcut multe pentru luminarea spiritelor, din partea preoțimei nu se vede absolut nici o mișcare pentru luminarea vederilor și pentru educarea inimilor, astfel că până în ziua de astăzi încă nu se găsesc oameni, cari cu adevărat s'ar putea numi buni.

Clerul înalt se deosebește de clerul de rând printr'o stare materială mai bună, prin celibat și prin dreptul ce-l are fiecare de a se urcă pe treptele cele înalte ale erarhiei bisericești. In ceea ce se atinge de cunoștințele și de modul lor de a privi lucrurile însă, nu-i aproape nici o deosebire între amândouă clasele de clerici.

Guvernul provizor rusesc a hotărît de a înfi-

ința seminarii în care să se instruiască tinerii și să se pregătiască pentru misiunea lor viitoare. Aceste seminarii există în adevăr, dar cum ar putea să-și ajungă scopul, când preoții ignorați ocupă catedrale din acele stabilimente teologice?

Creșterea copiilor orfani este singura binefacere pe care mitropolitul o săvârșește întru alinarea suferințelor omenеști.

Există un vechiu obicei în puterea căruia copiii nou născuți să lapadă noaptea la ușa mitropolii. Pe aceștia-i crește mitropolitul cu cheltuiala sa până la vârsta de opt ani sau zece ani, când ușor se găsește cineva să ia un asemenea copil fără părinți.

Numărul mănăstirilor de călugări și călugărițe este foarte mare, dintre care cele de călugări multe sunt închinare la sfântul Munte, muntelui Sinai și muntele Athos. Toate mănăstirile au venituri mari.

Egumenii mănăstirilor aparțin clasei boerilor și să bucură singuri de veniturile însemnate ale mănăstirilor.

Sunt două soiuri de călugărițe, sau fete de boeri sau femei din clasa de jos. Cele dintâi să trimit la mănăstiri în cazul, când sunt într'o casă mai multe fete și nu este avere destulă a da fiecăreia zestre potrivită cu rangul ei, deși chiar pentru asigurarea și viețuirea lor în mănăstire să cer bani în de ajuns.

Imbrăcămintea acestor călugărițe este neagră, de materie foarte fină de lână și civită cu mult gust; rânduiala la mănăstire nu-i deloc severă și nota la mănăstire nu-i de loc supărătoare pentru

acela, care din frageda copilărie s'a obișnuit cu ea.

Stareța se alege în totdeauna prin majoritate de voturi de către călugărițele nobile și alegerea se consfințește apoi de mitropolit sau episcop. Pentru nimic în lume nu ar alege stăriță o călugăriță, care ar fi pe aceeași treaptă de boerie cu dânsule:

Orice strein poate să viziteze mănăstirea și chiar să locuiască acolo cât va vrea. O casă în lăuntru mănăstirii stă la dispoziția oaspeților. Găzduirea este din cele mai primitoare și vizitarea bisericeii și a celorlalte încăperi ale mănăstirii se face fără a plăti ceva.

Iată dar tabloul, ce observatorul Consul face asupra clerului nostru. El este cât se poate de exact și ne dă o icoană a timpului său. Cei ce cunosc trecutul bisericeii noastre văd că de și autorul este un strein, cu o religie streină, totuși prea puțin va fi exagerând în această amănunțită descriere a bisericeii noastre. El se prezintă deci ca un cronicar important, care ne zugrăvește trecutul cu cele mai numeroase însușiri de adevăr.

Domnul consul A. K. Kuch ca un cronicar conștiincios nu se mărginește numai la clerul ortodox. El ne dă oarecare noțiuni și de clerul altor confesiuni din țară și cu modul acesta complectază tabloul. Prin aceasta vom fi în stare a înțelege și mai bine situația bisericeii noastre din prima jumătate a secolului. În această privință d. A. K. Kuch se exprimă astfel:

Pe lângă biserica ortodoxă, cea catolică este cea mai răspândită în țară. Preoții catolici obținură, cu mijlocirea regilor Polonii, oarecare pri-

velegii iar mai pe urmă cu pribegirea catolicilor unguri să întemeiază numai în Moldova ca la 20 sate și s'au înmulțit cu vremea ca la 40,000 suflete. Conducătorii catolicilor sunt un sobor de 12 persoane sub președinția unui: Patris praefecti. Aceste 12 persoane sunt trimise în Principate de propaganda din Roma. Acești oameni nu au atâta cunoștință de carte pre cât se arată neobosiți pentru îndeplinirea misiunii lor.

De o sută treizeci de ani încoace au început și protestanții a se bucura de libertatea cultului. Prin mijlocirea lui Carol al XII-lea li se dăruie la București și Iași locuri foarte încăpătoare pe care și zidiră biserici.

Învățământul religios la protestanți este în acelaș grad de părăgenire ca și la ortodoxi. Copiii acestor protestanți ajung până la etatea de 16 ani fără să aibă cea mai mică idee de creștinism. Abia după ce au ajuns la această vârstă încep a se duce șase săptămâni înainte de Paști, la preot acasă în fiecare săptămână de două ori, unde li-se dă de învățat catehismul pe dinafară, după care cu orce chip să confirmează în ziua de Paști.

Jidanii al căror număr poate să fie de cincizeci de mii se bucură de asemeni de cea mai neîngrădită libertate religioasă. Ei încă nu au un templu anume zidit în Iași sau în celelalte orașe ale Moldovei, săvârșind slujba lor religioasă în localuri închiriate anume. Pentru toată țara, jidanii nu au decât un singur Rabin, care locuește în Capitală și este adus de ei din Rusia, dându-i 20 de ruble pe săptămână. Jidanii țin la obicei-

iturile lor cu străjnicie. Acum câțiva ani unul din Rabinii lor cei mai iubiți a fost îndepărtat pentru că băuse Sâmbătă cafea neagră încălzită. În ceea ce se atinge de moralitatea jidanilor, putem spune că la nimenea nu poți găsi cinste și omenie și în nimenea nu te poți încrede. Chiar și jurământul a ajuns numai o jucărie fără nici o însemnătate și adesea ori mi s'a întâmplat să văd cazuri, unde jidanii jurau falș pe față și cu o rea credință ne mai pomenită.

Adesea ori se întâmplă că unii jidani trec la legea ortodoxă, ceva ce rar se întâmplă cu religia catolică, aceasta pentru că cea întâi dă convertiților săi oarecare foloase, pe care catolicii și protestanții nu le pot da.

Curios este de a se vedea cum la toți jidanii, cari primesc botezul li se dă numele de «Vasile Botezatul». Acest nume s'a răspândit întru atât încât a ajuns a nu mai fi un nume de familie, luându-se mai mult în înțelesul de «*jidan botezat*».

Din cuvintele acestui consul, petrecător la noi aproape 20 ani, relativ și la celelalte culte, ne facem o idee și mai esactă și de viața de atunci.

Ierarhii bisericii în acest timp să silesc, e drept, să facă și ei ceva, dar totul mergea cu greu, de oarece eră o transformare prea neașteptată a societății și o pierdere din autoritate prea din cale afară a bisericii noastre.

* * *

În ceea ce privește religiunea Românilor în afară de regat din acest timp să poate zice că

ea, afară de Macedonia, nu a stat tocmai rău. Ba putem zice că ea a fost singurul element în jurul cărei s'a dezvoltat elementul românesc. Astfel:

În Transilvania Româniilor ortodoksi, după serioase lupte contra calvinilor și contra catolicilor, capătă în anul 1783 sub împăratul Iosif al II-lea dreptul de a avea episcopii lor, dar să depindă de mitropolitul din Carlovitz. Episcopul își avea reședința la Rășinari lângă Sibiu. În anul 1810 Episcopul ortodox român locuia în Sibiu. În anul 1829 Româniilor din Ungaria și Banat capătă dreptul ca episcopul lor să fie român.

Acela care, a dat însă o organizație mare bisericești române din Ardeal a fost baronul Arhiepiscop al Românilor Andrei Șaguna, care reuși și declară în anul 1868 biserica română din Ardeal de autonomă.

Andrei Șaguna capătă în anul 1869 un statut prin care se stabilește, că afacerile bisericești să se conducă după o normă după care reprezentanții poporului au o largă latitudine. Sinodul român ortodox din Transilvania este așezat pe o concepție mare; El reprezintă mult în starea actuală a lucrurilor de peste munți. El înlocuește parlamentul. Organizația aceasta generală a românilor este rău privită de Unguri. Tot de autoritatea sinodală bisericească sunt conduse și școlile românești ortodoxe de peste munți.

Cu toate greutățile prin care trec ortodoxii români ardeleni, totuși la ei găsim încă multă viçoare în lupta națională și cu mult mai multă decât la uniți. Se poate zice că mai toți ortodoxii s'au menținut ca popor pe când foarte mulți

dintre Români uniți, prin o creștere cosmopolită, ce primesc, consideră ca preț mult mai puțin lupta națională decât un ordin sau un zâmbet dela Roma.

Între Uniți se găsesc azi ținuturi întregi, unde poporul așa de mult s'a maghiarizat că preoții sunt nevoiți a le ține predici în limba maghiară. Un bun cunoscător al chestiunilor de peste munți ne afirmă că dacă nu se vor lua măsuri, ținutul Sătmăruului este aproape maghiarizat. Aceia ce contribuie la această înstreinare sunt și preoții români uniți, cari crescuți prin școli streine nu posedă sentimentul național de lipsă. Pentru a înțelege mai bine această chestie vom spune că deși în Transilvania episcopiile unite au averi mari, totuși ele, după influențele dela Roma, nu și-au format seminarii, unde să-și crească pe viitorii preoți. Afară de Seminarul din Blaș, toate celelalte episcopii unite, din Lugoș, Gherla și Oradea-mare nu au seminarii, iar candidații la preoție să trimit a-și primi cultura prin seminariile catolice din Viena, Strigoniu, Kalca sau alte părți, unde ei cresc într'un cerc cu totul lipsit de sentimentul național și într'o limbă streină, încât venind în mijlocul poporului, preotul are desgust pentru noua sa carieră pe care trebuie s'o aplice unui popor cu care el nu are nici o legătură sufletească. Și azi ziarele lor te desgustă prin tonul lor mai catolic decât papa și prin puținul interes de chestiile naționale. Aceste sunt roadele unirii.

Biserica Bucovinei. S'a format din părțile răpitate de Nemți la 1777 și anume din ținutul Cernăuți, Hotinului, o parte din județul Suceava și

Dorohoiu cu reședința la început în Rădăuți, unde rămăsese episcopie după retragerea mitropolitului din Suceava la Iași. În anul 1784 averile bisericii de aci s'au secularizat și le-a considerat ca averi ale coroanei. În anul 1786 se dăde un regulament prin care se prevedea modul de organizare al acestei biserici. În anul 1787, să deschide pentru Români o școală teologică la Suceava, unde dăinuî până la anul 1875, când se transformă în facultate teologică la Cernăuți.

De Mitropolia românească sunt alipite biserica din Zara și Cattaro. Biserica din Bucovina a obținut în timpul din urmă un arhiereu titular pentru biserica din Rădăuți. Fondul religios al bisericii din Bucovina este condus de stat și cu amestecul cumpătat al bisericii.

Starea clerului din Bucovina este, relativ cu acelor din Transilvania și chiar din țara românească, foarte bună. În adevăr găsești aci și la țară preoți de elită, culți în toată puterea cuvântului, dar după impresia autorului acestor rânduri mult mai puțin pregătiți și mai slabi în lupta națională decât în Transilvania. Libertatea culturală acordată de Austria, traiul prea bun în raport cu misiunea de preot a făcut pe mulți să neglijeze și să-și uite ce chemare încubă unui preot român. Impresia, ce ni-a făcut Cernăuțul, cu numeroșii negustori ovrei sau vânzători slavi, sau și români cari vorbiau limba ruteană, ne-a întristat și ne-a făcut să gândim, că trebuie făcut ceva pentru a eși din aceasta. Elemente sînt, trebuiesc deșteptate, retrase din germanismul în care s'au

aruncat, să revină la drumul cel bun și să fie siguri că vor fi binecuvântați. Mai ales faptul că preoții români bucovineni întrebuițează cu un fel de plăcere și fală limba germană, în casă și în toate dăruirile lor, pricinuește mare rău chestii naționale.

Biserica din Basarabia. Încă din timpul vechilor lupte cu Turcii s'a întâmplat ca o parte din teritoriul țării românești să fie ocupat de ei. Astfel au fost, Hotinul, Achermanul, Benderul, Brăila, Giurgiu și Turnu. Creștinii ortodoxi, ce cădeau sub stăpânirea lor, nu se mai îmbisericeau de căpeteniile clerului din România sau Basarabia de care țineau până aci și s'a format o eparhie nouă, și care s'a numit Proilavia, numită după Proilabum sau Proilavia cum se numia pe atunci Brăila. De Proilabum ținea dar Brăila, Benderul, Achermanul, Hotinul etc.

La anul 1770 în timpul ocupațiunei Principatelor de armatele rusești, eparhia Proilavii se desființă, împărțindu-se teritoriul acestei eparhii între episcopia de Huși și episcopia de Buzău. Cea mai mare parte a acestei eparhii, căzută la Huși, numai Brăila se luă a se conduce de episcopul de Buzău.

După încherea păcii între Ruși și Turci, la București 1812, 16 Mai, Rusia a luat dela Turci Basarabia și prin urmare și administrația religioasă acestei părți. Protopopiatele de atunci cari țineau această eparhie erau 1) Orheiul 2) Lapușna 3) Hotârnicienii 4) Codrucenii 5) Grecenii, 6) Soroca 7) Hotinul 8) Foleștii 9) Basarabia.

În Kișinău s'au înființat chiar în acel an o dicasterie eparhială. Iar pentru luminarea clerului s'a înființat în anul 1813 un seminarium spiritual.

Eparhia aceasta luă numele de eparhia Kișinăului și Hotinului. În anul 1835 sau mai adaos și alte părți.

În anul 1856, prin Tratatul de Paris, s'a impus Rusiei a înapoia o parte din eparhia Kișinăului către Moldova, eșind astfel 104 biserici.

În anul 1878, Rusia cu forța ne-a luat din nou Basarabia.

Astăzi Basarabia este închisă cu atâtea ziduri de precauțiune, că nu se aude ce va fi făcând biserica și clerul de acolo. E de presupus că va fi mergând cu greu atât în chestia bisericeii cât și în alte direcții culturale.

Biserica din Macedonia. Dela 1866, de când am început a ne preocupă de Macedonia, nu prea ne-am gândit la o biserică națională. Se credea că pentru promovarea culturii românești, este desul să avem școale, revizori și inspectori. Abia mai târziu acum 14 ani, guvernul a constatat că și aci trebuie să ne adresăm întâi bisericeii pentru a reuși. Indreptarea către biserică și instituirea eforturilor școlare erau două lucruri către care trebuia gândit mai de mult.

În timpul din urmă s'a reușit a se da un decret împărătesc prin care limba română este recunoscută a se întrebuința de Români în bisericilor, dar în ceea ce privește episcopatul românesc încă nu s'a reușit până acum. Sunt speranțe că el se va admite cât de curând.—În Macedonia este o populație română peste 500.000 suflete.

De asemenea mai avem Români ortodoxi în Bulgaria unde sunt peste 300,000 suflete și în

Serbia, unde sunt peste 100,000 suflete¹⁾). Pentru aceștia statul, liga culturală, societățile de binefacere n'au făcut nimica a-și avea o biserică națională, și acesta este un păcat mare, care se va recunoaște o dată, însă atunci va fi poate prea târziu.

* * *

Reîntorcându-ne la situația religioasă din țară trebuie să spunem că starea generală a unui vânt de necredință, ce suflă din apus, lipsa de cultură și sărăcia clerului, nu erau singurele motive, care lucrau la slăbirea autorității clerului nostru și deci a bisericii noastre. Mai erau și altele dacă nu așa de importante, totuși destul de importante, spre a nu fi trecute cu vederea.

Din documentele publicate, ca dispoziții luate de domni, am văzut că episcopul și mitropolitul aveau drepturi enorme, astfel putea să judece și să hotărască.

- 1) În toate cazurile de căsătorie.
- 2) De amestecarea sângelui, sau de rudenie, de cumetrie și de cuscrie.
- 3) Orice vinovăție a unui preot sau ori cărui din cler să judece cu judecata bisericească afară de cazul de moarte pe care îl judecă domnitorul.
- 4) Toți cei judecați erau supuși la gloabe ce se încasau de oamenii vlădicăi.

După un alt hrisov ce vom publica mai târziu

¹⁾ Într'o statistică nouă publicată de statul sârbesc să arată a fi în Serbia 23.000 de suflete. Lucrul însă nu este exact. Toți, cari cunosc bine această localitate, afirmă că sunt în Serbia peste 100,000 suflete de români ortodoksi.

rezultă că dreptul de judecată al episcopului eră mult mai estins decât cel arătat. Astfel eră hotărît că vlădica putea să judece nu numai orice pricină privitoare la un preot sau cleric, *ci orice pricină ar fi avut, copiii, rudele și servitorii preoților cu un civil*. Dacă la aceasta mai adăogăm dreptul vlădicilor de a se amestecă în chestiile de zestre, de moșteniri ale orfanilor, de a propune jurăminte și de a hotărî în chestii de hotărnicii; dacă se ține seamă de averile mari ce aveau la îndămână și dacă nu se trece cu vederea că în divanuri, mitropolitul și episcopii formau o puternică majoritate în cele mai multe cazuri se poate înțelege rolul cel mare ce-l avea biserica. Prin noile legiuiri, prin înființarea codului civil, prin smulgerea una câte una din marile prerogative ale bisericei, se doboară autoritatea bisericei în uimirea celor mai mulți, cari nefind pregătiți și neașteptându-se la asemenea schimbări nu înțeleg rostul lor și încep a deconsidera aceea ce serviă până ieri de viață întregului organism al statului.

* * *

Această stare deplorabilă a bisericei în care ne aruncase vârtejul reformelor, din fericire, nu a ținut mult. Praful și fumul produs de această teribilă bombă s'a ridicat, s'a risipit în cea mai mare parte și oamenii mai inteligenți, oamenii de stat observând că mergem spre peire, au început a gândi la oprirea acestui rău, la îndreptarea stărei de lucruri.

În ajutorul acestora veni ră întru cãtva și evenimente din afarã. Descoperirile cele mult anunțate și trãmbițate nu se realizeazã. Prin toate combinațiunile și esperiențele nu se reuși a se procurã din nimic materia și nu se putu produce viața, dupã cum cei nerãbdãtori așteptau. Deosebit de aceasta o mulțime de oameni de știință, naturaliști, chimiști, doctori, filozofi vin și rãnd pe rãnd protestează contra sistemului întrebuițat pãnã aci, ca din orice descoperire nouã sã se fãureascã o armã contra religiunei.

Astfel cunoscutul învățat Liebig zice: «Acești erudiți superficiali, necunoscând nici mãcar ce sunt frigurile, inflamațiunile, catarul (guturaiul) sau cum se formeazã sãngele și la ce servã fierea; acești novici în cunoștința legilor naturale susțin și sã silesc a însuflã poporului incult și lesne crezãtor convingerea, cã ei pot sã explice nașterea ideilor ba chiar și însuși natura și substanța spiritului uman»; și iarãși adaogã: «Știința medicalã și cele analoage cu ea, nu cunosc nimic despre substanța și nașterea ființelor și nici unul din principiile acestor științe nu contravine cu bazele ideilor și convingerilor religioase.

Cei ce exercită știința terapeuticã, dacã nu vor medita de aproape și cu toatã seriozitatea cestiunile religioase și metafizice, sunt incapabili de a raționã și de a se pronunțã despre ele».

Afarã de acești învățați imediat apar alții precum este Caban și Brousac, care dupã ce multã vreme din știința lor trãseserã concluzii contra religiunei mãrturisesc în urmã cã *știința cea so-*

lidă și adevărată nu duce la ateism, ba din contră duce la deism.

Foarte cunoscutul Foderé indignat și el de specula ce se făcea cu așa numita știință zice: Dubilitatea compunerii naturei umane din spirit și din corp nici o dată nu s'a contestat până în zilele noastre. Invățătorii noștri nici o dată n'au crezut că materia encefalică poate judecă și voi.

În anul 1844 Lordat zice: Între viața corporală și spirituală a omului se află o relațiune foarte strânsă nu însă și o dependență absolută, care de sigur ar fi fost dacă atât fenomenele corporale cât și cele spirituale s'ar produce de unul și acelaș principiu, unic și inseparabil. Cum că omul se compune din corp și spirit, aceasta nu este o simplă opiniune filozofică, ci fapt, care rezultă din experiență și probat până la evidentă.

După 1860 încoace celebrul învățat Broun, Boemer dela Vürtenberg, Balmè și Bronsè, protestează cu energie contra învinuirii aduse doctorilor că ei sunt atei. La 1871 învățatul Iames zice că acei ce fac ateism cătând a'și întemeia părerile pe știința aceștia sunt: *negațiunea științei și libertăței.*

Învățatul Wirchovv din zilele noastre să exprimă în discursul funebru ce ținea la moartea lui Darwin: «Nu trebuie să condamnăm pe Darwin, ci pe naturaliștii noștri Germani, cari au pervertit teoriile sale până la ideile materialiste. Ori cât am împinge ipotezele despre nașterea omului ajungem la concluziunea că teoria de mai înainte admisă de mulți despre nașterea sa din alt organism viețuitor, nu are nici o cunoștință ști-

ințifică. Eu cred că societatea noastră are un nou titlu de mărire că nu s'a molipsit de teoria darvinică (așa cum o prezentau unii) și că a păstrat toată liniștea, atunci când această teorie era primită cu mult entusiasm de multi învățați».

În anul 1882, Pasteur, învățatul Pasteur își dă părerile sale contra ateismului. Despre el Ernest Renan zicea că: «Nimeni dintre învățați nu a parcurs toate cercurile naturei cu un pas așa de sigur și așa de solid ca Pasteur. Intreaga lui viață științifică este o cale luminoasă și strălucitoare în mijlocul nopții nevăzutului și abizurilor extreme din care provine viața». Pasteur se exprimă astfel: «nu înțeleg pe ce rezon următorii acestui principiu (positivist) se luptă să excludă din meditația inteligenței umane cel mai important din toate faptele, ideea cea mai pozitivă din toate cunoștințele, ideea despre *infinit*. Ce există oare dincolo de cerul cel înfrumusețat cu stele? Alte ceruri cu alte stele? Fie. Dar dincolo de acestea? Iată ceia ce caută spiritul uman cu insistență și putere neobosită? Va întrerupe oare cercetările sale într'un punct determinat de spațiu și de timp? Iată ce nu poate face materia.

Tot astfel mulți alți învățați veniau unii după alții ca prin știința, judecata și priceperea lor să dea lovituri mortale ateismului, care zăpăcise atâtea spirite și adusese atâta rău societății omenesti.

Cu încetul astfel furtuna a trecut, descoperirile mai noi au dat altă lumină lucrurilor și au dovedit că ipotezele anterioare erau greșite și departe de adevăr.

Cei mai noi învățați au revenit din nou la dreapta credință. Seria unor asemenea bărbați este lungă, dar noi nu vom menționa decât numai pe unul singur. Cu atât mai mult merită mențiune, cu cât părerile lui ne sunt cunoscute nouă prin pana unui maestru al condeiului, dar care multă vreme și pentru mulți trecuse în țară promotorul unei școale pesimistă și ateistă ¹⁾.

În adevăr, una din loviturile cele mai grele le-au primit ateismul și determiniștii prin susținerile și autoritatea lui du Boy-Reymond președintele academiei de științe din Berlin, care prin lucrarea sa: limitele cunoștinței omenești, ne spune că nu numai nu cunoaștem multe chestiuni dar suntem departe, suntem în imposibilitate de a ne pronunța asupra multor chestiuni. Iată câteva părți din această importantă lucrare:

«Precum unui cuceritor al lumii din antichitate într'o zi de repaos, în mijlocul mersului său triumfal, i se putea naște dorința de a și vedea hotarele imperiului său mai bine fixate;—tot astfel știința naturală, cuceritoarea lumii contemporane, nu va face o încercare nepotrivită, dacă în aceste zile de repaos și de festivități, va căuta să-și desemneze, o dată cu precisiune adevăratele li-

---

¹⁾ Este vorba de eminentul profesor d. T. Maiorescu bănuit ca promotor al școlii Sopenhaueriene cum și ateiste. Dacă este adevărat că a tradus pe Sopenhauer în românește, cum se și cuvenea pentru un cugetător ciudat ca filosoful german, totuși ca fost student și elev al D-lui Maiorescu constat, că învinuirea se i se aducea ca ateu, eră și ea nedreaptă. De altfel prin traducerea discursului ținut de du Bois-Reymond înaintea învățaților lumii, în care spune unor presumțioși învățați adevărul asupra cunoștințelor omenești, este o suficientă probă: că cei ce-l acuzau erau nedrepți.

mite ale imensului său domeniu. O asemenea încercare o cred cu atât mai indicată cu cât văd mai ales răspândite două anume erori asupra limitelor cunoașterii naturii și cu cât într'un asemenea studiu, deși s'ar părea dela sine înțeles și prin urmare de prisos, voi fi în stare să introduc câteva priviri noi, chiar pentru cei ce nu împărtășesc acele erori.

Imi propun dar a cercetă, care sunt limitele cunoașterii Naturei și vom răspunde mai întâiu la întrebarea: ce este cunoașterea Naturii?

Nu e de trebuință să mai spunem că spiritul omenesc va rămâne totdeauna foarte departe de această cunoaștere perfectă a naturii. Pentru a arăta distanța, ce ne separă chiar dela primele începuturi, va fi de ajuns o singură observație: înainte de a se putea așeza ecuațiunile diferențiale ale formulei Universului toate fenomenele naturii ar trebui să fi fost reduse la mișcări ale unui unic substrat al aparenței felurimi a așa numitei materii, care substrat să fie lipsit de orice deosebire substanțială prin urmare lipsit de calități; cu alte cuvinte orice calitate să fi fost explicată din așezarea și mișcarea unui asemenea substrat, pentru numirea cărui eu aș propune cuvântul grec $\psi\lambda\eta$.

Remarcăm din acest pasagiu afirmația învățatului naturalist că spiritul omenesc rămâne departe de cunoașterea perfectă a naturii și în multe cazuri încercarea rămâne zadarnică, dar el are părți și mai categorice:

«La urma urmelor naște întrebarea, dacă cele două limite ale cunoașterii naturii nu sunt poate

una și aceeași, cu alte cuvinte, dacă, presupuind că am putea pricepe esența materii și a puterii, nu am pricepe tot de odată, cum în certe condiții substanța lor fundamentală *simte, dorește și cugetă*.

Firește că această presupunere e cea mai simplă și până nu va fi răsturnată, este după cunoșcutele principii ale cercetărilor științifice, preferabilă modului de a vedea, după care lumea, precum am arătat, apare îndoit de neînțeleasă. Însă rezultă din natura lucrurilor că nu ne putem dumeri nici în privința acestui punct și toată discuția asupra unei asemenea unificări ar fi de giaba.

Față cu enigmele lumii fizice, zice mai departe acest învățat, naturalistul este de mult deprins a pronunța cu o bărbătească resignare cuvântul *ignoramus*. Privind însă înapoi la calea parcursă și însemnată cu atâtea biruințe, el este purtat de tainica speranță că ceea ce nu știe astăzi, ar pute-o ști în certe împrejurări și o va ști poate mâine. Dar față cu enigma despre esența materii și a puterii și despre facultatea ei de a cugeta, trebuie să ia odată pentru totdeauna hotărârea mult mai grea de a pronunța cuvântul¹⁾: *ignorabimus*.

* * *

Cu modul acesta atmosfera grea să împrăștie, cei cari un moment se rătăciseră au cunoscut

¹⁾ Pasagiile despre păreriile lui Emil du Boys-Reymond sunt luate după traducerea din nemțește făcute de T. Maiorescu Convorbiri Literare 1891, pag. 620—645 precum ale celorlalți învățați le am cules după Scalțuni, tradus de d. Dragomir Dumitrescu și Erbiceanu.

eroarea ce fac, iar oamenii cu dor de țară încep a gândi la întocmirea trebilor țarei pe temelii mai sănătoase și deci în primul rând la ridicarea autorității bisericei. Leacul însă cum să se lucreze cum să se facă spre a ajunge la acest rezultat se găsește cu greu. Treizeci de ani se frământau doctorii spre a găsi leacul trebuincios, dar nu-l găsiu, până ce în anul 1893 un ministru de culte, cu vederi largi de vultur și înzestrat de Dumnezeu cu mari calități de om de stat și în-suflat de Duhul Sfânt, găsi mijlocul de a face îmbunătățirea stărei morale și materiale a clerului, o clasă care merită o stare mai bună, dar de care nimeni nu se ocupase până atunci în mod serios.

Se făcuseră, e drept, în această direcție slabe încercări și mai nainte, dar chestiunea nu se îmbrățișă pe de-a întregul ci parțial și de aceia cum mai erau și alte cauze, e lesne de înțeles, cum nu aveam un rezultat practic. Potrivit dispozițiilor regulamentului organic se înființaseră seminariile în fiecare eparhie, dar prin lipsa de control suficient, prin elemente precare și neînsuflețite pentru încurajarea celor ce se devotează acestei misiuni, nu au putut avea vre un succes. Mai ales în acele timpuri, când totul ținea de buna dispoziție și de priceperea unor elemente, care nici ele nu aveau preparațiunea necesară, e lesne de înțeles pentru ce nu s'a ajuns la nici un rezultat mulțumitor.

S'a crezut ceva mai târziu că fericirea bisericei ar consista în democratizarea complectă a instituțiilor bisericești, dar curând după aceea se văzù că această idee este o eroare dacă elemen-

tele cu care te servești nu sunt încă formate, nu sunt pregătite pentru înțelegerea și aplicarea unor astfel de idei. Și în orice caz, în multe împrejurări, încercări de asemenea natură erau inutile și fără nici un folos practic pentru ridicarea Bisericii.

În stadiul acesta se găsește dar biserica noastră în momentul, când a venit pe tronul României tânărul Principe Carol de Hohenzolern, care în proclamația, ce face către popor, când calcă pe pământul României, spune că va respecta instituțiile religioase ale Țării.

Una din cele dintâi griji ale Sale a fost de a restabili liniștea turburată în biserica română stabilind un episcopat canonic.

În anul 1872, prin ministru Tel, făcù legea sinodală, una din falnicile temelii ale bisericii noastre. În anul 1883 contribuî personal la succesul ce am avut ca biserica noastră să se declare autocefală, iar mai târziu când se face îmbunătățirea legii clerului, Majestatea Sa Regele este cel mai fericit dintre toți.

Indreptarea bisericei, ridicarea autorității ei încă nu se putuse face întru cât mijlocul nu se găsise. Răul ce decurgea de aici era imens. Peste tot, clerul era batjocorit, membrii săi nevoiți a trăi din mila creștinilor, nu mai aveau nici o autoritate, nici un prestigiu. Mulți din cei ce ar fi dorit să intre în cler se opriau dela acest pas în jumătatea drumului neputând suportă starea de batjocură, ce se arunca clerului.

Tocmai atunci veni la culte un om destul de inteligent să înțeleagă întreagă chestiune, destul de îndrăsneț și mai ales destul de patriot ca cu

rizicul popularității lui să facă a se vota legea clerului, care este una din legile fundamentale ale țării și pe care generațiile viitoare o vor aprecia și mai mult, de oarece abia de acum înainte ea va produce roade mai numeroase.

Anul acesta legea clerului din 1893 s'a modificat din nou, întocmindu-se pe aceleași temelii ca legea din 1893. Aceea ce s'a făcut în plus este punerea în lege a unor constatări, ce se găsiseră de lipsă și a unei dorințe unanime a se deschide și la noi drumul către localitățile rurale elementelor culte din cler, prin urmare a se face și la noi cât mai mulți licențiați preoți la țară. Al doilea principiu dus mai departe decât în legea din 1893 este garantarea și mai mult a preoților buni contra arbitrariului celor mari și posibilității pentru autorități ca cei răi să nu rămână nepedepsiți. Este o lege bună și va produce roade multe¹⁾.

* * *

Cu toată răceala religioasă a acestui secol, tot se mai găsesc și în el elemente creștine care se ocupă cu cele cuvenite sfințelor lui Dumnezeu biserici. E drept că în genere spiritul public eră adversar al vechilor sisteme, vechilor inclinațiuni a se ocupa de casa lui Dumnezeu, dar tot s'au mai găsit persoane, care să se îndeletnicească cu osârdie pentru sfintele locașuri. Astfel, să ne mărginim la câteva biserici din apropiere, găsim :

¹⁾ A se vedeà legea clerului publicată în „Monitorul Oficial“ No. 262 din 26 Febr. 1906.

La anul 1828 s'a început repararea mănăstirei din Câmpu-Lung dar nu s'a terminat decât în anul 1837 și s'a terminat în anul 1833 cu osteneala dumnilui Pană Costescu vel vornic, care din cauza timpului lung, din cauza neîngrijirii și multelor cutremure se stricase cu totul.

În anul 1828 vornicul Fotache Știrbei dăruiește o moșie și mai multe proprietăți a se face o biserică cu hramul Sfânta Treime în București, ceea ce se și face reparându-se vechea biserică sf. Ilie din Calea Rahovei și care de atunci, poartă două hramuri. Realizarea dorinței donatorului se îndeplinește abia în anul 1838.

În anul 1833, Ghika zidește o biserică numită doamna din Colintina de lângă București pe care a înzestrat-o cu multe moșii și averi.

În anul 1842—1847 Episcopul Kesarie, construiește, biserică în orașul București, spre a servi de metoh episcopii.

În anul 1802 contribuie la restaurarea bisericii Sf. Nicolae din Șelari Alexandru Ipsilante, iar în anul 1868 Măria sa Vodă Carol dăruiește pentru reparațiunea și pictura bisericii o însemnată sumă de bani din averea sa personală.

Tot în acest period avem de înregistrat zidirea bisericii Albe din București fondată de un modest și pios preot numit Neagu Dârvaș, care s'a reparat în anul 1873.

Tot în acest secol s'a fondat frumoasa biserică Sfânta Vineri Herasca de piosul general Năsturel Herăscu pe care o înzestreaază cu mai multe moșii și case în București. Testamentul eră făcut din anul 1855. etc. etc.

Incât constatăm cu bucurie că cu tot sdruncinul autorității bisericii, sentimentul religios nu s'a stins cu totul și că el tot a existat în poporul nostru, căci dacă monumente mari astă dată nu apar, nu se clădesc, totuși nici cele existente nu să uită.

Dacă grija creștină se oprește în acest period dela construcții de biserică, totuși ea se îndreptă în altă direcție după cum vom vedea în altă parte.

Un eveniment foarte important avu loc în acest period, care schimbă mult modul de a vedea și a lucra până aci și aceasta proveni dintr'o cauză știută.

Cei însărcinați cu îngrijirea mănăstirilor adesea și au uitat îndatoririle ce au, de multe ori au violat testamentele, au lăsat monumentele în cea mai cumplită derăpănare și au întrebuițat veniturile în alte feluri și în alte chipuri de cum trebuie să se întrebuițeze. Cutezanța acestor călugări greci mersese și mai departe cu îndrăzneala, după cum s'a dovedit limpede mai pe urmă. Acești călugări au reușit ca prin acte mincinoase, ca provenind dela domnitorii cei vechi, să se prezinte ca stăpâni mai multor mănăstiri și schituri, ce nu fuseseră nici odinioară închinare. Pretenția dar mergea foarte departe și se arătau ca adevărați stăpâni. Cu aceste false drepturi ei închinău aceste mănăstiri la altele de unde ei puteau spera mai multă protecție sau vindea la alte comunități și chiar la alte rituri ¹⁾ pentru bani.

Modul cum răușiseră ei a face ca o parte din mănăstiri să fie închinare eră destul de cunoscut:

¹⁾ Revista Română 1863 pag. 265.

sau amăgirea sau corupția, iar câte odată erau închinări făcute anapoda. Astfel o mulțime de mănăstiri care fuseseră făcute și înzestrate de către 10—15 familii s'au pomenit de odată închinare de câte o singură persoană sau de un singur donator de mai târziu cu tot avutul lor. In categoria aceasta enunțăm : Comana, Nucetul, Roaba, Băbeni, Bucovățul, Jitia, Sfinții Apostoli, Sf. Gheorghe Nou, Zlătarii.

Câte odată nu se mai urmă nici această slabă scuză și domnitorul cu dela sine putere închinase mănăstirea sau alte averi, asupra cărora nu aveau absolut nici un drept. Astfel s'a întâmplat cu mănăstirea Vizantea închinată de Grigorie Ghica mănăstirii Sf. Grigorie dela sf. Munte, Biserica Banului, mănăstirea Bistrița, Galata etc. Mănăstirea sfântul Ioan Mare, Căliul și Spirea au fost închinare fără nici o regulă și fără nici un drept.

Mănăstirile erau supuse și ele la oarecari dări. Unele din aceste erau anuale, altele ocazionale la tributul statului, sub numele de dări ordinare se cereau dările: *Calul domnesc* Vel-seamă, ajutorul Vistieriei, taxa pentru reînnoirea hrisoavelor, banii școalelor, banii cutii milelor, darea văcăritului de vară, văcăritului de iarnă, pogonăritul, oeritul, vinariciul și darea pentru stupi. Aceste numeroase dări absorbeau cea mai mare parte din venitul mănăstirilor.

Administrarea averilor acestor mănăstiri s'a făcut într'un mod mizerabil. Foarte multe din veniturile mănăstirilor se ascundeau, ceea ce a făcut pe guvern și autorități a rândui ca închi-

rierile și arendările să se facă de acum înainte prin licitații publice.

Primul pas pentru secularizare s'a făcut în Muntenia încă din timpul lui Grigorie D. Ghica la 1823. În acel an Vodă primi o jalbă a divaniților boieri, cari arătau neregulile ce se petreceau cu administrarea acestor averi și cereau luarea averilor pe seama statului. Grigorie Ghica hotărî ca averile mănăstirești să fie luate, călugării greci izgoniți și înlocuiți cu călugări români, fixând totdeodată și trimiterea unor anumite ajutoare la locurile sfinte unde acele mănăstiri fuseseră închinatăe.

Călugării greci alergară la sprijin și prin rugăciuni, lingușiri și corupțiuni capătă sprijinul muscalilor prin ajutorul cărora Sultanul dete ordin Domnilor români a repune pe egumenii greci la locurile lor susținând că aceasta eră cerut dela convențiunea dela Acherman.

În anul 1836 Kiselef ca organizator al Principatelor sili pre Domnii din Principate să scrie Patriarhului de Ierusalim, Alexandria, de Constantinopol și pe călugării dela sfântul Munte să 'și trimită în Principate reprezentanții lor, care să trateze chestiunea mănăstirilor închinatăe.

Vechilii au venit, dar nu au putut ajunge la nici un rezultat, căci nu au primit propunerile boierilor pământeni. Regulamentul organic din 1832 prevedea și stabilea datoria pentru mănăstirile închinatăe a plăti țării suma de 450,000 lei, dar nici această slabă compensație nu s'a pus în lucrare din cauza relei credințe a șefilor bisericii orientale. Necuviințele săvârșite de aceste

persoane făcù pe boierii Valahiei să adreseze lui Kiselef următorul raport : «perzând svatul tot felul de nădejde a se putea înțelege cu numiții vechili, cari când se numesc deplin împuterniciți, când iarăși că nu au depline puteri. Svatul într'o glăsuire s'a unit cu părerea D-lui consilier Mavros și Vornicul B. Știrbei și au socotit că după toată dreptatea se cuvine ca sfintele locuri, de vreme ce stăruesc a rămâne în afară de sistema îmbunătățirii întru care au intrat toate ramurile oblăduirii, firește urmează să rămână asemenea afară și de drepturile, ce să nasc din acest sistem.

În anul 1834, comisiunea de zece în frunte cu Mitropolitul au făcut un nou protest dar tot fără vr'un rezultat, favorabil.

Abia în anul 1848 din Constantinopol eși cătră domni următorul decret :

1) Dela 1852 moșiile mânăstirești să se arendeze prin licitație.

2) Să îndatorează sfintelor locuri a săvârși reparațiuni și a pune în regulă toate mânăstirile.

3) Subvențiunea se fixează la 30,000 galbeni pentru amândouă Principatele începând dela 1847.

Guvernul Moldovii a primit acest decret iar cel al Muntenii l'a respins.

După această epocă se fac nenumărate încercări, dar toate nu au rezultatul dorit până în timpul domnitorului Alexandru I. Cuza, care ne mai fiind socoteală de scrupulul turcesc, de reaua voință a Rușilor și țipătul desperat al egumenilor greci secularizează averea mânăstirilor închinată și astfel desrobì aproape a 5-a parte din teritoriul țării, care până acum erà în mâini streine.

Că în această operă putea să fie mai multă prevedere, oarecari scrupule, ceva mai multe măsuri de siguranță, nu încapе vorbă, totuși or cum ar fi, actul acesta rămâne ca un act de mare curaj și ca un început, de emancipare națională.

* * *

Mitropoliții Muntenii din acest period sunt :

Dositei Filitis	până la 1810		
Ignatie dela	1810 până la	1813	
Nectarie »	1813 »	»	1819
Dionisie »	1819 »	»	1823
Grigorie »	1823 »	»	1829
Neofit »	1829 »	»	1833
Grigorie »	1833 »	»	1840
Neofit »	1840 »	»	1850
Nifon »	1850 »	»	1875
Calinic »	1875 »	»	1886
Iosif »	1886 »	»	1893
Ghenadie »	1893 »	»	1896
Iosif »	1896 »	»	1906 a doua oară.

Mitropoliții Moldovei în periodul al cincilea.

Iacob Stamate		până la	1803
Veniamin	dela 1803	»	» 1808
Gavril (a doua oară)	» 1808	»	» 1812
Veniamin (a doua oară)	» 1812	»	» 1844
Meletie	» 1844	»	» 1848
Locotenență			

Sofronie Miclescu	1851
Locotenență	
Calinic Miclescu	1863
Locotenență	
Iosif Naniescu	1875 până la 1902
Partenie Clinceni delat	1902 » » 1906

* * *

In ceea ce privește scrierile religioase și cărțile de ritual apărute în acest period sunt nespuse de numeroase a ne găsi forțați să le amintim măcar cât de pre scurt. Locul lor va fi astfel în altă parte.

INFLUENȚA RELIGIUNEI LA ROMÂNI

ASUPRA

VIETEI PUBLICE

Influența vieții religioase asupra vieții publice la Români a fost enormă. Incontestabil că și la alte state influența religiei asupra vieții lor a avut un rol important, dar la Români această influență a fost covârșitoare. La noi religia a servit nu numai ca o îmbrăcăminte ci ca un organ important, ca cel mai important organ al vieții: ca inima, care răspândește sângele sănătos în tot organismul și întreține viața. O mică rememorare a celor ce am întâlnit până acum ne face o idee exactă despre această imensă influență. Peste 80 % din actele vieții publice au pecetea, aprobarea sau des aprobarea bisericii, într'un trecut, care pentru veșnicia istoriei nu este prea de mult.

Dacă ne gândim pe calea culturală apoi mănăstirile și bisericile au fost aproape singurele locuri, unde apărură școala românească, iar ierarhii bisericii au fost cei dintâi, care au făcut pasul pentru cultura noastră. Astfel întâlnim un

Stefan și un Varlam, un Grigorie și un Veniamin, bărbați cucernici și insuflețiți de cea mai înaltă preocupare creștinească; întâlnim pe un Dositeiu și un Antim, episcopi luminați, oratori distinși și poeți însuflați de Duhul Sfânt.

În privința justiției vom vedea că mai toate chestiile în litigiu veneau a se judeca sau a se rândui, de către Chiriarhul respectiv. Chiriarhul primea jurăminte, ei dau carte de blestem și ei făceau toate investigațiunile pentru a se descoperi adevărul.

Tot arhieriei, chiriarhii, șefii bisericeii se gândiau și aveau grijă, judecau și rânduiiau averea orfanilor.

Clerul avea dreptul să confirme pe șeful breslelor și a face dreptate atunci, când membri conducători ai corporației nu se înțelegeau.

Clerul avea dreptul să se amestece și să judece chestiunile de căsătorii și chestiunile de divorțuri.

Clerul avea în fine dreptul să judece orice parte bisericească preot sau cleric, sau rudă a preotului sau și servitori ai lui pentru orice pricină afară de caz de moarte pe care o cercetă domnitorul.

Atribuțiunile clerului erau așa de întinse, autoritatea lui așa de covârșitoare, încât foarte puține din chestii se rezolvau fără știința și voința clerului. Aceasta a fost și una din cauzele cum puterea bisericeii a rezistat așa de victorios timp de aproape două secole și corupțiunii introduse de fanarioți și mișcării ateiste isbucnite cu atâta

furie în prima jumătate a secolului al nouăsprezecelea.

E drept, că biserica a rezistat, poporul nu și-a pierdut capul, dar suferințele morale lăsate de relele ce au trecut peste capul poporului dela 1700 încoace au fost mari și grele și deci această chestie merită o deosebită atenție din partea noastră. Cu cât vom constata mai multe și mai mari scăderi morale, cu cât vom constata mai multe crime și delictе cu atât va eși mai în evidență slăbirea puterii credinței și a virtuții morale în această țară.

* * *

Gândesc că orice națiune își are destinațiunea sa, steaua sa, orice națiune își are datoria sa de îndeplinit în omenire și fiecare luptă după genul său, după însușirile sale la triumful binelui asupra naturii, la perfecțiunea înțelegerii și a simțământului omenesc, potrivit eternei legi dumnezeiești, care cârmuește totul.

Sunt convins că orice națiune, care muncește, urmează calea binelui și să ferește pe cât posibil de rău, va ajunge într'o zi să se vadă realizându-se temeinic speranțele sale visul său înstelat de stele și de iluzii.

«Marșul general al omenirii, zice învățatul Cant, în căile ce Providența pregătește, aduce acele minunate reînnoiri, ce se face, pe pământ și scot binele din rău. Dar Dumnezeu este răbdător, căci el știe că voința lui de se va îndeplini în această eternitate, în vreme ce omul, care simte

traiful său scurt, ar dori ca tot lucrul să sufere, să espieze, să se amelioreze și să moară în acel moment în care el vine.

Așa astronomul ar dori ca momentul timpului să se pripească astfel ca fenomenele reproducându-se cu iuțeală să confirme adevărul calculelor sale. Numai un ignorant crede că aparițiunea unei comete este întâmplătoare fiindcă nu revine în fiecare an. Viața adevărată se întemeiază în lucrarea lui Dumnezeu asupra zidurilor sale și a omenirii colective asupra fiecărui om în parte, în unirea materiei cu spiritul, a Eului cu lumea din afară.

Tot în acest sens de idei Pascal zicea: Toate părțile lumii sunt înlănțuite în așa chip, că nu e cu putință una fără celelalte și fără totul. Mințea înălțându-se prin umilință știe, observă cu încredere și respect cărările divine. Ea poate mult, căci cunoaște cât poate și în loc de a-și risipi puterile în contra unor stavile nebiruite, ce le concentrează, au ajutorul Providenței, în drepte hotare.

* * *

În urma celor zise ne întrebăm cu drept cuvânt: națiunea română are ea o misiune dumnezească de îndeplinit pe pământ? Ce a făcut ea până acum pentru îndeplinirea acestei însărcinări? Ce lupte a săvârșit ea pentru aducerea la îndeplinire a destinațiunii sale? Iar răspunsul ce ne dăm este că da. Națiunea asta are o misiune de îndeplinit și că în mare parte ea ș'a îndeplinit'o.

Soarta a făcut'o ca ea să fie sentinelă ortodoxiei aproape trei secole; pe teritoriul ei s'au încrucișat armele cu temuții noștri rivali catolici și reformați. Destinul ei cel bun a făcut ca nădejdea pusă în ea de tot orientul să nu se desmintă, iar stindardul Ortodoxiei să fie ținut nepătat.

Pentru a ne da și mai bine seamă însă de puternica individualitate a bisericii ortodoxe române, pentru a putea să apreciem mai bine în mod treptat și analitic gradul de creștere sau scădere a acestei autorități, a acestei influențe a religiei noastre asupra vieții publice și sociale la Români vom publica o serie de alte documente relativ la cele mai importante atribuțiuni ale clerului bisericeii române.

Astfel ne vom ocupa despre dreptul ce aveau Chiriarhii și subalternii săi în chestiunile judecătii; de a hotărî în chestii de căsătorie și divorț; a hotărî în daravelile breslelor; câteva încercări de reorganizare a bisericilor și a școalelor; vom face o privire asupra influenței, ce a avut biserica asupra picturii și arhitecturii și în fine câteva alte chestii ce vor fi în legătură cu această chestiune.

De cele mai multe ori cititorul va trage și singur concluzia ce se impune în mod natural din cuprinsul actelor și documentelor ce vom publica fiind până azi inedite.

Atribuțiile clerului în justiție.

Modul cum clerul încercă să facă dreptate eră diferit, după nevoile ce erau la mijloc. După acte, după marturii primiți cu mare jurământ sau la

caz de nu erau nici acte, nici marturi atunci cel în cauză trebuia să jure el cu alte 6, 12 sau 24 persoane, care prin jurământ să confirme cele spuse de reclamant. Acest din urmă fel de jurământ, ce nu se găsește nici la Poloni, nici la Ruși, Boemi, popoare de rasă slavă dovedește că el are altă origină decât o influență slavă. Acest fel de jurământ își trage origina dela Romani și faptul că el să găsește și la Sârbi este datorit împrejurării că geograficește ei au fost foarte aproape de elementul roman din spre Italia.

1636 (7144) Mai 19.

Cartea de blestem a mitropolitului Grigorie al UngroVlahiei către jupâneasa lui Malcociu Slugerul și către Nico Răule de Crăpeni, ca să mărturisască în pricirea ce are Dumitrașco feciorul Ghiocăi din Crușeț cu Dima feciorul lui Malcoci.

Milostieiu b[o]jiei os[ve]ștenii chir Grigorie mitropolit vsoe zemle Vlașkoi.

Scrisam vladicia mea cartea vladiciei mele ție jupâneasă [Ma]rii a lui Malcoci slugerul și ție Nico Răule de Crăpeni; după acesta vă dau în știre vladicia mea, că aicea au venit înaintea vladiciei mele Dumitrașco feciorul Gheocăi den Crușăt de sau jăluit și au spus cum că Dima feciorul lui Malcoci o cartea ca să ia jumătate de moșeia, den în Crușeț. Și zice într'ac[i]asta carte, cum că sau înfrățit Gheoca prea frate-să Malcoci prea acea moșeia; iar Malcoci au dat

frăține-să Gheocăi 10000 de bani, și vă aflați și voi de marturisiți și știți de acestea știrea. Deci daca știți și mărturisiți cum sau înfrățit și au ținut Malcoci moșie cu frate-său în Crușeț iar voi să fiți blagosloviți de vladica I[su]s H[risto]s și ertați; iar de mărturițiți cu sufletele voastre pre strâmbătate cu fațarie sau cu mit sau a tângui într'altu chip, iară voi să fiți procleți și afurisiți și anathima de vlădica I[su]s H[risto]s și de 318 oțți ije vă Nichei, i să aibă partea cu Iuda și cu Aria într'un loc; și numiții și hierul și pietrile și [l]eamnele să să topească și să să risipească, iar trupurile acelor să stea [între]g. Așijderea voi judecătoriilor lor care iați judecat, de veți fi judecat pre dreptate făr de fățarie să fiți ertați și blagosloviți, cum scrim mai sus, iar de nu veți fi judecat pre dreptate, iar voi să fiți procleți cum scrim mai sus, pentru că așa iastea învățatura vlădiciei mele. Inaco da neast po reci vladic iotva mi.—Pis m[e]s[i]ta mai dui 19, vă leat 7144 (1636).

Vladica Grigorie

Mass. 640.

1742 (7251) Dec. 7.

Cartea de blestem a lui Neofit mitropolitul Ungro-Vlahiei către sătenii din Popsa, ca să a-rate ce parte de moșie are Tudoran din Satenii, județul Dâmbovița în moșia Priboiu și Cireșani.

*Neofit cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și
Mitropolit al Ungro-Vlahiei.*

Scriem cartea smereniei noastre voao celor ce veți fi având moșie în hotarul Popșa cu Tudoran ot Săteani sud Dăm[bovita] i în moșii a Priboiul și Cireșani, cătră aceasta de obște vă facem știre, că aici la smereniia noastră s'au jăluit acest Tudoran ot Săteani, pe cum că ar fi având și el parte într'acest mai sus numite moșii, de la moșii, dela strămoșii lui;—și acum unii din voi ce sânteți părtași la ac[i]astă moșie în hotărâre, vați fi tinzând cu meșterșuguri de-i faceți împresurare moșiei și nu poate să-și caute venitul. Pentru care lucru dând și jalbă la măriia Sa Vodă, măriia Sa după jalba lui au orânduit boiari hotarnici, ca să-și aleagă moșiia de cătră voi, părțile drept ce va fi având. Deci când va fi la zioa cea sorocită, adunându-vă cu toții și aducându-vă fi ește-care cărțile și zapisele voastre ce veți fi având și după dreaptele descoperiri, și dovediri ce vor arată cărțile acestor moșii, pentru ca să lipsească fecleșugu nedreptăților dela mijloc și să nu-i faceți împresurare părților lui, iată că au cerșut dela noi ac[i]astă carte cu mare blestem și cu groaznică afurisanie asupra voastră și asupra proin stariții ot Viforăta Anii pentru 86 stănjeni de moșia din Cireșani, care o au cumpărat Tudoran dela Radul Fotescii ce au fost frate cu Costandin soțiia ta, care moșie și Costandin o au fost cumpărat dela văru-său Cârstea sin Drăghici postelnicul ot Săteani, care pentru această pricină sar fi gă[sind un zăpis] al Cârstii

la mânăstirea Dealului dat de Iane, zicând pe cum că i-ar fi fost dat Costandin bărbatul tău lui Iane danie. Ce de va fi așa și temându-vă de Dumnezeu, ca să nu rămâneți în pacate pierzători de suflet, de veți căuta a stăpâni cu dreptate după cum va fi scriind cărțile voastre de moștenire și nu-i veți împresura părțile lui și veți mărturisi adevărul să fiți ertați și blagosloviți; iar de care cumva de veți împresura părțile lui de moșie cu fecleșug și cu niscareva hatăruri, și tu stareță de nu vei mărturisi adevărul în frica lui Dumnezeu pe cum vei ști, de ac[i]astă pricină, să fiți procleți și afurisiți de Domnul nostru I[su]s H[risto]s și de 318 sfinți părinți dela Nicheia; așijderea și de smereniia noastră. Hierul și pietrile să să topească, iar trupurile voastre neatînse și nedezlegate în veaci. Parte și lăcaș să aveți la un loc cu Iuda și cu afurisitul Ariia. Să moșteniți bubele Gheezi, și să fiți tremurând și suspinând pre pământ ca Cain; să crăpe pământul și să vă soarbă de vii ca pe Dathal(?) și Averno, și să nu să aleagă ca prafu, și până nu veți mărturisi adevărul, ertăciune nu veți lua.

Ac[i]asta, Dech. 7 dui 7251.

(ss) *Neofit al Ungro-Vlahiei.*

(Doc. 62 din pach. 21 la Acad. Rom.).

1738 (7246) Iunie 15.

Cartea de judecată a lui Ștefan mitropolitul Ungro-Vlahii și Barbul Văcărescul vel stolnic, dată în pricina clironomilor lui Iane Pitaru.

Din porunca prea luminatului i prea înălțatului domnului nostru, Io Costandin Nicolae V[oe]v[o]d, avut-au întrebăciune de față înaintea noastră Măriia fata jupănesii Ilincăi, pre care o au fost avut Iane Pit[arul] fâmeae întâi i Dumitrașco Zaraful ginerile lui Iane Pit[arul] cu Bălașa jupâneasa lui Iane Pit[arul] cea mai dupre urmă, pentru că după moartea lui Iane Pit[arul] rămăind moștenitori și cu fâmeaia cea dintâi și cu cea după urmă. Deci rămăind datorie dela Iane Pit[arul] și cunoscând moștenitorii adică fec[i]orii i teatele lui Iane Pit[arul] ce au fost făcuți cu jupâneasa cea dintâiu i cu cea de a dooa, cum că din moștenirea tatălui lor nu să va putea împlini și datoriile și să le rămăe și lor moștenire, au dat jalbă la măriia sa vodă la divan, cerșându-și zestrile. Și măriia sa vodă din divan ¹⁾ iau orânduit la noi ca să le luăm seama și să le facem dreptate. Deci adunându-să cu toți de față înaintea noastră la sfânta mitropolie, mai întâi de toate am chemat pe Moscu staroste de neguțatori și pe Dumitrașco biv staroste și cu porunca mării sale lui vodă iam învățat ca să prețuiască toate, câte au rămas în casa lui Iane Pit[arul], după moartea lui, mișcatoare și nemișcatoare, adică vii, moșii, case, mori, vite și alte după cum arată în foaia cea iscălită de acești doi neguțatori care sau dat la mâna Marii, fata jupăneasii Ilincai; și sau făcut toată prețuirea acestora tal[eri] 1746 pol. După ac[i]asta am zis de au prețuită și zeastrea mumii Mariei, fata jupăneasii Ilincăi, pre care o au avut Iani Pit[arul] soție mai întâiu și sau făcut

¹⁾ Cuvânt mănjit cu cerneală în original.

taleri 755, osebit din ceale ce sau dat zeastre lui Dumitrașco zaraful, ginere lui Iane Pit[arul], cumnatul Marii tot dintr'ac[i]astă foae. Iar după ac[i]asta au prețuit neguțătorii zeastrea jugăneasei Balașii, care au fostü soție lui Iane Pit[arul] mai dupre urmă și sau făcut și ac[i]asta tal]eri 1242, măcar că pentru ac[i]asta a zupăneasii Balașii, bănuia Mariia fata jupăneasei Ilincăi, cum că numai taleri 370, lucrurile carele sănt scrise anume în foaia de zeastre ar fi adevărate, iar taleri 871 pol, care au arătat jupăneasa Balașa, cum că ar fi avut bani gata și iar fi adus în casa lui Iane [Pit[arul], aveă bănuială cum că nu ar fi adevărat. Noi întrebând pe jupăneasa Balașa cu ce poate să adevereaze, cum că acești bani iau adus în casa lui Iane Pit[arul], dumneei pentru o sută, zloți ungurești au adus mărturii pă Marica soacra popii Nicolae, de au mărturisit, că mai nainte până a nu lua Iane Pit[arul] pe jupăneasa Balașa, ia cu mâna ei iau dus de iau dat acești bani lui Iane Pit[arul] vel Capitan za Cazaci de au mărturisit înna-
întea noastră și au luoaț asupra sufletului lui, cum că acea sumă de galbeni știe și mărturiseaște că iau văzut la Iane Pit[arul] și au auzit și din gura lui Iane Pit[arul], că au zis cătră dănsul, că iau trimis jupăneasa Balașa mai înainte până a nu o lua soție; iar pentru tal]eri] 310 au scos mărturie pă dumnealui Radul Comăneanul vel Sărdar pă frate-său Mateiu vătaf za aprozi, de au mărturisit cum că acești bani iau luoaț împrumut de la Ștefan päh[arnicul] feciorul Neculii, pit[arul], nepot de soră jupănesii Balașii și măcar că au fostü făcut iconomie de au fostü făcut

zapisele pe nume turcești, dar bani au fost ai jupănesii Bălașii, care bani după ce o au fost luat soție pe jupăneasa Bălașa, prin mâna lui Ștefan Pah[arnicul] i prin mâna aceloră iau dat și iau dus în mâna lui Iane Pit[arul]. Așăjderea și tal[eri] 100, care au fost avut datorie la Glavacioveanul i tal[eri] 36 pol., ce au avut la Oghea Ovreaica, i după doi cai taleri 59, care iau fost vândut Iane Pit[arul], care aceastea toate sau făcut tal[eri] 871 pol., ce au luat Iane, precum scrie mai sus, afară de taleri 370 pol, cealea ce lipsescu acum din foaia de zeastre. Deci noi pentru mai bună încredințare am dat și jurământu jupănesii Bălașii, ca să meargă în sfâna Mitropolie să jure cum că aciastă sumă de bani o au adus deplin în casa lui Iane Pit[arul]; și jurându-să i să dea din casa lui Iane Pit[arul]. Și au și plecat la biserică, apoi eșindu atară sau așăzat între dânșii de. . . . .¹⁾ Mariia fata lui Iane Pit[arul] pe jupăneasa Bălașa mașteha (sic) ei, ca să jure ce au mai scăzut din tal[eri] 1242, ce prețuise toate zestrile ei cu bani gata, ertându jupăneasa Bălașa taleri 271 pol, și au mai rămas să mai ia jupăneasa Bălașa pentru zestrile ei tal[eri] 970 pol și Mariia fata jupăneasei Ilincăi pre care o au fost ținutu Iane Pit[arul] întâi pentru zeastrele măne-sa taleri 755, măcar că au mai scos Mariia fata lui Iane Pit[arul] și altă foae care cuprindea tal[eri] 118, de zicea Mariia cum că acealea lear fi dat jupăneasa Sara moașă-sa măne-sa, jupăneasei Ilincăi, în urmă după ce sau măritat jupăneasa Ilinca de au luat pe Iane

¹⁾ loc mânjit în original.

Pit[arul] și scotea mărturie pe unchi-său Pastiia i pă mătu-sa Mariia dar fiindu foaia aceeaia făcută de dănșii și ne iscălită de nimini, am zis să priimească Pastiia și cu jupăneasa lui carte de afurisanie, dar ei neputându priimi au aceae foae jos. Deci din tal[eri] 1746 pol, ce sau făcut toată prețuirea casei lui Iane Pit[aru], am scos întâi zeastrea Ilincăi, jupăneasii lui Iane Pit[arul] cea dintâi după cum poruncește sfânta pravila, care cuprinde tal[eri] 755; și pentru ac[i]astă sumă de bani i sau dat moșia din Lungulețul, stânj[ăni] 400 afară dintr'o sută și cincizeci stânjani ce au fost dați de zeastre și de danie jupăneasei Ilincăi, care acești 150 stânj[ăni] nu sau pus în prețul celor 755 tal[eri] ce sau zis mai sus cu casele, cu morile, cu arătura după moșie, și care sau prețuit toate acestea tal[eri] 780, precum arată în foaia acelor doi neguțători pre largu, care sau dat la mâna Marii pentru aceastea nemestii, ce sau zis mai sus, pentrucă sau mai căzut să le stăpânească Mariia, fiindu-i cumpărate de Iane Pit[arul], iar dela neamul ei și rămăind ca să mai întoarcă Mariia înapoi den tal[eri] 780, tal[eri] 25 jupăneasii Bălașii, pentrucă nu mai tal[eri] 755 i sau făcut să ia pentru zeastrea măne-sa. Acești tal[eri] 25 iau ertat jupăneasa Bălașa dinnaintea noastră Mariei fiastră-să. Așăj-derea și pentru tal[eri] 970 pol ce sau făcut să ia jupăneasa Bălașa pentru zestrile ei, i sau dat vii, dobitoace și alte mărunțai de sau împlinit toată zeastrea precum și acealea sântu scrise toate anume în foaia cea de împărțeală iscălită de noi, iar pentru tal[eri] 100 ce cerea Dumitrașco Za-

raful ginerile lui Iane Pit[arul] iscălindu cum că au împrumutat pe socrusău cu zapis, precum și noi însă-ne am văzut aceste zapise de datorie. Pentru ac[i]asta așa am judecat să cearce Dumitrașcu Zaraful să găsească dintru ale lui Iane Pit[arul] și ce va mai găsi afară dintr'aceastea ce sau dat cu foi iscălite de noi pentru zestrile jupaneasilor lui; și de a mai găsi ceva să ia pentru datoriia lui Iane; iar negăsind să rabde. Inșă au avut Iane Pit[arul] și niște țigani, care țigani fiind fugiți, ci pentru acești țigani așa am judecat de nu va găsi Dumitrașco Zaraful nimic dentru ale socru-său să ia pentru acei tal[eri] 100, ce au împrumutat pe socru-său când să vor găsi acei țigani. să ia Dumitrașco Zaraful dintru acei țigani cu prețul lor pentru datoriia lui, iar căți ar mai rămănea să-i stăpânească Costandin fec[i]orul lui Iane Pit[arul] ce iaste făcut cu jupăneasa Bălașa pentrucă surori-sa Mariei i sau împlinit toată zeastrea măne-sa, și de țigani și de altele câte au fostu în foaia cea de zeastre, că copilul acesta au eșit numai cu trupul din casa tătâni-său. Deci aceastea pricini într'acestaș chip alegându-le și cu judecată dreaptă, hotărând. am dat ac[i]asta carte de judecată la mâna Mariei fata jupăneasei Ilincăi, ca mai multă pricină între dânșii să nu aibă. Ac[i]asta scriem.

Iunie 15 dui, leat 7246.

*Stefan mitropolitul Ungro-Vlahii
Barbu Văcărescul vel stolnic*

(Doc. 128 din pach. LVIII. Ac. Rom.).

Grigorie Ghica Voevodul Moldovii, judecă pricina dintre M-rea Soveja și niște oameni din Ruptura și Costești de la Tutova.

*Io Grigorie Ghica Voevod boz[i]iu milostiu
gospodar zemli Moldavscoi.*

Facem știre cu ac[i]astă carte a domniei mele—
tuturor cui să cade a ști, — pentru multă pără
c[i]-au avut în câteva rânduri înaintea domniei
mele și a tot sfatul nostru cești oameni, anume
Pavel Badiul și Hilip său Ștefan și Alexandru
său Chirilii și Vasilie său Hilip și Nicolaiu Hân-
gul și Lupul Cucoș cu rugătoriul nostru Onofreiu
egumenul dela sfânta mănăstire Soveja, — zăcând
egumenul cum acești oameni ar fi vecini mănăs-
tirii din satul din Ruptura și din Costești dela țā-
nutul Tutovii cumpărați de răpoosatul Mateiu Vodă
domnul țării Românești, ctitoriul sfintii mănăs-
tiri dela un Iane Parvana Sulger, arătând egu-
menul și zapisul lui Iane Parvana cel de vânzare
cu care au vândut aciale moșii și scrie cu vecini,
și osăbit arată egumenul și izvod de vecini a-
nume iscălit de Iane Parvana și de alți boiari.
Și dând sama egumenul că află numerile moși-
lor, părinților acestor oameni într'acel izvod de
vecini, și cu ac[i]astă pricină întrați vecini; și o-
săbit mai arată egumenul și un zapis de 80 ani,
în care scrie ca sau părăt călugării i o samă de
oameni, pe carii iau tras vecini. Și ei încă știindu
că sânt vecini au dat acel zapis ca să nu se mai
scoale cu pără asupra călugărilor, și arată și is-
pisoc dela Ștefan Vodă, fec[i]orul lui Vasilie Vodă

de întăritură pe acel zăpis,—și cu aceste scrisori au răspuns călugării, trăgând pe acești oameni la vecinătate, căci au aflat numerile scoșilor și a părinților lor într'acel izvod. Iar oameni aciaștia de mai sus numiți, ei sau plânsu de mare năpaste și strămbatate dând samă că nici ei nici părinții sau moșii lor vecini nau fost nici iau mai tras nime la vecinătate, de vriame că ei sânt oameni cu moșie și tot pe moșiile lor au trăit, având și oameni marturi, oameni de frunte și moșinași mărturisând cu sufletul lor pe cum ei știu pe acești oameni că sânt oameni de moșie de pe părinți și moșii lor, iar vecini nimărui nu știu să fi fost. La care cu poronca domniei sale, lui Mihaiu Vodă, ducându-și ei marturi înaintea dumisale spat[arului] Palade și osăbit strângându dumnealui pe mulți împreg[i]urași și moșinași den preg[i]urul acelor moșii de unde trage egumenul pe acești oameni și făcând egumenul și carte de blăstem dela sfinția sa părintele mitropolitul asupra cui ar fi știind v-un adevăr și nu lar mărturisi. Și nime nu sau aflat ca să știe, cum să hie mai tras v-o dată acești oameni sau părinții sau moși de ai lor la vecinătate, făr cât au trăit tot cu pace la moșiile lor. Iar pentru ca să să afle moșii sau părinții lor într'acel izvod făcut de Ene Parvana sulgeriul, așa dediră samă acești oameni, că în trecuta vreamă la Vasilie Vodă sau mai înainte moșii, părinții lor au șăzut într'o slobozie a lui Iane Parvana și puindu-l Vasilie Vodă o împrumutū mare pe acel Iane Parvana el au lipsăt în Țara Româneasca și atuncea au vândut aceale răpoosatului Mateiu Basarab

voevod și el când au lipsit, apucând și izvoadile de cisla satului au pus pe toți oameni c[i]-au fost într-ac[i]a slobozie într'acel izvod numindu-i pe toți vecini și lau dat la mână răpoosatului Matei Vodă și Matei Vodă lau dat la mână călugărilor dela mănăstirea sa Soveja. Și nici odată călugării nu să află să fie mai stăpănit pe nim[e] dintr'acel izvod de vecini. Ce la ac[i]asta stătutam domniia mea împreună cu toți boiarii noștri. cii mari, de-am luat sama foarte pre-amăruntul, ca să naibă nici mănăstiră strămbătate, nici oaminiă asuprială.—Și întâiu și pentru acel izvod de vecini c[i]-au arătat călugării lam socotit că-i nedreptu căci arată într'ansul niște oamini prea mulți fără socotială, la care arată socotială că au pus acel Iane Parvana pe cine șau vrut pentru ca să ia bani dela Mateiu Vodă, precum mulți netemători de Dumnezeu fac izvoade ca aciastă. Și măcaru că au mai arătat eguimenul și acel zapis din veliat 7000, care scrie că ar mai fi avut pără călugării cu o samă de oameni, ce ziseră c ar fi fost vecini, dintr'acel izvod în care zapis să mărturisăscu că sănt vecini, dar niamuri dint[r]-acel zapis nime nu să află. Și apoi am întrebat domniia mia pe călugări, ca să mai ariate de atunci încoaci v-o carte g[ospo]d dela vr-un domnu sau altă dovadă, cum să fie mai stăpănit vr-o-dată, din vreme că și ac[i]asta am socotit domniia mea că sate boerești de multe ori să tănplă din vre-o pricină de rămân fără stăpănire și necăutate și multă vreme; iar acesta fiind sat mănăstirescu; mănăstirile nici odată fără stăpănire nu rămân.—Cum de tăcură ei călugă-

rii într-atăta samă de vrîame în 80 ani, de nu iau mai tras, nu iau mai stăpănit nici o dată acei vecini ce arată ei izvod, fiind și atăta samă de oameni într-acel izvod; că la ac[i]asta cu necercaria moșiilor și sfânta pravilă g[i]udică: cine nu va cerca moșiia până în 30 ani să rămăe făr de moșie. Pentru aciaia dar, în tot chipul cercănd domniia mea și văzând că de atăta vrîame de 80 ani, nici o dovadă nau călugării cum să fie mai tras, să fie mai stăpănit vecini dintr-acel izvod și oameni aceștiia de mai sus numiți, încă avănd marturi de bună îndreptăciune, cum că nime din niamul lor vecini nau fost și fiind oameni de moșie, așa am socotit împreună cu tot sfatul nostru și cu drept g[i]udeț am dat rămas pe Onofreiu egumenul de Soveja din toată leage țării, ca să dă bună pace acestor oameni de mai sus numiți, că sau acolisăt de dănșii cu năpaste și cu mare asupriala. Iar oameni îndreptându-să înaintea domniei mele liam dat și dela domniia mea ac[i]astă carte ca să aibă bună pace și să fie lor uric de îndreptăciune; de acum înaintea nici odată nevoe de vecinătate să n'aibă nici să nu să mai ispitiască a-i mai trage, nici pe dănșii, nici pe fec[i]orii lor; nimeni altul să nu să mai amestece, ac[i]astă pără să nu mai părăscă.

Pred sam listom gospodstva'mi

Gheorghie mitropolit

Sturzea vel spătar Costantin Roset vel vornic

Ioan Pălade vel vistier Costandin Costache

hatman.

(Idem, 396 verso).

1776 Mai 19.

Leon Episcopul Romanului, arată Domnului în ce chip a cercetat pricina dintre Banul Neculai Roset episcopul copiilor răposatului Lascărache Roset cu razeșii de Poșorcani.

Prea înălțate Doamne,

După luminata poruncă prea înălțimii tale am mers la satul Poșorcanii, am cercetat pricina între dumnealui banul Neculai Roset, episcopul copiilor răposatului Lascarache Roset cu razeșii de Poșorcani și în ce chip am aflat am dat mărturii și la o parte și la alta.

Imi poroncește Măriia-Ta să cercetez această pricină în frica lui Dumnezeu, arătându-mi-să că după cercetarea mea să va da și hotărârea judecării și de să va face vre-o strâmbătate pentru hatăr, voie veghietă, sau voiu căuta la feațe, măriia Ta nu vei fi atins la acel păcat. Eu despre partea mea încredințez pe măriia-ta că mărturiile mele ce s'au dat și la o parte și la alta leam făcut tocma așa după cum leam aflat, și nici sinidisis al mieu mă clevețește sau mă va cleveti să fiu făcut hatăr, voie veghietă sau să fiu căutat la feațe.

După cercetarea ce-am făcut atăta pentru giudecata cea dintâiu ce au avut la răposatu logofăt Ioan Palade pentru danie, și la învoiala pentru cumpărători denaintea răposatului stolnic Vasilie Balș, cum și la cercetarea cea de pe urmă a răposatului episcop Ionichie sau cunoscut, că cu adevărat ei au făcut danie și învoială de cum-

părătură atuncea; iar pricina ce iau îndemnat aceea sau cunoscut că au fost între toți răzeșii aceștia de Poșorcani, fiind un neam dintre dânsii mai cuprins și asupra pe cei mai săraci a nu-i lăsa să cosască, a nu-i împărtași și pe dânsii la venitul moșii mult, puțin cât era; și si-lindu-l în tot chipul ca să-i izgonească de pe moșie, ca să rămăe numai ei; cei săraci de năcaz și de supărarea lor, ș'au dat părțile lor de moșii danii și unii dintre dânsii le-au vândut. Mai pe urmă văzând acel neam că cei săraci băgase cu daniile și cu vânzările pe un boeriu în moșia lor, care putea să-i asuprească și pe dânsii, după cum ei asuprise pe cei mai săraci dintre dânsii, au început să tragă la g[i]udecată pe răposatul Lăscarache Roset.

G[i]udecata cea dintăi pentru această pricină au fost la răposatul logofăt Ioan Pălade și după mărturiia sa și după toate încredințările ce-am făcut acum la această cercetare,—acei cu daniile, atuncea să cunoaște că cu adevărat au g[i]urat și au priimit carte de blăstăm că au dat danii; cum și învoială de cumpărături denaintea Stolnicului Balș ce au avut atunci când leau hotărât părțile. Iarăși după cercetarea de acum cu adevărat să cunoaște că au făcut învoială atuncea, după adevărințele ce sunt arătate în mărturicia ce s'au dat la mâna dumnealui banului Neculai Roset;

iar pentru al treilea cercetare ce sau făcut de răposatul Episcop Ionichie, iarăși cercetând pe toți aceia și mărturisind acum mai schimbat de cum au mărturisit atuncea;—eu încredințez pe

măria ta după încredințarea ce mi-au dat și la duhovnicie și înaintea tuturor popa Șerban, cum nu știe să fi făcut episcopul lu Lascarache vre-un hatâr nici pe sine să-și fi atins sufletul la ceva pentru acea pricină (dându-i credința, mai ales pentru viața lui cea cinstită, alta nam cunoscut de cât că acel neam ce să pomenește mai sus, care mai nainte să siliia să izgonească pe cei săraci acum trăgându-i și făgăduindu-le că ar trăi frățește iau îndemnat ca să schimbe acel g[i]urămând de atuncea; și ei ca niște oameni proști, ce socotesc mai puțin păcatul părinților lor și al lor de au g[i]urat de cât păcatul c[i]au făcut de au înstreinat moșiia lor (căci la dâșii să socotește un mare păcat să vândă și să înstreineze moșie) poate că dintr'aceasta ar fi schimbat acea mărturisire de atuncea de la răposatul episcop; măcar că de să ia sama bine, iaste prea puțină schimbare între aceia cum au g[i]urat atuncea și între aceia cum au g[i]urat acum. Atuncea unii dintr'ânșii arată că pe g[i]umătate au dat danie și pe g[i]umătate au vândut, acumu vânzarea o zic și daniia o tac; alții—care la răposatul episcop mărturisesc că au dat danie, pentru care danii i-ar fi miluit Lăscărache, acum arată pe aceia milă vânzare și daniia o tăgăduște și să cunoaște că tuturor acestor cu daniile Lăscărache i-ar fi miluit mai pe urmă cu bani și cu dobitoace;—însă dintr'ac[i]asta nu să poate vinovăți Lăscărache că acei bani și acele vite lear fi dat pentru cumpărare, căci să știe că, când un țăran dă danie la un boeriu, nici odată nu dă de cât ca să fie miluit și ag[i]utat la.

vreme de nevoie. Iară pentru unii dintr'ânșii ce arătară acum că nar fi fost de față atuncea la cercetarea răposatului episcop și să găsesc puși în mărturie,—fiind popa Șerban de față așa au încredințat la întrebarea ce iam făcut, că el de opt ani—ce nici atuncea nu-i cunoștea nici acum, carii au fost sau care nau fost,—rădică cu sufletul lui că numai aceia care au venit înaintea episcopului iau pus în mărturie, și aceale ce au zis ei au scris, iar mai mult nu știe că ar fi adaos sau pentru hatăr sau voie veghietă. Și eu după cum adevărit la ac[i]astă cercetare de acum, încredințez pe măriia-ta cu inimă curată și cu suflet nevătămat.

1776 Mai 19 dui.

Al mării tale, către Dumnezeu smerit rugătoriu,

Leon Episcop Romanschi.

(Doc. No. 12 din pach. 28.—Ac. Rom.).

7264 (1756) Iunie 25.

Cartea lui Ioanichie episcopul Romanului pentru mărturia Puiului, despre hotarul Pildeștilor și Simioneștilor.

Facem știre cu ac[i]astă carte a noastră precum au venit înaintea noastră molitfa sa Anastasie proin igumen Agapiei, având pricină pentru hotarul Pildeștilor și cu a Simioneștilor, și aflând pe un om anume Nichita fec[i]or lui Gheorghită, care au trăit multă vremea la luncă lângă Simionești și au fost și vor[ni]c în Simionești, când trăia răpousatul vor[ni]c Iordache Roset, și fiind și a-

tunce pricină iarăși pentru hotar și nefiind răpousat vor[ni]cu Iordache, acasă fiindu la Orheiu, au trimes giupăneasa Marie vorniciasa pe acest Nichita la un om bătrân de 105 ani din Roșiori, Puiul, care știe bine hotarale acestor sate. Și luându-l într'o căruță lau dus la capul hotarului Simioneștilor din sus, și au purces de iau arătat tot din sămnu pe de amândoua părțile începând dela Volbur; de acolo drept prin moviliță și de acolo drept la un ulm cu bour; și de acolo drept la Lozii lângă drumul cel mare; și de acolo drept în culmea dialului în potriva Lozilor; și de acolo prin dumbravă până într'o vâlcea într'un stejar cu trei craci și cu bour; și de acolo tot prin dumbravă în capul Necșoai din g[i]os. Aceste sămne sânt printre hotarul Simioneștilor și a Pildeștilor; și pe aceste semne au mărturisit cu sufletul lui Nichita înaintea noastră și încă au priimit și blăstăm, cum că i lau arătat acest om bătrân Puiul din Roșiori. Și pe mărturisire lui am dat și noi ac[i]astă carte la mâna molitvii sale, lui Anastasie proin igumen Agapiei, să o aibă de încredințare. Ac[i]asta facem știre.

Ionichița episcop Romanului

(M-ss 234 fila 17)

Carte de blestem a lui Filaret mitropolitul Ungro-Vlahii pentru descoperirea hotarilor moșii Golești despre Ștefanești.

1756 (7264) Oct. 4.

*Filaret milostiu boziiu arhiepiscop i mitropolit
vseia Zemli Ungro Vlahisoi.*

Scriem cartea smerenii noastre cu mare blestem și groaznică afurisanie voao tuturor megieșilor bătrâni împregiurași, cari veți ști semnele pe unde iaste hotarul moșii Goleștilor din sud Mușcel, ca într'adevăr și cu frica lui Dumnezeu să mărturisiți și să le arătați pe unde sânt, însă despre Ștefanești i despre moșia mănăstirii Cotmenii i de cătră Radul Vodă; pentrucă luând dumnealui iubit fiul nostru sufletescă Nicolae Știrbeiu biv vel șătrar hotarnici ca să hotărască și să aleagă moșia Ștefăneștii de cătră mănăstirea Argeșului și de cătră dumnealui Iordache biv vel stolnic; și fiindcă moșia Goleștilor să lovește cu Ștefăneștii, va dumnealui să dovedească și hotarul moșii Golești pe unde merge pe semnele și hotarale cele vechi. Deci ori cari din voi megieșilor de pân prejură i bătrânilor, carii veți ști semnele și pe unde iaste hotarul acestor numite moșii, și le veți arăta și le veți spune pe unde sânt drepte și cu frica lui Dumnezeu și fără de vicleșug, să fiți ertați și blagosloviți. Iar carii veți fi știind aceste numite semne și hotară și pentru vre-o voe vegheată veți umbla cu vicleșug și nu veți vrea să spuneți adevărul pe unde sânt și veți tăgădai să fiți procleți și afurisiți de Domnul nostru I[su]s H[risto]s și de 318 sfinți preuți dela Nicheia și de toate sfintele săboare. Așijdere și de smerenia noastră. Pietrile, hierul să să topească și să să răsipească, iar trupurile voastre

după moarte să rămăe întregi și nedezlegate. Parte și lăcaș să aveți la un loc cu procletul Iuda și cu afurisitul Ariia; să să desfacă pământul să vă înghiță de vii ca pre Dathal și Averon; Să moșteniți bubele lui Gheezi, să vă lovească cutremurul lui Cain; de toate agoniselile și ostenelile voastre să nu să aleagă ca praful în vânt. Și până nu veți spune adevărul să nu fiți ertați. Aceasta scriem.

Octomvre 4, leat 7264 (1756)

(No. 103. din pach. 29;—copie—Ac. Rom.

1759 (7268) Sept. 24.

Cartea de blestem a lui Filaret mitropolitul Ungro-Vlahii spre a se scoate și arăta toate scrisorile și zapisele moșii Ștefăneștilor și Goleștilor.

Filaret cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop i mitropolit a toată Ungro-Vlahia.

De vreme că la smereniia noastră ne-au înștiințat fiica noastră sufletească, dumneaei Anița Știrboaica, precum că iaste mare trebuință de a să scoate la arătare înaintea boerilor hotarnici scrisori, zapise, cărți de hotărnicie vechi ale moșii Ștefăneștilor i ale Goleștilor, și să spue de unde le-au luat, și după cetirea cărților să dea adeverință de hotarale moșiilor acestora, și să arăți cuvioase arhimandrite, egumen argeșane chir Nichifor, i dumneata stolnice Iordache cu ce temeiu țineți moșia Izvoranii și să scoateți toate scrisorile acestor moșii și toți căți vor fi

mai având moșia în Isvorani, și toți să spue adevărul. Iată că au cerșut dela smereniia noastră această carte cu mare blestem și cu groaznică aturisanie, asupra voastră celor ce aveți pricină cu această numită moșie i asupra ta călugăre Bogoslov ot Ștefănești, i Ghedeon călugăre ot tam i Leontie călugăre, i Bunșuvele i uncheaș Ion Căpățină, i Ivane iar Căpățină i voao altor moșneni tineri și bătrâni din Ștefănești i dupe împrejur ca adunându-vă cu toți și aducând fiește care scrisorile, zapisele și cărțile de hotărnicie și spuind adevărul și pentru hotară și pentru toate ceale ce vor fi adevărate și va fi întru știința după adevăr și dreptate partea fieșcăruia să să adevereze și să să îndrepteze cu frica lui Dumnezeu. Ci de va fi așa și temându-vă de Dumnezeu ca să nu rămăneți în păcat pierzător de suflet, de veți mărturisi adevărul pe cum veți ști cu ale voastre suflete să fiți ertați și bogosloviți. Iar de care cumva cine din voi veți tăinui au din scrisori au din zapise, au din cărți de hotărnicie și nu le veți scoate de față și să spuneți de unde le-ați luat și veți tăinui cele ce veți ști și nu veți da dreaptă adevărință pentru toate; și hotărăle pe unde vor fi și le veți ști ale acestor mai sus numite moșii, și pentru toate ce [a]veți în mijloc și știți;—de nu veți spune drept, cei neurmători dreptății și împotrivitori adevărului, unii ca aceia să fie procleți și afurisiți de Domnul Dumnezeu a tot știutorul și de 318 sfinți părinți dela Nicheia și de toate sfintele săboară; așijderea și de smereniia noastră. Hierul și pietrile să să topească, iar trupurile voastre

neertate și nedezlegate; parte și lăcaș să aveți la un loc cu Iuda și cu afurisirul Ariia etc, etc.

Septemvre 28, leat 7268 (1759).

No. 104. pach. 29. Copie.—Ac. Rom.).

1784 Oct. 27.

Cartea de blestem a lui Filaret mitropolitul Ungro-Vlahii cătră boerii orânduiți hotarnici la moșia Ștefăneștii și Goleștii.

Filaret cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit a toată Ungro-Vlahiia.

Scriem cartea smerenii noastre cu mare blestem și cu groaznică afurisanie dumneavoastră boiari doisprezece, carii din porunca mării-Sale lui vodă sânteti orânduiți hotarnici și alegători la moșia Ștefăneștii și Goleștii din Sud Muscel, care aceasta vă facem în știre, că aici la măriia [Sa] Vodă au dat jalbă dumnealui Nicolae Știrbeiu biv vel șatrar, zicând că mai în trecutele zile, luând dumnealui Iordache biv vel stolnic hotarnic și alegător la aceste moșii pe dumneavoastră 12 boiari, când au fost la soroc și la vremea hotărniciei, dumneavoastră nu ați așteptat, ca să fie și dumnealui șatrarul sau vechilul dumisale cu scrisorile de tață, ci ați făcut hotărnicia numai pe scrisorile dumnealui stolnicului Iordache și zice dumnealui șatrarul Nicolae că ați împresurat cătăvaș din moșie, pentru care dumnealui nesuferindu-se (sic) a i să împresura moșia, au dat iarăși jalbă mării-sale lui Vodă și măriia-sa iarăși vau orânduit pe dumneavoa-

tră și pe Șarban logofăt, Manul și pe comisul Nicolae¹⁾ și pă dumnealui²⁾ logofăt ot Pitești, ca de iznoavă să mergeți să hotărâți aceale moșii cu dreptate și fără de voe veghiată. Ci dar de veți urma dreptății și de veți face hotarnicia în frica lui Dumnezeu, după cărțile și hrisoavele și zapisele fieșcăruia parte și după mărturisania împrejurărilor, care vor ști hotarale acestor moșii, și cum au stăpănit mai înainte vreme aceste moșii dumnealui răposatu Radu Goleșcu spătar și ceilalți boeri Golești, și de nu veți face hatăruri și voe veghiată, nici la o parte nici la alta să fiți ertați și blagosloviți. Iar de care cumva și ori carii din dumneavoastră boiari hotarnici veți umbla cu strâmbătate și veți face hatăruri și voe vegheată ori la o parte, ori la alta; și veți socoti să împresurați din moșia a unuia sau a altuia. unii ca aceia să fie procleți și afurisiți de domnul nostru I[su]s H[risto]s și de 318 sfinți părinți dela Nicheia și de toate sfintele săboară, etc. eta. etc.

Așijderea scriem și voao înprejuranilor de acolo carii veți fi știind, hotarale și semnele cele vechi ale acestor moșii Ștefăneștii i Goleștii și veți fiind [ști] cum au stăpănit mai înainte boiarii Golești, și răposatu Radu Spătar Goleșcu; și ca niște oameni răi de nu veți mărturisi adevărul la vremea hotarnicii să fiți și voi procleți și afurisiți și legați cu toate blestemele ce scriem din sus, și până nu veți spune adevărul ertăciune nu veți lua. Aceasta scriem.

27 Octombree 7293 (1782).

Filaret al Ungro-Vlahiei.

(No. 107, pach. 29.—Copie. Ac. Rom).

¹⁾ și ²⁾ locuri goale.

1762 Oct. 6.

Scrisoarea lui Grigorie mitr. UngroVlahii, către boerii însărcinați cu facerea hotărnicii moșii Goleștii și Ștefăneștii ca să lucreze cu dreptatea și fără părtinire.

Cinstiților, blagorodnicilor și a smerenii noastre întru duhul sfânt prea iubiți fii sufletești, dumneavoastră boiari ce santeți orânduți din luminata poruncă mării Sale lui Vodă să hotărâți moșia Goleștilor și a Ștefăneștilor;—dela milostivul Dumnezeu ca să vă dăruiască întreagă sănătate și tot binele, iar dela smereniia noastră trimitem dumneavoastră molitvă și blagoslovenie. Părinteasca noastră scrisoare către dumneavoastră de alt nu iaste, făr de cât ca un părinte de obște ce vă sântem, îndemnăm pe dumneavoastră la hotărnicia ce santeți orânduți după cum veți cunoaște dreptul așa curmați (sic) dumeavoastră. Iar să nu faceți la vre-o parte hatăr și voe vegheată, ci precum vă îndemnăm feții miei dreptul curmați, ca să luați dela Dumnezeu plata dreptăților,—Iar de nu veți umbla cu dreptate,—ci la care parte veți cunoaște că are dreptate îi veți face străbătate. Iată că și noi după cum am văzut cărțile răposăților frați arhieriei Neofit și chir Filaret mitropoliți va avem..... legătura blestemului. Aceasta [scriem].

Octom(bre) 7, leat 7271 (1762).

Al dumneavoastră rugător de sănătate și părinte sufletescu. Grigore al UngroVlahii.

(No. 106 din pach. 29—Copie—Ac. Rom.).

1742 (7251) Sept. 12.

Carte către ispravnici să cerceteze pentru călugării de prin sate, și către desetnici să nu facă năpăstuiți locuitorilor.

*Io Costandin Nicolae v[oe]vod boz[i]iu milostiu
gospodin zemle moldavscoe.*

Scrive domnia me la boiariul nostru dumnea-lui Dinul ispravnicul Sud Suc[i]ava și la boiarii zloțași de ținutul acela, — facem știre pentru călugării ce să vor fi aflând la ținutul acela șazănd pân sate și pen cătunul afară din mănăstiri, să căutați să faceți cercături, ca să-i aflați pe toți și să ne faceți foae anume de toți căți sănt și la ce loc șād și de cătă vreme sănt călugăriți și cine iau călugărit și la ce slujbă să află, și să ne trimeteți acel izvod aice și atunci veți ave răspunsu. După ac[i]asta mai poruncim dum[neavoastră] ispravnici de ținut că înțales-ăm domniia me că să supără lăcuitorii cu multă năpăstuire de către desetnici năpăstuindu-i și cu izvoade de anul trecut și pre cei ce nau stupinici mascuri le pun năpastă asupra c'ar ave și zălojasc și le eu bani, care pricină aeve am aflat-o, că și înainte noastră au purtat jaloba ac[i]asta și pentru aciasta am scris carte și la desetnici ca să să feriască de năpăstuiți și am scris și la lăcuitor care să o citiți în tot ținutul. De este cineva năpăstuit să vie să ne dia jalobă și îi vom împlini întreit și pe detetnici îi vom pedepsi și carte ce scrie la lăcuitori să ni-o trimiteti iar

înnapoi, iscălită di toți preuții și vornici i satelor cum că sau cetit în toate satile.

*Acad. Rom. Cond. 237 (fila 90 verso).

Costandin Nicolae Voevodul Moldovii poruncește lui Pavel sârdar ispravnicul Orheiului și Lăpușnii să nu se amestice nici să judece oamenii clerului.

Io Costandin Nicolae Voevod

Scriem domniia mea la credinc[i]os boiariul nostru Pavel Sârdar, ispravnicul Orheiului i Lăpușnii sănătate;—facem știre că am înțeles domniia mîa că cu dregătoria dum[nea]tale ce ț-am dat te atingi cu călcare și de oameni bisericești, atât dum[nea]ta cât și nemesnici dum[neatale], până și bisăricile călcați, cercând pricini de gloabe asupra călugărilor și asupra preoților, care lucră se cuvine a g[i]udeca cu g[i]udecata bisăric[i]ască, cum pentru ac[i]asta niau adevérit și sfinția Sa părintele Mitropolitul și alți episcopi că să calcă oameni bisăricești într'acestaș chip. Și de ați făcut așa de la noi așa volnicie nați avut, din vreamă că noi la aceale ce sânt în g[i]udecata bisăriceasca, nu voim să ne amesticăm. Și pentru ac[i]asta iată că tare poruncă vă dăm: întâiu nemesnici di peste tot locul să-i rădici, pe cum țam și mai porăncit, și cine ce g[i]udicată va avia la dum[n]eata să vie, iar pe nemesnici să nu să caute, că nemesnicii aduc pricini de misticături necuvioase ca acestea; apoi să te fe-

rești de oameni bisăricești cu vre-o călcare să nu atingi, nici greșalile preoților sau a călugărilor, oamenilor bisăricești, nici de cum să nu le cerci, nici să te amestici, nici să te atingi, fără de cât toată parte miriniască să fie supt g[i]udecata dum[niatale]; căutând și g[i]udecând toate pricinile și greșalile mirianilor, iar partea bisăricească să fie g[i]udecați cu g[i]udecată bisăricească. Încă și când va avia vr-un mirian g[i]udecată cu vre un călugăr sau preut și sa rămânia cu vr-o vină călugărul sau preutul, să fac[i]știre la episcopul și să va pedepsi cu g[i]udecata bisericească iar mireanul să va pedepsi de la ispravnicul ținutului; și de acum înainte așa să păzești porunca ca să nu ne mai vie jalobă,—ăc[i]asta scriem.

Ac. Rom. Cond. 237 fila 161.

1742 (7050) Ianuarie 15.

Judecata făcută de marele logofăt, în pricina dintre Sandul Caraiman, cu ermonahul Natanail feciorul Sandului Șeptilici, pentru satul Zmăești de pe apa Râșcii din ținutul Neamțului.

Venit-au de față la g[i]udicata înaintea noastră Sandul Căraiman, fec[i]orul lui Vasilie Căraiman cu molitva sa iermonah Nathanail, tec[i]orul Sandului Șeptilici pen[tru] o a patra parte din g[i]umătatea de sat de Zmăești din partea de sus ce sint pe apa Râșcii la ținutul Niamțului cu vadu de moară i vatra satului, zicandu Sandul Caraiman cum ace moșie fiind a unui frate

a tătă-ni-său anumea Ștefan Caraimanu o au cumpărat tătă-său Vasile Caraiman la v[ă]l[ea]t 7221 (1713) Aprilie 25, arătând și zăpisiul vândării de față; și zisă că cât au trăit tătă-său au stăpănit ace moșie cu pace, iar după moarte tătă-ne-său au pus mâna pe moșie Nathanail Șeptilici trăgându-și-l la stăpânirea sa c-un zăpis de danie c[i]-au avut de la Ștefan Cărăiman, care și Nathanail Șeptilici fiind de față au [a]rătat zăpisiul cel de danie lui Ștefan Cărăiman scris din v[ă]le[a]t 7213(1705), dar au mai arătat și alt zăpis făcut înainte danie la v[ă]le[a]t 7209 (1701), în care zăpis scrie, c'ar fi dator Ștefan Caraiman cu 30 de lei Sandului Șeptilici, tatului lui Nathanail, și zisă Nathanail că în prejma acei datorii ar fi dat Ștefan Cărăiman ace moșie danie,—numai la zăpisiul cel de danie nimic nu pomenește de datorie, și drept acie, socotim noi că iaste mai cu cale a stăpâni moșie cumpărătorul de cât cela cu danie; li-am hotărât g[i]udecata să-și stăpânească Sandul Cărăiman moșie după cum îi scrie zăpisiul cel de vânzare, iar zăpisiul cel de danie sau luat din mâna lui Nathanail Șeptilici și sau dat la mâna Sandului Cărăiman; și lui Nathanail Șeptilici i sau dat voe cu carte gospod, afar dintr'ac[i]astă moșie ce ar afla de a lui Ștefan Cărăiman, să aibă a-și lua pentru cei 30 lei datorie sa, însă din niamul lui Ștefan Cărăiman având cineva de răspunsu pent[ru] ace datorie să vie de față la g[i]udecată.

leat 7250 (1742) Ghenarie 15.

(Idem, fila 213).

1742 (7250) Iulie 15.

Carte de judecată a divanului dată în pricina dintre Paisie egumenul m-rei s-tu Ioan din Iași și Iacomache pentru dijmă și altele.

Din porunca Mării Sale lui Vodă, facem știre cu ac[i]astă carte de g[i]udecată precum au avut g[i]udecată de față înaintea noastră sfinția-sa părintele Paisă egumenul dela s[fân]ta mănăstire s[fê]tii Ion din Iași cu Iacomache negușitorul,—zăcând Iacomache precum ar fi cumpărat dijma vinitul moșii lui s[fe]tii Ion de aici de la Ciric cu tocmală și cu zăpis și pe urmă sau sculat Andreiu Grămăticul fiul sfinții sale părintelui mitropolitului împreună și cu niște greci plăcintari și piste tocmala lui Iacomachi au făcut ei altă tocmală cu egumenul, drept 300 merțe pâine, și egumenul au vândut acestor de pe urmă; și egumenul încă zăcând că are strămbătate, căci lar fi amăgit și o parte și alta neștiind el vinitul moșii. Iar apoi cercând egumenul au aflat că ac[i]astă moșie a mănăstirii este vinit, ca să ia dijmă peste 1000 merțe pâine și că este de mare pagubă mănăstirii. Pentru cari noi așa am g[i]udecat: de vreme că egumenul sau greșit cu vânzare moșii și lau amăgit acești cumpărători, să lipsască toți acești cumpărători din dijmă și egumenul să aibă a-și strânge dijma,—vinitul moșii,—fiind și aproape de mănăstire. Iar pentru jaloba c[i]-au jăluit acești cumpărători, pentru că ei ar ave pagubă, căci au cumpărat boi, cai, să le fie de strâns dijma, iar au hotărât g[i]udecata să-și vână ei caii și boi să-și scoată bani, iar

egumenului să-i de pace. Pentru care spuind noi povestea și Mării Sale lui Vodă însuși, și Mariia Sa Vodă au socotit așa precum scrie mai sus, să rămă[e] și egumenul să aibă a-ș strânge dijma cu pace pe hotărârea g[i]udecații.

(Acad. Rom. Cond. 237 fila 223) 7250 (1742) Iulie 15.

1734 (7242) Iulie 3.

Costandin Nicolae voevod. Moldovii împuter-
nicește pe Teofil episcopul Hușului pentru cer-
cetarea pricinilor bisericesti din toată eparhia.

*Io Costandin Neculaiu v(oe)voda, boz(i)iu milostiu
gospodar zemli Moldavscoi.*

Dat-am cartea domniei măle cinstit părintelui și rugătoriului nostru sfinției sale chir Theofil, episcop Hușchii,—și pe cine va trimite cu car-
tea domniei meale, să fie volnic a cerca în epar-
hie sfinției sale și la ținutu Sorocii pentru călu-
gări și călugarițe și pentru preuți și diiaconi mi-
renești și pentru fic[i]ori sau fetile lor sau năimiții
sau slujnicele lor sau bresle de pe-n târgu sau țăr-
covnici sau alții din clirosul sfintei biserici. Așijde-
relea să aibă a cerca și pentru cumătrii și cuscrii și
nunii și pentru sânge amestecați(?) și pentru carii
să însoară și șad necununați și pentru toate câte
să fac afară din legi și di-nvațătura s[fin]tii pra-
vile și pe unde sar afla greșale ca aceaste ori
pe la mănăstiri ori pin sate domnești ori boerești
ori călugărești,—pre toți să aibă a-i g[i]udeca și

a-i certa și a globi pe fiește care după vina sa, precum scrie sf[ă]nta pravilă. Iar alții nime să n'aibă triabă cu unii ca aceștie ce scriem mai sus: nici a g[i]udeca, nici a certa, nici a globi —nici boiari, nici părcălabi, nici șugubinari, nici alți globnici, nici slugi boerești, nici părcălăbești, fără numai sfinție sa parintele episcopul și fără protopopul pre care lar pune părintele la acel ținut, căci că pentru unii ca aceștia poroncește si[ă]nta pravila să nu să g[i]udece cu g[i]udeț mirenescu ce să să g[i]udece cu g[i]udeț sufletescu; fără numai de sar tãmpla moarte de om, furțișag să va căuta cu divan domnescu și nime să nu stea înpotriva cartii domnii meale, că apoi va fi de mare certare de la domnie mea. Ac[i]asta scriem.

Leat 7242 (1734) Iulie 3.

(Idem fila 450 verso).

1736 (7244).

Cost. Nicolae voevod pentru scutirile poslușnicilor ce-și vor găsi sihastrii de la Putna.

Io Costandin Neculaiu voevod boz(i)iu milostiu, gospodar zemli Moldavscoi.

Facem știre cu ec[i]astă carte a domnii meale tuturor boiarilor noștri și slujitori, care ori cu ce fel de slujbe viți înbla la țanutul Sucevii pentru trii liude făr bani în visterie ce-și var afla rugătorii noștri, săhastrii dela Putna, ca să le fie de poșlușanie;—iată că domniia mea mam milostivit și iam ertat de toate dările și angariile.

ori câte ar fi pre altă țară, nici hărtii, nici alt
nimic să nu de. Și la vremea goștinii de mas-
curi încă să aibă a scuti de om câte 15 mas-
curi, nimicū să nu de pe aceste, să fie de chi-
vernisala lor după cum au avut ei ac[i]asta milă
și la alți domni, c[i]-au fost mai înainte de noi.
Așjidirea mam milostivit domniia mea și am er-
tat și văcăritul lor câte 7 vite de om și părin-
ților săhastri 2 cai, ce au acolo la săhăstrie nici
un ban să nu de văcărit. Și acii poslușnici cu
ac[i]astă milă ce-am făcut cu dănșii să aibă a
posluși la toate trebuințele ce or ave părinții
săhastrii. Pentru aceia și dumneavoastră boiari
și voi slujitori, dacă veți videa carte domniei
mele să urmați poroncii și să dați pace acestor
poslușnici, nici hărtie să nu le dați, nici pentru
goștina acelor mascuri să nu-i supărați și pentru
vitele lor de văcărit și săhăstrie 2 cai, încă să
le dați pace, că cine le va face mai mult val, va
fi de certare de către domniia mea. Ac[i]asta
scriem. Și de sa mai afla altă carte ca ac[i]asta
să nu să ție în sama.

(Idem fila 451 verso).

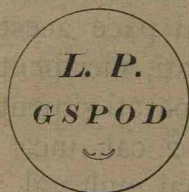
1813. Noembre 20.

Poruncă domnească către mitropolitul și boe-
rii moldoveni, ca să judece pricina ce are Gheor-
ghe Hermeziu Căminarul cu Vasile Roset supu-
sul rus, pentru moșii.

*Pre osfinția ta părinte mitropolit,
Dum[nea]v[oastră] veliți boeri ai divanului,*

*D[u]m[nea]ta biv vel logofete Costandin Bals,
D[u]m[nea]v[oastră] boeri ai comitetului desfacerii,*

Adunându-vă la un loc să intrați cu amăruntu în cercetare pricinii de giudecată, ce urmiază între dumnealui Căminarul Gheorghie Hermezău și dumnealui Vasile Roset supul împărăției Rușiei, pentru despărțire hotarălor între moșiile Roșiorii de Niamțu, Popeștii și Simioneștii de Roman, care după multe jalobe din parte Hermezăului, nici într'o lucrare nu s'au pus până acum. Și după cercetare nemulțamindu-să vre-o parte prin anafora de socotință du(mnea)v(oastră să avem știre și fără mai multă întarziere pricina a-c(i)asta să între în cercetare.

Procit Vel logof.

(Idem, fila 24).

1763 (7271) Iulie 25.

Mărturie hotarnică a moșii Dulceștii, făcută de Ioanichie, episcopul Romanului.

Copie scoasă de pe hotarnica Episcopului Ioanichiia, ce au Dulceștii.

Din piatra ce vechi ce arătam mai sus, ce este hotar Șcheuleților și a Bărboșilor și a Roșiorilor, drumul cel mare în sus, alături cu hotarul Roșiorilor și prin capul Bărboșilor până în gura pârăului Humăi în hotarul Dulceștilor la drumul lui. . . . ; (și de aice rămân Bărboșii); și de acolo

să întoarcă hotarul Dulceștilor spre răsărit, pînă dumbravă alături cu hotarul Roșiorilor din bour în bour, până la puțul Felii, și de la puțul Felii apucă margine Zăpodiei, ce despre răsărit în sus iarăși din bour în bour, până unde să împreună dooă zăpodii, și acolo în buza Piscului despre apus între Zăpodii s'au pus piatră; și de acolo Zăpodie în sus pe margine Codrului și pe din sus de poenile Neniului până în potica Felii deasupra în deal sau pus piatră, și s'au făcut și doă boure într'un stejar; și de acolo la valea pînă pădure la ezuțul lui Giurge, și prin balta lui Giurge până în Moldova la holbură. Atăta este hotarul Dulceștilor despre Roșiori;—fiind față ș. dum[nea]lui Radu Botianu stăpănuț Roșiorilor Ac[i]asta facem știre.

Ioanichiia episcop Romanului

Vasile Buhăescu biv vel Paharnic

Nic. Varnav biv vel jăcnicer

Tănase Marlega vornic de poartă, hotarnic.

Evei Boghianu egumen ot Cărligi. Sandul medelnicer.

(Idem, fila 26).

1745 (7253) Iulie 28.

Carte de blestem a lui Teofil, episcopul Romanului, pentru descoperirea hotarălor moșii Dămieniști și altele a vornicului Iordache Roset.

Facem știre cu ac[i]astă carte de blăstem, tuturor cui s'ar cade a ști, pe cum viind dum[nea]-lui Iordache Roset vel vornic, ș'au zis că are o moșie a dumisale, la ținutul Romanului, anume

Dămieniștii, și ar vre dum[nea]lui se o hotărască cu alte hotară, dar împreg[i]urașii nu vor se-î arate pe unde au îmblat hotarul din ceput. Deci dum[nea]lui cerșu dela noi ac[i]astă carte de blăstem asupra împreg[i]urașilor, care ar ști și n'ar mărturisi pi unde au îmblat hotarul aceștii moșii a dum[nea]lui și ar vre se tăgăduiască, unul ca acela să fie blestemat de Domnul Dumnezeu, iproci.

Așijdere au mai zis dum[nea]lui că are o parte de loc danie de la un Simion de acolo, de la Bătrânești. Și pentru acie parte, care or ști și n'or arăta pe dreptate, să fie tot supt blăstemul, care mai sus scrie.

Așijdere au mai zis dum[nea]lui, că are o parte de loc cumpărată dela un Toader Stopi... din sat de la Cornești;—și pentru acee carii or ști cătu;i parte și n'or arăta-o să fie tot supt blestemul, care mai sus scrie. Iar cari or ști și or arăta pe dreptate se fie ertați și blagosloviți. Amin.

Theofil, episcop Romanului

(Idem, fila 82 verso).

1790 Dechembre 29.

Carte de blestem a lui Antonie episcopul Romanului, pentru descoperirea hotarilor moșiei Dămieniștii a lui Nicolae Momitcu.

Facem știre prin ac[i]astă carte de blestăm precum m[i]au arătat dum[nea]lui Neculai Momitcu, că moșie sa Dămieniștii la acest ținut a

Romanului unde-i este aşezare au stăpănit-o până la anul 1787 tot până în zare dialului diasupra Bătrâneştilor unde este şi piatra hotar şi bour într'un copaci, care copaciu se află tăet g[i]os la pământ. Iar la anul mai sus arătat 1787, fiind rânduit dumnealui Ioniţe Ursoianu biv treti logofăt de au hotărăt Bătrâneştii ş-au ales parte fieşte căruie din răzeşi, cari au vândut răposatului logofăt Ioniţă Canta. La hotăräre şi alegere c[i]-au făcut după arătare vânzătorilor, pentru al său interes, au intrat de la piatra hotar în moşie Damieneştii din cap în cap, cu 72 stanjă[ni], cari stânjâni iau dat la stăpânirea vânzătorilor, ş'au luat bani pe pământ strein. De care neavând alt chip de împotrivire cu mai marele său, fără numai să facă pe însuşi răzeşii de Bătrâneşti a cunoaşte adevărul, şi a-ş mărturisi greşala lor;—au cerut dela noi carte de blestem, întâi asupra căpitanului Costandin Cozma i asupra tuturor rezeşilor de Bătrâneşti cum şi asupra tuturor celor ce vor fi ştiind, pe unde au stăpănit Dămieniştii mai înainte de hotărătul mai sus arătat, şi nu vor arăta adevărul să fie blestemaţi de domnul Dumnezeu, iproci; iar carii vor mărturisi adevărul întărind în scris mărturisire lor, arătând şi toate semnele pe margine moşii Dămieniştilor ce desparte de Bătrâneşti, să fie erataţi şi blagosloviţi. Amin.

Anthonie, episcop Romanschii.

(Idem, fila 991).

1742 (7250) Ianuarie 11.

Carte de închinarea Mănăstirii Hangului la Patriarhia Alexandrii.

Pentru închinarea aceştii mănăstiri. Văzând și domniia mea, am cercat cu ce mijlocire sar fi dispulit de suptu ascultarea Patrierşiei—de este v-o carte domniască și carte nu sau aflat, nici altă pricină nau fost, numai fiind sfânta Patrierşie depărtată și după egomenul c[i]au fost pus întâiu, ne dând mâna a mai cerceta, au rămas nestăpânită o samă de vreme. Iar acum aflându-să aici sfinți[ia] Sa Mitropolitul chir Levies(?), din parte acei patrierşii, au cercetat de mănăstirea ac[i]asta și cu județ de obște gasind cu cale a rămănea tot supt acea închinare și ascultare sfintei patrierşii la toate aceaste mai g[i]os arătate adevirim și întărim și domniia mea.

Io Cos(tan)tin Neculaiu Voevoda, boz(i)iu milostiiu gospodin Moldavskoi.

De vreme că după luminată poruncă prea luminatului domnului nostru Ioan Costandin Neculaiu Voevoda, domnului țării Moldovii niam adunat toți de împreună cari mai g[i]os ne vom iscăli, în sfânta Mitropolie în Iași, ca să luăm sama și să socotim pentru mănăstirea Hangului, pre care mănăstire părintele Mării-Sale răpōosatul și pururea pomenitul Mariia sa Ioan Neculaiu Alexandru Voevoda au închinat-o și au dat'ocu toate moșele și vinitul ei, ca să fie de a-

g(i)utor și de folosință la scaunul sfintei și dumnezeieștii patrierșii a mării cetăți Alexandriei, fiind acest scaon ag(i)uns foarte la slăbiciune și la mare sărăcie și la gre datorie, să socotim de este cu cale și cu dreptate închinarea ac(i)asta, după poronca Mării-Sale, adunandu-ne și văzând și hrisovul cel de închinarea al mării-sale, mai sus pomenitul Neculaiu Vodă, făcut cu cale și cu dreptati, în care întăreaște și cu blăstăm mănăstirea Hangul să fie închinare și daniia la sfânta patrierșie Alixendriei în care hrisov sănt iscăliți toți arhieriei și boiarii țării și încă și de preafericitul părintele Samuil papa și patriarhul Alexandriei,—întărim cu mare blăstăm asupra cui ar strica sau ar îndemna să strice închinarea și dăruirea. Ac(i)asta am socotit după cum au închinat-o măriia sa Neculaiu Vodă, ac(i)astă mănăstire Hangul la acestu mare scaon patrierșescu, și întărit cu hrisovul Măriei Sale în anul 7223 în luna lui Iulie 20, să fie și de acum înainte; și după a noastră socotială cu toți am iscălit.

leat 7250, Ghenarie 11.

(iscăliturile :)

Egumenii Moldovei.

Nichifor Mitropolit
Ghedeon Episcop Romanului
Varlaam episcop Radovschie
Teofil Episcop Hușului

Ermonah Esaiia egum. ot Putna
Ermonah Ghedeon eg. ot Niamțu
Agafton egumen ot Slatina
Ghirman egumen ot Moldovița
Ermonah Ghenadie eg. ot Bobrata (sic)

(Boiari :)

Vel Logofăt
Iordache Roset vel Vornic
Ion Neculce vornic
Palade vel Vistier
Alistarho vel Ban
Ștefan Roset vel Paharnic
Iordache vel Stolnic

Nil egumen ot Homor
Kalinic egumen ot Agapie
Nicanul egumen ot Bogdana
Theofil egumen ot Vizantiia
Misail egumen ot Bisericani

Egumeni greci ot Iași.

Nehtarie arhimandritul eg. ot Galata
Paisie egumen ot Barnovschie
Neofit egument ot Cetățue
Filaret egumen ot S[fe]ii arhanghel
Nichifor egumen ot Bistrița
Ezechiil egumen triiah s[fe]titelea
Gherasim egumen ot Golii
Damiian egumen ot S[fe]ti Sava
Agapie egumen ot Aron Vodă

(M-ss 237. fila 3 verso).

1793 Noembre 17.

Un pitac al dum(nea)lor veliților boeri și sau făcut răspunsu cu pitac de cătră prea sfînt(ia sa).

Iordache zapciul cel orânduit astăzi Moercuri la 4 c(i)asuri den zi cu cest pitac (al) dumn(ea)-v(oas)tră au adus aice la noi pe Petco cizmarul împreună cu cucernicu protopop Nicolae, ca numitul Petco să facă jurământ pe trii ponturi ce să cuprind în pitac, adică cum că foaia ce au arătat-o Petco dă daturi, iaste adevărată, care daturi sânt chear la zioa și luna ce arată el și că nu iaste la nimica încărcată; a doao cum că bani pentru chiria prăvălii, ce au șazut el într'ansa, care bani îi da Petco den an în an nu îi pune și pe aceia în foa(i)a ce au arătat; și al treilea cum că nu mai amestecă într'acea foae și alți bani, ce au cheltuit el la dresul în prăvălie la lucrul ce nu iau plăcut și au stricat făcându-și pă placul său, ci numai bani din datorie arată. Și când Petco va putea încredința prin jurământ, atuncea molitiva Sa protopo(pu) va rămănea făr de cuvânt. Pe care orânduindu-i noi la cucernici clirici, ca să dea sfârșit trebii, ne arătară că du-

cându-i în bise(ri)c(a) sfintii mitropolii amândoao părțile, după ce lui Petco iau arătat puterea jurământului și duhovnicește sfătuindu-l, ca drept cum va ști să arate, să nu-și vatăme sufletul; față fiind și zapciul Petco era gata a săvârși jurământu pă aialea ponturi dă mai sus că nu să știe vinovat, ca să fie încărcat măcar un condeiu în foaia de socoteală, ce au arătat, pă care văzându-l numitul protopop, că va să facă jurământ lau poprit și au rămas jurământu nesăvârșit, și sau împăcat zicând numitul protopop că nu are a mai cere de la Petco cizmaru nimic, ci să fie în pace de cătră molitva sa; de care nu lipsim cu înștiințare dum(nea)v(oastră).

1793 Noemvre 19.

(M-ss 641. pag. 10.

O judecată a unui proces de moșie făcută de părțile bisericești.

a). Jalba lui Gheorghie Diaconu ot tipografie contra Preotului Iane și a frate său popa Ioan și a altora,—cătră mitropolit—prin care arată că aceștia nu-l lasă să stăpânească partea sa de pământ din comuna Ulești, jud. Vlașca.

Prea Sfinte Stăpâne,

Cu a dooa jalbă îndrăznesc a supăra auzul prea sfinții tale pentru un popă Iane i frate său popa Ion și pntru o preoteasă Floarea i diiconeasa Anca, dă la satu Uleești, sud Vlașcă, că având eu moșie deavalma cu dănșii după întâia

jalbă ce am dat prea sfinții [tale], cu prea cinstită poruncă mergând la părintele protopop al plășii și stând față înaintea sfinții sale cu părășii, ei răspunseră că nau cu ce sta la judecată, fiindcă zapisele sânt la București, și ș-au pus soroc înaintea protopopului, că vor veni la București și înaintea prea sfinții tale să-și afle dreptul. Ce să fie porunca prea sfinții tale, ca ori înaintea prea sfinții sale părintelui Sidis, ca să li să vază toate zapisele cum răspunde și ce stăpănire are, și cum fac împărțeala venitului moșiei, și pentru ce nu mă îngăduesc, ca să-mi stăpănesc partea moșului meu, după cum îmi răspunde cartea de judecată, ci mi să pune în potrivă cu ocări netrebnice, zicându-mi, când vor vrea ei să-mi dea. Dar eu nu sânt volnic să-mi iau dreptul meu cu pace, ci tot împotriviți îmi sânt, și mă fac de tot cheltuesc pe la judecăți. Și rămăindu-i de judecată să mi să facă împlinire de venitul ce mi sau oprit și cheltuiala pe la judecăți; și cum va fi mila prea sfinții tale.

Prea plecat

Gheorghie Diacon ot tipografie

b). 1794 Ghenare 20.

Rezoluția pusă de mitropolit pe jalba acestui Gheorghie.

Cucernice protopoape Petre din plasa de sus, blag[o]s[lov]v[enie], fiind că să află aici toate părțile, să-i scoți înaintea frăției sale, fratele Argeșanul, ca să le cerceteze cele jăluite; prin care te pohtim frate Episcoape al sfinti Episcopii Ar-

geșu, chir Iosife, ca să ei osteneală să le cercetezi cele jăluite către noi, și putându-i a-i odihni frăția ta, bine; iar de nu, să vii, să ne arăți de cercetarea ce le vei face și nu să mulțămesc; și așa să ne aibi părinteasca blagoslovenie.

[17]94 Ghenare 20

(Pecetea)

c). Anaforaua Episc. de Argeș către mitropolit prin care arată ce judecată a făcut între părțile prigonitoare, mai sus numite.

Prea sfinte părinte,

După ac[i]astă poruncă a prea sfinții tale, înfățișându-să înaintea mea numitul jăluitor cu popa Ioan i Grigorie i Alexandru i Ioan din satu Uliești, sud Vlașca, care întrebându-să la câte jaluește numitul Diiacon, așa răspunseră, că ei nu știu să fi avut părinții lui sau el stăpânire împreună cu dănsii la doao hotară de moșii Coțiani i Brebul, fără că de sânt acum șapte ani trecuți sau arărat și numitul diiacon, că are parte de moșie acolo; și într'acești ani au și luat din venit împreună cu ei. Sau întrebat și numitul Diiacon, cu ce temeiu cere stăpânire într'acele moșii și arată o carte de judecată a boerilor vești ot leat 1750, întru care să coprinde că din porunca domnească sau judecat popa Radul din Voinești, sud Dâmbovița, care zice că iau fost tată i cumnată-său Stanc[i]ul ot Obislav[?], sud Vlașca, ginere fiind lui Ioan Fustaș cu Gheorghie, fec[i]orul Nițului, i cu Gheorghie, i Dima, i Radul

și au dat numitului popi Radu, ca să stăpânească a patra parte dintr'acele doao hotară. Mai arată și altă carte de judecată a dumn[ealui] medelnicerului Scarlat i dum[nealui] armaș, Mihalache Manul, fiind ispravnici în Vlașca ot leat 1786, întru care să coprinde câ sau judecat numitul Diiacon cu Marin Diiacon de acolo i cu alți părtași ai lui din Uliești; și însuși ei au fost arătat că are Diiaconu Gheorghie a patra parte, și îi dă dreptate a-și stăpâni și căminul părintesc cu pometurile ce să va fi aflând, adică a lui Ioan Fustaș și să-și facă și cărc[i]umă după cum au și alții; și din doao mori ce să află pă acest hotar întorcând chelt[uiala] pă a patra parte să aibă a stăpâni și el. Sau întreat, drept aciă, părății, ce cuvânt dă îndreptare mai au a răspunde și ziseră că ei n'au știut că are Diiaconul acest fel de sineturi, și încă mai pricinuiră că nu ar avea cădere să aibă parte dă peste tot hotarul, căci doi din moși lor ar fi mai cumpărat dăosebit doao părți dă moșie, la care Diiaconul să nu să amestice, arătând și doao zapise vechi afumate, tot cu un condeiu și iscăliturile, care cercetându-să după veleaturi să vād cu sumă dă ani înaintea cărților dă judecată. Și dă vreme ce atuncea când sau judecat la boerii veliți cum și la boerii ispravnici nimic nau pomenit dă acele părți, ci încă singuri au mărturisit că are a patra parte dintru amândoao hotarale, rămân acele zapise neținute în seamă și rămâne ca să să urmeze stăpânirea după cartea dum[nea]lor boerilor ispravnici, și să aibă părății a înlini și ve-

nitul ce sau căzut Diăconului Gheorghie, că așa am găsit cu cale și cu dreptate.

1794 Ghenare 26.

Iosif episcop Argeș[ului].

Dositheu milostiu bojiu arhiepiscop i mitropolit UngroVlahii.

După alegerea ce să vede într'ac[i]asta anafora a fratelui episcop Argeș[ului], chir Iosif, părăndu-ni-să și noao a fi cu cale și cu dreptate, întărim și smereniia noastră, a să urma întocmai, și să-și stăpânească Diăconul Gheorghie partea sa. Ac[i]asta scriem.

1794 Fevr[uare] 8.

Dositheu al UngroVlahii.

(Idem, fila 59 verso).

Un pitac al dumnealor veliților boeri cătră prea sfinți[ia sa] cu pricina lui Zamfirache Rachierul cu Hristea Cojocar și Marin i Petre și Constan-din oameni dumnealui Catir ca Marin să facă juramânt.

Răspunsul prea sfinți[i sale] cătră veliții boeri cinstiților blagorodnici și ai smerenii noastre întru duhul sfânt prea iubiți fii sufletești, dum[nea]-v[oastră] veliților boeri molitvă și părintească blagoslovenie trimitem dum[nea]v[oastră].

Ioan Stegarul zapciul cel orânduit astăzi luni

la 4 c[i]asuri din zi cu cinstit pitacu dum[nea]-v[oastră] au adus aici la noi pă Petre i Costandin oameni dum[nea]lui Cătir împreună și pe Marin Cojocarul, ca numitul Marin să facă jurământ în ce chip va fi știind adevărul după cuprinderea pitacului dum[nea]v[oastră] a tot, pentru facerea zapisului, dă iaste făcut însuși dă el, cât și pentru că au văzut Marin atunci la facerea zapisului pă Zamfirache Rachierul dând acei tal[eri] 100 lui Hristii Cojocarul. Și când Marin va putea încredința prin jurământ atunci Sterie log. dinpreună cu numiți neguțători vor rămănea odihniți.

Pre care orânduindu-i noi la cucernicii clirici, ca să dea sfârșit trebii ne arătară că ducându-i în biserica sfintii, mitro[polii] pă amândoaș părțile, după ce leau arătat puterea jurământului și duhovnicește sfātuindu-l pă Marin Cojocarul, ca drept cum va ști să arate adevărul să nu-și vatăme sufletul. Față fiind și zapciul Marin au fost gata a săvârși jurământul, zicând că nu numai acel zapis iaste făcut dă el ci încă și acei tal[eri] 100 zice cum că chear prin mâna lui sau numărărat când iau dat Zamfirache lui Hristi Cojocarul, iar într'alt chip zice că nu să știe vinovat;—pă carele văzându-l mai sus numiții că e gata a face jurământ lau poprit, și au rămas jurământu nesăvârșit, rămăind și numiții odihniți, de care nu lipsim cu înștiințare dum[nea]v[oastră].

1794 Ghenarie 16.

Al dum[nea]v[voastră] rugător cătră Dumnezeu și părinte sufletesc.

Dositheu al UngroVlahii.

(Idem fila 48).

1796 Aprilie 11.

Raportul mitrop. către Domn în privința pricinii dintre Nicolae și Iordache cu Dragne neguțator.

Prea înălțate Doamne,

După luminată poruncă Mării Tale, ce sau dat cu întărire pentru pricina ce are Nicola și Iordache frați cu Dragne neguțator, zapciul cel orânduit vataf de paharnicei au adus la sfânta mitropolie pă amândooă părțile, ca numitul Dragne să priimească jurământ pentru un zapis de taleri 500 căci iscălitura din zapis nu este a sa, nici vre un banu nau priimit. Pre care orânduindu-i la cucernicii clirici, spre a da săvârșire luminatii porunci, ne arată că ducându-i în biserica sfintii mitropolii și mai întâi arătându-le puterea jurământului și duhovnicește și îndestul sfātuindu-i pă numiții ca să nu-și ovatăme sufletele. Față fiind și zapciul, după sfātuirea ce li sau făcut sau învoit între dânșii, adecă Necola cu Iordache făcură cerere, fiindcă să află și ei în datorie să-i mulțumească numitul cu cevaș. După care cerere a lor înduplecându-se Dragne neguțator, zise că le va da tal[eri] 50, și așa au rămas jurământul nesăvârșit, eșind din biserică uniți, de care nu lipsim a înștiința Mării-Tale.

1796 Apr. 11.

Al Mării Tale cătră Dumnezeu rugătoriu și zmerit părinte sufletescu.

Dositheu [al] UngroVlahii.

(Idem, fila 173).

1801 Iulie 6.

Pitac de la depert[amentul] de 7 cătră prea sfinț[iia sa].

Inștiințăm prea sfinț[ii tale] că Alexie Polcovnicul Bărsescu prin jalba cătră Mariia Sa, zice că cinci ani trecuți sânt, de când pe un an au ținut în arendă moșiia Grecii a dumneaei vornicesii Catinchii Greceanul în tovărășie cu un Ioniță polcovnicul Voinescu cumnată-său, cu carele cumnatu-și învoindu-să ca pe anul acela să caute el moșiia și la împlinirea anului, socotindu-să între dănșii, paradosind unul altuia porumbul cu din dijmă, cu de casă, au rămas asupra lui Alexie jăluitarul, încă cu ce au mai cumpărat de la cumnată-său. Și pentru toată suma porumbului, făcându-să catastih, lau luast asupra [lui] Stănică postelnicel, dându și iscălitură că ori când se va cere porumbul de Alexie după suma catastihului cel iscălit de el, să aibă a-l răspunde tot deplin, cum și de la cei ce nu-i adusese până atunci rămășița să aibă a-l strânge și a-l face sumă în pătul, de a-l răspunde când să va cere de jăluitar, ca niște porumb ce la socoteală rămăsese asupra jăluitarului. Iar Stănică împotrivă răspunde acum, că în vremea când au iscălit el acel catastih de porumb și lau dat la jăluitarul, lui nu iau dat alt asemenea catastih, ca să știe ce rămășiță este pe la lăcuitori și că de i să da și lui catastih și vedea că este rămășiță ar fi urmat cu strângerea după la locuitori. Iar când tocmai pestre trei ani, când lau apucat de porumb cu judecata și după ce au mai dat alt zapis, atunci

iau dat și foaie de rămășiță. Iar în potrivă jăluitarul, zicând, că în c[i]asul, când lau iscălit acel catastih, în care adeverează și rămășițurile, asemenea catastih i sau dat și lui. Deci cu priimirea amândurora părților, găsim cu cale: Stănică Postelnicel să facă jurământ în sfânta mitropolie, că la vremea când au iscălit el catastihu și lau dat la jăluitaru nau văzut că și rămășițurile îi sânt asupra și că nu i sau dat și lui asemenea catastih, ca acesta ce el lau iscălit și că tocmai la darea zapisului din urmă i sau dat foaie de rămășițuri. Și făcând acest fel de jurământ atunci va rămănea jăluitarul să meargă însuși să-și scoată el rămășițurile după la lăcuitori, afară din cei care vor arăta că va fi dat rămășițe la Stănică care are a-i plăti Stănică. Ci iată că cu zapciul cel orânduit îi trimiserăm la prea sfinț[iia sa] și la ce va rămănea treaba vom avea cinstit răspuns.

1801 Iulie 6.

Ai prea sfinț[ii tale] plecați fi sufletești

D. Varlam.

Răspunsul prea sf[inții sale].

Zapciul cel orânduit cu acest pitac al dumnea]v[oastră] au adus aici la noi pe Alexie polcovnic dinpreună și pe Stănică postelnicel, ca numitul Stănică să facă jurământ pe ponturile ce să cuprinde în pitac; pe carii orânduindu-i noi la cucernicii clirici, ca să dea sfârșit trebii, ne arătară că ducându-i în sfânta biserică întâi leau a-

rătat puterea jurământului și duhovnicește sfătuindu-i, ca să-nu-și vatăme sufletele vre o parte, —de față fiind și orânduitul zapciu—amândoa părțile au căzut la învoiala,—adică ca pentru rămașița de porumb ce este arătată în catastih, să meargă amândoa împreună acolo la fața locului, însă Stănica și Alexie și să o strângă, pe care să și-o priimească numitul polcovnic; iar însă la care lude să vor găsi plătiți la Stănica să aibă a răspunde și aceia la numitul Alexie, rămăind amândoa părțile mulțumiți. După care învoială a lor au rămas jurământu nesăvârșit de care nu lipsim cu înștiințare către dum[nea]v[oastră]; și să fiți dum[nea]v[oastră] blagosloviți.

1801 Iulie 6

Al dum[nea]v[oastră] părinte sufletesc

Dositheu [al] Ungro[Vlahii]

(Idem fila 173).

Un proces verbal

Cercetare locală de preotul Vasile Iconom

Din porunca cinstiții logofeții cei mari și a cinstiții isprăvnicii ce mi-au adus dumnialui aga Costandin Rosăt, ca să cercetez sub duhovnicescu g(i)urământu pe acei ce va ave prepus dumnialui aga Costandin, pentru scrisorile moșai Balăneștilor; eu după poruncă am mersu la stare locului și adunând dumnialui aga pe toți acei răzăși înaintea mea iam băgat în sfânta biserică și făcându-le mai întâi cuvânt duhovnicescu, ca

să arate adevărul la știința ce vor avea și puindu-i și supt evanghelicescu g(i)urământ câte pe unul pe rând cele ce au mărturisit fiește care arată în jos.

Toma Naghețu răzază ot Ghilăești au mărturisit prin evanghelicescu g(i)urământ în sfânta hiserică, că au auzit de la răzăși săi ot tam cum că un Grigore Luchiiian ce au fost slugă în casă la bunul dumisale agăi Costandin Roset au luat niște scrisori de moșie de la boer.

Dumitrache Melente tij răzăș au mărturisit că au auzit de la dumnealui aga Theodor Buhuș și de la Ioan Ciurdei tij ot Ghilăești răzeși, vorovind, că au auzit că un Grigore Luchiiian au furat niște scrisori de la medelniceriasa Mariia Rosătoaia cu care acum stăpănescu Bărgăoani în Ghilăești și că el au auzit și dela alți răzeși, dela socru său diiaconu Neculai că acele scrisori au fost vândute la boerii Rusătești și în urmă liau furat.

Ionița Trifan răzăș ot tam au mărturisit că au auzit de dumnealui aga Theodor Buhuș, zăcând că au auzit dumnealui că un Luchiiian au furat scrisori de a boerilor Rusătești i că un Ion Ciurde au răspunsu, că și el au auzit așa, iar mai mult nu știe Anton Nagăț razăș ot tam au mărturisit că în vreme ce dumniului aga Theodor Buhuș era hotarnic la Ghilăești au auzit pe răzăși zicând unii cătră alții că de vreme ce acel Luchiiian nu poate să-și de spița să vede că au furat acele scrisori dela Bălănescu.

Grigore Bărjovan răzăș ot tam au mărturisit că au auzit pe răzăși vorbind că acel Luchiiian

au furat acele scrisori, iar vr-o dovadă să fie, el nu are știință.

Manolache Olariul răzăș ot tam au mărturisit că au auzit pe răzăși vorovind, că dumnealui aga Theodor Buhuș îi înfricoșa zicându-le, că scrisorile lui Luchian nu ar fi bune și că lear fi furat dela Bălăneasca și că razășii să tânguescu între dănșii, că pe a lui Luchian liar fi vândut la Bălănescu.

Ioniță Călin au arătat că scornindu-să sfadă între dănsul și între răzăși, ca să-și găscă spița de baștină și negăsându-și nu iau dat spița, iar pe zapisul de cumpărătură ce-au avut iau dat șaisprazece pământuri; c(o)c(onul) Todiraș Buhuș iau cerut spița iar mai mult nu știe.

Ioniță Chiriță au arătat că de la o samă de vreme încoaci un Iacov a Stănoai și un Ion C(i)urde și Toma Naghițu, că Grigore Luchian ar fi luat o scrisoare de la Bălănești și cu acei stăpânește moșie în Ghilăești parte Luchianiască iar mai mult nu știe.

Ion Ciurde răzăs ot Ghilăești au mărturisit că în cercetare dumisale agăi Theodor Buhuș pentru împărțire numiții moșii au auzit pe răzăși ciialalți vorovind că niamul luchienescu ar fi vândut tot la Bălănescu împreună cu ciialalți vânzătorii în sumă ce se cuprinde de una sută patruzeci pământuri și cu scrisorile cele luchienești, și cer părți de moșie cu dănele,—ori că nu liau dat Bălănescului când au vândut sau că liau luat și liau furat de la casa Bălănescului în urmă și că acei Luchenești știu și însuși că spița de niam,

pentru că au baștină în Ghilăești de pe Luchiiian, afară de ce-i vandută nu poate sa de.

Dediul Bărgăoanul isprăvnicel de aprozi de Ghilăești au mărturisit tij că în vreme cercetării dumisale aga Theodor Buhuș, au auzit atât pe dumnealui aga Buhuș cât și pe Iacov Popăscu, zicând că de vreme ce Luchiiian nu poate sa și de și spița de niam pe altă deosăbită baștină de pe Luchiiian afară de ace vândută la Bălănescu, apoi va să zică că el au furat scrisorile de la Bălănescu pe părțile Luchieneștilor ce cer.

Gavril Lipovan razăs ot tam om ca de 96 ani au mărturisit tij că au auzit dela Manolache Olariul ot tam zicând că dumniului aga Theodor Buhuș au zis că Bărgăonești și Luchiiian nu au moși, pentru că ei ar fi furat scrisorile dela Bălănescu.

Aceste de mai sus arătate au mărturisit arătați răzăși de mai sus prin jurământ înaintea me de care nam lipsit a înștiința.

1823 Ghenarie 9.

Vasile Iconom

M-ss 1110—documente Rosetti Bălănescu Vol. 3.—fila 107

1650 August 22.

Cartea de blestem a lui Paisie patriarhul E-rusalimului, dată lui Milea Cupețu din Câmpulung și lui Proca ginerile Haiducului pentru niște rumăni din satu Poenari în Mușcel, ce au fost ai lui Gavrilaşco spataru și care au fost sloboziți din rumanie.

*Paisiū mil[ostieiu] bojiū patriarh s[ven]t[a]go
grada bojieiu Ierusalimsca go i vsea Palestini,
Sirie, Aravia, Ńol Iordana, Cana tis Galelea;
s[ven]tago Siona.*

Innaintea umerenii noastre venit-au jupănul Milea Cupețu ot Dlăgopoliu și cu Proca ginerile Haiducului de au arătat zapisul lui Gavrilašco spat[ar] Snă mărze vel Dvornic, cum că au avut niște rumăni în sat în Poenari în Mușcel de cumpărătoare încă den zilele răposatului Șerban Vodă, cumpărați de tată-său Mărzea Vornicul cu toată moșia lor și tot leau fost rumăni. Iar când au fost acum în zilele Mării Sale domnu nostru io Mateiu Vodă, iar Gavrilašco al Mărzii, el au cugetat întru inema lui pentru Dumnezeu și pentru sufletul lui și al părinților și iau ertat de ru-[mă]nie făr de nici un ban, însă capetele făr de moșie. După aceeaia Gavrilašco spat[ar] iar au socotit ca să-și facă pomeana deplin ce după multe rugăciune a lor leau dat voe ca să-și răscumpere și moșia să fie megiiși cu ocinile lor și seau tocmit cu dănșii de iau dat bani gata în mâna lui ughi 150; însă ei bani nau avut să-ida la răscumpărătoarea moșii, ce șau făcut pomeana Milea Cupeț i Proca de leau dat acești bani, ce scrie mai sus, nu pentru ca să lii platească sau să-i rumănească, iar ce pentru pomeană și pentru sufletele lor și a părinților lor, după moartea lor să fie ertați. In care zapis au pus Gavrilašco spat[ar] mare blăstăm, cum cine searū ispiti a calcarea și a spargerea sau a mai.

scorni vre-o păra spre acești megiiși: Stan, Mihnea, Oprea, Marin, Milea Arbănașul, i Deadiul, Stan al Mihnei, Dragu ot Jugur, ca să-i rumănească măcar el au fe[cio]rii lui să fie procleți și anathima ot 318 otți eje sut vă Nichii, puind atăta boiari mărturii. Iar când au fost acum oare cine nește boiari au băgat mozavirii (?) la inema lui Gavrilaşco spat[ar], zicând așa ca sau vândut acești oameni den Poenari iar rumăni Milei Cupețu făr știrea lui și făr de-ntrebăciunea lui. Deci Gavrilaşco Spatar, fiind cuprinsu de atăta mănîe au spus d[o]mnu[lui] nostru pentru acel lucru. Domnul nostru iau judecat dea ca (sic) vreame ce sau vândut într'altă parte iar rumăni, iau dat iar lui Gavrilaşco Spat[ar], să-i fie rumăni cu ocină cu tot. Făcând acei boiari meșteșuguri cu Gavrilaşco Spat[ar] ca să-i dea lor să le fi rumăni deaca (sic) vreame ce într'alt chip nau putut încăpea acolo în sat. Iar Milea Cupețu i Proca au luoat afurisanie asupra lor, cum de vor fi gândit când leau dat acei bani sau de vor și gânda spre rumăniia acelor săraci să fie ei procleți și anathima și afurisiți de Vlădica H[risto]s și de 318 otți eje sut vă Nichie, parte cu Iuda și cu Arie să aibă la un loc. Așijderea și acei megiiși încă au luoat blăstem asupra lor, cum de să vor mai vende rumăni au Milei Cupețu au Procăi, au într'altă parte să fie și ei procleți și anathima și afurisiți cu casele lor, cu fe[cio]rii lor, cu tot, iar de nu să cază supt acel blăstem ceia ce-i mozaverescu (?) să-i rumănească, să-i bată Dumnezeu pe aceia și întrup și în suflet, să fie de peire în zilele vieții lor, și nici odată binele să

nu-l vază, ce cu de trei ori anathima să fie ; foc și spuză să-i fie partea paharului ; ac[i]asta să fie a le nimeri în valea focului și să fie și de cătră umerenia noastră procleți și afurisiți în veaci.

Avg. 21 dui vă leat 7158 (1650).

(Urmează iscalitura).

Căsătoriile, divorțurile, zestrile, clironomiile.

Una din cele mai importante atribuțiuni ale clerului român ortodox a fost, dreptul ce avea clerul nostru ca exclusiv să se ocupe de căsătorii, să determine cazurile de împedimente sau de divorț. În legătură cu acest act, vom trata și toate chestiunile în legătură cu el.

În creștinism Nunta a fost considerată tot dea una ca un mister, când un bărbat și o femeie se făgăduesc înaintea lui Dumnezeu după prescripțiile bisericești, că vor duce o vieță curată, nepătată, închipuind unirea lui Hristos cu Biserica. Biserica nu tinde a lua caracterul pământesc al nunții, de aceea socotește că pe lângă caracterul indicat ea este : 1) ca o învoială *naturală* între bărbatul și femeia ce se însoțesc, 2) un contract civil, când autoritatea civilă vine și investeste învoirea sau contractul lor natural, cu un caracter public și legal.

Când o nuntă a împlinit toate aceste condiții, adică e săvârșită cu învoirea părinților, ce se căsătoresc, cu confirmarea din partea statului sau

autorității civile și când se face cu binecuvântarea divină, atunci căsătoria este legitimă.

Biserica orientală socotește originea acestui mister din timpurile primare ale bisericeii, chiar dela Domnul nostru Iisus Hristos: «Pentru aceasta va lăsa omul pe tatăl său și pe muma sa». Taina aceasta mare este, însă în «*Iisus Hristos și în Biserică*»¹⁾. Unirea lui Iisus Hristos cu Biserica, este deci un simbol al căsătoriei. Apostolul vorbește de aceasta ca de un mister și o instituție ce există deja pe timpul său.

Biserica Orientală privește căsătoria ca o stare sfântă și crede, că nimeni nu se poate sustrage de căsătorie decât având motive înalte și creștine. De și permite celibatul, în casuri excepționale, dar numai ca o excepțiune și ea nu-l impune nici unui membru al societății. Ea nu face din celibat o lege irevocabilă, chiar pentru acei ce s'a angajat la aceasta, atunci când în urma sfaturilor repetate, s'a constatat că nu-l poate întoarce dela ideea lor.

Din punctul acesta de vedere considerându-se căsătoria, îngrădită fiind cu atâtea chezașie, căsătoria sub imperiul puterii bisericești eră într'o înaltă considerație, eră unul din temeliele puternice ale statului. Vlădicii, protopopii, preuții aveau un rol mai binefăcător celor cât au azi tinerii magistrați fără experiențe și fără autoritate.

O chestiune foarte mult discutată este, dacă căsătoria religioasă este obligătoare pentru validitatea căsătoriei. Am avut bucurie să vedem juris-

---

¹⁾ Pavel ep. Efes. Cap. 5, v. 31, 32.

consulți eminenți pronunțându-se pentru obligativitatea căsătorii religioase.

O altă chestie, care merită toată atenția, este faptul că legislația noastră, codul civil, nu se potrivește cu dreptul canonic în privința impedimentelor, din care cauză să dă naștere la o mulțime de desagramente. Ar fi de dorit ca ambele aceste chestii să se resolve în mod echitabil pentru biserica noastră, care în trecut a adus atâtea servicii țării prin modul său părintesc de a judecă lucrurile. Din documentele inedite, ce vom prezenta cititorilor noștri, vom face cunoștință mai de aproape cu sfânta grijă ce purtă clerul familiei, care pentru or ce țară este una din cele mai tari temelii ale statului.

1635 (7143) Ianuare 28.

Cartea lui Grigorie mitropolitul Țării—Rumânești, împreună cu 6 boeri prin care împart moșiile, rumânii și țigani Cernicăi Vornicu între fetele sale Calea și Neacșa.

Grigorie preaos(ve)ștenom arhiemitropolit zemle Vlașcoe împreună cu 6 boiari, numele lor: Juppan Oprea Vel agă, i Radu vornicu ot-Desa i ot Filipești Dumitrașco Cliuceru i ot Cornățeani Socol Cliucer i Bratul Comis i Neanciul dvornic ot Mănești scris-am și mărturisim cu ac(i)astă carte a noastră ca să fie de credință la mâna jupăneasii Calei fata Cernicăi dvornicul și a fiesa marei, ca să să știe cum am fost luoți de jupăneasa Calea și de soră-sa jupăneasa Neacșa a

lui Ionașco Com(isu) featele Cernicăi vor(nicul) pre răvașe domnești denaintea domnului nostru io Matei Băsărab voevod den divan ca să căutăm și să le judecăm pentru toate moșiile, sate, rumăni țigani ale Cernicăi vor(nicul) ceau rămas după moartea lui;—într'aceaia noi neam strânsu toți împreună la părintele Vlădica la sfânta mitropolie deam șăzut și leam luat sama pre amăruntul, și așa am judecat, cum ceau rămas după moartea Cernicăi vor(nicu) mult, puțin, sate, rumăni, țigani, să fie tot den doao ca doao surori, anume satul Ghitioara cu tot venitul și Săcuianii cu morile, cu viile, cu casele boerești ale Cernicăi vornicul și dănt'r'alte moșii rumăni, țigani, ce să vor afla după moartea Cernicăi vornicu, ce i se va aleage partea tot den doao; iar pentru rândul zestrelor, cui ce au dat Cernica vor(nicul) până au fost el viu featelor și nepoatelor lui;—noi așa am judecat să hie dat, că au fost el volnic cu bucătele lui a face ce-i va fi voia. Iar pentru 240 galbeni ce zicea Ionașco Comis că au cheltuit el pentru datoriile socru-său Cernicăi vor(nicu), noi am șăzut de am luat sama, ceau luat Ionașco Comisu în opt ani încheiați dela ocna Ghitioara;—am socotit ughi 250 luați de Ionașco Comisu ce au culcat tot jos și cei ce au luat de la ocna și cei ce zicea că au cheltuit; iar pentru pacea judecat-am cum să pue jupâneasa Calea ughi 50 și soru-sa Neacșa alți 50, ca să nu mai fie pări și gâlc(i)ava la mijlocul (sic) lor. Iar de să va scula Ionașco Comisu carea cumva să jure cu boiari pentru aceale 240 de galbini ce zic că au cheltuit pentru

socru-său Cernica vor(nicul) să aibă a punerea și el ceale 250 de galbeni ce au luat dela Ghitioara atăta ani pentru că așa leam alēs lucrul și leam judecat cu sufletele noastre. Și după ce am judecat mers-au părintele Vlădica de au mărturisit cu noi împreună înaintea domnu]lui] nostru în divan cum scrie și mai sus. Ințr'aceaia și Domnu nostru cu... ¹⁾ încă au judecat și au lăsat să hie ac[i]asta judecată și ac[i]astă tocmală stătătoare în veaci. Și leam făcut ac[i]astă carte a noastră de judecată la mână jupăneasii Calii și a fie-sa Marie, cum leam judecat și cum leam tocmit cu ale noastri cu suflete. Și într'alt chip să nu fie. Și pentru mai bună credința am pus și peceți și iscaliturile mai jos, ca să se crează în tot locul.

Pis u București, m[e]s[i]ța Ghen. 28 dui (zile)
vă l[ea]t 7143 (1635)

Ungro-Vlahii Grigorie

- (P.) *Oprea vel agă*
(Pec) *Eu Dumitrașco Cliucerul ot Hilipești.*
» *Eu Radu vor[nicu] ot Desa*
» *Neanciu dvor[nic]*
» *Socol cliu[cerul] ot Cornățeni*

(Acad. Rom. doc. 4 din pach. L).

Actul prin care să desface logodna dintre Chiriatic Răhtivan și fiica dumneaei stoln. Dumitrana.

Rânduiala țane toate cele cerești și cele pământești și din cele pământești mai întâi cele bisăricești. Deci fiește care să-și cunoască treapta sa și să supue după orânduială,—preoții să

¹⁾ Rupt.

arate supunere la arhieriei săi și fără de voia și blagoslovenia acestora să nu cuteză a sluji nimic din cele preoțăști:—așa hotărăște al șasăle canon al soborului din Halchidon, cum că nu are voie preotul să meargă unde va vrea să slujască cele preoțăști. Așijderea și Matei Vlastar zice, că nu poate preotul a face cele ce sânt căzute arhierelui său să-le facă neluând blagoslovenia, precum sânt și alte taine și lucrări a lega și a dezlega întru care cuvinte să coprinde și blagoslovenia nunții. Că de vreme ce altul nu poate a dezlega legătura cununii, așa nici altul nu poate a lega împreunarea aceasta fără numai arhierul și cel ce va avea blagoslovenia sa, care blagoslovenie a arhierelui o așază tot de o putere cu sfântul dar, că adaoge a zice cum că preotul cel ce va lega și va dezlega neavând blagoslovenia de la arhierul sau nimic nu săvârșăște, precum și cel ce îndrăsnește a face leturghie neavând preoție, și de iaste blagoslovenia arhierelui, atât de trebuincioasă atât de puternică și în scurt săvârșitoare și la celelalte taine, care a-le sluji preotul trebuința poate a-l și sili și nici o întămplare nu-i să împotrivește, cu cât mai trebuincioasă iaste blagoslovenia arhierelui și săvârșirea nunții unde vine preotul poate că nici va avea atâta știința ca să cerceteze trepte la cei ce sânt rudenii din sânge și din sfântul botez, nu să va pricepe să caute cele ce opresc pe cei ce să rudesc după împreunare, nici îi va ajunge minte să priceapă cinstea ceia ce să cade la amândouă părțile la cei ce nu sânt rudenii, pentru că zice iarăși Vlastar, la împreunare nun-

telor nu numai slobozeniia trebuie a căuta, ce și cinstea ce să cuvine, la care aceasta ca să nu să facă vre-o greșală, nu este slobod preotul a lega logodna cu molitve, ne luând blagoslovenie de la arhierul său,—iar de va face fără de blagoslovenie, mi să pare că acea logodnă rămâne în voia arhierului, au să o întărească sau să o strice, că de vreme ce zice Valsamon la talmăcire 1, la decanonul al sfân[tului] Vasilie, cum că fata ceia ce iaste supt stăpănire tătăni-său, de să va logodi făr de voia părinților, aceia logodnă nu are tărie nici să poate săvârși nunta de nu vor priimi și parinții ei, cu cât mai vărtos nu va avea tărie logodna ce să va fi făcut făr de știrea și făr de blagoslovenia arhierului, care iaste părinte celor duhovnicești—lucrător darului, săvârșitor tainilor și singur cărmuitor corabii lumii aceștia, legând și dezlegând cele ce să întâmplă într'un norod după vrămi și după întâmplări, și în tot chipul nevoindu-să ca să să păzască în liniște toți cei ce-i are întru ocârmuirea sa, dela care neluând preotul ajutorul blagoslovenii,—sau arătat mai sus cum că cel ce va cuteza să slujască rămâne nesăvârșit și neîntocmit și la iveală vădește neorânduială, și-și ceare stricăciune, după cum sau întâmplat și în zilele acestea de sau arătat înaintea noastră o logodnă ca aceasta a ficei dumneaei . . . . . cu Chiriac Răhtivan. Deci fiind despre partea copilii și despre partea maică-săi dumnealui Ștefan Prăs[coveanu] (?) biv vel paharnic, și cu jalbă de la măriia sa Vodă fiind orânduie la noi, unde față fiind și Chiriac Răhtivan, au arătat dum-

nealui păhărnicul Prăș[coveanu], cum că pentru niște pricini de oprire uu poate ca să să înpreune cu cununie cu Chiriiac; dar și deosăbit cercetându noi de iaste cu voia copilii și a dumneaei măică-sii, am aflat cum că din pricinile de oprire neștiind la ce sfârșit va să rămăe nu pot să stea tot supt legătură, și de aceia sau răcit și¹⁾ . . . și dumnealor ca să să strice legătura logodnii, de care cercetând noi pe iubitorul de Dumnezeu și întru Hristos iubitul fratele nostru episcopul Râmnicul, de sau avut știre când au cetit preotul molitvelc logodnii acestiia (fiind că logodna ac[i]asta sau făcut la Craiova, in eparhiia frății sale) și ne-am adevărit dela frăția sa, cum că acest preot ce au cetit molitvele logodnii acestiia nici cum știre nu iau făcut, că de i'ar fi făcut nu ar fi dat voe, știind porunca cea împărătească ca să nu să înpreune streini cu pămăntenii cei de aici. Deci de toate părțile văzând că nu să poate face înpreunare nunții acesteia, fiind că iarăși Mateiu Vlăstaru zice, cum că nunta nu să poate face de nu vor priimi cei ce vor să să cunune și acei ce au predânșii supt stăpănire și fiind știut și zisăle canonilor, ce am pus mai în sus, arătând că săvârșirea, unde va îndrăzni pre om a face săvârșire fără de blagosloveniia arhiereului, am socotit și am dezlegat această logodnă și pe preot ce au călcat acest obicei a bisăricii, îl lăsăm supt stăpănire arhiereului său, ca să să certe cu canonul ce va socoti, iar cât pentru cheltuiala ce cere Răhtivan, atât a logodnii cât și ceia ce au

¹⁾ Loc alb în act.

făcut pentru gătirea nunții, fiind că acest fel de pricini sau mai întâmplat și la alții iam lăsat ca să să învoiască; iar de nu să vor putea învoi, atunci să vor judeca numai pentru ac[i]asta [pricină]. Dar pentru adeverița hotărării logodnii aceștiia am făcut ac[i]astă carte a smerenii noastre; și am dat în mâna dumnealui, Stefan Părscoveanu biv vel paharnic, vechil fiind numitii copilii. Ac[i]asta scriem.

Iunie 26 7275 (1767)

(M-ss. 634, Cond. a Mitrop. din București. fila 59. Ac Rom).

1767 Iunie 4.

Scrisoare lui Partenie episc. de Râmnic către stolniceasa Dumitrana, referitoare la logodna fetii aceștiia cu Chiriac Rahtivan.

Cinstită și a smerenii noastră întru Duhul Sfânt fică sufletească dumneata Stolniceasă Dumitrano, —de la milostivul Dumnezău poftim să dăruiască dumitale întregă și fericită sănătate, iar de la smerenia noastră trimetem molitvă și blagoslovenie.

Fiiasca scrisoare dumitale ce ni-ai trimis o au adus și cele ce ne scrii dumneata am văzut, cum că ai făcut logodna cu Chiriic Rahtivan, și cum că aveți acum judecată, și noao neau părut rău, căci că pentru ac[i]asta iaste porunca înparatească cu firman din zilele Mării sale Stefan voevod ca să să ție și să să păzească rânduialele ce sau hotărît cu tare poruncă, ca nimeni din cei străini

din alte părți să nu fie slobod nici să să îndrăznească a lua fetele locuitorilor de aici din țara rumânească; și de atunci am dat și porunca noastră la toată eparhiia și știut lucru iaste și de cei mari și de cei mici, și cei proști pazăsc porunca, dar cei aleși nu o păzăscu și mai vartos ca pe un arhiereu ce săntem eparhiei aceștia nu [ați] putut ca să ne fiți înștiințat să știm și noi mai nainte; ce de vreme ce ați făcut într'acestaș chip, nu putem alt ce să facem, fără numai trimisăm să ridice pe preotul acela care au citit logodna, să-l aducă aicea să-l întrebăm pe dănsul, și atunci după ce vom face cercetare preotului vom scrie răspunsul prea sfinții sale părintelui mitropolitului, și fi blagoslovită.

Iunie 4 dui, 1767.

Al dumitale părinte sufletescu

Parthenie episcop Rămn(icului).

(Condica mitr. mss 634 nenumerotat. Acad. Rom.).

1779 Iunie 28.

Cartea de despărțala a postelnicului Dumitrache de soția sa Zamfira, fata popii Opriș, dată de mitropolit.

Dat-am cartea smerenii noastre de dăspărțala postelnicului Dumitrache de către soția lui Zamfira fata popii Opriș ot mahalaoa Șarban vodă pentru că după ce o au luat-o întru căsătorie cu cununie pre lege, numai opt luni de zile bine, rău au trăit cu dănsa și au fugit cu muscali de

sânt ani ¹⁾ și sau dus cu dănșii; de care fugă a ei știind și alții iam zis ca să-i spue a-nume Neacșului log[ofătul] mitropolii, ca să-î ia înscris și au arătat pă cucernic chir popa Thoma Sachelarie eclisiarhul bis[ăricii] domnești și pă popa Ioan arhontion manastirion și pă popa Theodosie ot bis[erica] Șarban Vodă, care adeverează că știu că au fugit cu muscalii din vremea când era aici și sau dus cu dănși. Au zis Dumitrache că are adeverița și cu cărți de judecată de boeri mari; iam zis să le arăte ca să văză coprintsul ce scrie, și au arătat o carte de judecată a dumnealor boerilor judecători ot departament scrisă Maiu 3, leat 1772, întru care arată că au avut judecată numitu Dumitrache postelnicu și zisa iau fost că Zamfira soția lui, prinzând dragoste cu altu obraz pă el lau urăt, lau părăsit, și au fugit cu acel ibovnic al ei, afară din hotarul țării, cazând în vina prea curvii. Și la fuga ei iau și furat postelnicului taleri o mie cu bani și cu alte lucruri și-și cere dreptatea după pravilă. Și după cercetarea judecătii au găsit la carte 28, al împăraților tit. (?) 7, care chiâr poruncește așa, ca zestrea muerii cei prea curve bărbatulu să o dobăndească, luându-și de la al treilea averea ei a treia parte și să le stăpânească cu pace,—însă când nu va avea copii. Intru care carte să văzu iscălit dumnealor: Miche paharnicul i Costandin Cocorăscu i Dimitrie C[i]oran stolnic, i Dumitrache biv vel medelnicer și alți 4 boeri, care carte sau dat la mână postelnicului Dumitrache; o carte de la divanu printipatului Țării Rumânești ot leat 1774 Iunie 1, întru

¹⁾ loc alb în condică.

care arată că popa Ioan ot bis[erica] Șarban Vodă că ne fiind odihnit pă jude[cata] ce au făcut boerii ot depertament pentru casa popii Brătian și după tot coprinsul judecății ce arată hotărâscu: Dumitrache postelnicu să stăpânească amândoa casile plăindu chiria la sfânta bis[erică] pentru loc, după cum vor face așazământ, fiind că până atuncea nu era așazământ, neluându-să chiria, pentru căci era preoți și să văzură iscăliți Pantazi Câmpineanu vel Dvornic, Dumitrache vel Logofăt, Dumitrache Varlaam vel postelnic, Radu Băleanu vel clucer, Manolache Roset vel vistier, Scarlat Greceanu, Ioan Căndescu vel Paharnic;— au mai arătat o anafora a dumnealor veliților boeri, cătră Măria Sa vodă ot leat 1775 Marte, iscălit dumnealor Nicolae Dudescu vel Dvornic, i Radu vel Dvornic, Pană vel Logofăt, întru care arată că Dumitrache Postelnicu părăș lui Ioan Dascălu, zicând că având Dumitrache postelnicu doao părechi de case, ce sânt pă locu bis[ărici] dumnealui răposatului Spătar Cantacozino în mahalaoa bis[ăricii] numitul dascăl cu silnicie iau întrat în casă de șade de sânt ani 2 pol și chiria nu plătește, nici din casă nu va să să 1) și hotărâsc ca să apuce zapciu pă iconomu ce este lăsat asupra casii lui Balșu, ca să plătească chiria lui Dumitrache postelnicu în câtă vreme au șăzut numitu dascăl în casă cu silnicia—lui Balșu;—care anafora a boerilor este întărită și de Măria sa Vodă, întru care arată că sau cercetat această pricină și sau căutat și de domnia sa în divan; și după anaforao boerilor hotărâște

1) rupt.

și măriia sa ca mumbașar cel orânduit așa să urmeze făcând împlinire chirii. Deci smereniia noastră văzând precum că Dumitrie postelnicul prin judecata de boeri ce au avut de fuga muerii lui și arătată îi este vina și prea curviia ei de mărturii știuta după cum din sus să arată am căutat la pravilă list 144, cap 179, zacealo 1, zice, casnici să vor despărți de fămeile sale pentru prea curvie și este datū bărbatului să-și lase muerea când o va găsi făcând prea curvie și iarași list 205, cap 214, zac. 1 Leu (sic) și Costandin în-părați, zice: de va mănca muerea afară de casă fără de voia bărbatului ei la casă streină, unde nu vor fi rudeniile ei,—deci smereniia noastră după această poruncă a pravilii urmând, mai vartos că cu prea curva au fugit în țară streină de 8 ani și nici de cum la urmă nu șau venit la casa ei și la bărbat, am despărțit pă Dumitrie postelnicul de cătră aceasta Zamfiră și iam dat la mână lui această carte de despărțeață întărită cu iscălitura smerenii noastre, și sau scris cartea aceasta asemenea în condica sfintii mitropolii.

Iunie 28, 1779.

(Mss 635, fila 57).

Carte de judecată a Marii Căpităneasii soția lui Const. Căpitanul.

Dat-am cartea smerenii noastre de adeverița Mariei ce au fost soție lui Costandin Căpitanul, pentru că au avut întrebăciune de față innaintea noastră cu Iordache Căpitanul socru său, fi-

ind vechil fi săi Măricăi, soră bună lui Costandin Căpitanul de o mumă și de tată cu Costandin vitregă. Că întâmplându-se moarte lui Costandin Căpitanul și nefind diiată, nici având copil clironomu, că au făcut copii cu Mariia, dar au murit; și după moartea lui Costandin Căpitanul căuta mătuși-sa Mariia Dănuleasa ca să ia clironomiia nepotu-său Costandin, zicând că iaste nepot de frate; căuta și Iordache Căpitan tată-său cel vitreg să intre cu fiisa Marica clironomu; căuta și Mariia soția lui, să rămăe stăpănitoare pentru copii ce-au făcut și pentru lipsa zestrilor ei;—și viind ei cu toți de față înaintea noastră am cercetat pricina și văzând că mortul are soră bună de mumă și vitrigă de tată,—ac(i)astă soră a lui Costandin iaste mai aproape în spiță după porunca pravilii de cât mătuși-sa Mariia Dănuleasa și de cât alte rudenii ale răposatului. Deci noi am orânduit pe cucernicii preoți: pe popa Andronie protonotarie, și pe protopopu Toma al Bucureștilor, de au mersu și au luat în scris toată perinsiia casii răposatului Costandin Căpitanul de la mult până la puțin, mișcătoare și nemışcătoare și leau pus și prețu și sau făcut sumă, taleri 948, și aducând catastihul la noi am văzut ce perinsie are răposatul a casii; și după catastihul cu perinsiia casii prețuit mai întâi, sau scos lipsa zestrilor Marii Căpităneasii, soția mortului, taleri 185—au prisosit taleri 763; sau mai scăzut și datorii ce au fost răposatul dator taleri 103, au rămas bani buni taleri 660. Acești bani sau împărțit pe trii părți,—însă o parte taleri 220 sau scos pentru pomenirele mortului, a

doao parte iar taleri 220 sau dat Mariei capi-
tăneasii soția mortului, făcând copii cu răposat-
tul; a treia parte sau dat Maricăi sora mortului
bună de mumă și de tată vitregă, făcându-se foi
la mână fiește căruia cine ce [să] stăpânească și
cu prețurile lor, căci poruncește pravila Arme-
nopolu cap 274, list 275: de nu va avea mor-
tul frați de un tată și de o mumă, sau nepoți
de frate sau de soră de un tată și de o mumă
și va avea alt frate carele va fi de un tată și
de doao mume, atunci îl moștenește frate-său,
carele să chiamă eterothalis,—și eterothalis să
chiamă când sânt doi frați de un tată și de doao
mume—Și iar Leu (sic) și Costandin împărații,
cap. 275, list 276, zică: când nu sânt frații din-
tr'un tată și dintr'o mumă a lor, atunci căți frați
sânt dintr'un tată și doao mume sau dintr'o mu-
mă și de doi tați aceia moștenesc pe fratele lor,
carele iaste dintr'un tată și doao mume. Deci
după aceaste porunci ale pravilii am dat și să
ia o parte Marica sora mortului, fiindu-i soră
bună de mumă cu el, iar mătușii Mării Dănu-
leasii și alte rudenii ale mortului nu le dă pra-
vila voe să între și ei la parte în clironomia lui
Costandin căpitanul, având el soră bună și tră-
ind; și partea mortului o am dat asupra lui Ior-
dache Căpitanul și a Mării Căpitănesii să-i poată
griji și să-i facă pomenirile după copriinderea ba-
nilor ce i sau venit a treia parte. Și am dat la
mână Mării soții răposatului Căpitan Costandin
ac[i]astă carte de adeverință, pentru a treia parte
ce i sau venit dela bărbatul ei, și cele ce sau
mai dat dintr'ale bărbată-său pentru lipsa zes-

trilor cu prețul lor să și le stăpânească cu bună pace de către Iordache Căpitanu și de către fi sa Mărica și către Măriia Danuleasa și de către alte rudenii, întărind cartea aceasta cu iscălitură smereniei noastre. Ac(i)asta scriem.

Mai 26 dui, 7273 (1765).

(Idem, fila 71).

Cartea de judecată a Radului postelnicu Orescul cu comisu Mihai ot Pitești.

Înainte smereniei noastre au avut întrebăciune de față dumnealui Radu [postelnicul] Orescu cu cumnată-său Mihai Comisul, de la Pitești, cerând Mihai Comisul de la Radu.. [postelnicul] să împartă în doao Dumitranii cumnatiei lor ce au murit fără copii, pe care au ținut-o soție Matei pah[arnicu]. Ne arată Radu postelnicu diiata cumnatiei Dumitranii, făcuta de la leat 7268 (1760) Marte 2 din (zile), care diiată au fost făcută aproape de sfârșitul vieții ei și lasă epitrop pe Matei pah[arnicu] soția; ca să-i stăpânească toată moșia ei cât au avut de zeastre, să-i facă pomenirile și sărindarele. Au lăsat și copilelor surori-sa Ilincăi soții ce Radu postelnicu niște mărgăritare și țigani ce sau îndurat. Lasă și copiilor surori-sa Catrinii soția lui Mihalache comisul: doi boi și o țigancă anume Andrianii. Dar mai în urmă după moartea Dumitranii soția lui Matei paharnicul, însurând la tei, de au luat altă soție. Lau apucat Radu Orescul ca să ia moșia ce lăsase cumnată-sa Dumitrana la moarte ei. Și Matei pa-

harnicu văzând aiștea sau învoit cu cumnată-său Radu prin zapis de așăzământ de la leat 1764 Iunie 18 dui, ca să să stăpâneasca copilele Radu postelnicu moșia mătușii lor Dumitranii, pentru jumătate și Matei unchiul lor pe jumătate până la sfârșitul vieții lui, și după moartea lui Matei să rămăe toată moșia Dumitranii la nepoatele ei. Dar Mihai comisul ne odihnindu-să pe diiata cumnată-sa Dumitranii căută să înparță copii lui cu copilele Radu postelnicu pe din doao, cliromiia mătușii lor Dumitranii. Și văzând noi că diiata Dumitranii ce ș-au făcut aproape de sfârșitul vieții ei hotărăște ce să stăpânească copii comisului Mihai și ce să stăpânească copile[le] Radului postelnicu și ce să stăpâneasca Matei paharnicul, să ții a ei, fiind diiata bună și adevărată, nam găsit cu cale a să strica, mai vartos că răposata Dumitrana, când ș'au făcut diiata au trimis și la noi de neau înștiințat. Și noi am trimis pe cuviosul arhi[mandrit] chir Samuil de au mersu acolo și au întreat-o: cu voia ei ș-au făcut acea diiată și ceale ce orânduiaște în diiată sânt adevărate, și așa voiaște să să urmeaze după moartea ei. Și răposata cu gura ei au spus către arhi[mandritul] Samuil trimisul nostru, că cu învățatura ei sau scris diiata și de a sa bună voe au lăsat cui ce sau îndurat, pe cum să coperinde în diiată.—Măcar că răposata ș-au fost făcut și altă diiată mai nainte în viața ei, dar făcându-și și altă diiată la sfârșit, diiata ac[i]asta după urmă strică pe cea dintâi, după cum scrie și la pravilă, cap. 286, list 284 Mathei, (?) iar pentru bănuiala lui Mihai Comis, că de vreme

ce Dumitrana nu lasă în diiată moșiia jumătate nepoatelor ei, copilele Radului postelnic pentru ce iale să stăpânească moșie și copii lui să nu stăpânească. La ac[i]astă bănuială a lui Mihai comisu mărturisi cumnatul lor Matei paharnicul, că adevărat în diiată nu scrie să stăpânească moșie copilele Radului postelnic, ci să o stăpânească numai Matei singur, dar la moartea ei zice Matei paharnicul că lau jurat pentru moșie să o stăpânească el cât va avea viața, să-i facă pomenirile după cum au lăsat, iar după moartea lui să rămăe copilelor Radului postelnic, fiind parte fămeiască poate va fi socotit că va avea mai multă pomenire; iar copii lui Mihai fiind voinici nu le lasă moște[nire], că vor putea sluji pe la stăpâni și-și vor agonisi chiverniseală. Și după mărturisirea lui Matei paharnicul sau odihnit și Mihai comisul să-și ia aceale ce iau lăsat Dumitrana copiilor lui: doi boi și țiganca. Iar pentru că Matei pah[arnicul] sau așăzat cu Radu postelnicu prin zăpis și iau dat acum moșiia jumătate, iar nu după moartea lui, precum au lăsat răposata, să veade că din bunătatea sa au făcut-o ac[i]asta, iar în diata nu scrie; și după moartea lui și ceaialaltă jumătate să o stăpânească iar copilele Radului postelnicu precum au mărturisit însuși Matei pah[arnicul] cu gura lui înaintea noastră, că așa lau învățat soția sa Dumitrana și lau pus și supt jurământ. Și după cum au cursu pricina aceștii cercetări, precum arată mai sus, am dat și noi ac(i)astă carte de adeverința Radului, postelnicu Orescul, ca să stăpânească copilele dumnealui toate câte leau lăsat

mătuşa lor Dumitrana prin diiată mişcătoare şi nemişcătoare împreună cu moşiia jumătate, şi după moartea unchiului lor să stăpânească şi ceaialaltă jumătate cu bună pace de cătră verii lor, copii lui Mihai Comisul întărind cartea ac[i]asta cu iscălitura noastră. Ac[i]asta scriem.

Iunie 6 dui (zile) 7273 (1765).

(Idem, fila 73).

1793 Noemvre 21.

Anaforaua parinţilor clerici cătră mitropolit dată în pricină de despărţală dintre Maria fata dvorn. Stan de bărbatul ei Stan dela satul nou (cu întăritura mitropolitului).

Dositheu milostiiu bojiu arhiepiscop i mitropolit Ungro-Vlahii.

Cu ac[i]astă anafora sau înfăţişat şi înaintea noastră amândoao părţile şi după to[a]tă sfătuirea ce li sau făcut însuşi şi de către noi, nici într'un chip nu fuse mijloc a o face pă dânsa să mai trăiască cu soţul ei, în lăcuinţă, plângându-şi ticăloşiia şi halul la care au ajuns din pricina lui. Aflându-să aici şi cucernicul protopop din sud Ialomîţa lam întreat şi pe molitva sa, fiind cercetată pricina lor încă mai dinainte, iaste ştiut de om îndărătnic. Deci fiind că pravila scrie ot list 149, glava 181, zăc[i]alo 50, că nu numai pentru vrăjmăşiia ce va arăta bărbatul asupra soţiei lui că o va ucide, să va dăspărţi, ce şi cu cuvinte sprânţare de o va îngrozî încă să va

dasparți. Ci ca să nu să întâmple vre-o primejdie între dânșii după porunca pravilii dăspărțim pă Mariia, de către Stan ce ia u fost bărbat; însă numai un an să fie deosebiți, neavând voe nici el a să însura, nici ia a să mărita împlinindu-i el și toată zestrea ce va fi luat. Ac[i]asta scriem.

1793 Noemv[re] 26

Rec.

Prea sfinte părinte mitro[polit],

Mariia fata lui vtori dvor[ni]c Stan ot Drăgoești sud Ilvov, jăluind prea sfinții tale pentru că luându-se în căsătorie cu soțul ei anume Stan de la Satul nou, sud Ialomîța, de iaste un an de zile, cu care nici un copil zice că nau făcut amândoi. Și cum că el având fire înrăotățită, dă a doao zi luni după nuntă o ar fi bătut-o pentru lucru de nimic, dar ia de o cam dată au suferit socotind ca să-i dea soțului ei cuviic[i]-oasa ascultare ca unui bărbat; și cum că mai trecând câteva zile la mijloc iarăși o ar fi bătut-o mai cu asupră,—la care bătae o ar fi în grozit-o zicându-i el că va să o și omoare până în cât ar fi strâns-o și cu un peșchir de găt. Apoi el pă urmă ar fi zis ei ca să nu-l spuie la nimeni, dă caznile ce-i făcea noaptea, iar dă la o vreme daznădăjduindu-să ia dă viiață-și, ar fi cugetat în sineș ca singură să-și facă moarte, și așa ar fi bătut șoric[i]oaică, ca să scape dă caznile lui, din care bătură dă atuncea ar fi rămas tot bolnavă. Apoi numita văzând că și după

acea nu-și dă sfârșitul sar fi sculat să fugă la părinți ei, de unde prinzând-o numitul bărbatu-și iarăși o ar fi bătut-o, în cât iar fi zdrobit toate oasele rămăind mai moartă, dintru care a do-bândit și boala epilepsiei, la care zice ia cum că de acum înainte cea mai cumplită pedeapsă cere, iar cu dănsul la un loc nu voiaște a mai fi,— ce năzuiăște la mila prea sfinții tale cerând a i să face dăspărțire, cu mare jalbă. Orânduindu-i prea sfinția ta la noi spre cercetare, ca de-i vom putea împăca bine, iar de nu să-i scoatem înna-intea prea sfinții tale cu anafora. Deci noi după prea cinstita poruncă a sfinții tale puind pă amăndoao părțile față și după ce sau cetit jalba ei sau întrebat numitul de toate câte să cuprinde mai sus și tăgădui pretenderisind cu feliuri de amestecături. Dar noi pentru ca să aflăm adevă-rul și mai vârtos cine din ei iaste pricina ne-viețuirii, leam cerut ca să-și aducă amăndoao părțile mărturii de la satul lor; dar din întâm-plare aflându-să aici un popa Nicolae ot satu Drăgoești sud Ilfov, prin care încă mai denainte vreme din porunca prea sfinții sale părintelui proin mitropolit li sau fost mai cercetat pricina lor, după jalba ce dedese Stan atunci și un Iosif vânător tot de acolo, pă care aducându-i de față cu părțile amăndoao, în frica lui Dumnezeu de-teră mărturie înscris cu iscăliturile lor, arătând toate vinovățiile lui Stan. După ac[i]asta mai scoase vtori vornicu Stan socrul lui Stan pără-tul 2 foi ale sătenilor ot Drăgoești, ce-i le de-dese la mâna lui, încă mai denainte de când sau fost judecat ei, care foi una să văzu fără ve-

leat și fără lună, întru care dă mărturie și un Dumitrașcu ot tam și în frica lui Dumnezeu arată zicând că într'o vreme întâmplându-să a veni aici la București împreună cu vornicul Stan soțul lui Stan și la întoarcerea sa înapoi ar fi întâlnit pă Mariia nevasta lui Stan în casa tată-său și întrebându-o pentru ce au fugit dela bărbat, ia ar fi arătat că bătându-o Stan bărbat-său ar fi fugit, zicând că au și izgonit-o din casă. Acel Dumitrașcu ducându-să acolo la Stan bărbatul Mariei, lar fi întrebat zicându-i pentru ce țeai bătut nevasta și ai gonit-o. Stan ar fi răspuns cum că nu iaste vrednic de a-i face ale casei. Dumitrașcu ar fi zis lui Stan: du-te de-ți ado nevasta; numitul ar fi rugat pă acel Dumitrașco ca să-i aducă nevasta dă la tată-său, că lui nu-i vine să-o aducă. Acel Dumitrașco după ce au adus pă Mariia nevasta-și acasă la el; Stan într'acea noapte o ar fi bătut de moarte. Altă foaie ot leat 1793 Maiu 6 în care să vede iscăliți un Radu Bulmeț i Rădoicea i Mitan i Șarban Drăgoescu și un Tudor brat ego, zicând cum că într'o vreme mergând vornicul Stan la gineri-său Stan, ar fi găsit pă fie-sa bătută foarte rău, care și ei zice că ar fi văzut-o cu ochi lor, că-i era capul spart în trei locuri și trupul tot învinețit, în căt sar fi îngrozit și ei, și chemându-l pă Stan la o casă a lor lar fi muștrat pentru ce au făcut ac[i]astă nevoie soției sale Stan ar fi zis, pentru că au dat niște jurubițe dă tăiat în mâna mume-sii. Săteni ar fi zis lui: rău ai făcut de ai bătut-o pentru lucru dă nimica. Stan ar fi zis înaintea lor, că până acum pu-

tin o au bătut-o, iar dă acum înaintea va să o bată până o va omorâ dă tot, căci îi iaste mueria lui și nare niminea treabă cu dănsa. Deci mai sus numiți văzând că nu-l poate îndupleca după sfătuirea lor, a-l întoarce cu bine, văzându-l că iaste dă tot îndărăpnic au dat ac[i]astă adeverință iscălită a lor la mâna vornicului Stan, prin care mărturisesc cu sufletele lor, cu copii lor înaintea prea sfinț[itului] că Stan bărbatul Mariei iaste om rău și vinovat la toate. Deci dar pentru acest fel dă urmări netrebnice căutând noi la sfânta pravilă să găsi scris la list 149, glav 185, zăceală 50, unde zice, că nu numai pentru vrăjmășiia și răotatea ce are bărbatul asupra muerii lui de o ucide să va dăspărți, ci și pentru cuvinte ce va grăi bărbatul sprânțare și o va îngrozi în tot chipul de o va ucide, pentru aceia încă să va dăspărți; asemenea și la list 155, glav 187, zăc[i]alo 4, iarăși zice că cela ce-și va goni mușarea din casă fără dă vină acela să va certa după voia judecătorului și va da toate zestrile ei și ce va fi dobânda zestrilor. Drept aceia fiind că el de la judecata și cercetările ce li sau făcut încă mai dinainte vreme prin preotul satului și protopopol plășii, ce și de la însuși să văzu o carte răspuns dă cercetarea ce leau făcut după porunca prea sfințit părintelui proin Mitro[polit] cu leat 1793 Iunie 6, care și într'aceia îl arată că după îndărătnica urmarea lui lau supus pe Stan de au dat strașnic zapis la mâna frăției sale, cum că să va părăsi a nu-și mai bate nevasta geaba, ce fiindcă și acum după îndăstula cercetare și multe sfătuirii

ce leam arătat la amândoao părțile, ca doară să-i putem împăc[i]ui a mai lăcui în căsnicie, dar nu să putu cu toate că ia să vede clătită din minte-și, căzută și în boala epilepsiei. Și pentru ca să nu să întâmple primejdie dă moarte între dâșii, mai vartos și după porunca sfintei pravili, socotim că ar fi cu cale a să dăspărți Mariia de către Stan bărbatul ei; dar pentru zestre ei zise Stan că după alegerea ce li să va face de către prea sfințitu o are toată deplină în păr (?) și să legă prin cuvânt înaintea noastră, că după hotărârea judecății iaste supus dă a o împlini, după foaia de zestre a ei; iar hotărârea cea desăvârșită rămâne a li să face de către prea sfinția ta.

1793 Noemv(re) 21

*Ai prea sfinții tale prea plecate slugi
poșa Nicolae protoșoș,
poșa Petre Protoșoș*

(Idem, pag. 23).

1794 Ghenarie 23.

Zapisul Dragnei, prin care arată că a primit zestrea dela soțul ei și-i dă voe să să însoare.

Adică eu Dragnea ce am fost soție dum[nealui] jupân Manea Brutaru, care mai jos mă voiu iscăli, dat-am credinc[i]os zapisul meu la mâna dumisale, precum să să știe că după diiaforaoa ce am avut cu dum[nealui] înaintea prea sfinții sale părintelui mitro[polit], pentru care dum[nealui] după pravilă miau împlinit lipsa zestrii meale, tal[eri] 200, care bani iam și priimit în mână și

mam izbrănit trecându-să ac[i]asta diiafora și în condica mitropolii. Deci mai sus numitul jupăn Manea, văzându-mă la mare scăpătăciune și căzută la neputințe, după cum iaste știut, sau mi-lostivit asupra-mi, și miau dat peste lipsa zestrii meale ce mai sus să arată încă tal[eri] 100, care bani nu iam priimit toți deplin, ce numai taleri 10 și ceilalți iam lăsat supt păstrarea dum[nea]-lui, că când îmi va fi trebuincioși să-i iau și văzându-l în vârstă ca aceia iam dat toată voia ca să să căsătorească neavând nici o pricină eu cu dum[nealui] de acum înnainte. De care sau îndatorat și dum[nea]lui ca să mă miluiască cu ce duhul sfânt îl va lumina. Și când sau făcut ac[i]astă învoială, fost-au față și alte obraze, carii mai jos să vor iscăli, care miau dat și o odae în curtea bisericii ca în viața mea să mă odihnesc.

1794 Ghen. 23.

Eu Dragnea adeverez.

Eu Iane Șalvaragiu martor.

Eu Alexandru martor.

Eu Ivan martor.

Eu Manolache martor.

Teodorache postelnic martor.

Dumitrache logofăt martor.

Nicolae postelnicel martor.

Și am scris eu Costandin logofăt za Divan cu zisa Dragnei și martor.

Popa Nicolae referendarie mărt(urie).

Popa Theodosie protecdicos mărt(urie).

Ierei Petre protopop m(ărturie).

Popa Matache ipochimi matograf..

Popa Radut Catriusios.

Popa Ioan arhon(?) eclesiarh.

Ioan ier(omonah) ipomimnic.

Idem, fila 49.

1794 Ghenare 24.

Zapisul lui Manea Brutaru, pe care-l dă mitropolii, de învoiala ce face cu fosta sa nevasta Dragnă.

Adică eu Manea Brutaru ot mahalaoa popi Dârvași de aici din București încredințez cu zapisul meu într'ac[i]astă condică a sfintii mitropolii, precum să să știe, că la pricina dă dăspărțire ce am avut cu Dragna ce miau fost soție, fiind cercetați și înaintea prea sfinții sale, părintelui mitro[polit] țării, chirion Dositheu, după învoiala ce neam făcut, atât pentru dăspărțire cât și pentru lipsa zestrii ei, ce după pravila și după porunca prea sfinții sale, am fost supus și următoru de iam împlinit toată deplin înaintea judecății, atât bani i haine cât și alte lucruri de ale casii ce leau priimit în mână, carele toate pe anume sânt trecute în josul deosebitului zapis ce am dat noi unul către altul în condica sfintii mitro[polii], ca să nu mai avem amestec, sau a mai cere cevaș unul de la altul, ce să fim dăspărțiți în veaci, la care am rămas mulțămiți și o parte și alta. Deci după ce au mai trecut vreme la mijloc, văzându-o eu pă Dragna la mare scăpătăc(i)une și căzută în neputință dă boală care iaste știută tuturor, iarăși mam mai milostivit asupra-i și iam mai dat peste lipsa zestrii ei și peste celelalte încă taleri 100, cu care să să poată căuta Dragna la neputințele ei, care bani nu iau priimit numita pe toți deplin, ce nu mai tal[eri] 10, iar ceilalți tal[eri] 90, mi sau rugat numita, ca să i i țiu la mine

în păstrare, și când îi va fi de trebuință, iarăși să-i mai dau dintr'ânșii. Ce dar după toate acestea văzându-mă și eu în vârtute de a munci pentru hrană, fiind singur pă dăspre o parte mi să pare că agonisăsc, iar pă dă alta cunosc că mi să răsipește agoniseala casii nefind stăpănitori în casă-mi. De care am socotit ca să-mi iau o creștină, să mă căsătorescu de al doilea, luându-mi soție pre leage. Deci fiind că în zapisul de despărțire ce am dat noi în condica sfintii mitro[polii], nu mi sau dat voie a mă căsători, dar văzându-mi-să și de însuș Dragna greotatea și răsipa casii ce mi să face din pricină că nu are cine să chivernisască în casă mi-au dat numita voie de a mă căsători după altă soție.

De care fiindu-i cu toată voia miau dat și deosebit zapis la mână-mi, iscălit de dânsa și de alte mărturii de cinste, cu care am dat de știre și aici la sfânta mitr[opolie],—unde chemându-să și numita de față la soborul părinților clirici, au fost întreată de iaste cu știrea ei și de iaste al ei acel zapis. Pentru care numita de față prin însuși graiul ei, înaintea a tot soborului au zis, că al ei iaste zapisul acela, în care îmi dă voie să mă căsătorescu după altă soție. La care și eu aici înaintea soborului încă am zis, că și o o-daie de ale bisericii să-i dau să să odihnească în cât va avea viață, și să am a o milui din casa mea cu toate cele trebuincioase, nelipsindu-să dă nimic. Și încă peste acelea talere 100 de va mai avea trebuință a să căuta la boală, tot eu să am datorie a-i da, cum și pentru îm-

brăcăminte, având trebuință, după puterea mea și starea ei să o înbrac.

După care zapis al ei, ce și prin însuși graiul său luând piroforie părinții clirici și arătând prea sfinții sale părintelui mitro[polit], mi sau dat voie a mă căsători. Dar și numita Dragna de acum innainte să nu aibă a face vre-o băntuială casii, sau soții mele care vom lua-o, cum și eu că voi fi următor întocmai și voi păzi toate câte și pentru Dragna să arată mai sus, mam iscălit puindu-mi și degetul în loc de pecete, iscălin-du-să și alte mărturii vrednice de credință, cum și părinții clirici, ca să să crează.

1794 Ghenare 24.

Eu Manea Brutarul a deverez.

Eu Ghețul Cizmarul mărturie.

Eu Nițul Simigiul mărturie.

Eu Căpitan Grigorie mărturie.

Eu Petre Bogasier mărturie.

Eu Iane Șalvaragiul mărturie.

Eu Lixandru mărturie.

Eu Manolache mărturie.

Theodorache postelnicele mărturie.

(Idem. fila 49 verso).

1780 Iulie 22.

Cartea de despărțeață a Sandii de barbatu-său Ioniță, dată de clirici (întărită de mitropolit).

*Grigorie milostiu bojiu arhiepiscop i mitropolit
[zemli] Ungro-Vlahii.*

După cum au găsit cucernicii clirici cu cale, hotărăm și smereniia noastră așa să să urmeze,

iar pentru acea faptă rea și necuvioasă ce au făcut numitu Ioan ca un potrivitor pravilii și amestecător de sânge mai întâi să să pedepsească politicește și la urmă să să dea și canon bisăricesc.

1780 Dechemvre

Prea cinstite părinte mitropolit,

Cu prea plecată anafora înștiințăm prea sfinții tale pentru jalba ce au dat la prea sfinția ta Sanda de aici din București pentru bărbată-său Ioniță că nu mai poate trăi de bătăile și caznele ce petrece dela dănsul în toată vremea, în cât să teme ca să nu-i răpue vițașă având patima beții și a curvii că în toate zilele umblă beat și înverșunat de multa beție, și ce au avut ia toate i leau prăpădit și cere despărțire de dănsul. Și cu jalba acea dintăi fiind orânduit protopopul plășii, tratele popa Ioan Schevoflax. Și au cercetat unde au șazut ei cu șaderea doi ani lângă sfeti Dimitrie și ne arată că au dat mărturisănie fratele popa Toma Sachelarion i popa Stroe i popa Preda i popa Sima, că fiind cu șaderea aproape lângă dănsii în multe rânduri au scăpat-o din mâinile lui în casele lor căznită până la moarte. Și ne adăveriră și ac[i]asta că de multă beție au căzut în păcatul curvii cu o copilă ne-poată a lui, care nici el nau tăgăduit. Și după cercetarea ce li sau făcut și după mărturisăniia ce au dat numitele mărturii sau făcut anafora către prea sfinția ta de desparțeală și dându ca

să să întărească de către prea sfinția ta sau răpus. Și acum iarăși viind de fața numitele mărturii ne adevieră că toate aceste fapte le are și nădejde de a mai trăi amândoi în căsătorie nu iaste cu putință, că poate să va întâmpla vre-o primejdie de moarte. Și fiind că au căzut în păcatul curvii cu nepoata sa găsim cu cale ca să fie despărțită de dănsul, iar hotărârea cea desăvârșită rămâne a să face de către prea sfinția ta,

1780 Iulie 22.

rămăind a prea sfinții tale prea plecate slugi

*Ananiia protosinghel, Popa Toma Sachelarion
popa Ioan Schevofilax, popa Dimitrie protop.
popa Stoica prot[opop]*

După cum am dat adevierință la anaforaoa cea dintăi și acum am dat adevierința după coprinderea anaforalii.

*Popa Preda ot Sfeti Dimitrie,
popa Sima ot Sf. Dimitrie.*

(Idem, fila 12 verso).

1780 (7289) Noem. 24.

Zapisul lui Mihai lemnar și a soții sale, prin care declară că să împacă amândoi.

Adică eu Mihai dinpreună cu soția mea Rada dat-am acest zapis al nostru întru ac[i]astă condică a sfinții mitropolii, precum să să știe că după ce neam luat amândoi și avem și copii și intrând între noi vrajbă și pizmă și bătându-o

și băgându-o doică la Tufeanul și neodihnindu-mă eu a fi doică, am dat jalba la prea sfinția sa părintele mitropolitul și după judecata ce am avut, iarăși mi sau dat fămeaia prin legătură de zăpis că voi trăi bine cu dânsa și voi aduce ceale trebuinc[i]oase, și fiind bănuiala ca să nu mai meargă ea la muncă la Ghergani o am dus la satul Mugurealile la un Gheorghie Ghimpoca și de acolo o am dus-o la Dărăști. Și iarăși împospătând gâlceava asupra ei, zicând că am găsit cu farmece făcut la dânsa, Și iar întrându vrăjbie între noi și după zăpisul ce am dat mai înainte în condica mitropolii de împăciuirea ce am făcut că vom trăi bine, acum de iznoavă am ridicat eu pără asupra ei și am dat răvaș de jalbă la prea sfinția sa părintele mitropolitul cu pără asupra ei. Asijderea și ia iar au dat răvaș pentru mine, cum că o am purtat din sat în sat precum scrie răvașul jălbii ei și o am bătut și o am căznit, zicând ca să-mi dea carte de despărțire și nu poate să trăiască cu mine având eu patima beției. Și prea sfinția sa părintele mitropolitul cu răvașele jălbii noastre, precum și întâi mai nainte vreame neau orânduit la părinții clirici de neau cercetat și neau împăciuit prin zăpis în condică că vom trăi bine. Și acum cercetându-ne de netraiul ce-l avem și la bănuialile ce aveam eū în potriva ei cerandu-mi-se să aduc dovede mărturii și nam avut să aduc nici o mărturie, ci numai cu gura care nu mi sau ținut în seamă, care după poruncă ce au dat prea sfinția sa către părinți clirici să ne cerceteze și pre cel ce nau fost următori legăturii

zapisului ce sau dat mai nainte în condică și va fi vinovat să-l arate către prea sfinția sa, ca să aibă căzută pedeapsă. De care lucru văzând umbletele că neau fost fără de orânduială și ca să lipsească vrajba din trecut, am căzut cu rugăciune către sfințiilor sale ca să ne împăciuim plecându-se și soția mea a fi cu mine și a ne aduce copilul de unde iaste și să o ducă la casa de odihnă, purtându-i, eu grijă de ceale ce trebuiescu casii. Și părinții clirici învățându-ne de bine, ca să ne părăsim de răutate și să trăim bine, fiind casă ca și alți creștini având traiu bun ca și alți creștini.

Și dau eu Mihai tare prindere să-mi duc soția cu șăderea la Mogoșoia, iar de nu voi trăi bine și voi mai zădări pricini de netrai bun, dovedindu-mă vinovat prin mărturii să aibă a mă pedepsi și bisearicește și politicește cu grea pedeapsă. Așijderea și eu Rada soția lui iarăși mă prinzu că voi asculta de bărbat și voi chivernisi casa cu ceale ce-mi va aduce și nu voi lipsi dela casă-mi fără de sine; iar de voi umbla în fapte reale și cu dovadă dovedindu-mă vinovată să aibă căzuta certare după vina mea. Și chear iscălim numele și leam pus deagetele întru această condică la sobor.

Noemvrie 24 dui (zile) 7289 (1780)

Eu Mihai lemnar adeverez.

Eu Rada Soția lui adeverez.

(mss. 636. fila 11 verso)

1780 Dec. 14.

Zapisul pe care Păuna soția lui Ioan ișlicar din București îl dă mitropolii, prin care arată că să va îndrepta de toate greșalele ce face.

Adică eu Păuna de aici din București soția dumnealui Ivan ișlicar dau zapisul meu acesta într'ac[i]astă condică a sfintei mitropolii, precum să să știe că dând dumnealui soțul meu jalbă prea sfi[n]ții Sale] părintelui mitropolit pentru mine că nu-mi mai poate răbda răul traiu și proasta viețuire ce o pătimeaște de la mine, arătându-mă de fămeae limbută și cu totul înrăotățată (la ale căsnicii în lăuntru) și nemulțumită de căutarea soțului meu, dându-mă și cu fapte la lucrurile fărmeătorii, din care cu totul scărbindu-să și mai mult ne mai priimindu-mă de soția dumnealui, cerea prin jalbă cătră prea sfinț[itul] părintele mitropolit despărțirea de cătră mine. Deci și prea sfinția sa părintele mitropolit orânduindu-ne spre cercetare la soborul mitropolii și făcându-ne cu anume lămuriri de cercetarea pricinii, pe ceale ce leam știut eu de a fi adevărate leam mărturisit, iar pă ceale ce nu leam știut au răspuns dumnealui că are și mărturii să mă dovedeasca pă cum mă arăta. La care prea sfinț[itul] părintele mitropolit socotind a ne împăciui, iarăși fără de a nu mai intra în ceale mai cu amăruntul cercetări, văzându-ne și cu copiii mari și mici au pus între noi obraze a ne împăc[i]ui și a face pe dumnealui soțul meu a mă priimi; și nici cum peputându-l îndupleca a mă priimi, mai vărtos și eu cunoscându-mă greșită în ceale de bărba-

tă-mieu arătată, am căzut cu mare rugăciune și lacrimi la dumnealui să mă priimească, și nici cum priimindu-mă, ci cu totul gonindu-mă cerându-și de cătră mine despărțire am fost scoși și înaintea prea sfințit părintelui mitropolitului fața, și după multă înfruntare ce mi-au făcut ca să umblu cu d'al de acel fapte, limbuții asupra bărbată-mieu, măcar ca și înaintea prea sfințitului am căzut cu rugăc[i]une de a mă erta mărturindu-mă de greșită; dar prea sf[înțitul] ca să-mi dea certare de o camdată mau orânduit la schitul maicilor aici în București la închisoare, până îmi va hotărâ alt canon; și fiind acoloa vre o săptămână de zile, am căzut prin streini ca să stea de bărbată-mieu, să mă priimească și să mă ierte. Și așa și dumnealui milostivindu-să sau înduplecat și mau priimit ertandu-mă de ceale până acum. Deci și eu mă leg printr'acest zapis al mieu, că de acum înaintea de nu mă voi părăsi de proasta mea fire a limbuții și de nu voi căuta cinstea soțului mieu pă cum să cade, și de copii cu dorire, ci iarăși din răotate voi mai scorni altele, atunci să aibă soțul mieu nu numai a mă lepăda ca o netrebnică ci să mă și pedepsescu ori cum va fi voia prea sfințit parintelui mitropolit.

Și pentru credința miam pus numele și degetul mai jos ca să să crează.

1780 Dech. 14 dui (zile).

Eu Păuna adeverez.

*Popa Dimitrie protopop mărturie
Velcea logofăt am scris și sănt mărturie.*

(Idem, fila 16).

1781 (7290) Noembre 11.

Zapisul pe care Apostol Argintarul-l dă mitropolii, prin care arată că va trăi bine cu soția sa.

Eu Apostol Argintariu soția (sic) Ilincăi adeverez cu acest al meu zapis întră ac[i]astă condică a sfintii mitropolii, precum să se știe că fiind om cu trai rău asupra soții mele, având patima beției, în cât întricoșându-se, ca să-i facă vre-o primejdie de moarte sărind asupra ei și cu cuțitul afară din bătăi pentru care dând ia răvaș de jalbă la Măriia sa vodă și orânduit fiind la prea sfinția sa părintele mitropolitul ca să cerceteze și după pravilă să facă hotărâre, și dând prea sfinția sa poruncă la părinții clirici, ca să cerceteze și să adevereze prin mărturii și să înștiințeze prea sfinții sale și făcând cercetare prin mărturii (sic), care au dat mărturisanie înscris supt iscaliturile lor, care mărturii și de față au venit și pe mine toți mau dat de om rău și cu umblete proaste, care după adevेरirea ce sau înștiințat prea sfinția sa, eșind și de față înnaîntea prea sfinții sale cu numită soția mea Ilinca, și nevoind și ia a mă mai ținea bărbat, cerșindu-mi ia lipsa zestrii ce iam prăpădit Și sfinția sa era ca să ne facă despartirea și platnic a-i împlini eu toată lipsa zestrii ce iam prăpădit după cum cu foae izbrănită sau lămurit lipsa zestrii ei ce nu sau tăgăduit de mine, că nu-i o am răpus. Deci după faptele mele și călcarea altor zapise ce am dat mai nainte că vor face părăsire și n'am păzit legătura,—cunoscându-mi greșala cu osebit răvaș acum mai la urmă ce am dat la prea sfin-

ția sa mam rugat ca de ac[i]astă dată să nu fiu despărțit de soția mea, legându-mă că de acum înainte mă voi părăsi de beție și de a o bate și voi trăi bine aducând chiverniseala vieții și lipsa zestrii mă voi nevoi de i-o voi împlini, dând zăpis cu tare prindere la mâna soacrii mele întărit cu iscălitura mea și cu mărturii, întărit și cu pecetea prea sfinții sale; și după rugăciunea și prinderea mea ce am făcut către prea sf[inția] sa și către soacră-mea—încă și de ac[i]asta sau făcut împăciuire a fi și a trăi cu soția mea întru căsătorie urmând a fi paznic legăturii zăpisului acestuia ce am dat întru ac[i]astă condică și zăpisului ce am dat la mâna soacrii mele.

Dar când nu voi fi următoriu a păzi legătura a trăi bine aducându-i chiverniseala vieții și a-i plini lipsa zestrii dând pe an în mâna soacrii mele pe an (sic) a-i da câte taleri 50 și a-i împlini și ceaialaltă lipsă de zestre câte înscris arată; ci iar voi face bătăi și traiu rău cu soția atuncea dovedindu-mă de om rău nu numai să fiu despărțit de soția mea, ci încă și cu grea pedeapsă bisericască și politicească să fiu pedepsit și casa ce iaste nu iaste a mea, ci iaste a soacrii mele. Și după prinderea ce mă legu cu acest zăpis ce am dat prindere iscălită de mine și de mărturii puindu-mi și deagetul în loc de pecete; eșind înaintea prea sfinții sale cu zăpisul și cetindu-se și priimind împăciuire sau întărit și de prea sf[inția] sa deasupra cu pecetea;—căci și chezași mi sau cerut și nam avut fără numai cu acest zăpis am dat credință și legătură că voi păzi.

Εγω Αποστολις Χρισισος θεβενονο τα ανοθειν.
Eu poşa Ioan Schevofilax, poşa Dimitrie
Castrin(?) Sion mărturie
poşa . . . . protopoş mărturie
poşa Costache proin protopoş mărturie
Neacşul logofătul mitropolii am scris zăpîsul cu zisa
lui şi mărturie.

(Idem fila 90).

Procesul despărţelii lui Gheorghe măcelaru de soţia sa.

a) Zăpîsul lui Vişan şi al soţiei sale, prin care arată că Sanda soţia lui Gh. măcelaru e vinovată de faptele ce acesta-i impută.

Eşînd şi înaintea noastră mărturiile cele ai jos iscăliţi, primiră blestem cum că aşă ştie, iar nu într'alt chip.

1781 Noemvre 23.

(Pec.)

Adică eu Vlada sora Sandii ce au fost soţte lui Gheorghe măcelaru ot satu Floreştii sud Damboviţa împreună cu soţul meu Vişan încredinţăm cu acest zăpîs al nostru într'ac[i]astă condică a sfintii mitropolii, precum să să ştie că cumnatul Gheorghie dănd jalba la prea sf[n]ţia sa părintele mitro[polit], pentru numita sa soţie că sânt luaţi dă june cu fata întru căsătorie, şi cum că până la o vreme au trăit bine căzniceşte, iar de la o vreme încoace au început ia a să abate la fapte rele, fugind până acum în patru rânduri din casă-i şi în trei rânduri o au găsit-o cu ţi-

gani fugită și iau ertat vina și iarăși o au primit-o în lăcuință-i soție, iar acum a patra fugă, fiind de asta primăvară fugită și neștiindu-să unde va fi, care din răul său nărav au fugit iar nu dă vre-o lipsă sau răotate a lui Gheorghie și ne mai fiind priimită dă soțul ei a-i mai fi de acum înaintea soție, își cerea de la prea sfințitul dăspărțire să-i să facă, dându-i să voe să-și ia altă soție. Carele fiind orânduit spre cercetare la părinții clirici ai soborului sfintii mitro[poli] și cerându-i-să lui mărturii la cele mai sus arătate, el neavând alte mărturii afară din noi,— și noi fiind veniți întra'dins mărturii lui,— arătându-ne la cercetare, fiind întrebați arătăm și dăm mărturisanie în frica lui Dumnezeu că toată jalba lui Gheorghie ce mai sus să arată pentru soția sa, știm că așa iaste, iar nu într'alt chip. Deci pentru mai bună încredințare neam iscălit numele puindu-ne și degetele în loc dă peceti, ca să să crează. Iar de să va dovedi pricina într'alt chip și arătarea noastră mincinoasă, noi să fim în pedeapsă.

1781 Noemvre 23.

*Eu Vlada mărturisescu
Vișan soțul ei mărturisescu
Popa Dimitrie Castrision mărturises*

1781 Noembre 23.

b) Cartea de despărțală a lui Gheorghe Măcelaru de soția sa Sanda.

Dat-am cartea smerenii noastre dă dăspărțeală lui Gheorghie Măcelaru ot satu Floreștii sud Dăm-

bovița dă către Sanda soția lui, pentru că dând el jalbă la noi, că sânt ani dă când iaste luați întru căsătorie amândoi de june cu fată cu cununie, cu care până la o vreme ar fi trăit bine căznicește amândoi, iar dă vre-o cătăva vreme încoace sar fi abătut numita Sanda la fapte rele, în căt lăsându-l ar fi și fugit în patru rânduri, pe care până acum în trii rânduri găvind-o cu țigani fugită, și ertându-o, o au avut-o iarăși să o ție în lăcuință, iar în cea de a patra fugă carea zise că iaste cea după urmă de astă primăvară de când ar fi fugit nici până acum nu o ar fi aflat unde iaste. De care își ceru dăspărțire zicând că de acum înainte nici într'un chip nu o mai priimește a-i fi soție, carele nefiind crezut și cerându-i-să dovadă să ne încredințeze pentru acestea aduse înaintea noastră pe Vlada sora Sandii, soția lui, și pe Stancul soțul Vladii, carii fiind întrebați cum știu pentru mai sus arătata jalbă a lui Gheorghe ne dete răspuns, atât din gură—că toată jalba lui iaste adevărată căt și înscris prin blestemul nostru în condica sfintii mitropolii, supt a lor iscălitură au dat mărturisanie în frica lui Dumnezeu pentru mai sus numita Sandă, arătând că așa iau fost urmările pe cum mai sus arată, însă din răul său nărav iar nu din vre-o lipsă sau altă răotote a lui Gheorghe soțul său. Deci dar pentru ale sale urmări și fapte netrebnice ne mai fiind primită dă soțul său, am căutat la pravilă list. 205, glav. 214, zac. 5, unde zice; dă va mănăa muerea afară din casă făr de știrea bărbatului ei, la casă streină, unde nu vor fi rudele ei, să să dăspărță;

ac[i]asta mai sus zisă nu numai la casă streină
mănând, ci încă cu țigani fugită o au găsit-o
într'alte părți, pe cum mai sus să vede, drept
aceia dar după ale sale fapte și vină ne mai fiind
priimită de soțul sau și încrezându-ne din mai
sus zisa mărturisanie am dăspartit pe Gheorghie
de Sanda ce iau fost soție, caruia printr'ac[i]astă
carte îi dam voe și blagoslovenie a-și lua altă
soție după lege cu cununie.

Ac[i]asta scriem.

1781 Noemvré 23.

Grigorie al Ungro-Vlahii.

(fila 91 verso)

1781 Dechemvre 8.—Adică noi preoți ot bi-
serica Ceauș David, adevetim cu acestu zapis al
nostru la condica sfintii mitropolii, precum să să
știe că dând popa Ștefan jalbă la părintele mi-
tropolit, am fostu aduși înaintea părinților cli-
rici de neau făcut cercetare pentru neunirea ce
avem între noi și înșelaciunea din venitul sfintii
bis[erici]; care după cercetarea ce neau făcut și
din porunca prea sfinții sale părintelui mit[ropo-
lit] ce ni sau poruncit, care parte va rămănea
să să pedepsească. Dar făcând noi așazământ
între noi, precum că de acum înaintei Zoite.
Și după jalba ce au dat la leat 7272, făcându-
se alegere de judecată sar fi făcut împărțeala de
cele rămase după cum sau găsit cu cale, și iar
fi dat lui dinpreună și fratesău acea prăvălie ce
au fost a mume-sei și alte lucruri ca să-le stă-
pânească, și fiind amândoi nevărstnici sar fi o-

rânduit de la judecată ca să le fie epitrop o mătuşa a lor, anume Dana sora tată-sau; și murind și acea Dană ar fi rămas în mâna vară-sii Mariia fata Danii, care să numește acum Martha fiind călugărița; și numită Zoița, mumă-sa cea vitregă, văzând că au murit Dana, cu al doilea judecată ar fi luat acea prăvălie, din mâna vară-sii Mariia. Și acum viind Lazăr de unde au fost dus își cere prăvăliia și chiria în trei an, câte taleri 20 pe an, și numita Zoița nici cum nu voește ca să-i dea nimic, și după a lui jalbă cu porunca noastră orânduți fiind la clirici soborului, să le cerceteze pricina, osebit de cercetarea ce leau făcut iau adus pe amândoa părțile față și înaintea noastră.—Și am întreat pe numita Zoița pentru ce pricină nu voește ca să dea acea prăvălie lui Lazăr și alte lucruri ce au mai luat din mâna vară-sii, și altă pricină nau arătat, tăr cât întâiu au răspuns—pentru prăvălie, că murind Toma fratele lui Lazăr și pe Lazăr neștiind unde să află, ca să nu să prăpădească prăvăliia au luat-o supt a ei stăpănire, socotind ca să între la parte fec[i]orul și fata ei frați cei vitregi ai lui Lazăr, ai doilea, că la înpărteala ce au făcut din marfa de băcănie, ce au fost de nu vom trăi bine și frățește, cinstindu-ne unul pă altul și or ce venit va întră pă ușa sfintii bis[ărici] să avem a-l înpărți frățește, întrând venitu în mâna proistosului bis[ăricii]; iar când vom dovedi unul pă altul să avem a-l arăta la mit[ropolit] ca să să pedepsească. Și pentru credința am iscălit ca să să crează.

Popa Apostolu adeverezu
Popa Mușat adeverezu
Popa Ștefan.

(Idem. fila 98).

1779 Noemvre 4.

Zapisul Chirații și al soră-sii Sandii, pe care-l dau Mitropolitului, prin care renunța la ori ce pretenție asupra unchiului lor.

Eu Chirața dinpreună cu soru-mea Sanda de aici din București, adeverimu cu acestu credinc[i]os zapis al nostru la prea cinstita dreaptă prea sfinții sale părintelui Mitropolit și la condica sfintei Mitropolii, că dând noi jalbă la măriia-Sa Vodă pentru unchiul nostru jupan Chiriță, cum că iau rămas avere dela tatăl nostru, răposatul Pană (fratele dumnealui mai mare), neau orânduit la prea sfinția sa părintele mitro[polit], ca să ne ia seama. Și eșind înaintea prea sfinții sale, amandoao parțile ni sau cercetat pricina cu amăruntul. Și noi neavând mărturii ca să aducem ca să să încredințeze prea sfinția Sa părintele Mitro[polit] de avutul tatălui nostru Pană și neavând cu ce dovedi, dumnealui unchiul nostru, au adus mărturii pe duhovnicu popa Stroe Hagiu i pe dumnealui hagi Chiriță neguțatoriul și în scris au dat mărturisanie, supt iscălitura, că tatăl nostru fiind cu fire rea și cu patima beții, numai în doi ani au făcut neguțatorii cu unchiul nostru. Și eșind câștig în anul dintăiu taleri 70, iau împărțit în doao, și anul din al doilea taleri 30, i iau dat toți unchi mieu în mâna tată-mieu (după

cum să coprinde mai pe larg în mărturisaniia care au dat). Și văzând noi că nici mărturii nam avut să aducem să stăm înpotrivă, nici că am dovedit vre-un acaret la unchiul nostru dela casa părintească, am căzut cu rugăciune la prea sfinția sa ca să stea la unchiul nostru, să ne mulțumească cu ce să va îndura. Și după sfătuirea prea sfinții sale părintelui Mitropolit milostivindu-să unchiul nostru, neau dat taleri 50, adică cincizeci (ca o pomană după scăpătăciunea noastră). Deci noi cunoscându-ne singurea greșala, și văzând că nici cu un cuvântu nam pututu să stam înpotrivă să ne îndreptăm, am priimit acești taleri 50, în mâinele noastre de la numitul unchiul nostru; și de acum înainte să nu mai avem a cere nimic, nici a-i mai pomeni de avutul tatălui nostru, cât vom trăi. Iar întâmplându-să care cumva a mai scoate vorbă peste acest zapis, sau a mai pomeni unchiului nostru cătuș de cât pentru ac[i]astă prici[nă] să avem a ne pedepsi cu judecată după pravilă. Și pentru credință neam iscălit numele puindu-ne degitele, ca să să crează.

1779 Noemvre 4.

<i>Eu Chirața adeverez</i>	} fetele lui G[i]urg[i]u- veanu
<i>Eu Sanda soru-sa adeverez</i>	
<i>poșa Ioan Scheofilax mărturie</i>	
<i>poșa M. protopop mărturie</i>	

(Idem fila 79 verso)

1788 Sept. 3.

Anaforaua lui Cozma mitr. al UngroVlahii, prin care înștiințează pe domn de hotărârea cea dat

între Tudor băcanul și două vere ale nevestii lui pentru moștenire.

Mariia și Anca de aici din București, prin jalba ce-au dat cătră măriia-ta, zice că având o vară primară de frate anume Ilinca, ar fi luat bărbat pe un Tudor băcan cu al treilea cununie. Și trăind amândoi multă vreme copii nar fi făcutu, și întâmplându-să moarte mai sus numitii Ilincă, ele ca niște rude ce sântu pre judecată, cer zestrile dela acestu Tudor de taleri 820, ce ar fi dator cu zăpis la Albul logofăt de aici, întru a cărura (sic) jalbă cu zăpciu ceauș de aprozi să porunceștē de cătră înălțimea ta să cercetăm pricina și cu anafora să înștiințăm. Deci după luminată porunca mării-tale orânduitu zăpciu au înfățișat pe amândooă părțile înaintea smerenii noastre și cât pentru numitele prăvălii altă cercetare mai mult nam făcut fiindcă să văzu judecata hotără prin anafora veliților boeri și hotărătă și de înălțimea ta încă dela trecuta lună a lui Ghen[are] 23, pentru care anafora să arată toată pricina banilor ce au luat numitul Tudor, cu răposata soțiiia lui Ilinca dela Albul logofăt. Și măcar că numitele jăluitoare oareș cum pricinuiră zicând că răposata Ilinca leau fost vară, nar fi știutu când sau strigat numitele prăvălii la mezatu, dar la ac[i]asta nu avură nici un te-meiu, că judecata să văzu începută după cum zicem de la luna lui Ghen[arie]. Și neavând Tudor bani ca să să plătească de Albul logofăt, i sau pus de judecata sorocu prăvălii de patru luni adică de la Ghen[arie] 23 și până la Maiu

23. Și trecându și peste acestu sorocu încă 14 zile, să vede că nici până atunci nu sau putut plăti datoriia ce deiznoava. Au mai jăluit numitul Tudor înălțimii tale, cerându ca să să strige numitele prăvălii la mezat; și așa mai făcând dumnealor veliții boeri, și de al doilea cercetare au găsit cu cale cerire lui Tudor și au arătat înălțimii tale prin deosibită anafora, și într'ac[i]a anafora de la trecuta lună Iunie 22, să hotărăște și de înălțimea ta ca să să urmeze strigarea mezatului, și de atunci și până la moartea răposatii Avg[gust] 17, neconținut sau tot strigat la mezat. Ce fiindcă ac[i]astă răposată Ilincă au fost cu viață atātu de la începerēa aceștii judecări cătu și dela strigarea mezatului încoace și ca una ce era stăpână prăvăliilor au tăcutu și nau făcutu nici un fel de dava asupra barbata-său, cunoscutu lucru iaste că au știut că datoriia au fost adevărată, numai pentru pricina prăvăliilor precum zapizul lor adevereaza, și mai vartos că ne pliroforim tot din numitul zapis al datorii, unde zice răposatul că aceste prăvălii nau fost zestre date de la părinții ei, ci rămase întru stăpănire ei de la un Costandin bărbatul său cel dintăiu,—nici un fel dreptate nu au numitele jăluitoare la cerirea ce facu pentru prăvălii, ci să să urmeze vânzarea lor cu strigarea mezatului după luminată porunca mării-tale și după ce mai întâi să vor împlini toți bani datornicului. Atunc[i]a de vor mai [rămâne] nescare va bani, pot de a să împărtăși și ele ca niște rude ce sau dovedit pre însușu arătarea lui Tudor, îndatorindu-să ca să pomenescă și sufletul

răposati. Am cerceta[t] pentru alte lucruri de zestre ce arată jăluitoarele că sau prăpădit de numitul Tudor, și nici pentru acesta nu avură dovadă în scris ca să arate de la răposata ce rămâne, de arăta numitul Tudor cu sufletul lui ce au luat din zestre când sau cununat cu această răposata. Și orice va arăta el rămâne de a să împărtășă numitele jăluitoare atât dintr'acele lucruri, cât și din bani prăvăliilor ce vor prisosi mai mult priste plata datorii precum arătăm și mai sus. Și nu lipsim cu răspunsul mării tale, iar hotărârea cea desăvârșita, rămâne a să face de cătră mării-ta, și ani mării tale rog de la Dumnezeu să fie mulți și norociți.

1788 Septem[vre] 3.

Al mării tale cătră Dumnezeu ferbinte rugător
și smerit părinte sufletesc

Cozma [al] UngroVlahiei.

(mss. 639—fila 12).

1788 Oct. 6.

Sora, femeia lui Marin Unchiaș, da zăpis la mitropolie, prin care arată că să desparte de soțul ei prin bună înțelegere, și-l lasă să se călugărească.

Adică eu Sora fâmeia ce am fost soție de al doilea lui Marin uncheaș de la satu C[i]ocănești din sud. Ilfov, adeverez cu acest credinc[i]os zăpis al meu, într'ac[i]astă condică a sfintii mitr[opolii] precum să să știe că trăind întru căsătorie cu mai sus numitu ani 16, am făcut și copii,

din care doi fec(i)ori trăescu. Și ajungând amândoi noi la vârsta bătraneților și socotind să ne căutam și pentru ale sufletului, din bună voia noastră, nesiliți de nimenea, neam despărțit unul de altul de a nu mai fi în lăcuința căzniciei și poftind numitul ca să ia cinul călugăriei și să-și petreacă viața singur iam dat slobozenie despre mine să să călugărească și să meargă să lăcuiască ori unde va vrea, și mai mult de acum înaintea să nu-l mai cer de bărbat ci singură să-mi petrec și eu rămășița vieții mele, în cât voi mai trăi. Care ac(i)astă pricină a despărțirii noastre și ravna ce au pus-o numitul ca să ia cinul călugăriei, arătându-să și prea sfinții sale părintelui mitropolit prin jalbă, am fost orânduți la părinții clirici de neau făcut cercetare și cunoscându-să că de bună voia noastră neau fost despărțirea, mă leg și eu cu acest zapis, că de acum înaintea precum arăt și mai sus, că nu-l voi cere de bărbat. Iar de care cumvași să va întâmpla și voi mai face vre-un devagilac de judecată asupra numitului pentru orice pricină, să nu să ție în seamă, ori unde voi merge, și pentru mai adevărată credință miam iscălit numele într'ac(i)astă condica și miam pus și degetu în loc de pecete, iscălindu-să și părinții clirici mărturii.

(17)88 Oct[omvre] 6

*Eu Sora ce am fost soție lui Marin adeverez
Popa Teodosie Econom, mărturie
Popa Ioan Schevofilax, mărturie
popa Theodosie referendarie, mărturie*

(Idem, fila 38 verso)

*Grigorie mil[ostiuu bojiu arhiepiscop i Mitropolit
UngroVlahii.*

Dat-am cartea smerenii noastre de judecată Ilincăi ce au ținut bărbat pă Gheorghie Cohodar, pentru că luându-se amândoi întru căsătorie, cât au viețuit Gheorghie Cohodar cu numita Ilinca soția lui, iau răpus multe din zestrile ei,—de care lucru după moartea lui, căutându-și ea lipsa zestrii, au dat jalbă Ilinca la smereniia noastră; și fiindcă răposatul are rudenii—înștiințându-să ei, cum că numita Ilinca își caută zestrea din cele rămase ale barbatului său, venit-au înaintea smerenii noastre neamul răp[osatului] însă Gheorghie Braș[o]v[eanu] și Antonie Braș[o]v[eanu] i Stanca și Ilinca surori amândooă; și au dat zăpis la mâna noastră supt iscăliturile lor, precum că rămăind datorie pă urma răposatului și lipsă de zestre a soții lui ei nu să amestecă la ori ce perinsie va fi rămas de la răposatul, ci precum smereniia noastră vom găsi cu cale, ei sănt odihniți, cum zăpisul lor arată scris ot leat 1777 Iulie 7 zile la clirici i protopopi ca să cerceteze atât de perinsiia mortului, ce va fi rămas după moarte a lui, cât și pentru lipsa zestrii a Ilincăi soții lui; Și din perinsie alt nu sa găsit nimic, fără numai o cașă în mahalaoa Vlădicăi pe locul sfintii mitropolii. Și fiind și foae pentru lipsa zestrii și prețuindu-se de clirici sau făcut preț de taleri 270, adică doao sute șaptezeci; sau prețuit și casa și sau făcut preț de taleri 130; care casă sau dat asupra Ilincăi, drept lipsa zestrii, iar de taleri 140 rămăne păgubașă, neavând

de unde i să înlini zestrea—și așa au priimit Ilinca să să urmeze într'acestaș chip și sau încărcat să plătească datorii dela Voica, ce sau făcut la boala răposatului, și pogrebaniia și să să plătească și chiriia locului; iar la alte datorii nu să amestică. Iar de care cumvași când la urmă, de să vor scula numiții neamuri asupra Ilincăi, a nu-i îngădui să să stăpâneasca casă, atuncea care să va scula să înlinesească întâiu zestrea ei și datorii și pomenirile ce le va face ea, ș-a-tuncea va stăpâni casa. Drept aceia am dat Ilincăi această carte la mâna ei, aici întărită cu iscălitura smerenii noastre, și sau scris cartea aceasta asemenea în condica sfintii mitropolii, puindu-se la un loc cu tot neamul meu i de cătră tot neamul răp[osat] soțului meu, fiind casă dată mie prin judecata sfintii mitropolii. Și la făcerea acestui zapis au fost mulți oameni de cinste marturii, care mai jos să vor iscăli, rugându-ne și de prea sfinția sa părintele mitropolit, de au întărit acest zapis cu pecetea prea sfinții [Sale].—Și pentru credința am pus numele și pecetea ca să să crează.

1779 Iulie 7.

(Pec.) *Ilinca soția răposatului Gheoghie Cohodar*
(vănz.) *vânzătoare*
Eu Dariia monahia, muma Ilincăi vânzătoare
Eu Zamfira Sora Ilincăi vânzătoare
Petre logofăt martor
Vălcu logof. am scris cu zisa dum[neaei] și martor.

(Idem, 76 verso).

*Procesul de despărțala a Catrinii de bărbatul său Miha-
lache Băcanu.*

a).—Cartea de blestem a mitrop. Grigorie a-
supra celor ce vor ști ce va de casnicia lui Mi-
halache Băcanu dusă cu soția sa Ecaterina, și
raspunsurile date.

*Grigorie cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și
mitropolit a toată UngroVlahia.*

Scriem cartea smerenii noastre cu înfricoșat
blestem și cu groaznică afurisanie voao celor ce
veți fi știind pentru traiul și viețuirea lui Miha-
lache Băcanul cu soția lui Ecaterina, ca să mărtu-
rисиți în frica lui Dumnezeu adevărul ori în ce
chip știți pricina lor. Deci dar ori carele din voi
cei ce veți fi știind traiul lor veți mărturisi ade-
vărul, fără de a nu face hatăr nici la o parte,
de va fi așa să fiți ertați și blagosloviți; iar de
care cumvaș voi cei ce știți pricina lor și traiul
prinr'această înfricoșata carte nu veți mărturisi
adevărul în frica lui Dumnezeu, după cum veți
ști și va fi, ci veți căuta hatăr la vre-o parte;
de va fi așa, ori carile va fi acela proclat să fie
și afurisit de Domnul nostru I[su]s H[risto]s și
de 318 sfinți părinți de la Nichea și de toate sfin-
tele soboară; asijderea și de smereniia noastră.
Hierul, pietrile să să risipească și să să topească,
iar trupul celui ce nu va mărturisi după cum
va ști și va fi adevărul, după moarte întreg să
rămăe și nedezlegat; parte și lăcaș să aibă la

un loc cu Iuda și cu Ariia, și până nu va mărturisi tot adevărul, ertăciune nu va avea. Ac[i]asta scriem.

Mai 1 dui, 7275 (1767).

Grigorie al UngroVlahii.

Eu Dascal Mihalache mărturisăscu, că în trecuta Joi, fiind copilu lor la mine, au trimis să-l chieame acasă. Eu necrezând că-l chieamă muma-sa, mam dus cu copilu acasă; și viind Mihalache bărbatu-său beat au început a o înjura și au pus mâna la cuțit ca să dea într'ansa; și eu mam dat pe dinapoi și lam îmbrățișat țiindu-l multă vreme ca să nu dea cu cuțitul într'ansa; și de nu maș fi întămplat eu acolea șar fi întămplat moarte, zicând că acel cuțit pentru dânsa lau cumpărat ca să o junghie.

Μιχαηλ.

Eu Neaga sârba mărturisesc, că viind Mihalache la cărciumă și viind turcul la fereastra, iau zis pentru ce nu te ții de cuvânt, ca să mergi cu muerea ta la Giurgiu după cum am vorbit să fie în casă la mine și pe el să-l pue la băcănie, care acestea și din gura lui Mihalache, barbatu-său leam auzit.

† *Eu Neaga Sârba mărturie.*

Dumitrache Papazoglu și cu Zguri Băcanu, mărturisescu că au auzit din gura turcului zicând că au vorbit să meargă cu nevasta lui la Giurgiu și acum nu va.

Capitanul Hristea mărturisește că din porunca

dumnealui Vel agă, au luat pă Catrina fămeia lui Mihalache și o au dus-o la sfeti Dimitrie într'o casa în curtea bisericii, pentru pricina acestui turcu, și într'o noapte la trei c[i]asuri găsiind Hristea pe turcul acoloa și o apucase de mână,— dar Hristea au apucat pe turcul de piept și lau dus la dumnealui aga și o au luat de la chiliăa aceia și o au dat-o în casa căpitanului Hristii,— șazând opt luni și așa au scăpat de Turcu,

Jupăneasa Mariia Velisăroaia marturisăște că au venit Chiriiac lipscanul și iau tocmit lui Mihalache i nevestii lui casa ei cu chirie într'un an, și a dooa zi au venit Mihalache și cu nevasta lui Chiriiac, de au vazut casa și o au și tocmit, și pentru chirie au dat Chiriac lipscanul, o față de plapomă i un macat și niște fețe de pierne și când șădea acoloa în casă să certa Cătrina cu Mihalache barbatu-său, zicând de ce să ia bani de la Chiriiac pe dănsa, dar el îi zic[i]a ei, când să certa amândoi că ia iau zis să ia bani, iar ia îi zic[i]a că nu iau zis să ia bani; și așa iau auzit certându-se.

Poșa Toma protopopu.

Așjderea iarăși mărturisește Neaga sārba, că iau zis turcul ca să ia copil și să-l dea turcului, că-i iaste tată-său dator taleri patru sute, și cincizeci și ia au înfruntat pe turcu, și au mersu de au spusu lui Mihalache dascal copilului de lau ascunsu și așa au scăpat de Turcul.

Alte marturiseli.

Din porunca prea sfințitului părinte mitropolit am cercetat pentru viața lui Mihalache i a Catrinii pre mahalagii i vecini.

Stefan Grecul vecin au mărturisit cum că au văzut pre fereastra lui pre Mihalache făcând foarte mare gâlceavă cu fămeia lui, lăudându-să ca va s'o junghe și au și pus mâna pă cuțit, zicând că cuțitul acesta nu este luat pentru altă trebuință numai pentru tine;—și întâmplându-se dascalul Mihalache de la biserica Grecilor lau luat în brațe și văzându-l ca să răpezește să dea lau înbrățișat peste mâini și nu lau lăsat și țiind multă vreme sau potolit; iar de nu să întâmpla dascălu acolea, trebuia să să întâmple moarte. Dascalul Mihalache mărturisăște cu[m] că în trecuta joi, fiind copilul Catrinii la dascal, au trimis să-il lase acasă. Dascalul nau vrut necrezând dascalul trimisul, au mersu singur cu ucenicul la muma-sa; și iau zis multe cuvinte de ce nu lasă copilul la învățatura, fiind multe sărbători. Acii numai au sosit și Mihalache, și de loc înjurături unul cu altul. Stându între dănșii leam zis fel de fel de cuvinte, dar văzând că pune mâna la cuțit am dat năvala și lam îmbrățișat, țiindu-l multă vreme, până au mai nimerit și alți creștini și lam dat afară. Iar să nu mă fi întamplat cu multă beție ce avea de dimineață, trebuia să să întâmple între dănșii moarte;—ac[i]asta știu și mărturisesc.

Neaga sârba au mărturisit că viind Mihalache la cărciumă cu alți neguțătorăși, iar stăpănul lui Mihalache Turcul au venit afară la fe-

reastră zicându-i turceaște [lui] Mihalache: pentru ce am vorbit să mergi cu nevasta ta și cu copilul tău la Giurgiov, și eu seama pravilii de aici nu-ți iau și voi trimete pe bacanul meu la Giurgiov de va fi aici, iar tu vei fi acolo la pravălie, iar nevasta ta va fi în casa lui după cum am vorbit. Aceste cuvinte auzindu-le Neaga au spus la jupân Dumitrache Papazolu și la jupân Izguri, și dumnealor iau trimis știre. Și Catrina au răspuns: bărbat îmi iaste și unde mă va duce acolo voi merge. Iar Turcul văzând că nu merge Mihalache cu nevasta după cum să făgăduise au început a lua seamă pravilii și iau găsit mănecat (?) taleri 450; și pentru ac[i]astă pricină a datorii caută turcul cu ce prilej cum ar pune mâna pe copil. Și acum Dech[emvre] 25, leat 7275 (1766) fiindu Mihalache, unde—nu știu, după așazământul, care să făcuse înaintea prea sfințitului părinte mitropolit, au fugit înșeland pe Hristea bogasieru, marfa de taleri 38; și fugind ata (?) au lăsat birul în spinarea nevestii, trăgându-o și datornicii cu cărți de blestem; iar Turcul văzându că nu-l găsește, au șăzut vre-o 5, 6 zile să pue mâna pe copil. Și viind Turcul la Neagă, știind turceaște, iau zis să facă ori ce mijloc să-i dea copilul în mâna; dându-i fel de fel de făgădueli, iar iau (sic) spus Catrinii de au ascuns copilul până sau dus turcul.

Popa Andronie protonotariu.

7267 (1767) Maiu 7.

Cartea de despărțala a Catrinii de către Mihalache Băcanu barbatu ei.

Dat-am carte smerenii noastre de despărțala Catrinii din mahalaua Zlătarilor, de către Mihalache bărbatu ei Băcanul, că luându-se amândoi în căsătorie cu cununie pre leage au viețuit ani 16, și au făcut și copil care le trăiaște și întra-cești ani au avut multe pricini între dănșii, prepuind Mihalache pe Catrina că umblă în fapte proaste și au și prins'o în curvie și au ertat-o, dar fiind că sau întâmplat de au căzut Mihalache în datorie la un neguțatoriu Turcul, anume; taleri 450, sau fost dus la Țarigrad, unde au zăbovit ani doi și viind acum aici Catrina nu va să-l mai priimească a-i fi bărbat, nici nu va să șază cu dănsul. Și văzând el așa au dat jalbă la Măriia sa Vodă, și au dat răvaș și la noi; și Măriia Sa Vodă, orânduindu-l la noi să cerce-tăm, am poruncit și Catrinii de au venit față cu Mihalache, și cercetând noi pricina am întreb-
bat pe Catrina: pentru ce nu șade cu bărbatu-său, ci fuge de la dănsul și nu-l mai priimaște a-i fi bărbat. Ța neau spus că aceale ce au jă-luit el la domnu și la noi îi sânt năpaste și pre-pus; de aceea nu-l mai priimește a-i fi bărbat, că sau vorbit cu Turcul ce-i iaste dator, să o ducă și pe dănsa și pe copil la Giurgiul, să-i bage în curtea turcului pentru banii ce-i iaste dator, și Ța prinzând veaste pentru aceea fuge de dănsul. Și noi necrezând nici părăle lui Mihalache, nici spusele Ecaterinii, leam zis să ne aducă măr-

turii. Și Catrina a adus mărturii pă dascălul lui Mihai dela bisearica Zlătarilor, unde învață copilul lor și au priimit blestem (fiind și ei față a mândoi). Și așa neau spus Mihalache dascălul, că au trimis Mihalache cu meșteșug să meargă copilul acasă, zicând că-l chiamă mumă-sa, și Mihaiu dascălul necrezând că chiamă mumă-sa pe copil, au mersu și el la casa lor împreună cu copilul, fiindu într'o Joi acum după *paști*, și cercetându pentru chemarea copilului, au dovedit că tată-său Mihalache, au fost trimis să l chame, iar nu mumă-sa. Și viind și Mihalache acasă fiind beat de dimineața, au început a înjura pe Catrina și au pus mâna în cuțit ca să dea într'ansa; și văzând dascălul Mihai că va să să facă primejdie de moarte sau dat pedinnapoia lui și lau înbrățișat, și așa țiindu-l multă vreme, nau putut să dea cu cuțitul într'ansa până sau potolit de vrăjmașia ce avea asupra ei, zicând Mihalache, că acel cuțit pentru dânsa îl are cumpărat, ca să o înjunghe. Au mai adus Catrina înaintea noastră și pe Neaga sârba și au priimit și ia blestem, și au mărturisit, că viind Mihalache la cărc[?]umă au venit și Turcul la fereastră și au zis lui Mihalache: pentru ce nu te ții de cuvânt, ca să mergi cu muiarea ta la Giurgiul, după cum am vorbit să fie în casă la mine, și pe tine să te puiu la băcănie—care acest cuvânt și din gura lui Mihache lau auzit. Asijderea neau mai spus această Neagă sârbă, că au zis Turcul Catrinii să ia pă copil și să-l dea Turcului, că-i iaste tată-său dator taleri 459; și ia au înfruntat pă Turcu. Și sau dus Catrina de au spus lui Mi-

halache dascălul, și au ascuns pă copil, și așa au scăpat de nu lau luat Turcul. La care spușe ale lui Mihai dascălul și ale Neagăi sârbii, noi tot nu neam încredințat, ci am pus de sau făcut și carte de blestem asupra vecinilor din mahalaua Zlătarilor; că cine ce vor ști pentru pricina lui Mihalache și a Catrinii să spue întru adevăr, și am trimis pe cucernicul protopop Toma și au mersu de au cetit carte de blestem acolo în mahala, și cine ce au știut pentru Mihalache și pentru Catrina ș-au dat mărturisaniia lor în scris, în dosul cărții de blestem, însă afară de mărturisaniia lui Mihalache dascălul și a Neagăi sârbei, care au venit de față înaintea noastră, și au priimit blestem, și au mărturisit pe cum se arată marturisanii lor în scris mai sus. Au mai mărturisit prin carte de blestem și Dumitrache Papazoglu și cu Zguri băcanul, că au auzit și ei din gura Turcului zicând, că au vorbit cu Mihalache să meargă cu nevasta lui la Giurgiu și acum nu va.

Căpitanul Hristea au mărturisit, că din porunca dumnealui vel Agă, au luat pă Catrina fâmeaia lui Mihalache și au dus'o într'o casă în curtea bisearicii sfeti Dimitrie pentru pricina acestui Turcu. Și într'o noapte la trei c[i]asuri, gășind Hristea pă Turcul acolo, apucase pă Catrina de mâna, dar Hristea Căpitanul văzând au apucat pă Turcu de pieptu și lau dus la dumnealui aga, și au luat pă Catrina din chiliia aceea și au dat-o la casa Căpitanului Hristii de au șăzut opt luni, și așa au scăpat de Turcu. Așijderea au mărturisit și Ștefan Grecul vecin

către trimesul nostru, cucernicul popa Andronie protonotarie, cum că au văzut după fereasta lui pe Mihalache, făcând foarte mare gălceavă cu fămeaia lui, lăudându-să că va să o înjunghe, și au și pus mâna pă cuțit, zicând că cuțitul acesta nu iaste pentru altă trebuință, ci numai pentru tine, și întâmplându-se atunci dascalul Mihai de la be[se]rica Grecilor în casă la dănșii, și văzându-l că să răpezeaste să dea în Catrina lau înbrățișat și nu lau lăsat să dea. Și de nu să întâmpla dascalul Mihai acolo, trebuia să să facă primejdie de moarte.

Mariia Velisăroae au mărturisit că au venit Chiriiac lipscanul, ca să ia casa ei cu chirie pentru Mihalache și pentru nevasta lui Catrina și a doao zi au venit cu dănșii de au văzut casa și au și tocmit-o, dându-i Chiriiac pentru chirie o față de plapomă și un macat și nește feațe de perne. Și cât au zășut ei in casă auziia pă Catrina certându-să cu bărbată-său Mihalache zicându-i Catrinii de ce să ia Mihalache bani dela Chiriiac pă dănsa; dar el zice Catrinii, că tu mi-ai zis să ia bani,—iar ia îi zice: ba nu ți-am zis eu să ia bani dela Chiriiac. Intr'acestaș chip îi auziia certându-se amândoi. La care văzând mărturisaniia cestora mai sus numiți creștini cele ce au mărturisit pentru faptele lui Mihalache pe cum să coprind mai sus,—Și cerând și Catrina să să despartă de dănsul; atăta pentru vrășmașiia ce are asupra ei, ca să nu-i facă vre-o moarte, cât și pentru ca să nu o dea Turcului și pe ia și pe copil—să fie rob pentru datoriia lui; și având și noi temere pentru aceste doao pricini ce

ne spune Catrina să nu să întâmpleze (sic) au vre-o moarte la mijloc, au să o dea cu vre-un meșteșug și pe ia și pe copil Turcului, am căutat la pravilă, cap. 183, listu 150, zăc[i]alo.—¹⁾ unde scrie cela ce să va arăta cu vrășmașie și cu grozi asupra muerii sale, acela nu să va numai despărți de dănsa, ci încă să va și certa după cum va fi voia judecătoriaului; și iar cap. 131, list. 112, zac. 3 zice: cela ce va supune mușarea pentru ca să ia bani să va pedepsi foarte rău; iar de o va supune să nu ia bani și atunci se va certa adevărat, iar nu așa rău, ca cum ar fi luat bani, și să dăsparte; și după poruncile pravilii și după mărturisaniia mărturiilor ce sânt scriși mai sus,—am despărțit pe Catrina de către bărbatul ei Mihalache. De acum înainte să fie despărțiți unul de către altul, și nici el să nu aibă voe a să însura, nici ia a să mărita, însă cu soroc de acum pân la 3 ani, ca până la acest soroc poate Mihalache să să îndrepteaze și să-și vie în minte, și poate să va împăca cu soțiia lui. Și copilul am găsit cu cale să fie asupra mumesii, să-l lase în seama dascălului să înveațe carte. Și am dat la mâna Catrinii această carte de dăspărțeaia întărită cu iscălitura noastră. Ac[i]asta scriem.

Mai 7 dui 7275 (1767).

M-ss. 633, Cond. Mitr. fila 62.

Carte de despărțeaia a lui Drăguș ot satul Slomnul, sud Prahova, ce sau despărțit de Chiva soțiia lui, pentru curviia ce au făcut.

¹⁾ loc mănjit în act.

Dat-am cartea smerenii noastre de despărteala lui Drăguș dela satul Slomnul sud Prahova de către Chiva soția lui, că luându-se amândoi în căsătorie cu cununie pre leage, au viețuit ani 16, și au făcut și 4 copii și trăesc. Și când au fost la leat 7269 (1761) Iunie 10 dui au venit Drăguș de sau jăluit la noi pentru Chiva soția lui, că are patima beției și a prea curvii, prinzându-o el cu mâinile lui cu o slugă a lui, anume David fec[i]orul Oprii din țara ungurească. Și arătând prea curviia preoților și vecinilor de acolo și nici de casă și de copii nu-și caută, ci umblă de cărc[i]umă în cărc[i]umă și au cerut la noi să dăspărțim de dânsa; și noi necrezând jalba lui că iaste adevărata am scris la protopopu Toma, din sud Prahova, să meargă acolo la satul unde lăcuesc ei să cerceteaze prin preoți și vecinii lor (fiind și carte de blestem la mijloc), ca să spue adevărul făr de hatăr și voi veghiată, cine pe cum vor fi știind viețuirea lor și au mărturisit preoții și vecinii lor cine pe cum au știut (fiind și Chiva tață și Drăguș bărbatul ei) precum iaste cu patima beției foarte împresurată și să află și cu fapte de prea curvie, precum au jăluit și bărbatul ei la noi și iau răsipit casa cu beția, furaând ce găsea în casă. Și înștiințându-ne protopopul pentru cercetarea ce au făcut, noi năvrut să despărțim pe Drăguș de Chiva, mai vartos nefiind și ia de față aici, ca să auzim ce răspunde și ia, ci am socotit să stea lucrul baltă câtăva vreme, că dor de-și va veni Chiva în minte și în fire și să va părăsi de faptele ei și să va înțelepți să trăiască cu bărbatul ei, și

trecând la mijloc un an de zile Chiva tot nu sau părăsit de faptele ei, necăutându-și de casă și de copii și la leat 7272 Iulie 15 dui, iarăși au venit Drăguș la noi de sau jăluit de fâmeia sa Chiva, că tot nu sau mai părăsit de faptele ei, nici au ascultat de porunca protopopului ce au învățat-o, rugându-se de noi să-l despărțim că i să prăpădește casa. Și noi nu lam despărțit și iarăși am scris al doilea rând și la protopopul Vasilie, că de iznoavă să meargă să mai cerceteze de această pricină. Și molitva sa cercetând cu amăruntul, iarăși asemenea cu fapte proaste și de curvie și de beție au dovedit pe Chiva așijderea și la leat 7273 Noem. 3 mai dându jalbă la noi Drăguș pentru Chiva soția lui; că numai poate suferi blestemățiile ei și pagubile ce-i face și precum că-i să prăpădește casa și copii necăutați, fiindu om cu bir, rugându-se iarăși să-l despărțim de dânsa. Noi încă al treilea rând am mai scris la protopopu Toma, ca și molitva să să mai cerceteze cu frica lui Dumnezeu să nu cumvași să fie făcut ceialalți doi proto[po]pi—vre-un hatâr sau voo voi veghiată lui Drăguș. Și molitva sa după porunca noastră iar au mai cercetat, și tot asemenea au dovedit de faptele Chivei, spuindu-i preoții și vecinii lor de patimile ce pătimeaște Drăguș de la nevasta lui. Și făcând câte trei protopopi anafora, cătră noi pentru cercetările ce au făcut din porunca noastră și dovedirile ce au dovedit dela mărturii, au venit Drăguș la noi a patra oară cu anaforaua protopopilor ce sau numit mai sus, fiind trecuți la mijloc trei ani, dând vreamă și loc Chivei de

întoarcere și de părăsire, și ia nau urmat. Și văzând și noi anaforaua protopopilor și cercetările ce au făcut prin preoți și vecinii lor și nepărtinirea Chivei, am căutat la pravila cea rumâneasca, unde scrie vinele de dăspărțirea casnicilor, cap. 215, list 205, zac[i]alo 1: nu-și va piarde numai zestrile muiarea ceaia ce va fi făcut preacurvie, ci încă își va piarde și darurile ce iau dăruit bărbatul și aceale toate le va lua înapoi și să dăsparte, dar Drăguș nici zestrile ei nau priimit să i le ia după porunca pravilii, ci i leau împlinit toate după adevărîța protopopilor prin anafora, și încă au plătit-o și de băutura vinului pre la cărc[i]ume cu taleri 150;—deci și noi după anaforaua protopopilor ce să numescu mai sus, după cercetarea ce sau făcut în trei ani pentru Chiva soția lui Drăguș și dovezile ce au dovedit pe cum să cuprinde în anaforao lor și după porunca pravilii; văzând că Drăguș de a mai face casă cu Chiva puțință nu iaste, am dăspărțit pă Drăguș de cătră Chiva soția lui, ca de acum înnainte să fie despărțit unul de cătră altul, și lui Drăguș iam dat voe și blagoslovenie să-și ia altă fameae pre leage și cu cununie, dandu-i și ac[i]astă carte de dăspărțeala la mâna lui, întărită cu iscălitura smerenii noastre. Ac[i]asta scriem.

Mai 27 dui, leat 7273 (1765).

Anaforaua protopopilor din sud Prahova, pentru ac[i]astă pricină ce să arată în cartea de despărțeală.

Prea cinstite părinte stăpâne,

După jalba ce au dat la prea sfinția ta Drăguș ot Slomnul sud Prahova pentru soția lui Chiva i după porunca prea sfinției tale am mersu la satul Comarnicul i Breaza și aducând preoții și vecinii așa am adeverat: mai întâi cetindu-le și carte de blestem de la prea sfinția ta, ca întru adevăr și frica lui Dumnezeu să mărturisească;—16 ani sânt de când sau luat amândoi, patru copii au facut, cămăși copiilor sau bărbatului nau făcut ci tot tată-său îi chiverniseaște și el iaste om casnic și bun, iar Chiva iaste cu patima beții foarte împresurată, și din pricina beției are și alte năravuri, adică curvie și hoție, schimbându-și și mintea, care și din pricina acestor năravuri reale multe pagube i sau făcut, din case. Și fiind și ia față înaintea preoților și a vecinilor nau putut tăgădui aceastea, ci numai cunoscându-și greșala și neputința sa, nau mai avut ce zice, ci numai șau cerut zăstrea sa, care iau și dat-o nu numai zăstrea toată, ci au și plătit-o pe la cărc[i]ume cu taleri 150. Trei ani sânt de când au lăsat-o ca să-și vie întru cunoștința, și ia tot spre mai rău au mersu, nepărându-se de aceale fapte reale și necuviinc[i]oase. Intr'acestaș chip fiind pricina, fac în știre prea sfinții tale, iar hotărârea cea desăvârșită rămâne la prea sfinția ta.

Iunie 10 dui, leat 7269 (1761).

Prea plecată slugă prea sfinții tale

Toma protopop Prahovei

Iarăși din porunca prea sfinții tale, după jalba ce au dat Drăguș am mai cercetat și eu, și aducându-o față înaintea preoților duhovnicești o am sfătuit, arătându-i multe cuvinte de învățătura și nici de cum parăsire n'au făcut.

leat 7272 (1764).

Prea plecatul slugă prea sfinții tale

Protopopu ot sud Prahova.

Cu a treia jalbă ce au dat Drăguș la prea sfinția ta,—și eu o am adus-o față și iarăși duhovnicește sfātuindu-o ascultare nu au dat ci tot spre rău mergând, și adevărată iaste jalba dintăi și a doao.

Noembre 13 dui, leat 7273 (1764).

Prea plecatul slugă prea sfinții tale

Popa Toma protopop sud Prahova.

(Idem, fila 71 verso):

1793 Noembre 23.

Zapisul de despartirea prin bună învoială a Ancai de catra soțul ei Nedelco Dulgherul (intărită de mitrop.)

Dositheu mil(o)st(iiu) b(o)j(iiu) arh(iepiscop) i mitropolit UngroVlahii

Eșind înaintea noastră amândoao părțile ne arătară și prin graiul lor că al lor iaste acest zapis și precum să coprinde asemenea sau urmat întru toate cum și dăspărțirea le iaste cu voia

amându[ro]ra, și nău a cere nimic unul la altul.
Drept aceea spre știința am întărit și smerenia
noastră.

(Fec. 1)

Adică eu Anca fămeia de aici din București
ot mahalaoa Slobozii ce am fost soție lui Nedelco
Dulgheru, încredințez cu acest zapis al meu în-
tr'ac[i]astă condică a sf[intii] mitr[opolii] precum
să să știe că eu fiind luată intru căsătorie cu
numitul da june cu fată am fost în lăcuința cas-
nicii ani 27 și am făcut amândoi șapte copii, din
care copiii cinei au murit, iar 2 sânt în viață.
Dintr'aceștia fiind una fată o am căsătorit a-
mândoi, iar unul fiind fec[i]or în vârstă, iaste dat
la meșteșugul oizmării. Deci în viața noastră
fiind adesea ori sfezi și gâlcevuri, netraiu bun
între noi, cinci ani sânt de când numitul meu
soț mau lăsat și sau dus. Eu văzându-mă iar
de nici o căutare, după ce au trecut un an mam
dus la el la Cernătești unde să afla lucrând. Și
acolo am săzut cu el o jumătate de an, unde în-
cepând iarăși traiul rău între noi și gonindu-mă
el de acolo, am venit iarăși aici acasă, fiind că
începuse a mă și ponoslui cu cuvânt dă curvă
și alte ocări netrebnice. Deci văzând că mijloc
nu e a ne mai uni să trăim în lăcuința caznicii,
fiind lăsată de tot dă el, făr de nici o căutare,
am pus gându să mă călugărescu, să mi petrec
rămășița vieții călugărita puind și liaine negre.
Acum sânt doi ani de când au venit numitu soț
și după ce au venit nău tras la mine să vie în

conac ca la o soție ci la altă parte, și până acum tot deosebiți am fost; și fiindcă mijloc nau fost a ne mai uni să fim în lăcuința căsnicii, acum am dat eu jalbă prea sf[înțit] părintelui mitr[opolit] țării chirio chir Dositheu, ca să ni să facă izbrănire unuia de altul, adică să ni să facă dăspărțire și eu să primescu cinul călugării, iar el cum va voi să facă, să să căsătorească al doilea sau cum va voi să facă, dăspre mine să fie în pace. Și după jalba mea am fost orânduți la părinți clirici spre cercetare, unde stând față ni sau făcut cercetare și sau dovedit acestea urmate între noi, de care văzând și sfinția lor, că mijloc nu mai iaste de a ne alcătui să fim în lăcuință și cererea mea fiind de a mă călugări și a lui de a să căsători cu alta, au intrat în cercetare să să vază dă avem a cere unul dă la altul cevaș, de care și pentru ac[i]asta dând noi răspuns că nu avem a cere unul la altul nimic, au rămas cererea dăspărțirii noastre a fi priimită. Pentru aceia dar, dau prindere că eu nu voi mai face nici o supărare numitului Nedelco, ce miau fost bărbat, a-i cere cevaș sau a-i face vre-o dăva, când să va însura, ci voi merge să mă călugărescu, precum am pus gândul și hotărâre de petrecerea vieții mele de acum înnaite. Asemenea și eu Nedelco, fiindcă acestea sânt întocma urmate între noi, și din pricina netraifului nostru sau întâmplat aceste umblete, dăspre mine voe să aibă numita a se călugări, și nici un fel dă supărare să nu aibă dăspre mine, fiindcă toate cele arătate sânt urmate în faptă dă cătră mine, lăsată precum arată; traiul rău și gâlcevuri au fost

între noi, dela Cernătești eu am gonit-o. De când am venit am fost la alte părți, și pă dânsa am găsit-o în haine cernite, cu gând de călugărie. Și fiind neunită viața noastră, văzându-o și pornită a lua cinul călugării, nam poprit-o și dăspre mine—cum zic—voie să aibă a să calugări. Și pentru știința neam iscălit numele puindu-ne și degetele în loc dă peceti.

1793 Noemv(re) 23

Eu Anca fămeia ot Slobozie adeverez.

Eu Nedelco Dulgheru ce iam fost soț adeverez.

(Idem, pag. 19)

1765 Noemvre 10.

Cartea de despărțala a lui Ioan Coj[ocarul] de către nevastă-sa Trandafira, dată de Grigorie mitropolitul.

*Grigorie milo[stiu] boj[iu] arhi[episco] mitr[o-
polit] zemli Ung[roVlahiscoe].*

Dat-am carte smerenii noastre de dăspărțeață lui Ioan Coj[ocarul] din mahalaua Gorganului de către Trandafira soția lui,—că luându-se amândoi întru căsătorie cu cununie pre leage de june cu fată, au viețuit ani 13 și au făcut și copil carele trăiaște. Dar după luarea lor după cătă-va vreme au început între ei viață rea și traiu amar, pentru că Trandafira au început a să apuca de beție și de fapte proaste și a-și ocără barbatul cu cuvinte proaste și de necinste, răsipindu-i din case multe lucruri, ducându-le pre

la cărc[i]ume și pre la alte locuri,—și Ioan văzând paguba și risipa ce i să pricinuiască din în casă dela Trandafira, au certat-o cu cuvântul învătându-o să să părăsească și să să lase de faptele ce sau apucat, puind mijlocitori pe nașii lui și pe preoții de la mahala, și ia nici cum nu leau dat ascultare, nici sau părăsit de a umbla pre la cărc[i]ume și a-i răsipi ceale din casă și a mănea cu săptămăna pre la alte locuri. Văzând Ioan faptele Trandafiril că nu sunt bune și răbdând el faptele ei mai mult de doi ani de zile și ia nepărăsindu-se au venit la noi de au dat jalbă, arătând faptele ceale necuvioase ale ei. Și noi necrezând jalba lui că iaste adevărata, am trimis pă cucernicul protopopa Toma ca să cerceteaze acolo în mahala prin preoți și vecini și mahalagii, ca să vază din cine iaste pricina și răotatea și să mijlocească între ei să-i împăciuiască. Și protopopul după poruncă noastră au mersu în mahala și au strănsu preoții și mahalagii, vecinii lor, și iau pus și pă ei de față;—și întrebându-i să mărturisească adevărul din cine iaste pricina răotății, și au mărturisit adevărul că Trandafira iaste pricina de răotate, iar Ion iaste om bun, și sau scris fieștecarele mărturiiia lui în dosul răvașului de jalbă al lui Ion. Și aducând protopopul mărturisaniiia mahalagiilor și citindu-se înaintea noastră am văzut ce mărturisanie dau vecinii lor, dar noi tot nu neam încredințat că va fi mărturisania adexărată, nici am dăspărțit pă Ioan de Trandafira, ci lem zis să mai fie îngăduitori, și să-și ia seama, și să facă pace între ei. Și trecând la mijloc cătă-va

vreamă Trandafira iar au început a supăra lui Ioan bărbat-ă-său cu iocări și a-i răsiți casa ca și mai înainte; și Ioan văzând neplecarea ei și nepărăsirea de fapte necuvioase, iar au venit la noi de sau jăluit, cerând să-l despărțim de dânsa. Și după jalba lui am pus de sau făcut carte de blestem asupra mărturii lor, ca să nu facă vre-o voi veghiată ci să spue adevărul. Și am trimis pă numitul protopopul Toma de au cetit cartea în mahala și au priimit toți carte de blestem, mărturisind aseamănă ca și întâi de faptele Trandafirii. Și viind și ei amândoi de față înaintea noastră și cetindu-se mărturisaniia preoților și a mahalagiilor, vecinii lor, — și auzind și Trandafira marturisaniia preoților și a vecinilor, fiind față cu Ioan, nau putut să mai răspundă nimic. După ac[i]asta noi iar am mai zis lui Ioan ca să o priimească și să să înpace amândoi și să o iarte de greșală și ia încă să va pocăi și să va părăsi de ceale trecute. Și Ioan nici cum nau vrut să ne mai dea ascultare și să o mai priimească soție, rugându-se să-l dăspărțim de dânsa. Și văzând și noi că în doao rânduri am zis lui Ioan să-i iarte greșalele și să o priimească și Trandafira nu sau părăsit să arate pocăința, ca să o priimească și să o iarte de greșale, având și teamere ca să nu să întămpleaze și vre-o primejdie de moarte între ei din traiul rău, am căutat la pravilă, cap. 214, list 275, zac[i]alo 5 unde zice: muiarea de va mânia afară din casă fără de voia barbarului ei, în la casă unde nu vor fi rudeniile ei să desparte; și iar zac[i]alo 6 zice: de va fi având bărbatul vre-o bănuială pre vecinu și de

va zice muerii să nu meargă în casa aceluia, și
ia va merge să dăsparte. Și am hotărât după
aceaste porunci ale pravilii să dăspărțim pe Ioan
de Trandafira, poruncindu-i să-i plinească zestrile
ei ce va fi ayut, care i leau și împlinit, precum
am văzut zăpizul Trandafirii împreună cu muma-
sa și cu preoți iscăliți marturii, de la mână lui
Ioan, că iau împlinit toată zeastrea după soac.
Și copila să șază la tată său Ioan să o crească
și să chivernisască ca pre o fată a lui. Dar Tran-
dafira în urmă nu satu odihnit după hotărârea
noastră, și iau dat pricină că marturiile ce au
mărturisit pentru dânsa nu sânt adevărate, ci fa-
năpaste. Și iar a treia oară de iznoavă iau mai
adus mărturii, anume pe Sider Cojocar și pe
Sărban Brutariul din mahalaoa lor și au mărtu-
rurisit cu sufletele lor în frica lui Dumnezeu,
primind și blestem de la noi, că toate câte au
mărturisit prin carte de blestem pentru pricinile
Trandafirii sânt adevărate. Și noi nici pe aceale
doao mărturii nu neam încredințat, nici am dă-
spărțit pă Ion de Trandafira, — prelungind vreme,
că doară de să vor împăca între ei. Iar când au
fost la luna trecută Octomvre 2 dui (zile) leat
7274 (1763), sau întâmplat de au prinsu pre
Trandafira, straja domnească într-o casă pă po-
dul calicilor, noaptea la c[hi]asuri din noapte,
fiind cu doi neguțatori, însă zăpicii ce iau prinsu,
anume Dragomir Căpitan și Gheorghe Odabașa
și Stoica C[hi]aușul și iau dus de iau închis la
grosul dumnealui Pantazi Cămpineanul vechil de
vel Spătărie, și iau șazăt închisi la gros doao
săptămâni. Și viind Ioan de neau spus și trimi-

țând noi de am cercetat, am adevărat de Trandafira, că au fost vinovată cu fapte de curvie, iar Ioan bărbată-său au avut mare dreptate la câte jălbi au dat la noi pentru dănsa, care și noi acum luînd încredințare de faptele ei, iarăși am căutat la pravilă, cap. 215, list 205, zac[i]alo 1, unde scrie: nu și va pîiarde numai zestrile mu-iarea ceaia ce va fi făcut prea curvie, ci încă își va pîiarde și darurile ce iau fost dăruit bărbatul, și acealea toate le va lua înapoi și să dăsparte (măcar că zestrile i leau fost dat Ioan, precum să arată mai sus). Deci după ac[i]astă poruncă a pravilii și după poruncile pravilii ce să arată mai sus, și după toate pricinile Trandafirii ce sau dovedit prin bune mărturii, precum să coprind într'ac[i]astă carte, am dăspărțit pe Ioan de Trandafira ca de acum înnainte să fie dăspărțiți unul de către altul. Și am dat la mîna lui Ioan ac[i]asta carte de dăspărțeață în-tărită cu iscălitura smerenii noastre. Ac[i]asta scriem. Și copila am hotărât să fie tot la Ioan, să o chivernisească el ca pre o fată a lui.

Noemvre 10 dui (zile) 7274 (1765.

idem fila 74.

Zapisul, pe care Ioan Cojocarul îl dă mitropolitului, prin care arată că dă voe fostii lui soții Trandafira să se casatorească din nou.

Adică eu Ioniță Coj[ocarū) ot mahalaua Gorganului, 'adeverez cu acest zapis al mieu la prea cinstită dreapta sfinții sale părintelui mitropolit

țării chir Gregorie, precum să să știe, că având pricină în trecuta vreme cu Trandafira ce mi-au fost soție și după vinele ei mau despărțit prea sf[inția] sa de dânsa, după porunca pravilii,— care vini ale ei scriu pre largu în cartea de desparteala ce sau scris în condica mitropolii. Deci căutând ia ca să să mărite acum, au venit la prea sf[inția] sa de au dat jalbă, cerând slobozenie să să cunune. Dar prea sf[inția] sa văzând că cererea ei iaste făr de cale, căci eu nu mam în-surat și ia fiind supt vină, căriia nu i să dă voe după pravila să să mărite, am venit eu la prea sfinția sa părintele de am căzut cu rugăciune pentru dânsa, ca să nu-și piarză sufletul, fiind că eu o am ertat, să facă prea sfinția sa milă să-i dea voe să să cunune cu alt bărbat. Și sfinția sa după rugăciunea mea sau milostivit asupra sufletului ei, ca doar de acum înaintea va cădea la pocăință și iau dat voe să să cunune, dând eu acest zapis la mâna prea sfinții sale și la sfânta mitropolie, că despre partea mea să fie în pace și miam iscălit numele și miam pus și pecetea. Și acest zapis să să pue la condică.

Fe[vruare] 1, 7276 (1767).

(Pec.) *Eu Ioniță Cojocaru adeverez.*

După prinderea acestui zapis al lui Ioan Coj[ocaru], ce au dat la mitropolie și sau pus la condică i sau dat ei voe de sau cununat cu alt bărbat.

Februare 1 dui (zile) 7276 (1768).

(Idem, nepaginat).

1779 Iunie 18.

Cartea de judecată a mitrop. Grigorie dată în pricina dintre Lazar și mama sa vitregă Zoița pentru moștenire.

Grigorie cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit al toată Ungro-Vlahia.

După jalba [ce] au dat la smereniia noastră Lazăr sãn răposatu Roman Băcanu pentru Zoița mumă-sa cea vitregă, cum că tată-său țiind întâi soție pe Zlata mumă-sa cea bună lar fi făcut pe el și alt frate mai mic anume Toma; și având mumă-sa o băcănie de la părinți dată zestre la hanul lui Șarban Vodă, ar fi avut și tată-său o prăvălie tot acoloa peste pod în dreptul aceia, și murind mumă-sa Zlata ei ar fi rămas mici și însurându-să tatăl său de al doilea ar fi luat pe ac[i]astă Zoița cu care trăind ar fi făcut și doi copii un fic[i]or anume Păun și o fată Mariia și la urmă murind tată[să]u Roman ar fi rămas atât avutul tată-său, cât și zestrea mume-sei cei bune în mâna mumi, în prăvălie, după ce au murit bărbatu ei, tatăl lui Lazăr, ar fi venit parte și copiilor ei tal[eri] 120; și rămâind prăvăliia asupra Danii, în multe rânduri ar fi cerut să-i dea acei bani din marfă și nau vrut să-i dea. La care pentru prăvălie, căci au luat-o asupra ca să nu să prăpadească după orânduială au făcut iar ca să între la parte fec[i]orul ei și fata, cu pricină că au murit Toma fratele cel bun a lui Lazăr — la ac[i]asta nu găsim cu cale, că nu poate să între cu stăpânirea când doi frați sânt buni

de tată și de o mamă, și alți doi cu un tată și cu altă mamă, că să cheamă vitregi. Adică fiind că Păun și cu Maria sânt făcuți cu Roman și cu Zoita, dar cu Lazăr și cu Toma nu sânt frați buni, ci vitregi de mamă și buni numai de tată; pentru aceea numai Lazăr poate să stăpânească partea frate-său Toma, fiind că trăiaște, iar după moartea lui întâmplându-să de a nu avea cliromoni — atunci poate frații cei vitregi ca să între la partea lui; iar pentru partea de taleri 120 ce iau venit parte de marfă, de va priimi Zoita blestem că au cerut la Dana mătușa lui Lazăr și au vrut să-i dea și cum că nau luat acei bani nici cum din marfa băcării, atuncea să aibă Zoita a apuca cu judecata pe numita Martha fata Daniu, ca o clironoamă ce au rămas mume-sii să-i plătească bani. Am întrebat pe Zoita de chiria prăvălii de trei ani ce au făcut-o, și au răspuns că având ginere pe Gheorghie Ișlicar de aici, iau dat-o prăvălia asupra lui să o dreagă înprejur ca să nu să prăpădească, — și luând acei bani de chirie ar fi dres înlauntru în prăvălie și pe afară. Pentru care la ac[i]asta, fiind că Lazăr nu crede că va fi intrat cheltuiala după cum arată numitul Gheorghie pe acea foae de cheltuială ce va fi arătând, — de va priimi Gheorghie blestem că iaste adevărată și nu iaste cu încărcătură pă câtă sumă va priimi blestem să să fie în seamă, iar ce va ma trece mai mult să întoarcă Gheorghle lui Lazăr înapoi. Au mai cerut Lazăr dela Zoita 13 șire de mărgăritar din cele ce iau fost date din avutul tată-său, după cum arată foaia de în-părteală, și Zoita au tăgăduit că nu sânt la dânsa;

și pentru mărgăritar de va priimi Zoița blestem că nu iaste la știința ei, nici că-l știe unde să află mărgăritaru, poate să rămăe Lazăr răbdătoriu.

Drept aceia și smereniia noastră după dreptate am hotărât ca într'acestaș chip să să urmeze după cum să coprinde mai sus. Și prăvăliia să o stăpânească Lazăr fec[i]orul lui Roman băcanul cu bună pace nesupărat de nimenea, și iam dat ac[i]astă carte de judecată la mâna ca într'acestaș chip să să urmeze. Ac[i]asta scriem.

1779 Iunie 18.

Măcar că prăvăliia am hotărât să fie a lui Lazăr și să o stăpânească, dar scrisorile, zapsile și alte sineturi ale prăvălii de stăpânire să nu i să dea în mâna lui Lazăr, fiind că nu să află cu șăderea aici în Țara Rumănească ci la Moldova ci supt a lui pecete să să dea acele scrisori la păstrare ori aici la mitropolie ori la epitropie, că Lazăr n'are voe ca să vână prăvăliia la alta mână streină nici cum, după așăzământu ce au făcut raposatu tată-său Roman cu mănăstirea toți sfinții.

Grigorie al UngroVlahii

(M-ss. 635, fila 55 verso).

Activitatea Bisericii pentru buna rânduială în cler, pentru școală și pentru bresle.

Clerul nostru, cum s'a arătat și altă dată, a împlinit una din cele mai grele îndatoriri ale sale, ocupându-se de aproape de toate nevoile statului și ale poporului.

Această influență s'a arătat destul de lămurit, în partea întâiu a acestei lucrări, căci nu se poate vorbi de religione la Români fără a arăta și influența ei, totu-și pentru cei ce voesc a cunoaște mai de aproape istoria bisericii neamului nostru va fi de un preț și mai mare arătând în mod documentar această influență a religiunii asupra dezvoltării noastre morale și câte odată chiar materiale.

Pentru acest motiv vom continua să publicăm și mai departe documente inedite în această privință.

Infintzarea unui duhovnicesc județ în anul 1773

1773 Martie 4.— Ordenu dela grafu Romanțovț cătră general Corceacov.

Pentru județi bisăricescu

Pre osfinția sa Archiepiscopul, mitropolitu Moldoviei, chir Gavril, arătându-mi pentru obiceiul ce au făcut aice, ca trebile ce vor fi după jalobile mirenilor asupra bisăriceștilor să se caute la Mitropolie prin orânduitle la aceasta bisăricești obraze, iar cele mai mari și de însuși mitropolitul. Dreptu aceia au poftitu să i să deă voiă să orânduiască un duhovnicesc județi ca acesta la mitropolia sa, la cari după obiceiurile cele dintăi să să caute judecățile ce vor fi după jalobile mirenilor asupra bisăriceștilor.

Deci aceasta cerire a pre a osfinției se, cunosându-să că este cu dreptate și cu așăzare, eu la o orânduială ca aceasta, dau pre osfinției sale voia mea, numai de nu să vor fi împotri-

vind la această aşazările și bineprimitele orându-
elile de aice, ce dar după cum s'au arătat mai
sus judecățile părților mirenești cu bisăricești să
se orânduiască să se caute la județul bisericescu
la care poate să se rânduiască și un deputat din
boerii divanului, ca să stea pentru dreptățile mi-
renilor, iar când s'a tîmpla să nu fie multă mi-
cinevasă cu hotărârea acestui județi, mutându-să
judecata la hotărârea mitropolitului sau și la ra-
dunarea de obște a bisăriceștilor și a mirenești-
lon boerii, să se urmeze după obiceiurile cele din
tâi de aice, ce vor fi pentru aceasta.

1773 Martie 4

(Ac. Rom. Cond 234 pagina 237)

Arătare asupra acesti pricini din partea mi-
tropolitului.

De vreme ce dumnealor boerii divanului, arătū
oăricari împotrivire la orderul măririi prea înăl-
țați (sic) feldmarșal ce s'au dat în divanū, pentru
județile bisăricești ca să se cerceteze și să se ho-
tărăscă de cătră judecătorii bisăricești zicând dūm-
nealor cum că n'au fost obiceiū ca acesti iată
răspunsuri dovednice precum s'arată în jos
Mitropolitul țării când s'au afla cu ceilce în
Iași deă pūruera era la divanū împreună jude-
cătorii cu boerii și când nu era mitropolitul în
Iași să afla vechilul său la judecăți.

2. Așijderea și când făcea Domnul divanū de
judeca însuși Domnul cu toți boerii, trebuie ne-
părată ca să fie la acel divan și mitropolitul sau
vechilul său. Nu numai cei bisăricești când avea jude-

cată cu mirenii, să rânduia de către Domnul la judecata Mitropolitului, ce încă și cele mai multe politicești să cerceta din porunca Domnului la Mitropolie de către mitropolit împreună cu boerii și aceasta poate pe lesne să se dovedească din multe anaforale și cărți de judecată.

4. Di să judeca uneori cei bisăricești în divanul politicescu se judeca pentru că era și mitropolitu de față.

5. Pe la ținuturile de afară, iarăși se cercă judecățile celor bisăricești cu mirenii, sau de episcopi, sau de protopopi.

6. Pentru aceste nu numai pravilile cele bisăricești, ce și cele politicești, neorazile pravoslavnicilor împărați, poruncescu ca clericii și toți cei bisericești, nici cum să nu se giudece de giudecăți lumesti, precum să arată pe larg anume în pravilele ce să vor arăta osăbitu, căroră pravili să cade ca să să supuie, cei ce sint și să numescă creștini.

(Idem. Ac. Rom. pagina 236)

Raport din partea mitropolitului către generalul Corceacov.

După orderul luminatului general feld-marșal și a feliu de ordine cavaleriu Graf Petru Alexendrovici Romianțov ce au trimis strălucirii tale la 4 ale acestei luni, pentru raportu ce au dat dumnealor boerii divanului în potrive arătării mele, ce am fost raportuitu pentru orânduile duhovnicescului județi, arătând adică dumnealor boerii, că acest feliu de județiu niciodată n'au fost în patria noastră, strălucirea ta, cel dela

mine luminare pi ce am aşăzat cerirea mea, după cari eu arăt strălucirii tale, că această cerire a me, pentru rânduiala judeţului bisericesc, iaste întemeiată pe obiceiul vechiu şi pe pravilile nu numai a acestui pământ, ce şi a toată lumea, ori unde să află oblăduire creştinească; însuşi păgânii şi cei de alt neam întărescu pronomia aceasta a judeţului bisăricei noastre. Iată am trimes la strălucirea ta privilegiile domnilor Moldavii, daţi după hotărârea dumnezăştilor pravili cu sfat de obşte, după cari vei înţalegi strălucirea ta, că nu numai cei boereşti să cade ca să să judice de judeţi bisăricec, ce încă şi nămiţii lor, pentru toate pricinile de judecată, osăbitu numai de moarte de om, cari pricina a morţii să cade a o cerceta judeţu mirenesc. Dumnealor boerii cu greşală şi prin neştiinţă au arăratu luminatului, cum că n'au fostu niciodată obiceiul acesta a judeţului bisăricec, căci eu nu în deşert am făcutu o îndrăzneală ca aceasta cătră luminat. Privilegiile domnilor arată curat că au făcutu cercetare, ce judecaţi să cade a judeca pre cei bisericeşti, şi au aflat cum că judeţul bisericesc, precum anume hotărâscu şi pravilile bisăriceşti cum şi cele politiceşti ale împăraţilor. Pravilile zic: nici unul din cei ce au dregătorie bisăricească de la mică până la mari, la divanul lumesc să nu să judice,—iar de va trage neştine pe vre-un om ce are dregătorie bisericeasca (la judeţu mirenescu), măcar de ar ave şi cu dreptul va piarde, şi-l va globi şi-l vor bate. Iar dă să va duce clericul di voia lui la divanul lumesc va pierde şi ce este ai lui

cu dreptu și să va pedepsi după canoane. Adică să cathirisăște desăvârșitū, Incă și neoraua împăraților Iraclii și Costandin poruncește : nici episcopu, nici cliricu, nici călugăr, veri pentru niscaiva lucruri, veri pentru vre-o greșală să nu să judice la divanu lumescu, ci ori la episcopu lor. Iar neoraua împăratului chir Alexie Comneno zice că de v'ar vre să să judice doi oameni, unul mireanu, altu cliicu,—mireanu și fără voia lui va merge la episcopu ca să să judice cu cliricul. După aceste pravile și judecăți mirenești la mitropolitul țării și la episcopu, pentru care cu smerenie mă rog strălucirii tale, ca să să arate către luminat acest raportū al meū, să să încredințază că eu nu în deșărtū amū datu supărare înălțimii sale, cerându volnicia acestui bisăricescu județū, după cum au înștiințat pe înălțimea sa, dumnealor boeri.

După darea acestui raport, s'au rânduitū județiū bisericescū prin order de la general, rânduindu-să și din partea politicească dumnealui spătar Ioniță Canta.

(Idem. Ac. Rom. Cond. 237).

1771 Aprilie.

Cartea mitropolitului către Romanțov pentru școale.

După luarea cărții înnalțimii tale pre deplin am înțales aducerea aminte cea pentru școale, care și aceasta vădește covârșitoare râvnă și bună voința a măriei tale pentru cele ce sint folosi-toare patriei noastre, și de vreme ce voești dela noi

a te încredința în ce chipu au fostu starea și așa-zarea școalelor, iată arătăm pre lărgu mariei tale. Răposatul Grigorie Ghica Voevod cându au luat u întâi domniea Moldovei, au așa-zat școale într'aceste trei limbi: elinească, slovenească și moldovinească; și pentru leafa dascalilor întâi au fostu rânduit ca să se ee de la boerii cei cu dregătorii, mai pe urmă de la preuți ertându-le birul, ci dela o vreme se obic[i]nuise a să luă la visteria gospod. Iar după numitu Grigorie Vodă, venind domnu răposatul Costandin Vodă Mavrocordat, au făcut altă așa-zare, hotărând ca preuții scutiți și aparăți de tot felul de dare și leafa dascalilor de la școale să se de din visteria domnească. După vreme iarăși luând al doile domnie Grigorie Vodă Ghica, au făcut asămenea cu cea dintâi așa-zare și hotărâre, adică leafa dascalilor să se ee de la preuți, hotărând anume să dee fieștecare preut câte doi lei într'un anu pentru școale și mai mult să nu fiă supărați pentru dăjdiile visterii domnești. Cum și pentru dascăli au rânduitu anume, cătă leafă să ea fiști cari într-un anu adică 360 lei dascălul elinescu cel întâi,—și al doile dascăl 120 lei, și dascălul slovescu 130 lei și cel moldovinescu 100 lei, și căți bani vor mai prisosi să se de pentru chivernisala ucenicilor celor săraci. Urmașii domni n'au stricat rânduiala aceasta a banilor școlii ci să lua de la preuți, însă a însărcinat pe partea preuților și cu altă dăjdie ci să plăte la visteria domniască, până la domnie mării sale Grigorie Alexandru Ghica V[oe]v[o]d; și mărilea sa au făcut această așa-zare, adică preuții să fie scutiți

de dăjdiile visteriei gospod, dar să de pentru trebuința școalelor câte 4 lei pe anu și cu chipul acesta s'au adaosu de prisosit leafa dascălului elinești. Și după această așazare s'au urmat și până în anul trecut și dascălii elinești pe cât au slujit n'au luat plată deplinu, adecă dascălul cel mare au luat 4500 lei pe trii ani bezi, 500 lei, cheltuiala drumului când au venit și dascălul al doile 1200 lei pe doi anni. Și în anul trecut din întâmplare vremilor și de boala ciumii împrăștiindu-să atât dascălii cât și ucenicii, au rămas școlile făr de lucrare, neputând a să scoate și banii de la preuți tot pentru această pricină. Acum fiindcă din nemărginita milă a lui Dumnezeu și din ostinelele măriei tale, întru buna norocire a pre puternicii pre milostivirii măriei doamnii noastre Im[părăteasa] au mai contenit neodihnrile și nenorocirile și noi cu toată răvna și osirdiea voimă, ca iarăși să pue școalile la cea mai bună stare spre dreptate, și fiind că noi am scris către episcopul de Roman, chir Leon, pentru adunare banilor școlilor[—răspunsu ce ne-au venitu la această pricină pentru cerire cea dreaptă a preuților, lam trimes și la măriea ta ca să-l cercezezi; și de să va socoti de înțălepciunea măriei tale, că este cu cale și pe dreptate, ne rugăm și cerimu ca să avem voe de la măriea ta și ajutoriul măriei tale spre mai bună întemiere. Iar acum să cade ca să mai scadă leafa dascălilor greci și să li să dea după cum lua și alți dascăli, înaintea așazarii aceștia de pe urmă; iar de li să va da și ceva mai mult decât acelora însă cu măsură și pe dreptate, ca să poată a-

junge și acelora lanți dascăli analoghon adaosului lefi și pentru chivernisala ucenicilor săraci. Alte cheltueli a școalii mai vartos, nefindu acu uceni străini ca să înveți la mademateca și la filosofie, precum era atunci.

1771 April.

Acad. Rom. Condica 237 mss. 7, pagina 176.

1771 Aprilie 22. Răspunsul feldmareșalului.

*Pre osfințite arhiepiscop mitropolit al Iașului
și a toată Moldavia, al nostru arhiepăstoriu.*

Eu am avut cinste a lua răspunsu de la preosf. pe scrisoarea me pentru școale ce sau făcut aice cu ce mai pe larg a me pliroforie pentru că am văzut sântimenturile cele ci să cadă păstoriului pentru turma lui ce cu bună cucernicie purtând grijă pentru dânsa. Am văzut și scoposul cel bunu pentru clirosul bisăricei împreună lucrând și agiutând mijlocirei cei trebuinc[i]oasă cătră luminare învățaturii a părții preuțăști. După cerirea ce'ū arătat preuții cum că plata pentru ținerea școalelor și mai înainte cu greutate au fost pusă asupra lor, iar acum după stare vremilor cu totul le este preste puțință a o da, căci în câtă vremi au dat, copiii lor n'au fost împartășiți de la școale nici cu învățatura, nici cu alt folos.

Așijderea pentru trebuința învățaturii altor limbi, că să cade a să da lete dascălilor după bună măsură pe dreptate ce li să cade. Eu toate aceste le las întru buna socotință și orânduiala pre osf. și a celorlalți ce sint parte bisăricească și împre-

ună ș'a boerilor ce sint judecători în divanul cnejiei a Moldovvei. Iar cât pentru arătarea scrisorii c[i]au scris la preosfințitu chir Leon Episcopu Romanului, și pentru socotința lui cea pentru limba grecească eu neîntrând în cercetări, adică: de au fost trebuinc[i]oasă acea limbă aice pentru oareș care trebuință a politiei, numai aceasta o zicu, cum că cea mai mare parte a cărților bisăricești să află scrisă într'această limbă; iar deosăbit de aceasta că și într'alte cuvinte și învățături această limbă prin slăviți scriitori descopere meșteșugurile învățăturilor cătră căzuta cunoștiință și aceste sint la academiile cele de învățatură, iar deosăbit unde iaste întemeiat schitul bogosloviei cel pentru preuție este trebuinc[i]oasă această limbă.

Al doile adaog cerire me cătră pre sfinția ta, că dascălii ce sau adus aice pentru această școală să nu fie trecuți cu vedere, care să se asemenezi după tocmala lor dintăi, căci cu aceasta însuși slujăște spre îndemnare și altor oameni învățați, carii tot să ajute cu învățatura lor spre folosul aceștii cnejii, iar la celilan[te] sint cu cinste.

Al preosfinției tale plecată slugă

G. Romanțov.

Din Eși April 22, 1771.

(Idem, pag. 179).

De la feld mareșalul Romanțov către mitropolitul Gavriil.

*Pre sfințite mitropolit a toată Moldavia, al meu
arhipăstoriu.*

Pre o sfințiea ta vei vide din arătarea mea cea de față în divan cu ce chipu cei ce lăcuescu la Țarigradu și la alte părți împreună cugetători cu obștescul nostru vrășmași, cari era odinioară la locurile voastre în dregătorii cu mijlocirea celor ce ș'acum să mistuescu pin locurile acestea a-săminea vânzători amăgind norodul cu multe feliuri de aflări nevrednice de toată credința ca să-i tragă la cherzarea cea vec[i]nică și că unii, ce s'au încredințat la rătăcirea lor ca niște apostatați au luat căzuta pedeapsă. Eu într'ace arătare de obște arăt și cerirea mea de la tot norodul si nădăjduescu că pre sfințiea ta ca un păstoriu de la Dumnezeu rânduit al norodului acestuea te vei nevoi foarte cu mari ferbințeală, ca prin mântuitoare învățături să aduci pe norod la calea cea adevărata, și să le arăți cu ce strâmtoare este unită amăgirea credinții cătră pre puternica împărătească mărire vânzarea sfintei legi ș'a însuși a fiști căruia supus bună norocire și cât este fără de scăpare osinda cea veșnică și cumplita tiranie tuturor acelora ce să unesc cu varvarii, cât și la aceia ce acopăr pre cei făcători de răle numai pentru însuși a lor folosu, fiind însătați; și cum că pre o sfințiea ta te vei sili mai multu spre dizbararea prin poroncitoare învățături unora ca acelora și indată ce vei vide pe cine-va simțând că lucrează cu vânzare meș-

teșugire sau cu vicleșugu la acele de obște a noastre în interesuri fără a nu să îndrepta din poruncile noastre și din învățăturile pre o sfinții tale să nu-ți fie milă nici de unul dintr'acești și fără lungire de vreme să-mi dai înștiințare. La aceasta să îndemni și pe alți bisăricești începători tagmii. Pentru cari nu numai că vei lua mila cea cu bogățî daruri a pre milostivei mele Imp[ărătese], slobozind pre creștini din cursăle cele vătămătoare, ce și plată vec[i]nică dela cel pre înalt. După aceste aferosind pre sinem la rugăciunile pre o sfinției tale, rămân datoriu cinstind pre arhipăstoriul.

A pre o sfinții tale osirdnic.

G. Romanțov.

Ac. Rom. Cond. 237 Idem, pag. 193.

După aceasta s'au scrisu din parte mitropolitului de obștie celor bisăricești și politicești într'acestu chipu, cum să arată în g[i]osu.

După titlu și după țărămonia începutului.

Noi sîntem încredințați, cum că nu numai toți lăcuiitorii Moldovei, ca cei ce au văzut mai întâi plinirea strămoșăstii doriri și au ispitit buna norocire a slobozirei de sub jugul Agarinenilor, ce și toată plenința adevăraților creștini (atât celor de aproape megieși cât și celor de departe, ce dorescu folosul obștiei și puternicirea lor cea slobodă ca ceea ce este mai dorită de cât toate bunătățile norocirii au cunoscut pre deplinu îm-

părăteasca și creștineasca răvna și plecare ce cu mari milosirdie a pre puterniciei și pre milostivei noastre Imp[ărătese], cătră toți cei de o credință pravoslavnică, și cum că cugetarea cea vrednică de vec[i]nică pomenire și de mare laudă a pre înălțatii mariei sale au fost și este numai și numai pentru o[b]ștescul folos și pentru dorita slobozanie a pravoslavnicilor creștini din stăpânirea cea silnică și primejduitoare a varvarilor. Și pentru o milosîrdnică cugetare ca aceasta vedem curat ca lumina zilei cum că dreapta celui prea înalt de a pururea au sporit și sporește armele cele purtătoare de cruce cu preslăvite biruinți asupra obștescului vrăjmași pre carele îl sfărâmă sub pic[i]oarele slăviților biruitori, sămănând în inimile păgânilor Turci frica și cutremurul; nici odininoară n'au trecut prin cugetul nostru după atâte pre încredințate arătări a dumnezeeștilor împreună lucrări spre biruitoare izbândă a împărateștilor arme în potriva silnicilor varvari, cum că vre unii din cei ce poartă numele sfintei credinți să nu vroiască perzarea cea desăvârșit[ă] a vrajmașilor crucii și mântuirea creștinescului norodu, alegând mai întâi folosul obștii de cât interesul lor cel neștiut și zadarnic.

Cu toate aceste preste cugetare noastră ne-au venit înștiințare de la măriea sa feld-marșal, cum că cei ce din lăcuiorii cei proști dia olaturile Brăilei, Indrăznind au venit să iscodească din partea vrăjmașului, carii vândindu-să s'au luat răsplătirea și pedeapsa ce dreaptă, ca niște vânzatori și călcători de lege.

ceasta ne nădăjduită înștiințare ne-au prici-

nuit adâncă scârbă și întristare, însă aceia ce-au rănit inima noastră este că mărirea sa feld-marșal adauge, di ne mai înștiințază cum că lăcutorii cei din Țarigrad și dintr'alte părți, cari odinioară s'au cinstit în pământu acesta cu feliori de dregătorii și sau îndestulat cu bogate faceri de bine și cu avere de prisosit nebăgându în samă unire credinței, împărtășirea legii cei sfinte și însuși datoriea țării ce silește pe fiecarele a să arăta mulțamitoriu cătră făcătoriu său de bine: uniți fiind cu cumpliții vrășmași și împreună voritori de rău la toată creștinătatea să nevoescu cu aflările lor cele zadarnice viclene și vătămătoare prin ciea ce sint asămine vânzători ca și dânșii și să ascund între pământeni, ca să răzvrătească pe nevinovatul norod și să-l aducă la peirea cea desăvârșit[ă]. Din cărțile mării sale feldmarșalului pre largū veți înțalege otrăvitoarele sămănături ce samănă între norodu acești înveninați sămănători pre care varvaru i vrăjmașu din slăbiciunea lui și din ce cu totul diznădăjduire a mai stăpâni locurile acestea îi metahirisește, ca să poată lucra cele mai cumplite răsplătiri a mâniei lui cei înfocate asupra acestui creștinescu norod, adecă moarte, robiea și alte silnicii și spurcate răutăți ce sint obic[i]nuite la firea lui ce sălbăcicită, de vor afla vre-o întrare în inimile norodului viclesugurile și meștesugurile lui prin aceste viclene organe ca să-i amăgească, precum odinioară luceafărul cel căzut au metahirisit pre șarpele cel viclean spre înșălăciunea strămoși lor, a carora osindă a morții cu care lau îmbrăcat din șopta șarpelui au trecut după urmare la tot nea-

mul omnescu. Osăbit videm aeve cum că toți câți s'au răzamat la făgăduințele cele mincinoase ale vrăjmașilor credinții, au ispitit cele mai mari nenorociri cu vărsare de singe și cumplite robii, care și la aceasta iarăși vă veți încredința din cărțile măriei-sale, cum că adică locurile aceste nici odinioară nu vor fi părăsite de supt creștineasca oblăduire și aparare a pre puternicii și pre milostivii noastre Imp[ărătesc], veți înțalege și porunca măriei sale atâta pentru credința ce sintemu datori a păzi cu toți la armele cele împărătești, după făgăduința noastră ce cu giurământ, cât și pentru arătare celor ce să vor vâdi iscoditori și ceorșiți(?) a vrăjmașilor ori de ce stare vor fi, cum și răsplătirile ce vor lua cu bogate faceri de bine și mile împărătești cei ce îndată vor arăta pre unii ca aceștia, și în protivă pedeapsă ce cumplită cu cari să vor osindi cei ce-i vor tăinu.

Noi nu avem nici o îndoire cum că cei de o patrie lăcuiitori ai Moldovvei, ce sint supt a noastră arhierescă păstoriea iubiți fii duhovnicești nici odinioară nu vor dipărta din pomenirea lor păgâneasca silnicie cu care au fost împilați mai înainte suspinând fără de mângăere. Adesile prăzi și robii a megieșilor varvari și mai vârtos cele după începirea acestui razboiu, câte s'au lucrat de cătră păgâni cu multă cruzie și cu nesuferite călcări a dumnezeștilor lăcașuri spre defăimarea credinții noastre și cu nebăgare de samă a vărsării singelui celui nevinovat a ticăloșilor lăcuiitori. Primejdia ce vădită din care au scăpat ceaialtă rămășiță a creștinilor prin grabnicul ajutoriu

a împărăteștilor arme, liniștea și odihna de care acum să bucură fără de nici o temere și la ce dipe urmă credință ce au făgăduit cu giurământu înainte înfricoșatului domn cătră pre puternica și pre milostiva împărăteasa noastră. Cu toate acestea n'am lipsit iarăși aduce aminte după a noastră arhipăstorească neapărată datorie, și pre toți părintește vă îndemnăm și vă stătuimu ca fiște carele păzind datoria stării sale pre să se feriască și la graiu a vorovi de cele ce sintu ne-folositoare atât patriei cât și la toată creștinatatea, ce fiți bine încredințați cum că după împărăteasca milostivire și după făgăduințele cele pre înalte, de a purure vom fi umbriți și apărați cu statornicie supt oblăduire ce pre puternică a pre înaltii măririi sale și cum că nelegiuitul vrăjmași nici odinioară nu va mai afla locu sau intrare a mai lăți cât de puțin păgâneasca lui stăpânire în pământul acesta, cuprinzându-să de cătră armile cele împărătești întru bună pază toate hotarale Moldovei, după vechea stăpânire a domnilor celor ce au fost de sineși oblăduitori și nici cum să nu vă alunecați la aflările cele mincinoasă și meșteșugurile cele viclene a vrăjmașilor credinței cari nu continescu a întinde norodului cursă și mreji vătămătoare prin mânătorii cei diavolești a căroră gură este plină de amărăciune și de vicleșug și supt limba lor ostineală și durere; însă toți fiind de singele creștinescu și de pierzarea cea cu totul a pravoslavnicului norod, și preste toate acestea iubiților fii păziți credința întreagă și ne vătămata cătră pre puternica și pre milostiva noastră împărăteasă nu numai la

arătare, ce și într'ascunsu purure aducându-vă aminte de înfricoșatul jurământ cu carii vați legat înainte nefățarnicului judecătoriu celui ce toate le privește cu ochi ne adormiți până și adâncurile inimilor, și de osinda ce vremelnică și cea vec[i]nică a călcătorului de jurământ și lepădătorilor de lege, ce mai vârtos arătați bună voință și silință la interesurile cele împărătești ce sint de obște folositoare, nefiind mulțamitori cătră făcătorii de bine și adevărați cunoscători să vă faciți vrednici facerilor de bine, cu cari până acum vați îndestulat și milelor celor împărătești cu carile și în vremile viitoare vă veți îmbogăți petrecându întru cinstită slobozanie, ușurință, liniște, căroră folosință să vor împărtăși încă și urmașii noștri. Drept aceia nimine să nu fie neîmpărtășit folosințelor acestora, nimene să nu să apropie cătră cuvântăreața turma lui Hristos cu vicleșug ca vânzătoriu Iuda; cercați cu deadinsul pre unii vânzatori și ce ar și ști, și ca pre niște urători de Dumnezeu și înprotivă luptători vădiți-i catră cei mai mari—nimica să nu vă si-lească sau să vă plece a tăinui pre voitorii de rău a creștinatății și iubitorii de bine, a păgânilor-vrăjmașilor noștri, ca să luați vrednice răsplătiri și bogate mile împărătești și osăbit pentru apărare credinței și a folosului obștiei înmiită plată veți lua de la Dumnezeu, a căruia bun dar și nemărginită milă; — și blagoslovenia smereniei noastre să fie cu voi cu toți. Amin,

(Idem, pagina 194, 19).

Cartea Mitropolitului Moldovei, cu clerul bisericesc și cu boerii divanului, cătră Feldmareșalul [Romanșoy].

Cătră pre înaltul general feld marșal, dela Mitropolitul Moldoovei cu clirosul bisăricescu și de la boerii divanului cnejiei Moldavei.

Plecată Donoșănie

Cele neasămănite faceri de bine și daruri ce în destul și cu bogată milostivire s'au răvărsat preste noi din comorile cele nedișărtate a pre milostivii Imp[ărătese] stăpăanii noastre ne facă cu totul binî norociți, cu totul mulțămitori facerilor de bine pentru eletheriea noastră cea pre dorită după urmarea strămoșăștii noastre doriri.

Incredințătoarele tăgăduinți cele pline de împăratească milosirdie, pentru cuprinderea noastră cea făr de lăsare supt cea de a pururea umbrire și apărare a puterii aftocratoricescului schiptru, întarescu temeinice nădejtile noastre în spre a nu căde nici odinioară supt păgânească silnicie.

Când vine întru pomenirea noastră acea înfocată și sălbaticită mâniă ce au vrășmașii crucii asupra creștineștii numiri și a pravoslavnicii plinîntă, mai vartosu după întămpltrile acestea să adauge pofta și dorința noastră în spre avida săvârșire acestor pre norocite lucrări cu slava armelor Rosiei încununată de puterea dreptului celui pre înalt, după contenire razboiului celui cu multe dururi, ca și noi să fimu cuprinși făr de temire întru aceiaș eletherie cu statornicie.

Povățuirea cea cu adâncă înțelepciune și vi-tejia cea cu mărirea de suflet a înalțimii tale au

săvârșit cu bună norocire aceste pre vestite isprăvi prin fireasca bunătate și prin râvnitoare dragoste asupra creștinătății. Printr'aceasta mai presus de toată nădejdea ne-am slobozit de îngrozirea păgânească, am rămas fără de frica aceia ce clătea inimile tuturor, petrecim întru destă-tarea bucuriei pentru liniștea cea pre dulce și pentru neclătirea pronosiilor și a dreptăților celor pre lege a patriei noastre, pururea fiindu umbriți și apărați prin aceasta și prin ajutoriul și silința înălțimii tale nădăjduim cu încredințare că și de acum înaintea vom fi statornici întru cuprindere cu aceiași umbrire și apărare, după milosirdiile ce le făgăduiți a pre milostivei stă-pânii noastre, fiindu știută de cătră toți vrăjmă-șiia ce cumplită și maniia cea plină de îngrozirea și rasplătirea ce hrănește mai eu deadinsul asu-pra noastră obștecul vrăjmași și după contenirea războiului, atâta cât de-i va fi în puțința (care să nu fie) să rădice și viața a multora, să cla-tească și credința cea înrădăcinată întru pravos-lavnicu norod.

Noi ca cei ce au îngrijire cugetămu toate a-cestea și fierbinte dorim întărirea patriei noastre și după sfârșitul cel pac[i]nic și liniștita acestor lucrări, cu deadinsul ne rugămu înălțimei tale ca să fimu întru aceeași încredințare de mângâere, ce până acum am cunoscut din bunătatea și pri-vigherea ce ai arătat înălțimea ta pentru paza cea statornică a pământului Moldovvei, ca un erou a v[i]acului acestuia, trecând cu vederea greșalele noastre ce să vor fi făcut prin neștiința cu din vrevea noastră, ce din întâmplarea vre-

milor, care să le covârșasca bunătatea cea firească a înălțimii tale, și prin a înălțimei tale ajutoare osirdie, pururea să fimu cuprinși și în viitoarea vreme supt aftocraorescu mvrire și pre disfătăta milostivire, fără a nu fi părăsiți ori cu ce chipu nici odineoară întru cumplita diznădăjduire.

Această facire de bine, ca și toate celelante va înmulți slava Rosiei, va glăsui în tot pământul dragostea către cei de o credința, mărimea și vitejia sufletului și va face nemuritori întru pomenire urmașilor noștri numele înălțimii tale.

(Idem, pag. 200)

1772

Jalba locuitorilor din ținutul Sorociei, către Mitropolitul Gavriil.

Luminată cartea Măriei Sale pre înălțat ferd-marșal împreună cu a preosfinții tale în scrisu trimisă către noi arhipăstorească învățatură cu multă plecăciune am priimit și la toate cele ce ni să poruncescu din toată bună voința sintemu următori și supuși, bucurându-ne din tot sufletul că după întunericul nedreptăților și a silniciilor în care am fost cuprinși atâta vreme,— acum la ce dupe urmă prin mila celui înalt s'au ivit raza luminii dreptății vărsind asupra noastră ce dorită strălucirea sa întru care nădăjduim după răvna ce iubitoare de oameni a pre luminatului grafu prin părinteasca și privighelnica mijlocire a preosfinții tale că voiu fi păziți fără conținere de acum înainte și să vor răvârșa la toți de obște folosințele și apărarea dreptății izvabin-

du-ne de giugul cel greu a strâmbătăților care ne-au mâncat până la oasă. Noi pre sfințile stăpâne, după cum este de toți știut dintr'un început din moși și strămoșii noștri, am fost pământeni de aice și lucrarea pamântului au fost hrana și chivernisala noastră; fiind supuși la toate poruncile mai marilor noștrii, atât în vreme stăpânirii turcești, cât și acum după nărocita venire a împărației creștinești armiei, dar strâmbătățile, jafurile și asuprașurile ce am suferit de la o vreme încoace, mai ales de când ni s'au rânduit de la divan ispravnic, aga ¹⁾ au biruit toată răbdarea și ne-au silit a părăsi starea și rândualia noastră cea strămoșască, și ca o scăpare și liman am ales o somă din noi slujba, ce cu multă trudă și primejdie a razboiului, neputând într'alt chip să îmblânzim asupra noastră nemilostivire și cumplire mai sus numitului dregătoriu, care cu a lui împotrivoare purtare și silnicie nu numai că ne-a sărăcit de chivernisala noastră, ce încă cu răle pildele sale de vama, ramâne dregatoria aceasta, poate a multora și credința să mantuiască, de vreme ce de față să arată împotrivoriu legii, defăimătoriu bisăricii, nebăgătoriu în samă tainilor ei și hulitoriu sfintelor icoane, precum despre aceasta poți să te încredințezi pre osfinția ta și de la alții fiind la toți știut. Ce dar ne rugăm milei pre osfinției tale ca după datoria ce ai ca un păstoriu și părinte al nostru și a tot pravoslavnicu noroieu, ori să vorovești cu dumnealor boerii divanului, ori cu alt chip cum va socoti înțelepciunea pre osfinții tale, ca mijlocești,

¹⁾ loc alb în act.

ca să ne mântuim de acestu lupu mîncătoriu de singe și vatămătoriu, căci noi în câtiva rînduri jăluindu-ne și arătînd păsurile noastre la divanū, nici o îndreptare n'am avut. S'au cercetat și s'au aflat mîncăturile și asuprelile ce au făcut, și el iarăși cu vicleșugurile lui au isprăvit de s'au trecut cu vedere ale lui dovedite fapte ș'au rămas tot în starea dregătorii sau mai alesu a tiraniei asupra noastră, care ne-au adus la ce dupe urmă ticăloșie și diznădăjduire de Dumnezeu, nu să teme de om, nu să rușinează, nimine din cei mai mari ocârmuitori ai țării vedemu că nu-i stau împotrivă la răutatea lui, ce încă putem zice că unii îl și ajută. Și supt volnică cumprire a unuea ca acestuea aflîndu-ne un norod de oameni stricîndu și nimine auzindu-ne altu ce putem să facimū, fără numai să ne înstrăinămū nu numai de casă și de moșii ce și de însuși vieața de va fi trebuință.—Acum văzînd cu bucurie manifestul pre înălțatului grafu împreună cu puținu ne-am bucurat și ne-am mangăetu cu toții, la care nadăjduindu îndrăznim și arătămū starea noastră cea vrednică de milostivire și ce dintăi rugăminte și cerire noastră este această, ca să ni să rînduiască dregătoriu alt bceriu mai cu frica lui Dumnezeu, supt a căruea povățuire făgăduimū (câți nu ne aflămu în slujba oștirii) să fimū cu toata supunire la porunci și rînduele ce ni să vor pune de cătră divanū, păzindu-să cumpănirea dreptății și lipsindū jafurile jafurile și strămbătătile ce am suferit până acu.

(Idem, pag. 203)

Cartea mitropolitului Moldovii către locuitorii Moldovii.—1773 Iulie 30.

Tuturor celor ce vă aflați în eparhia smerenii noastre iubitorilor de Dumnezeu episcopi ai noștri întru sfântul duh, iubiți frați și împreună slujitori, pre cuvioșilor arhimandriți, cuvioșilor egumeni, cucernici protopopi și toată partea preușască și bisăricească, cinstiților întru blagorodie dumneav[oastră] boeri și tuturor dregătorilor și breslilor și a toată partea mirenească. De la milostivul Dumnezeu vă rog (iproci).—Nu avem nici o îndoire că nu să cutremură cu totul și nu să topescu de frică inimele cele mai cu tărime de sufletu și obic[i]nuite a suferi cu răbdarea din fireasca bărbăție, nenorocitele tâmplări, când vine întru pomenirea lor cumpline și amărăciune jugului păgănescu sub carile suspinămă cu durere nu în puține veacuri fără nădejde de mântuire năvălirile cele salbatice, călcările, batjocurile, prăzile, robiile, jungherile, uciderile și tot felul de silnicii varvaricești ce au suferit pământu acesta la începutul acestui războiu și mai pe urmă de cătră silnicii păgâni, și peste toate acestea frica și îngrozirea a pierzării cei de istov și a pustiirii patriei noastre ce chinuisă întru sineși varvarii cu toată cumplita vrăjmășie.

Când iarăși deșteaptă simțirile noastre grabnicul ajutor apărarea și puternicile mijlociri prin care ne-am slobozit de primejdii mai pre sus de toată nădejdea după intrarea aicea a creștineștii armii și mai vartosă după venirea cea pre norocită a viteazului erou, pre înțeleptului arhistra-

tig luminat general feld-marșal și a feliu de fel de ordine cavaleri, grafu Petru Alexandrovici Romiiianțov întru toate făcătoriu nostru de bine, neîngrijărea, netemirea, liniștea cea predulce— cu care ne îndestulăm prin silința și privigherea înălțimii sale, îngradirea și paza patriei și a stării cei fără de tulburarea fiește caruea, după buna voință și înalta milosirdie a mării sale pre puternicii și pre milostivei Imperatrița a noastră, când adică privim cu luare aminte toate aceste mari faceri de bine (de cari suntem cu norocire cuprinși), credem că nu va fi nime din lăcuiorii Moldovii atâta de nesimțitoriu cât să nu socotească neapărata datorie sa, spre a nu cruța nici vârtutea, nici averile, nici însuși vieața pentru paza credinței și a slujbii cei drepte, cătră împărăteasca mărire și cătră armile sale cele nebiruite și apărătoare după jurământul ce ați făgăduit înaintea lui Dumnezeu nefățarnicului și dreptului judecătoriu.

Luminatul feld marșal din vremea ce au călcat cu norocirea în pământul acesta, n'au conținut a vă diștepta cătră cele neapărate îndatorinți faceri de bine, cu multe folositoare poronci și îndemnări spre ușurința și liniștea norodului, spre lucrarea dreptății, spre împlinirea datorii fiește căruea pentru folosul cel de obște a patriei; asăminea și noi după urmarea și poronca înălțimii sale. Și iată și acum înălțimea sa după a sa fierească bunătate dorindu obștescul folos și liniștea patriei noastre, adauge cu multă râvnă cuviinc[i]oasale poronci și îndemnări care pe largu le veți înțalege din manifesturile înălțimei sale,

ce s'au trimes tălmăcite chiar asămine pe limba moldovenească. Deci și noi plinind neaparata datorie a arhipăstoriei noastre și urmând poroncii înălțimii sale, pre toți părintește vă îndemnăm și vă sfătuim fiilor, ca ascultând cu mare aminte și cu credinc[i]oasă supunire aceste manifesturi să urmați fără de alta cele poroncite socotind fiști carele mai întâi datorie sa pentru paza credinței spre folosul și liniștea patriei. Aduceți-vă aminte purure de legătura jurământului ce ați făcut, păziți credința catre armele împărătești măriri cu dreaptă slujbă și cu toate chipurile, cele mai sirguitoare și putinc[i]oasă la starea fiște caruia spre odihna și mulțumirea apărătorilor noștri; cei de supt stăpănire supuneți-vă dregătorilor și mai marilor voștri după legea bunei orânduile și după datorie voastră.

Dregătorii iarăși și mai marii norodului metahirisiți slujba ce vi s'au încredințat cu toată simlința și dreptatea spre apărarea și ușurința lăcuitorilor, după legea dragostii celui de aproape oprind și poruncind celor orânduți slujbași ca să nu să arăți cătră lăcuitori după asămănarea fărăonienilor ce îngreuea norodul lui Dumnezeu în Eghipetu. Să nu să abată la dobânzi spurcate, la jaturi și răpiri, să nu adune în casele lor sudori streine, și mai vartos ostinelele fraților lor celor de o credință ca să nu clătească, surpe din temelie casăle lor lacrămile și suspinu săracilor, și atunce după zisa pre înțeleptului Salomonu, nu vor folosi averile în zioa mâniei. Căci toate aceste le privește dintru înălțime ochiul cel neadormit a lui Dumnezeu și cu adevăratu va face

grabnică răsplătire. Socotiți câte necuviinți și vătămări de sufletu și stângirea de casă s'au urmatu și să urmează dintru asăminea fapte de strâmbătăți și jafuri. Deosabit să privilegeți și pentru cei de supt numele creștinescu poartă cugete păgânești și prin multe chipuri vicleni după fagaduințele cele amăgitoare a varvarilor și prin multe vânzări să silescu spre ajutoriul vrăjmașilor crucii. Măcar că noi sintem încredințați că între lăcuiitorii Moldavii și mai vârtos între cei ce sintu adevărați creștini nu să află oami[ni] ca aceștia făcători de rele, turburători liniștii, vânzători patriei și pricinuitori obșteștii pierzări, cu toate acestea de cum-va să vor afla lăcuind între voi niște nelegiuți și păgăni ca aceștiea, nevrednici numelui creștinescu și vrășmași creștinătății să nu-i suferiți, să nu-i îngăduiți, nici să-i tăgăduiți, ci arătați și vădiți după poronca lăminatului. Noi adăogăm a arăta cu încredințare către toți de obște, că oricare din lăcuiitori va ave vre-o strâmbătate sau asupreală la orânduelile divanului ce sintu îndatorite, pentru trebuința armiei împărătești, ori de să va fi jăfuit fără dreptate supt numi acestor orândueli de către rânduți slujbași, sau de catră vornicei sau de catră alții, ori de ce stare; îndată să vie la noi să arăte prin jalobă strâmbătatea ce s'au făcutu, însă curatu, fără patimă, fără minciună și fără adăogire, și să fie bine încredințat, că va afla căzuta îndestulare și dreptatea sa, căci noi pentru aceasta avem și osăbită poroncă dela lăminatul feld marșal și datoriea stării noastre ne silește a face cuviinc[i]oasă îndreptare. După toate a-

cestea poruncimă cuvioșiiilor voastre egumeni, și molitvelor voastre protopopi și preuți, ca îndată ce vor sosi manifesturile luminatului și cărțile noastre aceste, să puneți să se cetească pe la biserică și toate târgurile, satile unde va fi adunare de norod—întru auzul tuturor, ca toți să să înștiințază de aceste folositoare porunci și îndemnări și cu deadinsul să le urmeze pentru folosul lor de obștie, aducându-le aminte purure și îndemnându-i și voi spre paza acestor poronci, pentru cari și peste starea de obște a norodului să nu coneniți a ne înștiința după adevărate încredințări ce veți ave, ca și noi să putem a ne arăta împreună lucrători și ajutori liniștei și odihnii norodului cu toată îndestularea dreptății.

1773 Iulie 30.

(Idem, pag. 214.

1773 Iulie 20.

Cartea Grafului Romanțov către mitropolitul Gavril.

Pre osfințite arhiepiscope și mitropolit al Moldoviei, al meu arhipăstoriu milostiv,

La toate trebile ce să atingu spre tocmirea facerilor de bine și a liniștii părților ce sint de o credință cu noi supt apararea armilor împărăteștii măririi, dela începutul oștirilor de acū eu obic[i]-nuit am arătat către duhovniceștile stăpâniri, urmând bine primitelor pravili, ca la aceasta să gă-săscu împreună lucrarea și ajutoriul despre ele,

fiind datori duhovniceştii stăpânitori a învăţa şi a povăţui prea cuvintatoarea turmă ce li s'au încredinţat şi mai vârtos cu cât este în ţara aceasta împartăşirea cinului a preosfinţiei tale, care la rangul şi la şiderea cea mai de susă este împreunată cu vrednicia într'acestă chipu.

Şi eu acum am cinste a trimete cătră preosfinţia ta deschisăle mele cărţi, în care vei găsi pricini de îndemnare spre a triimete lor pe unde să cade pentru care şi poftescu pi preosfinţia ta să porunceşti ca să să arăte de obşteie la toate părţile eparhiei pre osfinţiei tale împreunând pe lângă aceste şi din parte pre osfinţii tale învăţătoare îndemnări.

Nepriiatinul nostru carile şi într'această vară pretutindenii au suferit de cătră noi silnicile loviri, fiind pornit cu nesaţiul lui spre stricăciunea creştineştilor noroad, aleargă spre ale sale chipuri, cari le socoteşte mijlociri putinc[i]oasă, silindu-să cu mari făgăduinţă ca să vânezi pe lăcuitori şi metahrisind la aceasta pre aciia cari au fost adăpaţi cu otrava vărsării sale, carii pentru necuviinc[i]osul al lor folosu, cu toate legăturile credinţai şi iubirii cătră cel de aproape au datu spre jărtvă pre patriarşi lor. Deci el şi de acum înnainte nu va lipsi a să sili în tot teliul de chipuri şi cu făgăduinţă de privilegii pentru folosinţa viitoare atât înşală, şi pe lângă acestea a lovi inimile celor mici la sufletă, cu frica îngrozirilor de nu să vor pleca, dar nu socotescu că cineva cu întregimea minţii sale să să lase a fi biruit de nişte îndemnări ca aceste pline de înrăutăţite vicleşuguri, mai ales văzând într'atătea rânduri pilde

ca niște înșălăciuni ca acestea de multe ori au gătit creștinilor stricăciuni despre nepriiatinul lor. Eu sunt încredințat că pre osfinția ta, vii da învățatură de obște ca pre cei ce să vor arăta cu priință către nepriiatini, și-i vor sluji prin chipuri ascunse ajutându-l ca să-și puî în lucrare gândurile lui cele răle, toți și fiște cari să aibă a să sili ca să-i prindă și să-i trimată la mine, împlinindu cu o slujbă ca aceasta datoriea lor și credința cea adivărată către cel ce-i apără și dragostea către patria lor, a căruia liniște și negrijă este întemeiată pe aceasta.

Nu mai puțin pre osfinția ta părinte, să fi cu luarea aminte spre starea norodului, carele adesa să asuprește și de însuși aciaa carii sint socotiți la credință spre purtarea de grijă, ca să păzească între dânsu orândueala și dreptatea. Sirguește a fi norodului agiutătoriu și sprijinitoriu la nevoile sale, aducând aminte și învățându celor ce s'au învrednicitu la dregătorii, ca ei boeriile și locurile ce li s'au datu să aibă a li socoti nu pentru pricini cuviincioase ca să îngreueze pe supuși spre interesu de a să înbogăți, ci pentru cinstea lor, carii deosăbește de obște și-i îndatorește a savârși cu toată dreptatea slujbele ce li să încredințază.

Iar de să va tâmpla să rămâe și de acumu înaintea la cele dintâi răle obic[i]nuință a lăcomii cari sint și însuși a varvarilor și la îngreuearea asupra lăcuitorilor, să aibă preosfinția ta a ma înștiința pe mine, ca eu după aceasta să potu despre parti-mi a face lăcuitorilor căzuta apărare îndestul de supărările lor, și pe dregătorii cei a-

bătuți din cale dreptății să-i pedepsescu după iu-
țimea pravililor.

În lagăr lângă gura Ialomiți, aproape de satul
Valeroaei.

1773 Iulie 20.

(Idem, pag. 219).

Răspunsul către feldmareșal.

*Luminatul general feld-marșal, al mieu întru
tot făcătoriu de bine.*

Cu multă bucurie și cu smerenie am priimitu
cărțile înălțimii tale pline de folositoare poronci
și îndemnări, vădind firească bunătate și sirgu-
itoare privighere spre apărarea, liniștea și neîn-
grijirea patrii noastre și a tuturor celor de o cre-
dință, care din început și de când cu norocirea
ai călcatu pământurile acestea, n'au contenit din
partea mării-tale.

Eu după cum de a pururea am împlinit buna
voința înălțimii tale, asămine și acum și după
ce am trimisă către toate eparhiile deșteptătoa-
rile cărți tălmăcindu-să pe limba moldovinească
și tiparindu-să, ș'adăogandu-să și din parte me
multe sfaturi și îndemnări spre a urma deplinu
poroncilor înălțimii tale, pentru obștescul folos
și liniștea tuturor, sint încredințat că vor afla des-
chisă inimile tuturor spre buna priimire și vor
faci lucrarea cea cuviinc[i]oasă, pentru că eu n'am
contenit nici voi conteni prin viul glasu și în
scrisu a arăta către cuvântarea mea turmă
cât iaste lor de folosu a păzi nestrămutate aceste

porunci după datoria legii și a jurământului ca să să facă vrednici buneii voinței și aparării a întru tot milostivii doamne imperatriții noastre.

Lăcuiitorii Moldovii după cum până acum s'au arătat cu toată paza credinței ș'a jurământului și cu toată slujba cea putinc[i]oasă cătră armele împărăteștii măriri, așa și de acum înainte vor fi pururea întru aceeași stare neclățiți și nici odinioară nu vor fi amăgiți de viclenile făgăduinți a vrășmașului, nici vor fi atâta di nesimțitori ca să se arăte vre-unul vânzătoriu patriei sale, știind prea deplinu cumplirea vrăjmașiei ș'a răsplătirei ce chinuescu întru sineși varvarii.

Insuși vrăjmașul n'au îndrăznit a întinde cursăle sale în pământul Moldovii, cât pentru aceasta este încredințat și măriea-ta.

Pentru paza dreptății acelor ce sint în dregătorii spre îndestularea și odihna lăcuiitorilor, iarăși îndestul am arătat cătră toți de obște buna voința și poronca înalțimii tale, spre urmarea datorii lor: îndemnându-i cu deadinsul ca să ferească de jafuri și strâmbătăți, ca să păzască pre deplin toate chipurile cele poruncite de cătră Măriea Ta asupra aceștii pricini, dând înștiințare cătră toți lăcuiitorii ca să arăte cătră mine jalobele lor de vor ave vre-o strâmbătate, după care voi înștiința și eu pe mariea ta spre îndreptarea și liniștea tuturor.

(Idem, pag. 222.

*Reguli în privința scutirilor și sarcinilor ce
au preoții.*

La 50 case de gospodari va fi scutit un preot i un diiacon sau un dascăl cum și un țarcovnic. Dar fiind ca pe la unilea sate să află câte doi și câte trei preoți și urmează prigonirea că unii or fi mai bogăți și alții mai săraci și orândatorii voesc a scuti pe cei săraci, întru ac[i]asta să hotărăște că orândatorii să aibă a scuti la 50 casă pentru preoți, 16 vite și de va ave preotul mai puțini ve cauta aceluialalt preot de prisos, și întru acest chip va da până la opt fălci pentru preotul scutit, ne mai cercetând de are sau de nu are această somă de vite, căci preoții întru sine să vor învoi și vor trage lui folosința scutirii de cătră orandatori după a lor împărțire, iar orândatoriul să fie datoriu pentru 16 vite a da opt fălci, și pentru acelea a nu cere nici plată de imaș dându-le și imaș.

2-le Pentru vitele ce vor trece de la 16 mai sus pentru un preot, adică de vor fi peste numărul 4 sau 5 vite, pentru acele să plătească preotul orândatorului moșiei câte 20 parale de vită, iar de va ave mai multe se va învoi cu stăpânul moșii sau cu orândatoriul.

3-le Pentru sămănături până la trii chile sămănând un preot din acei rânduiți și hotărâți la 50 casă, să nu să supeare cu dijma—însă la ținuturile câmpului să nu ia dijma și până la 5 chile de va sămăna preotul hotărât la 50 casă, iar preoții cei de prisos vor da dijma.

4-lea Din vinul ce vor face toți preoții pi la viile ce vor avea pe moșii streini vor dijmă.

5-lea Din tiutiunul ce vor face preuții pentru neguțătorii și din însuși grădinile lor, vor da dijmă stăpânului moșiei, căci tiutiunul este pentru neguțătorie.

6-le Din livezile cu pomi ci vor fi pe lângă casile preuților rânduiți să nu ei stăpânul sau orândarul moșii dijmă, socotindu-să că aceli livezi sânt însuși pentru trebuința lor.

7-le Preuții nu au voe să ții vin sau altă băutura pe la casili lor de vândut, iar chiar din viile lor pentru trebuința casilor sale pot să ții vin, și să nu să supere în măsură din treizeci vedre pi an un preot.

8-lea Pentru preuții ce trec mai mult peste acei rânduiți să nu poată orândatorii a cere de la dănșii slujbă di 12 zile, ci să dei câte 2 lei de casă pi un an și dijmă din toate după ponturi.

9-lea Unde sunt peste 50 gospodari alții 10 sau 20, tot un preot să să scutiască adică la satul ce să închee de 60 sau 70 oameni să fie datorie scutirei de un preot, iar trecând peste 20, afară de 50, adică fiind până la 80 casă satul, să să scutiască doi preoți.

10-lea La ținuturile de munte pentru un preot urmiază a să da până la cinci fălci, iar nu opt, iar celalalti întocma;—iar ținuturile acelea pot fi Soc[e]ava, Niamțu, Romanu, Băcău, Putna, Vasluiu, Cărligătura, Hărlău, Dorohoiu, Botoșanii și Herța la carii nu sânt câmpii cu fânați îndestuli și nici

frunțașilor lăcuitori nu li să dă fânați ca în par-
tea câmpului.

Iordache Roset Vistier.

Gavriil Mitropolit și Ecsarh.

(Ac. Rom. m-ss No. 1, pag. 275—7).

Cartea de judecată a lui Grigorie mitropolitul
și a altor doi arhieriei prin care caterisesc pe popa
Neagul și Stoica pentru că au bătut pe alt popă.

*Grigorie milostiiu bojiu arhiepiscop i Mitropolit
zemli UngroVlahiscai.*

Domnul Hristos blândul învățătoriu, cunoscând
cum că din gălceavă să întâmplă și să pri-
cinuiaște moarte, au oprit nu numai ca să nu
facem izbânda celui ce ne va măhni, ci încă au
învățat ca să primim să ne dea și pe ceialaltă
tață palmă. Și ac[i]astă poruncă mai vărtos iaste
datorie a să pazi de c[i]ata preoților ca unii ce
sânt apururea rugători și mijlocitori de pace. Dar
popa Neagul și popa Stoica din Sud. ¹⁾ fi-
indu căzuți în patima beției și petrecând în po-
triva poruncii apostolului ce zice, cum că nu tre-
bue preotul să să îndeletniceze în beții; și ei mai
vărtos în zioa de duminica florilor,—când să că-
dea ca niște preoți să să întârziiază în biserică
să să îndeletniceză în citanii întrezvire—adunân-
du-se în carc[i]umă alt popă Ioan, și coprizân-
du-se de băutura vinului, au început a să prici

¹⁾ Loc alb în condică.

în vorbe, a să gălcevi în ocări de înjurături,— popa Ioan asupra popii Stoicăi și a popii Neagului și ei amândoi asupra lui; de care mai aprinzându-se popa Ioan au luat în mână un c[i]omag și viind asupra popii Stoicăi l-au lovit peste o mână; dar popa Stoica nici cum n-au pus în gând porunca ca să sufere și să nu răsplătească ci invierșunându-să, au luat el c[i]omagul din mână popii lui Ioan și popa Neagul au luat alt lemn, și amândoi au început a da în popa Ioan. Dintr'ac[i]asta popa Ioan au căzut la boală și trăind zile 12 au murit, cunoscută moarte trăgându-să din pricina bătăii aceștia. Deci aducându-să aici înaintea noastră amândoi, au statut înaintea judecății, unde fiind și alți frați arhieriei sau citit mărturiile ce au dat în scris cei ce au fost de au văzut întâmplarea uciderii aceștia; și întrebându-se și ei n-au tăgăduit, cum că din bătăia lor i sau întâmplat acelu preot boală, în cât au și murit—numai zicea cum că întâi popa Ioan acel mort au dat în popa Stoica și mai pe urmă popa Stoica și cu frate-său popa Neagul l-au lovit pe dânsul, nu cu gândul ca să-l omoare.

Pentru care căutând noi la sfânta pravilă am găsit cap. 5, list 253, unde zice, că, când cinevaș la vre-o gălceavă vrând ca să izbândească cuivaș, sau cu lemn sau cu mână, și fără de milă va lovi ca să vatăme pe acela și nu ca să-l omoare, ac[i]astă moarte iaste aproape de a să numi cum că sau făcut de bună voe, și iarăși la locul acesta zice, cum că și de ar fi făcut cinevaș moarte fără de voe să lipsească de tot da-

rul preoțescu;—deci după hotărârea acestor sfinte canoane hotărâm și noi dinpreună cu cei în Hristos frați arhieriei, ce sau întâmplat la judecata ac[i]asta, că acești 2 răspopi Stoica și Neagul fiind că cu bătaia lor sau pricinuit moarte să fie de acum catherisiți și căzuți din rânduiala preoțească și lipsiți de tot darul dumnezeescu, ne mai având voe a să mai îmbrăca cu vășmânt preoțescu sau a mai sluji vre-o slujbă de ale preoției, ca niște catherisiți și fără de preoție, numindu-se de acum înaintea Stoica și Neagul și socotindu-se ca unii din mireni. Deci pentru adevința sau așăzat catherisis al lor în condica mitropolii.

Mai 5 dui, 7275.

Grigorie al UngroVlahiei.

Ὁ πρῶτον Μπουξαιου Παπαήλ .

Πρῶτον Δρουνοπέλεος Μητροφαν.

(Idem fila 87.

1789 Ghen. 9.

Popa Damian adeverează cu zăpisiul său, ce'l dă mitropolii, că să va îndrepta de rălele obiceiuri se are,

Zăpisiul meu în condica sfintei mitropolii, precum să să știe că și alte ori am avut pricini de judecată cu soția mea, înaintea părinților protopopi,—precum că din beția mea mi sau întâmplat multe pricini, care și zăpise am dat că mă voiu părăsi și voiu trăi bine cu soția mea.

Și neputându-mă părăsi au ajunsu treaba de am
eșit și înaintea prea sfinții sale părintelui mitro-
politului. Și acum de izn[o]avă mam rugat de
prea sfinția sa de miau ertat greșala. Și acum
iată că mă legu eu în condica sfintei mitropolii,
că de acum înainte îmi voiu purta cinstea preoții
ca alți preoți de cinstea și voiu viețui și cu soția
mea cu dragoste, cu unire între noi și cu toate
cele trebuinc[i]oase casii. Și acum de ocamdată
am priimit ca să șazu în casă la socru-mieu. Și
văzându dum[nea]lui că miam venit întru cunoș-
tiință atunci îmi va da soția cu chezași oameni
miei, iar pricepându-mă că am început a umbla
iar în nărăvurile cele mai de înainte să aibă a
mă arăta prea sfințit părintelui mitropolitu și să
fiu lipsit de darul preoției și pedepsit cu surghiu-
nie la Znagov. Drept aceia acest zapis scris în-
suși cu mâna mea.

1789 Ghen[are] 9,

Popa Damian adeverez.

Popa Ioan Schevofilax mărturie.

Popa Stoica prot[opop] mărturie.

(Idem, fila 13).

1789 Sept. 6.

Adică eu cel mai jos iscălit dat-am zapisul
mieu în condica sfintei mitropolii, ca să fie de
bună credință, precumă să să știe că avându găl-
c[i]avă din lucru de nimic cu dum[nea]lui jup.
Gheorghie ot mah[alaoa] Podului de pământ,
având bănuială pentru niște scule, odoară ale
bisăricii ce-mi perise de la biserică, bănuind eu

pă dum[nea]lui și zicându-i multe cuvinte în deșartu dum[nea]lui, dar de cuvinte în deșart nici de înjurat nu lam înjurat. Dar dum[nea]lui văzând că am greșit și eu cunoscându-mi greșala mea am căzut cu rugăc[i]une la părinții clirici și la dumnealui și miau ertat greșala, dar și eu de aicea înaintea să-mi păzească cinstea preoții cu ascultare, și nici dumnealui să nu-i mai zic nimic și nici la alți mahalagii iarăși să nu le zic înpotrivă cuvinte și să le dau căzuta plecăc[i]une. Iar de aicea înaintea să mă abat dela rău să nu zic cuvânt înpotrivă și cu cei mari să nu mă mai puiu. Iar mai greșându de aicea înaintea să fiu supt pedeapsa stăpânului cu bătae. Și pentru credința mam iscălit cu mâna mea.

Sept. 6, 1789.

Și cercetându-să pentru acele scule nau fost perit, ce din beție sau făcut.

Eu popa Cârstea adeverez.

Popa Theodosie iconom, martor.

Popa Ioan Schevofilax, mărturie.

Ierei Stoica protopop, mărturie.

Popa Theodosie referendarie, mărturie,

(Idem, fila 26).

1790 Aprilie 19.

Adică eu popa Dumitru din satul Urlieni din sud Teleorman, adeverez cu acestu credinc[i]os zăpis al meu, în condica sfintei mitropolii, precum să să știe că dându jalbă prea sf[inții] sale părintelui mitropolit pentru protopopu Ștefan al ațeștii plăși, că miau cerut taleri doazeci, să

hotărăscă judecata nepoatămii, Marii, fata suru-
mii Sorii și să o cunune cu Marin fec[i]orul popii
Miului tot de acolo, și eu neavându acești taleri
doaozeci ca să-i dau, au luat galbeni patru de
la numitul popă Miul, tatăl al lui Marin, și iau
facut și adeverița la mâna lui Marin, ca să fie
nesupărat de cătră soru-mea, iar pă mine că
nu iam dat acei taleri doaozeci mau spânzurat
cu pic[i]oarele în sus și am șazut un c[i]as spân-
zurat și miau luat și părintele protopop si cinci-
sprezeci pari de baston, făcând părintele proto-
pop multe fapte necuvioase, că cere bani de la
preoți bani (sic) și dacă nu va să dea îi bate în
falangă. Pentru care mă leg cu acestu zapis al
mieu, că aducându-să părintele protopop aic[i]a
și stându față înaintea prea sfinții sale părintelui
mitro[polit] la judecată, și fiind aceastea cele
arătate mai sus adevărate, își va lua certarea
după cum va hotără prea sf[in]ția sa, iar de unde
nu să va întâmpla ca să ese mincinos numai la
vre una din pările ce arăt mai sus, să aiba a
plăti atât treapadul cel va da părintele protopop,
cât și cheltuiala ce va face acolo și aic[i]a și
să mă și pedepsesc cu certare bisăric[i]ască pe
cum va găsi prea sfinția sa cu cale, ca pe unul
ce aș umbla cu jelbi mincinoase.

Și pentru credința mam iscălit cu mâna mai
jos ca să să creaza.

1790 Apri[lie] 9.

Eu popa Dumitru adeverez.

Iereu Stoica protopop mărturie.

Popa Theodosie protopop martur.

Gheorghie logofăt mitropolii martur.

(Idem, fila 37).

1675 (7184).

Antonie Ruset voevodul Moldovii hotărăște modul, cum au a se judeca călugării și toată partea bisăricească și de cătră ce anume judecători.

Io Antonie Rusăt voevod, b[o]jiiu milostiiu gospodarr zemli moldavscoi.

Adică domniia mea împreună cu tot svatul nostru, cu boiarii cei mari și cei mici, pentru rândul rugătorilor noștrii călugărilor și a călugărițelor și a preuțelor și a diiaconilor celor mirănești cu fec[i]orii și cu fiatele lor și cu naimiții și cu năimitele lor și cu toate breaslele și tot clirosul bisearicii, căți sint de bisearică clirici adică țărcovnici, de care lucru am înțales domniia mea, — cum cine să prilejește nainte să înțeleagă de vre-o greșală să fie făcut vre-unul dintru dănșii, acela și aleargă mainte de-i pradă și i globeaște ori părcalabi, ori globnici, ori deșugubinari, ori fie ce scaun va fi; și nu să știu ei la cine vor mîarge să-i judece, ce-i trag în toate părțile; — într'aceia domniia mea înțelegând de jaloba lor am căutat și iam cercat și la svânta pravilă a bisearicii, ce giudeți va arăta să-i giudece prē unii ca aceștia, ce mai sus scriem — cu giudeți mirenescu au cu giudeți sufletescu, la boiari vor merge au la vlădici? Deci svânta pravilă așe poruncește și învață — afară de moarte ori câte greșeale vor hi nici un giudeți mirenescu să n'aibă treabă a giudeca, numai carele va face moarte din cei de bisearică cu acela va avea treabă domniia, iară la alte vine și greșeale să nu aibă nimea nici o

treabă cu dânșii fără numai vlădici. Pentru aceea domnia mea poruncescu tuturor împreună boiarilor celor mari și celor mici, părcălabilor și vătașilor de pre la ținuturi și globnicilor și deșugubinarilor sau fie cine va hii din slugile domnii mele, sau slugă boeriască, sau hie cine va hii, de acum înaintea toți să știe cum sau socotit și sau tocmit cu svânta pravilă și cu tot svatul domnii mele, cu episcopu să aibă treabă mitropolitul cu toți episcopii a-l giudecă, iară cu calugării și cu calugărițele și cu preuții și cu diaconii mirenești și cu țărcovnicii de prin slobozii și de pren bude, ca să aibă treabă a-i giudeca și a-i certa și ai globi cineș după deala sa. Pre cei din eparhiia mitropolitului să aibă treabă mitropolitul, pre cei din eparhiia Romanului, episcopul de Roman, pre cei din eparhiia Rădăuților, episcopul de Rădăuți, pre cei din eparhiia Hușilor episcopul de Huși,—alt nimeea să nu aibă treabă nici cu unii de aceștia ce mai sus scriem, nici cu casăle lor, măcar cine ce greșală va face, nimea să nu prade, nici să-i globeasca;—ce de să va tãmpla vr'un lucru ca acela, să nu poată aștepta acel nãpãstuit de va avea neștine vr-o nevoie ca aceia să-l prindza pre unul ca acela, și să-l ducă la vlădicul său, în care eparhiia va fi, să-l giudece după deala sa pe dreptate și cu svânta pravilă; iară altul nimea să n'aibă treabă cu dânșii. Așijderia și de cuscrii și de cumătrii și de cununii și de singe amestecatu și de toți ce petrecu den afară de lege după obiceiul creștinescu—pre aceștia pre toți, ca să aibă a-i certa cu svânta pravilă, părinții

și rugătorii noștri, vladicii, ce mai sus scriem, cineși eparhiia sa, carele după deala lui—fie în ce loc va fi: ori la oraș ori în sat domnescu ori boiărescu sau călugărescu sau în slobodie, sau fie în ce sat în țara domnii mele, altul nimă să n'aibă treabă a giudeca și a certa. Și ac[i]asta sau tocmit și sau întărit nu într'alt chip, ce după cum scriem la svânta pravilă și cu tot svatul domnii mele, iar carile nu va asculta și va călca pravila și porunca domnii mele,—unul ca acela să va giudeca, ca pre un călcător de leage. In-tr'alt chip nu va fi.

U. Ias vă leat 7184 (1675) Dech. 24 dui

Io Antonie Roset voevoda

(Pec.)

Ion Soroceanul

(Ac. Rom. pach. 61. doc. 102).

1638 Iulie 10.

Cartea lui Teofil mitropolitul UngroVlahii de rascumpărarea lui Neagul, Barbul și Stoichii cu feciorii lor și cu șase delnițe ale lor din Barbu-lești, ca să nu mai fie rumâni.

*Theofil b[o]jiiu milostiuu arhiepiscop, mitropolit
vrsoi zemli Ungro-Vlahiiscoi.*

Scris-am vladiciia mea carte a vladicii mele acestoru oameni, anume Neagul cu feciorii lui, i Barbul cu fec[i]orii lui; i Stoica cu fec[i]orii lui, din satu din Bărbulești, ca să fie în pace și slobozi de Gheorghe Pitarul ot Trăgoviște și de

cătră frații lui, de cătră Neagoe și Nicola,—cum că sau sculat Gheorghe Pitariul cu frații lui de asupra pre aceștiia oameni, cum că nu sau scumpăratu de la diiaconul Neagoe, iar călugăriul Ghiorman din Drăgești au luat afurisanie denainte vlădiciei mele, cum că au cumpăratu 6 dealnițe de moșie și cu acești 3 oameni ce scriu mai sus din sat din Bărbulești, căt au făcut partea diiaconului Neagoe toată cu moșie și cu rumăni, încă în zilele lui Șarban Vodă au fostu cumpăratu călugariul Ghiorman acești 3 oameni cu 6 delnițe dă ocină; și au fostu jupănul Socol cliuc[erul] cându au luat Gheorman călugărul afurisanie pre acești 3 oameni și pre aceaste 6 dealniță de ocină. Decă au rămas de leage Gheorghe Pitariul și cu frații lui. Dereptu aceea am [da]tu cartea vlădiciei mele la mâna acestor oameni ce scriu mai sus, să fie judici cu moșie cu tot. Iară cine se va mai scula cu pără asupra lor să-i împresoare și preste cartea vlădiciei mele unii ca aceia, să fie trecleți și afurisiți și anathema de vlădica I[su]s H[risto]s și de 318 ottii ije vă Nechii. Asijderea să fie și de vlădiciia mea, să fie în blăstem neertat cu Iuda și cu Ariia. De ac[i]asta scrie vlădiciia mea.

Pis Iul[ie] 10 dui (zile), leat 7146 (1638)

Vladica (Pec.) *Theofil*

(Ac. Rom.—Pach. 68, doc. 125).

1780 Noembre 25.

Zapisul pe care popa Hristea din Argeş îl da mitropolii, prin care arată că nu va mai făptui nimica rău.

Incredințezu, printr'acesta adevărat și credinc[i]os zapis al meu într'ac[i]astă condică a sfin-tei mitropolii precum să să știe că eu la aciastă lună Noemvre 1, gălcevindu-mă cu un neguțătoru Sima pe carele și bătându-l eu, el au mersu de sau jăluit sfinții sale părintelui prot. Nițu-alplășii și sfinția sa trimițând la mine, ca să mergu să stau față la cercetare. Eu de o cam dată nam voit a merge și mai zăbăvind cevaș mam sculat și am mersu la sfinția sa întrebându-mă pentru gălc[i]ava și bătaia neguțatoriului căci o am făcut eu din nesocotință ne spuind cum au fost curgere-rea pricinii, iam răspunsu în potrivire că așa miau fost voia. Sfinț[i]ia sa] mai întrebându-mă: de ce să-l bat, eu fără alte cuvinte de arătarea pricinii am început a jura pe părintele prot[opop] și pe alții mai mari sfinți. Dându-mi 2, 3 bice pe spinare eu am sărit asupra-i ca să-l iau de barbă și el terindu-să de nu lam apucat de barbă lam apucatu de pieptu și trăgându-l iam rupt anterior; însă în curtea casii sfinții [sale] unde strângându-să norod mult [fiind zi de târgu] neau dăspărțit;—de care ac[i]astă faptă a mea înștiințându-să prea sfinția sa părintele mitropolit și orânduindu-mă de mau adus în sfânta mitropolie ca să mă pedepsească după pravilă pentru ac[i]asta, eu cunoscându-mi grășala și căzând cu mare rugăciune, stându și alte obraze la prea

sfinția sa mau ertat de pedeapsa ce au fost să-mi
facă, având certare cu închisoarea și cu șăde-
rea în jugu doao cli]asuri.

Pentru care dau și eu ac[i]astă prindere, cum
că de acum înnainte la toate poruncile sfinții [sale]
voi fi supus nearătând nimic cătuș de cât împo-
trivire și nici alte pricini nu voi mai face cu ni-
mini. Iar mai făcând cu cinevaș vreo gălc[i]avă
sau mai aratându-mă cu nesupunere părintelui
protopop, atunci înștiințându-să prea sfinția [sa]
și aducându-mă aici la sfânta mitropolie după
pravilă să mă pedepsească, cum a fi mai rău,
luându-mi și darul preoției—să fiu pildă altora.
Și pentru mai adevărată credință am iscălit cu
măna mea.

1780 Noemvre 25.

*Eu popa Hristea adeverez, ot orașu
Argeș sud Argeș*

*Popa Grigorie arhimandrit Deleanu
mărturie*

(Idem, fila 11 verso.

Zapisu lui Popa Dumitrașcu

Adică eu popa Dumitrașcu ot mahalaoa Ol-
tenilor, încredințez cu zapisul meu acesta în con-
dica sfintii mitropolii, precum să să știe că dând
jalbă Păuna soția lui Lixandru tot mahalagiu
la prea sfinția sa părintele mitropolit pentru mine,
cum că fiind vecin alătura o ocărăsc, o necin-
stesc cu teliu de vorbe proaste și de ponos a-
supra ei și asupra soțului dumn[ea]ei, făcându-l
totdeauna de ocară, zicându-i și ovreiu, la care
mai zicându-i ei că voiu să o duc la spăt[ărie]

să o bată, având și patima beții din pricina mea, —li să scornește dihonie traiului lor. După care jalbă fiind orânduți la părinți clirici, la cercetare față fiind amândoaună părțile am fost întreat de toate cele jăluite de dănsa, pentru care nam avut cuvânt de îndreptare, ci mam cunoscut de cinst[itul] sobor că eu sănt în vină pentru câte au jăluit—de care judecata era să mă arate prea sfințit părintelui mitr[opolit], ca să-mi iau căzuta pedeapsa cu bataie și cu opreala de dar, căzând eu cu rugăc[i]une la părinții clirici, ca să nu mai arate prea sfinții sale, ci să mă erte și de astă dată,—pentru care dau tare prindere prin zapisul acesta, că de acum înaintea mă voiu părăsi de toate câte leam urmat până acum, adică de beție, de clefetiri asupra mahalagiilor și mai ales de a nu mai ocără pă Păuna vecina mea și pe soțul dum[nea]ei, anume Lixandru, ne mai zicându-le cuvinte proaste și de ponos, ci să-mi fac părăsire de toate ; să-i cinstesc, să-i iubesc ca pe niște mahalagii, să mă port cu blândete și cu evlavie către toți, să fiu blând cu li-niște și cu cuvânt dulce, după cinstea darului preoții. Iar când acestea nu le voiu urma, ci iarăși mă voiu abate la vre-o îndărătnicie măcar cătuși de cât, și nu voiu urma aceștii legături și va mai jălui cinevaș pentru mine, atuncea nu numai să mă pedepsesc cu bătaie, ci să fiu oprit și de dar. Și pentru credință și că voiu urma întocmai mam iscălit ca să să crează.

1793 Noe(mv(re) 19

Eu popa Dumitrașcu adeverez.

(Condica Mitropolii, pag. 10)

1794 Ian. 11.

Zapisul a trei preoți pe care-l dau mitropolii, prin care declară că să vor îndrepta de toate relele năravuri.

Adecă noi preoții ot maḥalaoa Ceauș Radului, carii si anume ne vom iscăli mai jos, încredințăm cu acest adevărat zapis al nostru într'ac[i]astă condică a sfintei mitropolii, precum să să știe, că pentru relele noastre urmări, umblând a pururea prin cărc[i]ume și găsindu-ne orânduital zabit al prea sfinții sale părintelui mitro[polit] într'aceste netrebnicii dēntu care curge necinste darului preoției au căzut și la auzul prea sfinției sale. După care netrebnice urmări ce am urmat noi, am fost aduși aici la sfânta mitropolie, unde din prea cinstita porunca prea sfinții [sale], am fost puși la închisoare, și era ca să ne osândim cu luarea darului după vina noastră. Deci acum căzând noi cu rugăc[i]une la prea sfinția sa, că să ne erte și de astă dată sau milostivit asupra ne și neau ertat însă cu acest cuvânt, că de acum înainte să ne părăsim de toate realele noastre urmări, și mai vartos dă beții.

Pentru care dăm tare prindere și legătură printr'acest zapis într'ac[i]astă condică a sfintii mitro[polii], că de acum înainte ne vom părăsi de toate relele noastre obiceiuri, adică să ne părăsim de beții, de gâlcevuri cu preoții i cu maḥalagii, de a nu umbla nici cum prin cărc[i]ume sau pre la alte locuri necuviinc[i]oase, și vom fi întru toate urmările bine cu toții; petrecându-ne viața cu cinste, cu liniște și cu blândețe către

toți, după cinstea darului. Iar când acestea nu le vom urma întocma, ci ne vom mai abate câtuș de cât la vre-o netrebnicie, din cele ce am metahirisit până acum, atunci căzând la auzul prea sfinții sale, și dovedindu-ne stricați la cevaș și peste acest zapis, să fim osândiți cu luarea darului de asuprăne, să rămănem întocmai ca niște mireani ne mai ertându-să greșala faptei. Și mai vartos eu popa Dumitrache mă leg într'acest zapis, ca să mă părăsesc de a mai juca cărți și în nuci sau și arșice. Iar de care cumvași mă voi mai vede câtuș de cât la acestea, și după cum zicem mai sus, atunci dovedindu-mă în vre una dintr'acestea să fiu catherisit după vina mea. Ce dar pentru că vom fi următori întocmai și că vom păzi în fapt ac[i]asta legătură ce dăm mai sus, neam iscălit numele însuși cu mâinele noastre mai jos ca să să crează.

1794 Ghenare 11.

Popa Dumitrache ot C[i]auș Radu adeverez

Popa Gheorghe ot mahalaoa C[i]auș Radului adeverez

Popa Corban ot tam adeverez.

(Idem, fila 44).

7793 Dechemvre 13.—Adică eu Popa Petre ot mahalaoa metohului Măgureanu încredințez cu acest zapis al meu într'ac[i]astă condică a sfinții mitropolii, precum să să știe, că după realele mele urmări, cu care având și patima beției fără oprimare și de a pururea umblând tot beat, în cât au venit și la auzul prea sfinții sale părintelui mitropolit pentru toate netrebnicile ce le urmez

din pricina beției, care după porunca prea sfinției sale am fost adus la sfânta mitropolie, unde prea sfinția sa au poruncit de mau pus la popreală, de am șazut până miam venit în simțiri. Apoi cunoscându-mi-să vina și necinstea ce am făcut darului preoției cu beții a fără oprire, prea sfinția sa mau poprit de dar, a nu mai fi slobod să slujăsc ceale preoțaști. Deci văzându-mă eu însumi că am rămas într'atâta ticăloșie, viindu-mi în simțiri, cunoscându-mi greșala mea, văzându-mă căzut într'ac[i]asta osânda cu oprirea darului preoției și lipsit de cinste-mi, am cugețat în sine-mi ca să fac întru tot părăsire de beție; și așa căzând cu mare rugăc[i]une și cu lacrimi la prea sfinția sa părintele mitropolit ca să să milostivească asupra-mi cu a fi ertat și dă astă dată,—după care rugăc[i]une ce am făcut, făgăduindu-mă că voi da și straș[ni]c zapis în condica sfintii mitro[polii], că mă voi părăsi; sau milostivii prea sfinția sa și mau ertat de toate câte leam urmat până acum, dându-mi voie a sluji iarăși cele preoțești ca și mai înainte. Deci dar dau tare legătură printr'acest zapis, într'ac[i]asta condică a sfintii mitro[polii], cum că de acum înainte mă voi părăsi de beție fără măsură și nu voi mai umbla beat pre ulița cu preoții, tovarășii miei i cu mahalagii mă voi avea în dragoste și mă voi purta cu blândețe cu liniște și cu bună orânduială către toți, după cum să cuvine cinstei darului preoției, ferindu-mă dă gâlcevuri, de vorbe netrebnice cu unii alții, ce să-mi păzesc orânduiala cu bună cuviința după cinstea darului preoției. Iar de care cum-

vaș nu voiu păzi acestea de mai sus zise și mă voiu mai abate cătuși de cât în beții și în netreb-nice căi și să va mai înștiința auzul prea sfinții sale, pentru mine că nu sânt următor după cum mă leg mai sus, ce iarăși inpotrivă urmez, atuncea vădindu-mi-să grașalele către prea sfinția sa, să nu mai am altă ertăc[i]une și să nu mi să mai asculte rugăc[i]unea, ci să fiu osândit cu luarea darului de tot și pedepsit cu bătaie, ca să fiu pildă altora, ce vor fi asemenea următorii mie. Și pentru că voiu păzi ac[i]astă legătură și voiu urma întocmai mam iscălit însumi cu mâna mea ca să să crează.

1793 Dechemvre 13.

Eu Popa Petre ot metoh adeverez.

(Idem, pag. 37.

Dreptul clerului de a dispune pentru bresle.

Iacov cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit Moldaviei.

În zălile pre înălțatului și de H[ristos] iubitorului D[o]mnului nostru Mihai Costandin Suțiu v[oe]vod cu mila lui Dumnezău D[o]mn țării Moldaviei, iată viind înaintea noastră toți breslașii făcliari din târgul Botoșani, cu multă rugăminte căzind au cerșut ca să le facem catastiv și să le întărim, și alte obiceiuri a breslii lor, precum sânt și a făclierilor de aice din Iași, cum și praznecul ce însuș ei au ales a-l prăznui, adecă la

ziua sfântului marelui mucenic Dimitrie. Drept aceia și noi văzind cum că cerirea lor iaste cu cale și spre paza rânduialei breslei lor;—iată leam întărit prin acest catastiv, hotărând ca pe tot anul, să fie dator a prăznui după cuviința creștinească praznicul de mai sus numit, prin știința și sârguința starostelui lor. Așijderea liam întărit și alte obiceiuri c[i]au avut din vacū (sic), precum să vor arăta mai g[i]os:

1. Pe starostele să-l aliagă dintre dâșșii, care să va socoti a fi om vrednic și arătându-l la sfânta mitropolie de aicea să să orânduiască.

2. Pentru praznic căți bani să vor stränge să faca starostele împreună cu briasla o cutie pecetluită și toți banii aceia, în cutie aceia să între, și să să aliagă unul din breslași ca să poarte cutie cu dreptate.

3. Când va fi ziua praznecului să aibă a merge toți făclierii, ca să să afle slujind la trebuința praznecului, și căți bani să vor fi strâns în cutie să-i facă doo părți,—și o parte să să dea la biserică unde este hramul, adecă tămâie și lumănări, iar o parte să-i dea pe la săraci.

4. Ori ce meșter va smomi și va lua ucenic de la alt meșter, să aibă starostele a-l globi cu zăce lei și pe ucenic să-l bată cu 50 toege.

5. Care va vrea să iasă cu dughiana să lucreze făclerie de osăbi, întâi să-și ia voe de la starostele și dă la briaslă, și așa să deșchidă dughiană; iar fără știre starostelui și a breslii nime să nu fie volnic a deșchide dughiană și a lucra făclerie,—și osăbit de cei ce să află până acum la ac[i]astă briaslă lucrând făclerie, nimeni altul

să nu fie volnic a să amesteca la aciastă briaslă. Așișderia să nu fie volnic nimenia, ori din pământeni, ori din străini a face lumănări și a le vinde, fără știre starostelui și a breslii, ori furiș, ori fățiș pe la mahalale. Iar care vor face un lucru ca acesta să-le ia c[i]ara și săul și să-i și globască.

6. Ori carele din breslași va greși în pricinile breslii să nu aibă a merge pe la alte g[i]udecăți, ce să-l g[i]udece starostele cu ciialalți breslași și să-l certe după vina lui; iar de va ave vină mai mare și nu-l va putea așeza starostele cu ciialalți breslași, să aibă a merge la sfânta mitropolie, ori la protopopul de Botoșani, ca să-i g[i]udece precum au fost din v[i]ac, însă numai la pricini de ale breslii lor, iar fiind deosebite pricini atunce să aibă a merge la d[umnea]lor dregătorii politicești.

Aceste toate bune așezări și obiceiuri ce sau arătat în catastivul acesta le întărim, și cu mare blăstăm legăm ca să fie păzite în veci și nimenia să nu strice așazarea acesta și obiceiurile lor și pomenirea sfântului praznic, ci mai vărtos să întărească fieștecarele pentru a sa vejnică pomenire; iar carele va pricinui într'alt chip și va fi împotrivor, ispitindu-se ca să strice aceasta bună așezare or din staroști, ce vor fi, or vre unul din faclieri, ori din alți streini,—unii ca aceia să fie subț strajnic și înfricoșat blestăm.

1794. Martie 16.

(l. p.) *Iacob Mitropolit Moldovei.*

Academia Rom: Cond. 234, mss. 215 pag. 132.

1734 (7242) Februarie 24.

Catastif în care să află cartea lui Antonie Mitropolitul Sucevii și întărirea ei de Daniil Episcopul Romanului, pentru întărirea privilegiilor breslei cioclilor din targul Focșanilor.

Breasla c[i]ocliilor, c[i]ata sfintei precuvioasei maicei noastre Paraschivii din țeara Moldovii din targul Focșanilor, cu învoirea părintelui și cu sporirea fiului și cu săvârșirea duhului sfânt; înnoitu-sau preveleghia ac[i]asta în zilele bunului și creștinului și de H[risto]s iubitorului pravoslavnicul Domn Io Grigorie Ghica V[oe]vod cu mila lui Dumnezeu domnu țării Moldovii și tuturor bun stapăn, în al patrulea an al domniei Mării Sale, la cursul anilor de[î]nceputul lumii 7239, iar dela nașterea Domnului Dumnezeu și mântuitorului nostru I[su]s H[risto]s leat 1700 Septemvre 10 din (zile).

Smerițul Antonie arhiepiscopul și Mitropolitul Sucevii și a toată țeara Moldovii, dela Domnul Dumnezeu și mântuitorul nostru I[su]s H[risto]s pace, sănătate și ertare de păcate vă poftim, iar dela smereniia noastră blagoslovenie vă dăruim tuturor pravoslavnicilor creștini, care sânteți lăcuitori în targul Focșanii și altora tuturor du[pre]tutinderea întru toată de Dumnezeu ferită teară în Moldova, a lor noștrii întru H[risto]s sufletești fi facem știre.

Adecă au venit înaintea noastră al nostru sufletescu fiu dumnealui Andrei staroste de c[i]ocli dela sfânta prea cuvioasă maică noastră Paraschiva și cu toți voinicii sale breslași c[i]ocli și

toți cu o fire, cu multă umilință și cu bună smerenie, c-un gând și cu o voce poftit-au dela noi înnoire privilegii breaslei sale, ci iaste obic[i]-nuit din veac. Deci noi după pofta lor înnoit-am preveleghiia lor dupre izvodul blagoslovenii răposatului sfinții sale prea sfințitului parintelui nostru, chir Dosothei patriiarh sfintei cetăți a Erusalimului și a toată Palistina. Fiind aici în țeară sfințiia sa, viind dela sfânta cetate a Erusalimului, pentru cercetarea pravoslavii în zilele creștinului pravoslavnic Ioan Stefan Petre voevod, domnul țării Moldovii, fiind atunci la cursul anilor 7182, în luna lui Iulie în 9 di, mers-au înna-
inte sfinții sale părintelui patriiarhului, jaluindu-se Vasilie Staroste de c[i]ocli pre slujitorii, care sânt cu slujbe domnești și pre dumnealor starostii din târgul Focșanii, cum ei nu le țin în seamă privilegiiia lor cea de veacu, care privilegiiia au ei breaslei sale de întăritură, de milă și de scuteală dela fericiții pravoslavnici de demult răpo-
sați domni, și nici de blestemul preosfințiților arhieriei acelor de demult nu să spăimănteasă ca niște prestăpnici și ștricați de mila lui Dumnezeu ci-i trag la toate dările și angheriile și la lucruri domnești și la a starostilor și la alte multe ca și la alte breasle pururea le facu val și trăsuri fără de știrea domnului. Deci sfințiia sa părintele i patriiarhul socotit-au că ac[i]astă breaslă a c[i]ocliilor nu iaste ca alte breasle, ci acești nevoitori c[i]ocli sânt voinici holteai neînsurați și breasla foarte de treabă pentru îngroparea morților, a săracilor și a streinilor, acelor ce mor aici în târgu în Focșani pre ulițe și pre supt garduri, pren gu-

noae pre toți străngu și-i grijăsc și-i îngroapă precum să cade, singuri cu mâinile sale rădică patul cu oasele și pre umerile sale îi duc la sfânta bisearică, și din mila creștinilor celor îndurători și dintr'al său prilejul chieltuesc de acopere oasele cu pânză și le plătesc preoților de le astrucă; gropile cu mâinile sale le sapă. Asijderea și trupurile celor periți, care pier aici în târgu în Focșani la locul cel de pierzare, pentru vina lor cu porunca Domnului, trupurile acestora 2 zile străjuescu și a triia zi îi îngroapă. Deci pentru ac[i]asta socotit-au sfinția sa părintele patriarhul că ac[i]astă breaslă iaste foarte de treabă bună, de care lucru foarte iau lăudat pre acești nevoitori c[i]ocli și iau blagoșlovit și leau înnoit privili[ghi]ia breslii lor cu mare tărie: nimic nau adaos sfinția sa părintele, nici au scăzut, ci numai întreg și deplin precum au fost de veacu, și cu mare blestem și afurisanie asupra celor necunoscători boiari și slujitori, carii vor fi ori cu ce slujbe domnești, aci în târgu în Focșani și nu vor ținea în seamă priviliia ce sau înnoit cu blagoslovenia sfinții Sale, părintelui, ci le vor face val și trăsură și asupra celor ce scot la lucruri domnești și boerești, asupra celor ce vor călca porunca ce iaste scrisă în priviliia ac[i]asta. Și pentru mare tărie și multă credință iscălitu-sau sfinția sa părintele priviliia breslii c[i]ocliilor ai sfinții sale prea cuvioasei maicii noastre Parachivei de care lucru la cursul anilor din [în]ceputul lumii 7239, la domnia mării sale, bunului și creștinului și de H[risto]s iubitorului pravoslavnicul Domnu dintru-ntăiul priviliia acestiia

zise Io Gligorie Ghica Voevod cu mila lui Dumnezeu, domnu țării Moldovei și tuturor bun stăpân, arătatu-sau Mării Sale privilegia ¹⁾ c[i]ocililor a sfinții Sale pre cuvioasei maicei noastre Paraschivii înnoit de sfinția Sa părintele de mai sus pomenit chir Antonie.

Deci și mării sale plăcutu-iau privilegia ac[i]asta bine înnoită și cu bună învoire dela inimă curată și cu gândul bun, osărdie multă având măriia sa, cum ca să-i rămăe pomană bună și nume bun pre urmă, precum au rămas a mulți fericiți de demult pravoslavnici răposați domni ai țării Moldovii,—așa și măriia sa asemine vrând ca un domnu bun și milostiv, de poruncile lui Dumnezeu sfinții sale plinitoriu și tuturor obiceiilor bune a țării Moldovii înnoitoriu și întăritoriu, înnoit-am și măriia-sa și au întărit privilegia ac[i]asta a breaslii c[i]ocililor a sfinții sale precuvioasei maicii noastre Paraschivii din târgu în Focșani, osebită carte a mării sale leau dat cu peceate mică și cu cinstita iscălitura mării Sale de milă și de scuteală și de tăria lor în veci, care luminată carte iaste scrisă în privilegia ac[i]asta înnainte și sau milostivit măriia-sa di iau ertat de toate dările și angheriile de câte sânt pre acest oraș Focșanii și pre alte breasle de zloți, de lei, de taleri și de galbeni și de dajdea și de lucru domnascu și de boerescu ²⁾ și de alte mănunte de toate. Deci și noi după porunca mării-sale blagoslovitu-iam și liam întărit privilegia precum au fost din veac cu mare blestem și a-

¹⁾ loc rupt.

²⁾ Loc alb în act.

furisanie, ca să le fie lor la toate trebile sfintei bisearici de tărie și a sfântului praznic și alte obiceiae a lor, nimic din obiceiul lor cel bătrân, nimini să nu-i scoată, ci numai ca să le fie lor grijă de trebile pravoslavnicilor creștini, ci ni să va pristăvi di oameni dinainte ca să aibă ei a-i petreace cu făclia și cu lumini și singuri să ridice patul cu oasele și să le ducă până la sfânta bisearică întru slava lui Dumnezeu și lauda rodului omenescu și pentru ertarea păcatelor celui pristăvit.

Așijderea și acest obicei au să să ție: starostele cu frații să aleagă, să pue vâtaf cu toții. Așijderea ca să aibă ei a griji și a îngropa pă toți oamenii, care să vor pristăvi în oraș aici în Focșani, ori bogat—ori sărac,—mai vârtos pre oamenii cei streini și nimearnici, care nu va avea pă nimeni să-i grijască la moarte lor, ca să-le fie foarte grijă de acești, de toți a-i îngropa.

Așijderia și pentru oamenii, care vor fi de perire cu porunca domnului și le vor tăaa capetele la locul cel de pierzare, ca să aibă a-i strejui până a treia zi și să-i îngroape și pă alții, care vor peri aici la oraș ca să-i îngroape; numai cu cei din afară de oraș să n'aibă treabă—iar de va fi țigan fie perit și în oraș, ca să n'aibă acolo c[i]oclii. De aceste de toate, câte mai sus scriem de toate să le fie grijă după obiceiul cel vechiu.

Pentru cine va veni să scrie c[i]oclu la breaslă. Așijderea pentru tocmeala c[i]ocliilor, cine va veni și să va pleca breaslii, și nu va fi scris la alte breasle, ca să fie volnic a-l scrie, fie și ucenic la

meșter; iar bărbanța lor să nu fie nimica pentru căci că nu sânt ei, alte breasle de meșteri.

Așijderea are obiceiul starostele de veacu a scrie c[i]ocli de la toate breaslele din meserealile tuturor a tot felul de meșteșug din blănari, din croitori, din ceprăzari, din abăgari, din săhăidăcari, dinezlătari, din cizmari, din soponari, din curelari, din mesercii, din olari, din trăistari, din teslari, din șalari, din lăcătuși, din pânzari, din pietrari, din ztolari, din sovonari, din tălpălari, din făcliiari, din bărbiiari și dintr'alte breasle,— din toate deci precum au de veacu, așa să fie și de acum înainte în veci.

Așijderea a scrie starostele, volnic să fie, cum pre meșter așa pre ucinic,—și făr de voia meșterului;

Așijderea c[i]ocluțul, care să va însura să n'aibă voe a lipsi din breaslă pân la anul, pân ia praznic și să fie în pace de dări și de alte mănunte de toate, ca și cum au fost neînsurat pân la praznic; iar de la praznic să lipsească acela însuratul și să scrie în locul lui altul neînsurat.

Pentru globe și certăre starostelui și a c[i]ocliilor.

Așijdere nimeni din judeațile mirenești, din boiari, din staroste, să n'aibă voe nici treabă a globi sau a certa pă starostele au pă c[i]ocli, numai—iar altul nimeni ori pentru ce vină ac[i]astor, să știți.—Cine va (sic) sări spre starostile gloabă 3 tal. și o sută de toiage la pământ.

Cine va sări spre vataf gloabă un ughi și 50 de toiage.

Cine va da palmă unul altuia 15 potroci gloabă și 50 de toiage.

Cine va lovi cu pumnul în masă un tal.

Iar care din cei tineri, ce nu va da cinste celor mai bătrâni să-i dea 50 de toiage. Iar carele din c[i]ocli va merge la alt județ și nu va merge la staroste, să-l bată cu 100 de toiage. Iar carele din c[i]ocli nu va asculta de starostele și va vrea să strice breasla, acela c[i]oclu să fie trecliat și procliat, și să fie afurisit și din breaslă să fie lepădat, ca o oae răioasă din turmă.

Iar la praznic tot c[i]oclu să dea câte un ortu, să fie de treaba praznicului. Asijderea cine se va amesteca să strice această tocmeală, care mai sus scriem și să-i scoată din obiceiul lor, sau să le facă alte obic[i]ae carele nau fost pân acum, sau carii boiari din starostii de Focșani sau alți boiari, sau slujitori îi vor trage ori la ce dare sau lucru domnescu sau boerescu sau la podvozi sau la cai de olac sau la alte mai mănunte și nu le vor da pace, ce le vor face val și asupreală și trăsuri, acelora tuturor cine ar fi, zicem cum răposatul sfinția sa, părintele Dosothei întru tot sfințitul, patriiarhul sfintei cetăți a Erusalimului și a toată Palestina; așa și blagoslovenia noastră blestemăm și afurim pre acei prestăpnici, stricători de acest obicei bun ce scrie în priviliia ac[i]asta și zicem: să fie ei trecliați și procliați și anathima și marainatha și blestemați de Domnul Dumnezeu, cela ce au făcut cerul și pământul și toate văzutele și nevăzutele—de I[su]s H[risto]s, și maica sfinții sale de sfânta preacista și de sfântul Ioan Botezătorul și de 12 sfinți apostoli și de 318 sfinți părinți, care au fost la soborul dintăiu in cetate la Nichiia și de toți

sfinții, și la înfricoșatul județ al Domnului Dumnezeu să le fie părăse sfânta stăpăna c[i]ocliilor prea cuvioasa maica noastră Parascăevi și în trupurile lor aproape de ocalnica moarte lor, duhul cel necurat să între—să-i răzbească și să-i zdrobească, să alearge pe ulițele Focșanilor dezbrăcați goli, cu totul răcnind și țipând, să-i prinză c[i]oclii să-i leage. Și la cumplita și strașnica moartea lor să n'aibă parte de sfânta precistanie, și de prohod, ce să moară negrijiți ca niște păgăni; iar după ocalnica moarte lor să fie legați cu trupul și osândiți cu sufletul;—trupurile lor să fie legate și nici odinioară dezlegați și-n veacul acesta și-n cel viitor. Hierul ruginează, pîiatră mucizează, lemnul putrezează, iar trupurile acestor dușmani să nu putrezească nici să strice, ci să stea întregi și neclătite, neagre și uscate și înpuțite; să fie afurisite și după înfricoșatul județ al lui Dumnezeu, amărate sufletele lor dinpreună cu a lor pedepsite trupuri. În muncile iadului să să sălășuiască în sălașul satanii întru întunerecul osebit, în focul nestinsu, în viermii neadormiți dinpreună cu ocalnicul Iuda și cu treaclitul Ariia, acolo în veci nesfârșiți să să muncească.—Amin.

Daniil Episcop Romanschii

După testamentul prea fericitului întru patriarși, răposatului chir Dosothei, patriarhul Erusalimului pre carele lam văzut învăchit și înnoit de sfinția sa chir Antonie mitropolit și de alți fericți părinți și domni, după toate ceale mai sus

scrise și întărite de dănșii;—și noi lam întărit și zicem: tot cel ce nu va ținea în seamă și sar ispiti cât de puțin a călca ceale mai sus întărite să fie supt de blestemul de mai sus zis. Asijderea și de noi den puteare ce neau dat Domnul Dumnezeu, să fie afurisiți și dați anathemii, manatha. Iar care a întări ac[i]asta privilegie și or urma după testamentul vechiu să fie ertați și blagosloviți.—Amin.

Fev[ruare] 24 dui (zile) 7242 (1734)

Idem fila 399.

1630 (7239) Sept. 10.

Grigorie Ghica voevodul Moldovii poruncește boiarilor și slujitorilor să nu supere cu nici un fel de dare pe ciocli din viața lui Andrei starostele din Focșani.

*Io Grigorie Ghica Voevoda boz(i)iu milostiu
zemli Moldavscoi.*

Scriem domniia mea la boiari și la toți slujitorii, care veți umbla ori cu ce fel de slujbe a domnii mele în târgu Focșani,—facem știre tuturor pentru Andrei starostele de c[i]ocli, a căruia breaslă iaste la prea cuviosa maica noastră Parascheva și pentru toți c[i]ocli de c[i]ata lui;—facem știre tuturor, iată că după testamenturile ce au avut ei și dela alți domni; domniia mea încă mam milostivit și leam înnoit și leam întărit ca să fie în pace de c[i]vertul de zloți, de lei, de galbeni, de pecetluituri, de podvozi, de cai

de olaci, de lucru domnescu și toate dările, angariile ori câte ar fi pă altă țeară, nimărui nimic să nu dea. Numai ei să fie purtători de grijă, să îngroape oasele oamenilor pristaviți și a celor periți, și mai vărtos acelor săraci și nimearnici. Că cine sar ispiti a le face cât de puțin val păste carte domnii meale:—unii [ca] aciaa vor fi de mare certare dela domniia mea. Așijderea și în urma noastră pre cine va milui Domnu! Dumnezeu cu domniia țării Moldovii poftim ca să nu strice tocmirea noastră ce am așăzat acestor nevoitori c[i]ocli, ce mai vărtos să aibă a le întări lor și a milui, cum și noi, pentru a sa vec[i]nica pomenire. Iar cine ar strica tocmirea noastră să fie blestemul asupra acelora, precum au afurisit și au legat sfinția sa părintele Antonie, mitropolitul Suceavii, care afurisanie este în priviliia acesta, mai n'ainte scrisă. Ac[i]asta am dat și am întărit ca să să știe.

Sept[emvre] 10 dui, 7238 (1730).

(Idem, fila 401).

1715 (7223) August.

Cartea lui Samuil Patriiarhul Alexandrii, pentru întărirea obiceiului breslii cioclilor.

Catastih; bresla pogrebacilor.

C[i]ata c[i]ocliilor a sfinței mănăstiri tresfetitele Vasilie Velichi, Grigorie Bogoslovul, Ioan Zla-taustu, cari iaste făcută de bunul și creștinul Io Vasilie Voevod, domn țării Moldovei. cu a sa

cinstită doamnă Tudos., la carele sfântă mănăstire sânt moaștele sfintei precuvioasei maicei noastre Paraschivei, aduse de acestaș pravoslavnic domn răposat, Dumnezeu să-l iarte. Ziditus-au ac[i]asta sfântă mănăstire la cursul anilor de la Adam 7147, iar dela H[risto]s 1635 m[esi]ța Mai 6 în Iași înaintea curții domnești întru slava Tatălui și a Fiului și a D[u]hului S[fân]tă, S[fân]ta Troiță un Dumnezeu. Amin.

Samoil, cu mila lui Dumnezeu papa și patriiarh a mării cetăți [A]lexandrei și judecător lumii

Facem știre cu ac[i]astă carte a patriiarșii noastre, tuturor cui să cade a ști, pentru Mihalache starostele de c[i]ocli și pentru toți c(i)oclii, carii sânt la c(i)ata lui de slujăscu praznicul sfinților părinți a trisfetitele,—iată că au arătat înaintea noastră catastiful breslelor întărit de mulți domni pravoslavnici a țarei Moldovei și de sfinți părinți arhieriei, mitropoliți și episcopi, așjderea și de fericiți patriiarși Ierusalimului și cu mare blestem lăsat, ca să nu-l strice nimeni obiceiul lor de cum iaste lăsat la catastiful lor, arătând și cărți domnești de milă și de scuteală, ca să fie în pace de toate nevoile de câte ar eși pre alții în târg. Deci ei jăluiesc cu mare jalba zicând, cându ei boiarii și slujitorii cu slujbă nu le țin în seamă nici cărțile domnești, nici obiceiul ce-l au legat la testament și de multe ori îi scot și la bani făr de știrea domnului și le fac trăsură și asupreală și-i ameastecă și la alte socoteli și mărunțișuri, ca să dea și la lucru domnescu;

așjderile fiind ei holteai neînsurați, au obicei ca să-și facă din toate rufeturile câte 4 c(i)ocli, și care de ce meșteșug ar fi și ar lucra să n'aiba acia breaslă a-i trage la nevoile lor. Și ei tot nu-i lasă în pace și-i trag ca să le dea ajutor la banii lor. Așjderea c(i)ocul, care să vă însura să n'aibă voe a lipsi din breaslă pân la anul pân la praznic și tot în scuteală să fie, ca și cum au fost neînsurat pân la praznic, iar la praznic să lipsească și să scrie altul neînsurat în locul lui. Așjderea și din județele mirenești din boiari, să n'aibă voe nici treabă a globi sau a certa pre stařostele, nici pre c(i)ocli, altul nime făr de cât numai singur preosfințitul mitropolit ori pentru ce vină ar fi, și tot nu lasă în pace judeațile mirenești și le calcă și aceale obiceiuri în tării lor. Rugatu-seau dar c(i)oclii și patriarșii noastre ca să le întărim catastiful și obiceiul lor, ca să nu să răsăpească, că au fost mai nainte patru ceate de c(i)ocli, iar acmu au rămas numai 2 ceate. Drept aceae dar și patriarșia noastră văzând așa, iată că le întărim și dela noi obiceiul lor cu puteare sfintei bisearici, și adevărim tuturor dela mare pân la mic,—veri boiari, veri sluji-tori, carii vor ținea în seamă cărțile domnești, c(i)-au starostit și c(i)oclii de scuteală și obiceiul lor, precum iaste legat la catastif și le vor da pace să fie ertați și blagosloviți cu toată casa lor și să le dăruiască Dumnezeu ertare de păcate și odihnă la împărăția ceriului. Iar care nu vor ținea în seamă și ar mesteca pe c(i)ocli la niscai dări sau pă starostile lor, ori care ar fi din zlo-tași sau și din rifeturi, carii iar la trage la cisla

lor, fiind de acel meșteșug, sau vornicii de târgu sau șoltuzu cu pãrgarii lear trage ceva, sau c(i)aușul neguțătorilor iar amesteca la schimbu sau vatafu de cãrauși sau alții fie cine ar fi îndemnãtor și stricãtor obiceiului lor și iar amesteca la nevoi sau la lucru domnescu, la gunoiu, la ghiațã, la coasã, la seacere, sau la podvozi, sau la cãrauși nefiind cãrauși, sau la fãn de braniște sau la salahori ori la schimburi, sau fie la ce socotealã iar amesteca cu altã țearã:—unii ca acia sã fie neertați și triacleți și blestemați de Dumnezeu și de maica preacistã și de 12 apostoli vãrhovnici, și sã fie legați și afurisiți de 318 pãrinți din cetatea Nicheii, și de toți sfinții. Așijderea și de patriiarșia noastrã, și viața lor sã dobãndeascã cutremurul lui Cain și sugrumare Iudii, vãnãtorul lui H(ristos). Piiatra, hierul lemnul—toate sã sã rãsãpeascã iar trupurile lor sã stea în veci legate, și-n cea de apoi sã ocineazã focul cel nestinsu și viermii cei neadormiți, ca niște lacomi și neiubitori de binele creștinescu. Așijderea și Mihalache starostele sã fie neschimbat din starostia c(i)oclor pãnã la moarte lui, precum scrie la carte sfinții sale chir Ghedeon mitropolitul. Iar carii nar ținea în seamã așa și acie sã rãmãe supt blestemul legați, carii scriem mai sus și afurisim.—Amin.

7223 (1715) Avg[ust].

(Idem, fila 414).

1800 Maiu 11.

Zapisul lui Slavu Şalvaragiul, pe care-l dă la Mitropolie, prin care arată că să va face om de treabă, şi se va lăsa de relele sale urmări.

Adică eu Slavu Şalvaragiul ot mahalaoa Sărbilor dau Zapisul meu într'ac(i)astă condică a sfintei mitropolii, precum să să ştie că pentru mine dând jalbă la Măriia Sa Vodă, soţia mea Ilinca, arătând că de o vreme încoace, abatându-mă la jocul cărţilor ni sau pricinuit traiu rău şi cadere în sărăcie prăpădind şi din zestrile ce-au avut, de cari patimi ce trăia cu mine cerea, ca prin judecată să-i să facă împliniră lipsii din zestre şi despărţire de cătră mine am fost orânduşi spre cercetare la prea sf(inţia sa) părintele Mitropolit.

Unde înfăţişându-ne după cercetarea ce ni sau făcut au luat prea sf(inţitu) pliroforie că sânt urmate de către mine aceste fapte; pentru care dupre sfătuirile de ni sau făcut atât dă prea sf(inţitu) cât şi dă părinţii clerici, am rămas a fi în sălăşluire amândoi, mai vârtos având şi doi copii. Insa poruncindu-să de prea sfinţitul ca mai întâi să să cerceteze lipsa zestrilor dă părinţii clerici şi cu tehmă(?) să să şi preţuiască ce va fi lipsă. La care după poruncă urmându-să sau adunat toată lipsa celor lipsite lucruri cu banii ce au fost în nahtă taleri 593:90 prăpădită; pentru care lipsă spre siguranţia rămâne a-m fi casele în loc neavând voe a le vinde, nici a le zăloji undeva-şi. Deci cunoscându-mi şi eu greşala cu rele petreceri ce am urmat, şi soţia din

sfătuirile ce i sau făcut înduplecându-să de mau primit, print'acest zapis dau prindere și legătură că de acum înainte voiu pune început bun și mă voiu părăsi de focul cărților i de adunări netrebnice, și-mi voiu căuta de meșteșug chivernisindu-mi casa i soția și copii cu cele trebuinc(i)oase, după putința-mi, neavând lipsă de nimic și voiu petrece traiul vieții cu ticnă, cu liniște, ne mai bătându-o, nici voiu mai necinsti-o cu cuvinte proaste, cum am urmat până acum, ci voiu fi petrecând în dragoste, precum și alți oameni casnici cinstiți.

Asemenea și eu Ilinca soția lui; fiind că am rămas odihnită pă acest așăzământ, dau prindere că voiu fi supusă ascultării numitului meu soț, dându-i căzuta cinste întru toate precum să cade casnicilor cinstiți ne mai pomenindu-i dă cele trecute, ce vor fi toate tăcute și ertate ca cum nar fi fost. Iar când acestea nu se vor urma de către noi amândoi de acum înainte, ci să va mai întâmpla neunire și rea viețuirea între noi, de vom mai veni la judecată, care din amândoi ne vom dovedi de vină, să fie orânduit certării cu bătaie fără ertăc(i)une, ca să rămăie chip și pildă de îndreptare altora ce vor fi asemeni următori. Drept aceia dar spre știința și urmarea întocmai și întru toate câte să coprinde mai sus bune neam iscălit numele mai jos, iscălindu-să și părinții clirici mărturii.

1800 Maiu 11.

Eu Slavu Șalvaragiu adeverez.

Eu Ilinca soția lui adeverez.

Dionisie exarh martor

Poşa Theodosie protecdicos (?)

Poşa Voico protopopu.

Foia de zestre împreună cu cea preţuită sau dat la Alexandru Işlicar fratele jăluitoarii.

(M-ss 643, fila 43 verso).

Arhitectura şi pictura

Afară de documentele scrise, pe cari le-am publicat mai nainte în care se desfăşoară în mod istoric, dezvoltarea instituţiilor noastre religioase, mai avem şi alte elemente din cari putem judeca influenţa religiunii asupra gândirii şi simţământului românesc.

Aceste elemente le găsim în arhitectura şi în pictura ce apărură la Români în diferitele timpuri. Sub formele trecătoare ale zidării şi ale culoritului, prea adesea obscure, aflăm cărma inimii, care a bătut cu drag sau a inteligenţii alese, care a dus la săvârşirea acestor măreţe monumente. Tot ele ne arată şi cultura şi credinţa şi puterea sentimentului de care artistul a fost condus. În cea mai mare parte ele ne arată şi nivelul cultural dar mai ales credinţele epocii în care apar. Şi nu numai atât, creaţiunile unui popor din anume epocă ne dovedeşte nu numai drama desfăşurată în acel moment, ci este epilogul unei întregi serii de fenomene de ordin fizic, moral şi intelectual.

În ţara noastră studiile arhiologice prezintă mare interes şi arhitectura primează pe toate celelalte. Un stat, o comună poate trăi fără muzică, fără pictură dar nici o dată fără case. Mo-

dul cum ele se fac apoi depinde de sentiment, de cultură și de o mulțime de alte motive, care domină activitatea omului într'un moment dat.

Arta creștină a arhitecturii se desfăcù de timpuriu în două curențe: unul numit stil *latin* sau stil *roman*, iar în orient stilul *bizantin*.

Stilul în genere consistă în armonia ce există între idei și formele ce decurg dintrânsele. În stilul bizantin principiul arhitectural este bolta semi-sferică.

În Orient se păstrează din loc în loc și azi ruine uriașe, a căror modele arhitecturale s'au transportat în Europa. Astfel și azi sunt de admirat vechile temelii ale templului din Ierusalim, mormintele judecătorilor din valea lui Iosafat.

Să pare că Grecii așa de cunoscători, prin relațiunile lor comerciale, s'au inspirat, au ales formele acestei arte chiar la originea religiunii, ce le produse și o duseră mai departe. Cele mai multe construcții din timpul lui Constantin cel mare sunt pe plan circular sau poligonal. Sprijinirea unei cupole a cărei secțiune e un cerc printr'un zid circular sau poligonal de acelaș diametru, nu prezintă nici o dificultate, este ceva natural¹⁾.

În timpul lui Iustinian, doi artiști Antemius din Tralles și Isidor din Milet, impuseră, prin geniul lor, tipul planului pătrat prin zidirea sfintei Sofii, care este cel mai însemnat monument de stil bizantin.

La noi în țară planul edificiilor religioase se pot clasa în trei tipuri: a) pătrat, b) mixt, combinat din tipul pătrat cu dispozițiunile planului ba-

¹⁾ Revista Română 1862 pag. 827.

silicilor antice; c) tipul planului în formă de cruce, cu aspide și altar semicircular pe din lăuntru și rotunde sau poligonale pe din afară. Acest al treilea tip pare a fi tradițional în țara românească deoarece este și cel mai răspândit. Planul pătrat admis în tot orientul abia să găsește la câteva biserici precum este sfântul Nicolae domnesc din Curtea de Argeș, sfântul Dumitru din Craiova.

Influența ce se resimte în precisarea tipului nostru, se pare a venit ca și în pictură dela Sfântul munte prin puternicul contact religios, ce am avut cu acest centru religios încă dela întemeierea Principatelor.

Mănăstirea Curtea de Argeș este, putem spune, cel mai trumos exemplu de artă arhitectonică bizantină, ce avem în țară. Mâna și inteligența artiștilor din tot orientul, cari au lucrat la acest monument n'a stricat tipul, ci la înfrumusețat și i-a dat caracterul tipului național de arhitectură.

În ceea ce privește pictura la noi, putem să spunem că ea a fost în vechime cea întrebuintată la Sfântul munte. Figurile sfinților trebuiau deci arătate în suferințe, în chin, fără nici o preocupare de ce este pământesc și de aceea pictura, ca artă, nu apare până în timpul nostru. Pictura luă viață cu o tendință vădită: să înegrească cât mai mult posibil fețele, să ridice cât mai mulți nori în omenire, să inspire cât mai multă groază de ce este corporal și să arunce un val de tristețe asupra trăsurilor unei fețe, care altă dată fusese altfel; să umple în fine păretele cu cât mai multe figuri, cu

cât mai multe scene din viața biblică. Iată adevărul.

Să ne ducem un moment pe timpul bătrânilor și pioșilor Domni Matei Basarab și Vasile Lupu și din lucrări să apreciem modul de a concepe atunci pictura. Iată ce spune în această privință Paul de Alepo secretarul Patriarhului Alexandriei Macarie:

«Aici la Vaslui, palatul, băile, locurile de plăcere sunt ale lui Ștefan Vodă, precum și marea biserică cu o elegantă cupolă, peste măsură de înaltă. Totul și de jur-împrejur sunt bolți și arcuri peste cari sunt picturi și imagini ale tuturor sfinților. La intrare pe peretele cel mai de jos este o pictură a judecății cei din urmă în aur și în azur, cu Moise conducând spre Domnul nostru pe Ana și Caiafa și ceilalți ovrei.

Persoanele sunt zugrăvite cu conținente triste. În urma lor este o altă trupă; aceasta este o trupă turcă. Acestea sunt figuri turce cu șalurile lor albe și cu turbane, cu caftanele cele lungi și verzi târându-se, cu mânecile lungi atârând înapoi și haremurile lor sau mobilarea festivă a palaturilor de lăna galbenă. Ii însoțesc dervișii lor. În urma și în mijlocul lor sunt draci, împingându-i și înfruntându-i. Kașid-bari este în fruntea lor, în cialmaua sa. Și unul din dracii cei mai răi se agață pe umerii săi trăgându-i cialmaua jos din cap. *Biserica în interior este peste tot acoperită cu picturi.* Arhitectura este foarte frumoasă. În vârful intern al cupolei sau în baldachin, sub care se înalță tronul beiului este imaginea Domnului nostru Mesia».

Poporul, nostru, care ducea tot timpul în războiu crâncen când cu Ungurii sau Polonii, când cu Tătarii sau cu Turcii, când între ei, pentru domnie, strămoșii noștri dar nu aveau timpul să cugete la idealul artei în pictură; primeau de bun ce li se da și erau foarte mulțumiți că după un lung războiu civil sau cu vrăjmașii țării, venind la vetrele lor, găseau pereții bisericilor încă în picioare, și mai dau ochi cu icoanele, candelile și vestmintele scumpe dela strămoși, că mai găseau încă dvere și salbe la Maica Domnului și puteau să se roage lui Dumnezeu în jilțul, unde și părinții lor misterios și dulce, să rugaseră lui Dumnezeu. Câtă căldură, câtă dragoste și ce încredere! Din această cauză arta în pictură a stat pe loc multe secole. Nu se ocupa nimeni de ea.

Contactul nostru apropiat cu Muntele Athos, izolarea noastră de occident și frica să nu se furizeze ceva ceva strein în biserică, a făcut pe strămoșii noștri a nu se depărta sau mai bine zis a imita cât mai mult posibil începutul de artă ce să putu naște în Sfântul munte.

În bisericile noastre vechi vom întâlni dar o pictură specială. Toți pereții,—câte odată și pe dinafară,—toate locșoarele și toate colțurile sunt complectamente ocupate de figuri de sfinți sau de icoane reprezentând figuri sau scene din Vechiul și Noul Testament. Nu găsești un singur loc fără pictură. Până și frizile sau ciubucurile de deasupra ferestrelor și ușilor nu rămân fără o întrebuintare.

E drept că o pictură din timpul lui Iisus Hris-

tos, cum cred unii, sau din timpul apostolilor și părinților bisericești, cum sunt înclinați a crede alții nu există.

Nu avem nici o urmă de asemenea pictură, în vre-unul din monumentele antichității creștine, care să aibă bătrânețea măcar a secolului al doisprezecelea sau al treisprezecelea.

Sub numele de pictură bizantină unii înțeleg pictura ce să desvoltă la noi în cele dintâi cinci secole dela întemeierea principatelor. Această pictură însă, după cum am spus mai sus, este o creațiune a părinților cuvioși din Sfântul munte, cari pătrunși de spiritul abnegațiunii erau mulțumiți cu tot ce le aducea mai puțin aminte de lume și având în minte și inimă prisosința darului dumnezeesc, ei erau mulțumiți cu aceasta, după cum erau mulțumiți cu singurătatea peșterii, cu sărăcia hranei, cu simplitatea îmbrăcăminteii.

Dacă acest sbor supra-natural, această delăsare de sine o întâlneam des la părinții bisericeii dintâi și la sfinții schimnici ai pustiului,—har câștigat prin votnță tare și îndelung exersată,—de sigur, azi când nevoile traiului s'au înmulțit, când grijile pentru existență hărțuesc de durere inima săracului, nu este suficient posomorâta și rigida pictură a bisericilor noastre din vechime. Deosebit de aceasta azi când tiparul, litografia, cromolitografia și fototipia ș'au mărit așa de bogat și variat cercul de activitate: că produsele lor străbat până în obscurele și depărtatele cătune și când gustul pentru frumosul în sine a crescut, omul nu se mai mulțumește cu orice, nu se mai poate mulțumi cu orice. Din primul

moment 'ți dă în lături scenele sub care sau pe care pictorul a fost nevoit să scrie titlu sau coprisul scenei. Așa că și din acest punct de vedere pictura veche, pictura Sfântului munte, cum se găsește la noi în bisericile vechi, numai poate satisface cerințele vieții celei noi și mai ales ea nu poate sa se reîntoarcă.

Din punct de vedere istoric însă prin existența și prin putința acestui gen de pictură vedem lămurit puterea de convingere, spiritul adânc de devoțiune al Românilor, și mai ales grija lor cea mare pentru ortodoxie.

SUMARUL

	<u>Pagina</u>
Prefața	V—VII
Vieța religioasă la români și influența ei asupra vieții publice	1
PERIODUL I-iu. — Introducere	1—6
Primul period. Creștinismul la Români dela 1211 până la 1400	7—27
Despre Andrei al II-lea Reg. Ungarii, Cavalerii Teutoni, Papa Honoriu al III-lea, Cumanii, Tătarii, Bela al IV-lea. Țara Zeuerino, Chenezatele lui Ioan și Farcaș. Lyton Vodă	7—11
Papa Clement, Papa Grigorie IX, Ludovic regele Ungarii, Papa Ioan XXII, Basarab, Urban V, Laiot Basarab, Lațco, Papa Grigorie IX, câteva vechi mânăstiri, Mircea cel mare	7—27
PERIODUL AL II-lea. Dela 1400—1600	29
Voevodatele române. Mircea (1386—1418), Vlad al II-lea Dracul (1430—1439; 1442—1446), Ștefan cel mare (1457—1504), Radu dela Afumați (1522—1524), Alexandru cel Bun (1400—1432), Dan din Muntenia (1424), Ștefan Vodă (1442), Petru Vodă (1444), Radu cel mare (1496—1508), Neagoe Basarab (1512—1521), Radu dela Afumați (1522—1529), Radu (Paisie) Călugărul (1534) Alexandru al II-lea (1567—1577) Mihnea Vodă (1577—1583), Petru Cercel (1583—1585) Mihai Viteazul (1594—1601).	58
Mitropoliții Muntenii și Moldovii din acest timp.	59—61
Aparițiunea Husiților în Transilvania	61—64
Mișcarea luterană	64—67
Chestia întroducerii cărților de ritual cu limba slavonă în Biserica noastră	67—83
PERIODUL AL III-lea, 1600—1700 Lupta ortodoxă contra Calvinilor, Kiril Lucaris, Detronările Patriarhilor	85—98
Sinodul dela Iași (1642) Mărturisirea ortodoxă și aprobarea ei definitivă	98
Luptele Romanilor ortodoxi cu Calvinii din Transilvania	98—108

	pagina
Sinodul dela Iași contra mișcării Calvine (1645).	109—112
Intemeierea de biserici, înfrumusețarea și înzestrarea lor, pomenirea pe scurt a voevozilor și persoanelor binefăcători: Gavril Movilă (1618), Radu Vv. (1621), Radu Leon (1665), Grigorie Ghica (1664), Șerban Cantacuzino (1686), Preda Buzescu (1697), Matei Basarab (1634—1654)	117
De asemeni în Moldova: Constantin Moghilă (1608), Dania făcută de Ana logofătului Golia.	118—119
Radu Vodă Mihnea (1617), Gaspar Vodă (1619), Iliăș Vodă (1620), Miron Vodă Barnovschi (1627).	119—121
1627 Testamentul lui Miron Barnovschi pentru Mânăstirea Hangul	121
Alexandru Radu Vodă (1730), Alexandru Iliăș (1633), Vasile Voevod (1638 până la 1654), Gheorghe Ștefan (1654), Hirotonirea de către Mitropolitul Moldovii, unui episcop Cazacilor Zaporogi	133
Iliăș Alexandru Vodă (1667), Dumitrașcu Cantacuzino (1678), Specială mențiune de vieață și religiozitatea pe timpul lui Mathei Basarab și Vasile Lupul	135—142
Introducerea limbei românești în cărțile de ritual, Mitropoliții din acest period	147
PERIODUL AL IV-lea, 1700—1800	149
Lupta Brașovenilor pentru susținerea ortodoxiei.	164
Sprîjinul dat de ortodoxii din Principate ortodoxilor din Transilvania	164—168
Alipirea Bisericii din Brașov de biserica sârbească din Belgrad	168—172
Măsurile luate de Brașoveni să nu se stricoare vreo înclinațiune către uniți sau Calvinii	173—177
Biserica ortodoxă română în timpul domniei fanariote	177—272
Documentele din epoca fanariotă publicate acum întâia dată :	
1704 (7213) Oct. 16. Scrisoarea lui Misail mitropolitul Sucevii, cu ceilalți episcopi pentru moșiile și milele sfântului mormânt	185
1715 (7224) Sept. 20. Nicolae Alexandru Voevodul Moldovii, pentru 200 lei ce a hotărît a se da patriarhului din Alexandra din goștina Bălțăteștilor	196
1715 (7224) Septembre 20. Nicolae Voevodul Moldovii dăruiește mânăstirii Hangul niște țigani.	198
1735 (7243) Iulie 31. Constantin Nicolae Voevod Moldovii hotărăște diferite mili schitului dela Iuc-	

	pagina
șești din ținutul Romanului	199
1715 (7223) Iulie 20. Nicolae Alexandru Voedodul Moldovei întărește stăpânirea mănăstirei Hangului	200
1715 (7223) Iulie 20. Nicolae Alexandru voevod Mold. întărește închinarea m-rei Hangului la Patriarhia Alexandriei	210
1739 (7247) Martie 20. Grigorie Ghica Voevod orânduiește mai multe mili pentru Monastirea Cetățuia, ce este făcută de Duca Vodă Bătrânul.	214
1735 (7243) Mai 1. Cost. Nicolae voev. Mold. hotărăște mila ce are să ia biserica dela vama cea mare din Iași a sfântului Lazăr.	216
1740 Sept. 12. Grigorie Ghica Voevod Moldovii pentru mila ce a acordat episcopii Hușilor.	219
1730 (7238) Mai 1. Grigorie Ghica Vovod hotărăște scutirile ce acordă bisericii din Gorgănele în Codru la ținutul Vasluiului	221
1730 (7238) Mai 1. Grigorie Ghica Voevod hotărăște milele mănăstirei de Călugărițe dela Văntorii Pietrii	223
2740 (7249) Dec. 29. Grigorie Ghica Vodă scutește de dare doi poslușnici dela sihăstria ce să zice a episcopului Pahomie din deal de mănăstirea Neamțului.	224
1740 (7248) Aprilie 25. Grigorie Ghica Voev. Mold. scutește de orice dări pe orândarii puși de mitropolie în Târgul Sucevii.	225
1736 (7244) Aprilie 10. Grigorie Ghica voevodul Moldovii întărește mila ce-au avut și dela alți domni, călugărilor dela Sihastria din Codru Delenilor.	228
1712 (7220) Ianuarie 18. Nicolae Voev-mold. înnoește mila preoților dela biserica domnească din Bârlad	230
1733 (7241) Mai 25. Cost. Nicolae vodă întărește mila la doi preoți și diaconi dela biserica domnească din Bârlad	232
1741 (7250) Oct. 29. Costandin Neculai Voev. Mold. scrie boerilor țării Rumânești în privința napăstuirilor proigumenului dela Radu-Vodă, care se află venit cu Domnul în Moldova.	234
1733 (7241) Iunie 20. Costandin Nicolae voevodul Mold. scutește de camână, de bezmăn și altele, pe arendașii mitropolii din Târgul Suciava.	235
1734 (7243) Noembre 8. Costandin Nicolae vo-	

	pagina
evod Mold. miluește m-rea Dancul din Iași, care este închinată la m-rea Xeropotam din muntele Athos cu câte 100 lei din vama domnească, pe fiecare an	236
1712 (7220) Martie 15. Nicolae Alexandru voevod întărește privilegiul ce-au avut mănăstirea Mira, de a lua pe tot anul dela vama Focșanilor, câte 60 ughi și altele	239
1712 (7220). Nicolae Alexandru voevod întărește m-rei Mira dreptul de a ține câte 30 poslușnici	240
1735 (7243) Iunie 5. Costandin Nicolae voevod hotărăște, anume ce scutiri să aibă m-rea Mira, care este închinată la m-rea Vatopedului	242
1733 (7241). Costantin Nicolae Vodă, pentru 100 lei ce are să ia M-rea Răchitoasa dela mortasipia din Galați	245
1733 (7241) Iunie 2. Costantin Nicolae Vodă pentru unt-de-lemnul ce are să ia mănăstirea Răchitoasa	248
1734 (7243) Sept. 15. Constantin Nicolae Vo-evod, domnul Moldovii scutește, mănăstirea Răchitoasa de desetină, goștina, etc.	249
1734 Noembrie 28. O carte a egumenului mănăstirii Mira pentru a-și stăpâni moșiile.	250
1734 Noembrie 28. O carte a egumenului mănăstirii Răchitoasa pentru a-și stăpâni moșiile	253
1750 (7259) Mai 3. Grigorie Ghica Voevodul Țării Românești dăruiește episcopii de Râmnic, casele banești din Craiova, ce erau făcute de Costandin Vodă Brâncoveanul	253
1773 Ianuarie 30. Cătră pre osfințitul mitropolit al Moldovei de la egumenii monastirilor.	260
Eparhia Proilaviei.	264
1771 Ghenar. 10. Cartea de s'au dat episcopului de Huși, asupra eparhiei Proilavului din partea mitropolitului chir Gavriilu	369
1771 Ghenar 10. Raportul pentru aceastăși eparhie cătră pre înălțatul Graf feldmarșal, dela Gavriil mitropolitul Moldovii	268
Ordinū pentru aceastăși pricină de la Graf cătră Mitropolit	270
1773 April 30. Ecdosulu ce s'au datū episcopului de Huși, după titlu mitropolescu obic[i]nuit.	271
Perdereea Bucovinei	273
Cărți tipărite în scop de servicii rituale și pentru biruința catolicilor	275

	pagina
PERIODUL AL V-lea de la 1800—1906 Introd ducere	281
Părerile ateștilor despre creațiune	282—290
Starea sufletească a Principatelor după anul 1800	290—293
Lipsa științei de carte la preoți	294—297
Sărăcirea peste măsură a clerului ortodox	296—298
Starea religioasă și administrativă bisericească în Principate între anii 1828 și 1843 descrisă de C. A. Kuch consulul Regatului Prusian	298—303
Biserica Romanilor ortodoxi din Transilvania	303—305
Biserica ortodoxă a Bucovinei	305—307
Biserica ortodoxă din Basarabia	307—308
Biserica Macedoniei	308—309
Slăbirea credințelor ateiste	310—316
Indreptarea stărei morale	316—319
Alte persoane fac biserici. Chestiunea mănăști- rilor închinat Secularizării	319—325
Mitropoliții din acest period	325—326
Influența religiunii la Români asupra vieții pu- bliche	327—329
Destințiunea României ortodoxe și lupta să- vârșită de ea	329—331
Atribuțiunile clerului în justiție	331
1636 (7144) Mai 19. Cartea de blestem a mi- tropolitului Grigorie al Ungro-Vlahiei către jupă- neasa lui Malcociu Slugerul și către Nico Răule de Crăpeni, ca să mărturisască în pricirea ce are Dumitrașco feciorul Ghiocăi din Crușeț cu Dima feciorul lui Malcoci	332
1742 (7251) Dec. 7. Cartea de blestem a lui Neofit mitropolitul Ungro-Vlahiei către sătenii din Popsa, ca să arate ce parte de moșie are Tudoran din Satenii, județul Dâmbovița în moșia Priboiu și Cireșani	334
1738 (7246) Iunie 15. Cartea de judecată a lui Ștefan mitropolitul Ungro-Vlahiei și Barbul Văcă- rescul vel stolnic, dată în pricina clironomilor lui Iane Pitaru	335
Grigorie Ghica Voevodul Moldovii, judecă pri- cina dintre M-rea Soveja și niște oameni din Rup- tura și Costești dela Tutova	341
1776 Mai 19. Leon Episcopul Romanului, arată Domnului în ce chip a cercetat pricina dintre Ba- nul Neculai Roset episcopul copiilor răposatului Lascărache Roset cu razeștii de Poșorcani	345
7264 (1756) Iunie 25. Cartea lui Ioanichie epis-	

	pagina
copul Romanului pentru mărturia Puiului, despre hotarul Pildeștilor și Simioneștilor	247
1756 (7264) Oct. 4. Carte de blestem a lui Filaret mitropolitul Ungro-Vlahii pentru descoperirea hotarilor moșii Golești despre Ștefănești	749
1759 (7268) Sept. 24. Cartea de blestem a lui Filaret mitropolitul Ungro-Vlahii spre a scoate și arăta toate scrisorile și zapisele moșii Ștefăneștilor și Goleștilor	251
1784 Oct. 27. Cartea de blestem a lui Filaret mitropolitul Ungro-Vlahii către boerii orânduți hotarnici la moșia Ștefăneștii și Goleștii.	253
1742 (7251) Sept. 12. Carte către ispravnici să cerceteze pentru călugării de prin sate, și către deșetnici să nu facă năpăstuiuri locuitorilor.	355
Costandin Nicolae Voevodul Moldovii poruncește lui Pavel sârdar ispravnicul Orheiului și Lăpușnii să nu se amestice nici să judece oamenii clerului	357
1742 (7050) Ianuarie 15. Judecata făcută de marele logofăt, în pricina dintre Sandul Caraiman, cu ermonahul Natanail feciorul Sandului Șeptilici, pentru satul Zmeești de pe apa Râșcii din ținutul Neamțului	358
1742 (7250) Iulie 15. Carte de judecată a divanului dată în pricina dintre Paisie egumenul m-rei s-tu Ioan din Iași și Iacomache pentru dijmă și altele	260
1734 (7242) Iulie 3. Constandin Nicolae voevod. Moldovii împuternicește pe Teofil episcopul Hușului pentru cercetarea pricinilor bisericesti din toată eparhia	363
1813. Noembre 20. Poruncă domnească către mitropolitul și boerii moldoveni, ca să judece pricina ce are Gheorghe Hermeziu Căminarul cu Vasile Roset supusul rus, pentru moșii	364
1745 (7253) Iulie 28. Carte de blestem a lui Teofil, episcopul Romanului, pentru descoperirea hotarilor moșii Dămieniști și altele a vornicului lordache Roset.	265
1742 (7250) Ianuarie 11. Carte de închinarea Mănăstirii Hangului la Patriarhia Alexandrii	367
1739 Noembre 17. Un pitac al dum(nea)lor veștilor boeri și sau făcut răspunsu cu pitac de către prea sfinții(a sa).	370
1794. Jalba lui Gheorghie Diacon ot tipografie	

contra Preotului Iane și frate său popa Ioan și a altora, —cătră mitropolit—prin care arată că aceștia nu-l lasă să stăpânească partea sa de pământ din comuna Ulești, jud. Vlașca. Să însărcinează la cercetare episcopul Argeșului.	371
1794. Anaforaua Episc. de Argeș cătră mitropolit prin care arată ce judecată a făcut între părțile prigonitoare, mai sus numite	273
Un pitac al dumnealor velișilor boeri cătră prea sfinți[ia sa] cu pricina lui Zamfirache Rachierul cu Hristea Cojocar și Marin i Petre și Constandin oameni dumnealui Catir ca Marin să facă jurământ.	375
1796 Aprilie 11. Raportul mitrop. către Domn în privința pricinii dintre Nicolae și lordache cu Dragne neguțator	377
1801. Pitac de la departamentul de 7 către Prea sântia sa.	378
Răspunsul prea sfinții sale)	379
Un proces verbal.—Cercetare locală de preotul Vasile Iconom.	380
1650 August 22. Cartea de blestem a lui Paisie patriarhul Erusalimului, dată lui Milea Cupețu din Câmpu-lung și lui Proca ginerile Haiducului pentru niște rumâni din satu Poenari în Mușcel, ce au fost ai lui Gavrilaşco spataru și care au fost sloboziți din rumanie	383
<i>Căsătorile, divorțurile, zestrele, clironomiile</i>	386
1635 (7143) Ianuarie 28. Cartea lui Grigorie mitropolitul Țării—Rumânești, împreună cu 6 boeri prin care împart moșiile, rumânii și țigani Cernicăi Vornicu între fetele sale Calea și Neacșa.	388
26 Iunie 1767. Actul prin care se desface logodna dintre Chiriac Răhtivan și fiica dumneai stoln. Dumitrana	390
1767 Iunie 4. Scrisoarea lui Partenie episc. de Râmnic către stolniceasa Dumitrana, referitoare la logodna fetii aceștia cu Chiriac Rahtivan	394
1779 Iunie 28. Cartea de despărțala a postelnicului Dumitrache de soția sa Zamfira, fata popii Opriș, dată de mitropolit	395
1765 Maiu 26 dui. Carte de judecată a Marii Căpităneasii soția lui Const. Căpitanul.	398
Iunie dui 1765. Cartea de judecată a Radului postelnicu Orescul cu comisu Mihai ot Pitești.	401
1793. Noemvre 21. Anaforaua parinților clerici cătră mitropolit dată în pricină de despărțală din-	

- tre Maria fata dvorn. Stan de bărbatul ei Stan dela satul nou (cu întăritura mitropolitului). 404
- 1794 Ghenarie 23. Zapisul Dragnei, prin care arată că a primit zestrea dela soțul ei și-i dă voie să se însoare 409
- 1794 Ghenare 24. Zapisul lui Manea Brutarul pe care-l dă mitropolii, de învoiala ce face cu fosta sa nevastă Dragnă 411
- 1780 Iulie 22. Carte de despărțeală a Sandi de barbatu-său Ioniță, dată de clirici (întrărită de mitropolit) 413
- 1780 (7289) Noem. 24. Zapisul lui Mihai Iemnar și a soții sale, prin care declară că să împacă amândoi 415
1761. Anaforaua protopopilor din sud Prahova pentru ac[i]astă pricină ce să arată în cartea de despărțeală 447
1765. Carte de despărțeală a lui Drăguș ot satul Slomnul, sud Prahova, ce sau despărțit de Chiva soția lui, pentru curvia ce au făcut 444
- 7267 (1767) Maiu 7 Cartea de despărțala a Cătrinii de către Mihalache Băcanu bărbatu ei 440
- 1779 Noemvre 4. Zapisul Chirații și al soră-sii Sandii, pe care-l dau Mitropolitului, prin care renunță la ori ce pretenție asupra unchiului lor 427
- 1780 Dec: 14. Zapisul pe care Păuna soția lui Ioan ișlicar din București îl dă mitropolii, prin care arată că să va îndrepta de toate greșalele ce face 418
- 1781 Noembre 23. Cartea de despărțală a lui Gheorghe Măcelaru de soția sa Sanda 423
- 1781 (7290) Noembre 11. Zapisul pe care Apostol Argintarul-l dă mitropolii, prin care arată că va trăi bine cu soția sa 420
- Cartea de blestem a mitrop. Grigorie asupra celor ce vor ști ce va da casnicia lui Mihalache dusă cu soția sa Ecaterina, și răspunsurile date 435
1781. Zapisul lui Vișan și al soții sale, prin care arată că Sanda soția lui Gh. măcelaru e vinovată de faptele ce acesta-i impută 422
- 1788 Oct. 6. Sora, femeia lui Marin Unchiaș, dă zapis la mitropolie, prin care arată că să desparte de soțul ei prin bună înțelegere, și-l lasă să să călugărească 431
- 2788 Sept. 3. Anaforaua lui Cozma mitr. al Ungro-Vlahii, prin care înștiințează pe domn de hotărârea ce a dat între Tudor băcanul și două vere

	pagina
ale nevestii lui pentru moștenire	428
1793 Noembrie 23. Zapisul de despărțirea prin bună învoială a Ancăi de cătră soțul ei Nedelco Dulgherul (întărită de mitrop.)	449
1765 Noemvre 10. Cartea de despărțala a lui Ioan Coj[ocarul] de către nevastă-sa Trandafira, dată de Grigorie mitropolitul	452
1767, Februarie. Zapisul, pe care Ioan Cojocarul îl dă mitropolitului, prin care arată că dă voe fostii lui soții Trandafira să se căsătorească din nou.	456
1779 Iunie 18. Cartea de judecată a mitrop. Grigorie dată în pricina dintre Lazăr și mama sa vitregă Zoița pentru moștenire	458
Iniințarea unui duhovnicesc județ în anul 1773	461
1771 Aprilie. Cartea mitropolitului către Romanțov pentru școale	465
1771. De la feld mareșalul Romanțov către mitropolitul Gavriil	470
După aceasta s'au scrisu din parte mitropolitului de obștie celor bisăricești și politicești într'acestu chipu, cum să arată în g[i]osu.	471
1772. Cartea Mitropolitului Moldovei, cu boerii divanului, cătră Feldmareșalul [Romanțov]	477
Jalba locuitorilor din ținutul Sorociei, cătră Mitropolitul Gavriil	479
1773 Iulie 30. Cartea mitropolitului Moldovii către locuitorii Moldovii	482
1773 Iulie 20. Cartea Grafului Romanțov către mitropolitul Gavriil	486
1773. Răspunsul cătră feldmareșal.	489
Reguli în privința scutirilor și sarcinilor ce au preoții	491
1767 (7275) Mai 5 dui. Cartea de judecată a lui Grigorie mitropolitul și a altor doi arhieriei prin care caterisesc pe popa Neagul și Stoica pentru că au bătut pe alt popă	493
1789 Ghen. 9. Popa Damian adeverează cu zapisul său, ce'l dă mitropolii, că să va îndrepta de răle obiceiuri ce are	495
1675 (7184). Antonie Ruset voevodul Moldovii hotărăște modul, cum au a se judeca călugării și toată partea bisăricească și de cătră ce anume judecători	499
1638 Iulie 10. Cartea lui Teofil mitropolitul Ungro-Vlahii de răscumpărarea lui Neagul, Barbul și Stoichii cu feciorii lor și cu șase delnițe ale lor	

	pagina
din Barbulești, ca să nu mai fie rumâni	501
1780 Noembre 25. Zapisul pe care popa Hris- tea din Argeș îl da mitropolii, prin care arată că nu va mai făptui nimica rău	503
1794 Ian. 11. Zapisul a trei preoți pe care-l dau mitropolii, prin care declară că să vor îndrepta de toate relele năravuri	506
1794. Iacov cu mila lui Dumnezeu arhiepiscop și mitropolit Moldaviei.	509
1734 (7242) Februlare 24. Catastif în care să află cartea lui Antonie Mitropolitul Sucevei și în- tărirea ei de Daniil Episcopul Romanului, pentru întărirea privilegiilor breslei cioclilor din târgul Focșanilor	512
1630 (7239) Sept. 10. Grigorie Ghica voevodul Moldovei poruncește boiarilor și slujitorilor să nu supere cu nici un fel de dare pe ciocli din viața lui Andrei starostele din Focșani	520
1715 (7223) August. Cartea lui Samuil Patriiar- hul Alexandrii, pentru întărirea obiceiului breslii cioclilor	521
1800 Maiu 11. Zapisul lui Slavu Șalvaragiul, pe care-l dă la Mitropolie, prin care arată că să va face om de treabă, și se va lăsa de relele sale urmări	525
Arhitectura și pictura	527

**VERIFICAT
2017**

**VERIFICAT
2007**

**VERIFICAT
1987**